

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

ANUL XXXVII 1987

DREAPTA ÎNVĂȚĂTURĂ A BISERICII

Pr. GHEORGHE SUTAC : Temeiurile apostolice ale ritualului Bisericii.	— — — — —	9
--	-----------	---

STUDII

Pr. prof. dr. NICOLAE NEAGA : Iisus Hristos în Vechiul Testament.		15
Pr. prof. dr. NICOLAE V. DURĂ : Primatul papal în perspectiva dialogului ortodoxo-romano-catolic. Considerații eclesiologice.		23
ANCA MANOLACHE : Biblia și Revelația în Biserica Tradiției.		31
Pr. NICHITA RUNCAN : Importanța operei istoricului bisericesc Beda Venerabilul.	— — — — —	42

AMVONUL PREOȚILOR

Prot. ION BUNEA : Iisus — Piatra din capul unghiului.	— —	50
Pr. dr. DUMITRU MEGHEȘAN : Tinerete și sfințenie.	— — —	53
Prot. AVRAM PETRIC : Forța cuvîntului.	— — — — —	56
Pr. IOȚA BERBENTEA : Crucea și sensurile ei.	— — — — —	58
Pr. prof. SORIN COSMA : Cuvînt de învățătură despre cultul sfinților.	— — — — —	60
Pr. IOSIF CIOCLODA : Cuvînt de învățătură despre participarea credincioșilor la sfînta liturghie.	— — — — —	66

PROBLEME PASTORALE ȘI LITURGICE

Prot. dr. MARCU BĂNESCU : Interogația ca figură retorică.	—	69
---	---	----

URME DIN TRECUT

Pr. EUGEN GREUCEANU : Pe urmele documentelor bisericești hunedorene.	— — — — —	73
--	-----------	----

CHIPURI DE ÎNAINȚAȘI

ANTON DÖRNER : Un umanist bănățean din veacul al XVII-lea : Mihail Halici (1643—1712).	— — — — —	83
--	-----------	----

MITROPOLIA BANATULUI

5

septembrie—octombrie 1987

ANUL XXXVII

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

COMITETUL DE REDACȚIE

- Președinte :** I. P. S. NICOLAE, Mitropolitul Banatului.
- Vicepreședinte :** P. S. TIMOTEI, Episcopul Aradului, Ienopolei și Hăl-
magiului.
- Membri :** Preot ILIE MAIER vicar administrativ la Arhiepisco-
pia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot TEODOR GREUCEAN vicar administrativ la
Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmagiului.
Preot PETRU DOROBANȚU, consilier la Arhiepis-
copia Timișoarei și Caransebeșului.
Dr. IOAN TULCAN, funcționar la Centrul eparhial
Arad.
- Corectori :** Preot SORIN COSMA, profesor la Seminarul teologic
din Caransebeș.
Preot IOAN D. ȚIRNEA
Diacon MIRCEA LĂUTAȘ
- Redactor :** Arhidiacon dr. SILVIU ANUICHI.
- Redacția și Administrația :** Arhiepiscopia ortodoxă română, 1900
Timișoara I, bd. Victoriei nr. 7. Cont virament
BNRSR, filiala Timișoara, nr. 45.10.8.192.

CĂLĂUZĂ LUMINOASĂ PRIN TIMP

S-au împlinit de curînd patru decenii de la restaurarea Mitropoliei Banatului, ca parte și unitate componentă a Bisericii noastre dreptmăritoare și a Patriarhiei Române căreia îi aparține Raportate la vechimea și continuitatea noastră în spațiile ce ne definesc dintotdeauna, ca și la istoria Bisericii noastre strămoșești, cu vițuroase rădăcini apostolice în mediul carpato-dunăreano-pontic, aceste decenii sugerează doar o clipă din timpul ce se scurge, dar presupun și invită deopotrivă la o nouă privire retrospectivă asupra celor de altă dată, asupra sacrificiilor care au făcut posibile marile împliniri ce aureolează contemporaneitatea noastră.

La fel ca celelalte meleaguri ale patriei, confiniile de la fruntariile de apus, ce definesc provincia Banatului, poartă aceeași pecete specifică neamului românesc, unul și indivizibil. Generații întregi, într-o succesiune neîntreruptă, au udat și acest colț de țară cu sudoarea și lacrimile lor, făcînd ca pămîntul să fie mai fertil și nădăjduind în permanență într-un viitor mai luminos. Au trecut de atîtea ori prin sacrificii și jertfe, cu legendară bărbăție și tenacitate românească, spre a-l apăra în urgia vremurilor, păstrîndu-l pentru ei și generațiile viitoare, ca pe cel mai prețios talisman. Nu s-au încovoiat nici atunci cînd neajunsurile, devenite ostile, i-au supus unui destin amar pe care au trebuit să-l traverseze veacuri de-a rîndul, în succesiunea stăpînirilor străine. Exploatarea nemiloasă, discriminările și vexațiile, intoleranța națională și religioasă nu le-au putut distruge conștiința de neam, profilul spiritual și mîndria apartenenței la un popor străvechi care nu și-a părăsit niciodată teritoriul propriu de etno-

geneză, în căutarea altor spații ce nu-i aparțineau. Dimpotrivă, în ciuda tuturor tentativelor încercate de oligarhiile străine suflului românesc, vizînd fie deznaționalizarea și înstrăinarea religioasă, fie dezrădăcinarea lor și colonizarea provinciei cu elemente etnice alogene, românii din aceste locuri și-au păstrat configurația proprie, limba și datinile lor ancestrale, conștiința unității cu frații de același singe de pe celălalt versant al Carpaților.

Așa precum comemorarea fiecărui moment din istoria zbu-ciumată a poporului român o presupune, o implică și pe cea sub unghi bisericesc, este firesc ca faptul să se producă și pe plan local, ca parte a aceluiași întreg. Biserica noastră dreptmăritoare — în întregime, ca și în unitățile componente — și-a împletit organic destinele cu cele ale poporului căruia i-a slujit și îi slujește în permanența vremii, la nivel general și local, ea fiind mereu un cămin cald pentru sufletul păstorilor ei și deopotrivă o luptătoare neobosită pentru marile idealuri ale românilor, de libertate, unitate, independență, emancipare socială și suveranitate națională. Grație organizării ei în unități tutelare și sufragane, Biserica noastră nu a cunoscut fragmentările specifice evului mediu, contracarînd cu succes primejdia fărîmîtării naționale, alimentată și stimulată, prin atîtea măsuri represive, de marile imperii feudale limitrofe spațiului românesc. Timp de veacuri întregi, ea a constituit o adevărată redută inexpugnabilă în calea înstrăinărilor de toate nuanțele, la adăpostul căreia s-au cristalizat aspirațiile nobile ale neamului. Manuscrisele și cărțile ieșite din teascurile ei, cu minunate „predoslovii“ ce reluau și adînceau conștiința unității românești în permanența vremii, au străbătut toate meleagurile locuite de români, de la o comunitate la alta, dincolo de granițele întreținute artificial și împotriva voinței noastre.

Vechea Mitropolie a Timișoarei — a Banatului în fond — este și ea una dintre expresiile locale ale Bisericii noastre dreptmăritoare, ilustrînd pe plan provincial unitatea națională și configurația spirituală românească. Organizată în duhul sfintelor canoane, pentru fiii „de aceeași lege“ de pe aceste meleaguri, spre a le împlini trebuințele spirituale, a le păstra puritatea credinței, ca și conștiința unității neamului, începuturile ei coincid cu primele forme de organizare statală și bisericească de la începuturile evului mediu. Tibiscum și Morisena, cu vestigiile lor, amintesc

prin veacuri profilul falnic al unor strămoși care au știut să-și apere glia și credința străbună, independența politică și exprimarea ei pe plan religios în propria organizare mitropolitană. Așa s-a cimentat și s-a permanentizat printre românii din acest colț de țară, de la o generație la alta, și conștiința apartenenței lor la o mitropolie proprie, la care țineau cu întreaga lor ființă, avînd și dreptul și datoria de a o păstra. Nici vitregiile aduse de vremile ce i-au suprapus și nici ostilitatea stăpînirilor străine n-au putut întineca sau smulge din sufletul românilor de pe aceste meleaguri acest drept sacru consfințit prin însăși tradiția apostolică păstrată în organizarea Bisericii noastre dreptmăritoare.

Ierarhii locurilor au ilustrat succesiv, prin cuvînt și faptă, acest străvechi centru bisericesc, în fruntea lor situîndu-se Sf. Iosif cel Nou, Mitropolitul, supranumit cel „de la Partoș“, de la junătatea secolului XVII, dar care de fapt se autointitulase „mitropolit al Țării valahilor“, subliniind și de această manieră apartenența Banatului la meleagurile românești. Proeminenta sa personalitate, ce întruchipa cele mai alese calități de păstor dotat cu viruți de excepție, cu o profundă credință, împreună cu o rară iscusință în mînuirea condeiului pentru acea vreme, i-au creat o reputație aparte, cu accente postume, pe largi spații balcanice, depășind cu mult limitele propriu-zise ale eparhiei pe care o conducea. Urmașii săi în scaunul mitropolitan i-au continuat lucrarea cu aceeași sîrguință, înțelegîndu-și importanța misiunii și responsabilitatea ce le revenea în păstrarea unității păstoritilor, în cuh și adevăr, a identității și profilului lor național în fața primediilor de înstrăinare devenite mereu mai amenințătoare. Au continuat deopotrivă să păstreze cu sfințenie și vechea definiție a acestor confinii ca parte a „Țării valahilor“, într-o permanență ale cărei ecouri se resimțeau încă și în primele decenii ale veacului XVIII.

Ultimul val al stăpînirilor străine neamului, ce s-a abătut asupra Banatului în cel de al doilea deceniu al secolului XVIII, cu o întindere temporală de două veacuri, cu numeroasele ei mutații și consecințe contradictorii, a avut repercursiuni malefice și pe planul vieții bisericești, declanșînd o dramatică luptă de rezistență națională și ortodoxă românească, în complexul unui imperu ce se transformase într-o adevărată „închisoare a naționalităților“. A fost o luptă aspră, de lungă durată și în condiții in-

egale, pentru însăși supraviețuirea neamului românesc pe aceste meleaguri, căruia i se contesta nu numai obirșia și autohtonă, ci chiar dreptul de a exista pe locurile care îi aparținuseră din vremuri imemorabile. Zadarnic și-au spus cuvântul lor imparțial reputați călători și cronicari străini, discipoli ai adevărului, zădărnice au fost și toate încercările românești de a diminua ostilitatea crescândă a unei oligarhii de o intoleranță ce mergea pînă la cruzime, care în ultima ei fază de existență, din preajma primului război mondial, și-a propus chiar să suprimă toate naționalitățile nemaghiare aflate în subordinea ei din cadrul Imperiului bicefal.

În această situație complexă, deosebit de dificilă, din cursul celor două veacuri, organismul bisericesc al bănățenilor a continuat să-și facă simțită prezența vie și lucrarea în mediul românesc, deși i-a fost amputat rangul mitropolitan, pierzîndu-și strălucirea de odinioară. Centrul de greutate a suferit o mutație sensibilă în această vreme, trecînd asupra a numeroși clerici de rînd, de mir și din cinul monastic, care împreună cu păstoriții lor și-au asumat sarcina mereu mai pretențioasă, dacă nu imposibilă, a conservării ființei naționale, a credinței și profilului ortodox al neamului. La victoria în această luptă de lungă durată și-a adus contribuția cu adevărat întreaga suflare românească, deopotrivă cu adîncirea permanentă a contactelor cu frații de peste muniți, în cadrul unui amplu proces de transhumanță, de încălcare sistematică a granițelor stabilite convențional între români, în dauna voinței lor de unitate. În acest cadru se înscrie și prezența deosebit de însemnată în Banat a numeroși clerici născuți, educații și hirotoniți în Țara Românească și Moldova, ca o expresie de excepțională importanță a unității de gînd și simțire românească, aducînd deopotrivă și o permanentă infuzie de vigoare și prospețime în îndelungata luptă de rezistență. Răbojul vremii a consemnat și migrația inversă, în principatele românești autonome, a unui număr de clerici și candidați la preotie din Banat, fie spre a studia la școlile vremii, fie pentru a obține cărțile necesare de cult și zidire sufletească, atunci cînd trebuiau reinnoite. Pe lîngă ei și împreună cu ei au făcut cale întoarsă atîția dascăli și minuatori ai condeiului, meșteri într-ale artei bisericești care au lăsat în atîtea așezări bănățene splendide urme ale dezvoltării spiritualității românești în mod unitar pe ambele versante ale Carpaților.

În ciuda vitregiilor și a vexațiilor îndurate în această epocă de tristă amintire, românii de pe meleagurile Banatului și-au păstrat „legea” strămoșească, alături de conștiința restituirii vechii lor mitropolii, doleanță pe care au exprimat-o cu deosebită claritate și pregnanță pe Cimpia Libertății din Lugoj, în fiorul revoluției de la 1848. Înfriingerea ei n-a însemnat decît o amînare a împlinirii dezideratelor pașoptiste, care s-au conturat cu mereu mai multă insistență în a doua jumătate a veacului, printre ele rămînînd constantă și doleanța restaurării mitropoliei proprii.

Restituirea acestui drept legitim, respectiv restaurarea Mitropoliei Banatului — ca act de dreptate postumă pentru jertfele atîtor generații de înaintași — avea să se producă numai după desăvîrșirea unificării statale a tuturor românilor, la 1 Decembrie 1918, dar mai ales după declanșarea Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din acel memorabil August al anului 1944, ca act de strălucită voință a întregului nostru popor.

După ce la 3 iulie 1947, Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărît restaurarea Mitropoliei Banatului deoarece Banatul „și-a avut în vremurile vechi mitropolia sa românească” — după cum s-a subliniat în gramata semnată cu acel prilej — în duminica din 26 octombrie 1947 a avut loc inaugurarea oficială, în cadrul solemnităților desfășurate în catedrala mitropolitană din Timișoara.

În cele patru decenii care au trecut de la reînființare, în viața Mitropoliei Banatului — la fel ca în viața întregii noastre Biserici dreptmăritoare căreia îi aparține — s-a inaugurat o epocă de pace, de progres și dezvoltare armonioasă, în contrast cu vitregiile veacurilor precedente. În climatul celei mai profunde și autentice libertăți religioase, asigurată sub maiestuoasa cupolă a României socialiste contemporane, în frunte cu distinsul ei Conducător, Președintele Nicolae Ceaușescu, eminentă personalitate a lumii contemporane, Biserica noastră dreptmăritoare și-a regăsit locul și vocația autentică a slujirii poporului căruia îi aparține, contribuind prin mijloacele ei la înălțarea continuă a țării pe noi trepte ale civilizației și culturii, la promovarea celor mai scumpe idealuri ale țării și ale lumii contemporane. Colaborarea cu celelalte culte religioase din țară, în spiritul ecumenismului

cultivat în mod constant, la scară locală și internațională, este de asemenea un salt calitativ aparținând acestor decenii.

În acest cadru general de unitate și armonie, de muncă entuziastă spre mai binele obștesc, Mitropolia Banatului cunoaște și ea ritmurile benefice ale celei mai luminoase epoci din istoria pământului românesc, prin numeroase și binecuvântate împliniri în toate sectoarele vieții bisericești, pe tărîm duhovnicesc, ca și pe tărîm practic, în activitatea de zi cu zi. S-au pus baze trainice tuturor instituțiilor, unităților și așezămintelor bisericești, dar mai presus de toate s-a consolidat osmoza sufletească a tuturor celor ce compun Biserica noastră dreptmăritoare, căutată veacuri de-a rîndul de cei ce au ostenit pentru împlinirea acestui ideal.

La acest nou popas jubiliar, aducem un prinos de omagiu și recunoștință tuturor generațiilor de altă dată, care prin jertfa lor și-au apărat dreptul legitim la o mitropolie proprie, ca o călăuză luminoasă prin timp, făcînd deopotrivă posibile aceste minunate împliniri ce se reflectă asupra tuturor fiilor Bisericii noastre dreptmăritoare de pe aceste meleaguri ale țării.

Redacția

TEMEIURILE APOSTOLICE ALE RITUALULUI BISERICII

Cultul Bisericii noastre dreptmăritoare are un profund caracter hristologic, deoarece elementele sale esențiale au fost instituite de Însuși Fiul lui Dumnezeu întrupat. Ele au în primul rînd rolul de a indica mărirea lui Dumnezeu și de a aduce cerul pe pămînt iar pe de altă urmă-rind îndoctrinarea credincioșilor, spre a-și pune de acord viața personală cu învățătura primită. Cultul este o împletire a divinului cu umanul; ajutorul lui Dumnezeu se unește aici cu eforturile omului. Biserica a vegheat în permanența vremii ca formele cultului să rămînă neschimbate, fiind de proveniență divină, forme pe care sfinții apostoli le-au dezvoltat, pe temeliile rînduite de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos.

Cartea Faptele Apostolilor face numeroase precizări, subliniind că sfinții apostoli au continuat să împlinească și să îmbogățească în forme cele lăsate lor spre împlinire: „Aceasta să o faceți întru pomenirea Mea...”.

Mîntuitorul Iisus Hristos nu s-a preocupat de detaliile cultului, ci a instituit miezul acestuia, lăsînd sfinților apostoli și urmașilor lor direcți misiunea îmbrăcării acestui „sîmbure” în podoabele cele mai alese. Sfinții apostoli au procedat în consecință, îmbrăcînd esența stabilită de Mîntuitorul și adaptînd toate formele cultului la cerințele impuse de viața bisericească, la specificul religios creștin. Au lăsat posterității creștine un ritual care pe bună dreptate a fost denumit „haina de sîrbătoare a Bisericii și inima Ortodoxiei”¹, ritualul prin care Biserica este chemată să arate frumusețea religiei creștine și să ilustreze profunzimea învățăturilor primite de la divinul Învățător, spre a le propovădui „la toată făptura”. Sub asistența Sfîntului Duh, Biserica vehiculează prin toate formele cultului ei întregul fond biblic și tradițional, expus în adevărate mărgăritare.

Nu există nici un punct de doctrină care să nu fie măcar enunțat și tratat în cultul Bisericii noastre dreptmăritoare. Prin autoritatea și puterea ei, conferită de Mîntuitorul, Biserica pune la îndemîna credincio-

¹ Ilarion Felea, *Duhul adevărului*, Arad, 1927, p. 273.

șilor o întreagă teologie populară, care capătă în ochii lor un nimb de sfințenie², împrumutându-le o mai mare putere în viața duhovnicească, iar actul de credință primește o adeziune spontană și fără rezerve spre a fi transformat în viață³.

Piatra de temelie a cultului Bisericii a fost pusă de Mântuitorul, cu puțin timp înainte de patimi, în seara Cinei celei de Taină, prin instituirea Sfintei Euharistii, ca expresie supremă a iubirii Sale față de oameni⁴. Pe lângă materia tainei — piinea și vinul, pe care l-a fixat, — Iisus a instituit și formele principale ale noului cult creștin (ritualul euharistic), din care s-au dezvoltat treptat toate celelalte forme secundare⁵. Totuși, Mântuitorul Iisus Hristos a practicat, a fixat sau a instituit și alte forme de cult, dintre care unele moștenite din cel vechi testamentar⁶, dar perfecționate în spiritul creștin al iubirii.

Sfintele Evanghelii precizează nu o singură dată că Mântuitorul Iisus Hristos a fost nu numai un practicant al cultului mozaic, participând fie singur, fie cu ucenicii Săi la mai toate actele cultului public vechi testamentar (Matei 21, 13; 26, 17; Marcu cap. 11), ci și un reformator al acestuia, condamnd moravurile formaliste (Matei 6, 5—7; 12, 7; Ioan 2, 13) și voind să-l spiritualizeze, pentru ca practicile să-și găsească locul și în cultul creștin. În majoritate, cultul creștin a fost alcătuit din forme noi, al cărui fond a fost instituit, așa cum subliniam mai sus, de Mântuitorul Iisus Hristos. Chiar și unele dintre momentele mai mărunte, mai puțin importante, provin tot de la Dumnezeu-Fiul intrupat. Practicate chiar de El însuși, Iisus Hristos le-a recomandat apoi și sfinților apostoli ca și altor ucenici. Așa spre exemplu sint: binecuvîntarea copiilor (Luca 24, 50); binecuvîntarea credincioșilor prin ridicarea și punerea miinilor (Matei 19, 15); ingenunchierea în timpul rugăciunii (Ioan 22, 41; Matei 26, 29), ca și ridicarea ochilor spre cer în rugăciune (Ioan 17, 1); cîntarea de imnuri de laudă la ceasurile de rugăciune (Matei 26, 30; Marcu 16, 26); alungarea duhurilor demonice și împărtășirea apostolilor de puterea de a le scoate și ei întru numele Său (Matei 10, 1).

La cererea ucenicilor Săi de a-i învăța cum să se roage, Mântuitorul le-a oferit un model ideal de rugăciune creștină⁷ — „Tatăl nostru” (Matei 6, 9—13).

Sfînta Scriptură oferă o mărturie clară despre voința Mântuitorului de a lăsa Bisericii Sfintele Taine, „posedînd autoritatea de a le folosi, de a le face să rodească și de a le înfățișa în cuvinte și forme vii, crea-

² Pr. prof. Ene Braniște, *Cultul ortodox ca mijloc de propovăduire a dreptei credințe, a dragostei, a păcii și a bune înțelegeri între oameni*, în „Studii Teologice”, nr. 9—10/1953, p. 631.

³ Ibidem, p. 629.

⁴ Pr. prof. Ene Braniște, *Originea, instituirea și dezvoltarea cultului creștin*, în „Studii Teologice”, nr. 3—4/1963, p. 133.

⁵ Ibidem, p. 132.

⁶ Idem.

⁷ Idem.

toare, sub puterea Duhului" ⁸. În consecință, Biserica a avut grijă ca rugăciunile și actele în care a îmbrăcat miezul lăsat de Mintuitorul, să fie demne în forma și fondul lor de Cel la care se referă și pe care îl reactualizează; să fie în armonie cu persoana divino-umană a lui Iisus Hristos și cu rugăciunea Sa sfântă. De aceea, rugăciunile și actele ei sînt liturgice, adică organizate sub semnul unității Trupului lui Hristos, „pentru a fi mărturia unei vieți comune și anume a credincioșilor în timp și spațiu” ⁹.

Aceste momente ale ritualului creștin au rostul de a reda ideea religioasă, pe lângă faptul că sîervesc ca mijloc de comunicare a harului sfînțitor. Orice serviciu cultic comemorează și un eveniment religios, Biserica nefăcînd spectacole din actele sale liturgice ci exprimînd prin ele adevărul religios și folosindu-le ca mijloace de împărtășanie cu Hristos. Niciodată ritualul nu a premers credinței religioase care îl susține. Orice dezvoltare liturgică s-a făcut sub directa supraveghere a Bisericii, care, asistată de Sfîntul Duh, a păstrat mereu echilibrul în dezvoltarea rituală. În cursul vremii, Biserica a aprobat sau a respins formele de cult mai noi, în funcție de felul în care era exprimat crezul ei dumnezeiesc, respectiv în funcție de existența sau inexistența temeiului divin sau apostolic.

În adaptarea cultului la nevoile curente, Biserica a manifestat o grijă deosebită pentru exprimarea clară a adevărului, dezvoltînd și mărturisind formulările doctrinare în forme corespunzătoare și făcînd din cult un mijloc de păstrare a adevăratei credințe, ca și de actualizare a mîntuirii.

În perioada apostolică și în general în primele trei veacuri, cultul s-a redus la puține forme externe, Biserica trecînd prin faza preinstituțională a persecuțiilor și catacombelor, cînd era nevoie de susținerea rîvnei în credință și a răbdării credincioșilor în cursul persecuțiilor. ¹⁰ Odată cu apariția schismelor și a ereziilor, Biserica s-a simțit nevoită să ia atitudine canonică și disciplinară și în această direcție, privind fixarea formelor cultului, a rînduielilor și a serviciilor divine, ca și a textelor și rugăciunilor de la sfintele slujbe. Formele vechi au primit o firească dezvoltare; în funcție de formularea credinței în dogme ¹¹, dar ceea ce este mai important, au fost păstrate intact vechile expresii genuine aparținînd Mintuitorului și sfînților apostoli, prin care s-a păstrat legătura de continuitate cu veacul I.

Sfînta liturghie, „centrul cultului creștin dintotdeauna și de pînă la sfîrșitul veacurilor”, cunoscută în veacul apostolic sub denumirea de „frîngerea pîinii” — a fost întregită încă din veacul I cu rugăciuni de laudă lui Dumnezeu, cu citiri din cărțile sfinte (I Tesalonicieni, 5, 27; Coloseni 4, 16), cu predica și cîntările religioase (Efeseni 5, 19; Colo-

⁸ Pr. Aurel Grigoraș, *Dogmă și cult privity interconfesional și problema intercomuniunii* (teză de doctorat), în „Ortodoxia”, nr. 3—4/1977, p. 309.

⁹ Idem, o.c., p. 313.

¹⁰ Pr. prof. E. Braniște, *Originea, instituirea...* p. 134.

¹¹ Pr. A. Grigoraș, o.c. p. 335.

seni 3, 16). I s-au mai adăugat și agapele (I Corinteni 11, 20—22) și colectele pentru săraci (I Corinteni 16, 1—2). Dacă acestea se compară cu serviciul liturgic bisericesc din zilele noastre, se poate observa cu claritate că Biserica noastră dreptmăritoare este continuatoarea fidelă a Bisericii apostolice, atât în credința cât și în practica ei. Deși în privința „fringerii pîinii”, sfinții apostoli căutau să imite în întregime pe Mîntuitorul, cartea Faptele Apostolilor redînd cuvîntarea Sfîntului Apostol Petru ținută la Ierusalim în ziua Cincizecimii, ne informează că cei ce s-au botezat atunci „stăruiau în învățătura apostolilor, în împărtășire și în frîngerea pîinii și în rugăciuni” (Faptele Apostolilor 2, 42); „Și în toate zilele stăruiau într-un cuget, în Biserică și frîngeau pîinea prin case, primindu-și hrana cu bucurie și cu inimă nevinovată” (Faptele Apostolilor 2, 46).

Potrivit acestor relatări, ca și precizărilor Sfîntului Apostol Pavel făcute corintenilor, frîngerea pîinii și împărtășirea credincioșilor cu Sfintele Taine era o parte esențială a sfintei liturghii apostolice. Cultul creștin din timpul sfinților apostoli era săvîrșit în case particulare, fiind deosebi în foisorul cinei din casa Mariei, mama Sfîntului Evanghelist Marcu, socotit cel mai vechi lăcaș de cult creștin¹². Un element constitutiv al cultului era și practica citirii din Sfînta Scriptură, procedeu preluat din cel vechi testamentar. Odată cu apariția cărților Noului Testament, pericopele citite erau luate din ele.¹³ Cărțile Noului Testament confirmă deopotrivă și lecturile biblice în cadrul cultului primar apostolic. Bunăoară, Sf. Apostol Pavel și-a exprimat dorința ca epistola adresată tesalonicenilor să fie citită tuturor creștinilor: „Juru-vă pe voi întru Domnul ca să se citească epistola aceasta tuturor sfinților frați” (I Tesaloniceni 4, 27); iar pe cea adresată colosenilor să o citească și creștinii din Laodiceea și invers: „Și după ce se va citi epistola aceasta de către voi, faceți să se citească și în biserica laodiceenilor, iar cea din Laodiceea să o citiți și voi” (Coloseni 4, 6).

Alături de aceste elemente, în cultul creștin a existat de la început și rugăciunea comună, ca o preocupare principală. Viața în Hristos pretinde comuniunea cu semenii, ceea ce implică de numeroase ori renunțări personale, în virtutea dragostei de Dumnezeu și de oameni. Insuși cultul cere fiecărui credincios o anume renunțare la subiectivitatea sa pentru a intra în rugăciunea comunității și pentru a manifesta plenar unitatea Bisericii¹⁴, comuniunea fiind superioară individului tocmai prin viața și rugăciunea împreună, care unește și înobilează. Cu aceste rugăciuni — despre care amintește Sfîntul Apostol Pavel prin „rogu-vă deci înainte de toate, să faceți rugăciuni, cereri, mijlociri și mulțumiri pentru toți oamenii” (I Timotei 2, 1) — începeau orice serviciu cultic. Acesta este încă un element important, constitutiv cultului creștin primar, pe care se bazează toate formele cultului public, ca

¹² Pr. prof. E. Braniște, *Originea...*, p. 133.

¹³ Dr. Badea Cireșanu, *Tezaurul liturgic*, București, 1912, p. 61.

¹⁴ Pr. A. Grigoraș, o.c., p. 313.

un permanent dialog între Domnul și comunitatea care răspunde Domnului. Mîntuitorul vorbește prin Biserica Sa și se împărtășește prin Sfintele Sale Taine, iar trupul întreg al Bisericii, cu fiecare dintre membrele sale, răspunde prin rugăciunea vorbită și cîntată cu o singură inimă și cu un singur glas, afirmîndu-se astfel viața comună cu Dumnezeu și cu semenii, care este însăși esența vieții noi în Iisus Hristos¹⁵.

Majoritatea primilor creștini provenind din rîndul iudeilor, aceștia au introdus și în cultul creștin anume elemente ale muzicii iudaice. Sf. Apostol Pavel ne informează că primii creștini lăudau pe Dumnezeu „în psalmi, laude și cîntări duhovnicești” (Efeseni 5, 19; Coloseni 3, 16). Pe lîngă psalmul și laudele provenind atît din Vechiul Testament (cîntările triumfale ale lui Moise din timpul trecerii prin Marea Roșie-Ieșire 15, 10; cîntarea Anei, mama lui Samuil — I Regi 2, 1—10; etc.), cît și din Noul Testament (cîntarea lui Zaharia — Luca 1, 68—79; cîntarea dreptului Simion — Luca 2, 29—32; și cîntarea Prea Curatei Fecioare Maria — Luca 1, 46—54), mai existau și „cîntările duhovnicești”, despre care vorbește Sf. Apostol Pavel. Ele sînt alcătuite de creștini și aprobate de Biserică, spre a fi cîntate apoi în cadrul cultului. Scrierile bărbaților apostolici amintesc adeseori despre aceste imnuri. Sf. Ignățiu al Antiohiei vorbește despre texte alcătuite de creștini în care este preamărit Mîntuitorul Iisus Hristos.¹⁶ Prin urmare, cîntarea religioasă era și ea o parte importantă a cultului divin încă din timpul sfinților apostoli, prin ea Biserica formulînd pe înțelesul tuturor adevărata doctrină și combătînd învățăturile ereticilor. Modificarea sau abandonarea lor ar afecta doctrina ortodoxă¹⁷. Între acestea face parte „Lumina lină”, doxologia din rînduiala utreniei; imnurile „Unule Născut” și „Sfinte Dumnezeule” de la liturghie, avînd importanță la fel ca și întrebuintarea Crezului în cadrul sfintei liturghii, cu începere din secolul V. Același Crez a intrat și în rînduiala Botezului.

Un alt element constitutiv al cultului divin apostolic este predica — mijlocul prin care Mîntuitorul a propovăduit Evanghelia Sa, iar apostolii au făcut vestirea și răspîndirea creștinismului. Iisus Hristos a străbătut Țara Sfîntă, poruncind apostolilor să binevestească mîntuirea la toate popoarele (Matei 28, 19). Cartea Faptele Apostolilor arată și rolul predicii în cadrul cultului în veacul I. Sf. Apostol Pavel a făcut uz pretutindeni de predică, pentru a vesti și consolida Biserica: „Iar în ziua întîia a săptămîinii, ucenicii adunîndu-se la frîngerea pîinii, voind să purceadă a doua zi, Pavel le-a vorbit lor și a lungit cuvîntul pînă la miezul nopții” (Faptele Apostolilor 20, 7; I Corinteni 14, 1).

Ca părți constitutive cultului creștin apostolic sînt și colectele pentru săraci, precum și agapele, chiar dacă acestea n-au făcut parte propriu-zisă din cult. Sf. Apostol Pavel a poruncit chiar ca agapele să

¹⁵ Idem, ibidem.

¹⁶ Pr. prof. Sp. Cîndea, *Cultul creștin și unitatea Bisericii lui Iisus Hristos*, în „Ortodoxia”, nr. 3—4/1963, p. 477.

¹⁷ Pr. prof. E. Braniște, *Cultul ortodox...*, p. 663.

fie scoase din cadrul cultului divin și să fie practicate separat și în familii (I Corinteni 11, 21—22). Ele rămân totuși manifestări ale iubirii creștine primare care determina pe fiecare să-și dea obolul pentru ajutorarea celor mai nevoiași, pe atunci destul de numeroși în perioada incipientă a creștinismului¹⁸. Pe cele două practici se bazează și „pomenile” din zilele noastre.

În loc de concluzii, se observă că centrul cultului creștin din epoca apostolică a fost instituit chiar de Mântuitorul Iisus Hristos, în consecință fiind legat direct de persoana divino-umană a lui Dumnezeu Fiul. Cultul Bisericii noastre dreptmăritoare prezintă o dezvoltare armonioasă a elementelor esențiale ale celui apostolic. Sfânta liturghie, cu jertfa cea nesângeroasă și cu împărtășirea credincioșilor, este și astăzi centrul cultului. Cele șapte Sfinte Taine reflectă aceleași manifestări multiple ale puterii răscumpărătoare a Domnului, mijloace prin care Mântuitorul este mereu prezent și lucrează în Biserică. Ierurgiile, prin sensul, cuprinsul, numărul și rânduiala lor, au aceeași prețuire și întrebuințare ca în Biserica primară. În cadrul tuturor slujbelor care alcătuiesc cultul divin se fac și astăzi în mod obligatoriu lecturi din Noul Testament, respectiv citiri biblice ca în primele veacuri creștine. Predica ocupă și ea un loc important, deși nu are importanță exclusivă, dar își păstrează aceeași prețuire din cadrul cultului creștin primar ce abundă în elemente edificatoare. Rugăciunea comună, ca și cea particulară, este o realitate vie în cultul Bisericii noastre, care a orînduit cărți speciale spre a cuprinde rugăciuni pentru toate trebuințele sufletești și trupești. În Biserica noastră dreptmăritoare s-a realizat cea mai deplină întrepătrundere între învățătură și rugăciune. Cîntarea religioasă este de asemenea o rugăciune înălțată lui Dumnezeu.

Formele de cult alcătuiesc, prin urmare un complex care înseamnă exprimarea corectă și propovăduirea doctrinei, păstrarea nealterată a acesteia. Inovațiile, schimbările, abaterile de la regula de cult a Bisericii trebuie combătute, în primul rînd pentru că prin ele se pot infiltra erezii sau învățături greșite, păgubitoare pentru suflet, cultul fiind element foarte important în conservarea credinței strămoșești. Aceasta presupune obligația întregii pîlîme a Bisericii de a păstra neștirbit formele cultului, prin care se exprimă unitatea externă a Bisericii, legătura de continuitate cu veacul I a epocii apostolice.

Pr. GHORGHE SUTAC

¹⁸ Pr. prof. Petre Vintilescu, *Despre poezia monografică din cărțile de ritual și cîntarea bisericească*, București, 1937, p. 61.

IIISUS HRISTOS ÎN VECHIUL TESTAMENT

de : pr. prof. dr. NICOLAE NEAGA

Este îndeobște cunoscut că numele „Hristos” este transcrierea cuvîntului grecesc = Unsul, de la verbul „Hriso” = ung, indicînd pe Mîntuitorul făgăduit oamenilor de Dumnezeu.

Echivalentul ebraic este Mașiach = Unsul, de la verbul mașah = unge, Mesia. Este vorba despre profețiile legate de Iisus Hristos, prin care înțelegem — în sensul strict al cuvîntului — așteptarea unui împărat-profet și preot ideal, care va fi trimisul lui Dumnezeu, prin mijlocirea Căruia se va realiza mîntuirea oamenilor.

În antichitate, Iisus Hristos a fost descoperit oamenilor celor mai reprezentativi în purtarea ideilor mari — a patriarhilor și profetilor — începînd cu Cartea Facerii și pînă la sfîrșitul operei Sale de mîntuire, respectiv pînă la Apocalipsa Sfîntului Apostol Ioan.

Ideea mîntuirii de rău, printr-un om minunat, a luat naștere odată cu începuturile neamului omenesc, fiind prezentă la numeroase popoare. Spre exemplu la vechii chinezi se află enunțată ideea unui sfînt, care trebuia să restabilească armonia dintre cer și pămînt. Se citează de obicei cuvintele lui Confucius, în sensul că „în ținuturile apusene ar exista un sfînt care ar curma neorînduiele, fără a stăpîni, ar sădi credința fără multă vorbă. Nu e muritor care i-ar putea spune numele, dar eu auzit-am că acela ar fi adevăratul sfînt”.

Asemenea profeții se mai găsesc în Tibet, Tonchin-Siam, Ceylon, Japonia, toate vizînd „așteptarea unui sfînt al sfîntilor, un om minunat, care va zdrobi capul demonilor...”. Cei trei crai de la Răsărit, magii, se orientează după o stea luminoasă. Credința aceasta a fost desigur populară în Babilonia, ceea ce explică și atitudinea magilor.

Budiștii Indiei găsesc mîngiere în făgăduința unui mîntuitor, fiul unei fecioare, care se va naște în casa unui cioban; egiptenii așteptau victoria luminii asupra întunericului, a vieții asupra morții. După „Zandavesta”, perșilor le va veni ajutorul printr-un om născut din fecioară,

iar samaritenii s-au supus Mîntuitorului: „Noi ştiam că vine Mesia care se cheamă Hristos, Acela ne va descoperi nouă toate” (Ioan 4, 25).

La greci, aşteptarea unor timpuri „fericite” era exprimată în numeroase feluri. Este suficient să ne referim doar la imaginea asupra „omului celui drept”, pe care Platon o concepe în statutul său ideal. Asemenea ideie ne oferă şi literatura romană. Cicero (117—37 în. d. Hr.) era pasionat de timpul cînd „nu va mai fi o lege la Roma şi alta la Atena, una azi alta mîine, ci pe toate neamurile le va povăţui o lege veşnică şi toţi vor avea învăţător şi stăpîn pe Dumnezeu”. În ecloga a V-a din „Eneida”, poetul Virgiliu anticipează naşterea unui prunc din Fecioara. Poetul leagă soarta lumii de cea a Pruncului minunat: atunci va fi pace pe pămînt. Crimele dispar, „miei nu se mai tem de lupi, şerpi veninoşi nu vor mai fi”. Elementul fantastic ne face să presupunem că poetul a suferit influenţa oracolelor sibiline, dar este la fel de verosimil să-i fi cunoscut şi pe profeţii biblici, cu osebire pe Isaia. Oricum, ecloga V-a din „Eneida” lui Virgiliu este mesianică şi tocmai mesianismul ei a făcut-o celebră.

În religia germanilor păgîni, zeul Thor avea îndatorirea să-l prindă pe vechiul şarpe, care va fi răpus de Siegfried, omul păcii, cel care îi va zdrobi capul.

Comparativ cu aceste elemente mesianice, cele mai precise şi mai numeroase profeţii asupra Mîntuitorului Iisus Hristos se află în Vechiul Testament. În fruntea lor stau celebrele cuvinte de la Facere 3, 15: „Vrăjmăşie voi pune între tine şi femeie şi între sămînţa ta şi sămînţa ei. Acela va zdrobi capul tău, iar tu îi vei zdrobi călcîiul”.

Vrăjmăşia este pusă „între tine şi femeie”. Pronumele „tine” se referă la şarpe. Textul sugerează un anumit şarpe, un şarpe isteţ, pe care cap. 3 Facere îl prezintă într-un fel de superioritate intelectuală faţă de oameni.

În cartea Înţelepciunea lui Solomon 2, 24, şarpele este numit diavol, „balaurul cel mare”, „şarpele cel vechi, care înşală toată lumea” — după cum menţionează Sf. Apostol Ioan, în Apocalipsa 12, 9 şi 20, 2.

În lumina interpretării dată de dascălii Bisericii, şarpele a fost real, dar a reprezentat pe diavol. Femeia din texte este Eva, iar sămînţa este urmaşa Evei, omenirea întreagă. La unii exegeţi, femeia coincide şi cu Eva şi Maria deopotrivă — Eva în sens literal, Maria în înţeles spiritual, profetic.

Sămînţa şarpelui sînt şerpii, ca urmaşi ai acestei reptile, dar reprezintă, în sens colectiv, răul din lume. Pronumele „acela” din expresia „acela va zdrobi”, este un bărbat al viitorului, Mesia, Iisus Hristos, care va zdrobi capul şarpelui. Şarpele opune rezistenţă, muşcă, dar muşcătura nu este întotdeauna mortală, pe cîtă vreme zdrobirea capului înseamnă întotdeauna nimicirea totală.

Sintetic, textul arată că în cursul timpului, omenirea are de luptat cu răul sub toate formele sale. În sfîrşit, printr-un urmaş celebru, ea va ieşi învingătoare din lupta în care vrăjmaşul îşi apără cu îndîrjire po-

ziția. Avem aici ceea ce numim „Protoevanghelia“, adică întâia veste bună.

Un alt text hristologic îl reprezintă cuvintele rostite de Noe celor trei fii ai săi, Sem, Ham și Iafet: „Blestemat să fie Ham, slugă va fi fraților săi, binecuvântat să fie Domnul Dumnezeu lui Sem; lărgescă Dumnezeu pe Iafet și să locuiască în lăcașurile lui Sem“ (Facerea 9, 21—26). Ham este blestemat să fie rob, Sem este binecuvântat ca ales al lui Dumnezeu; lui Iafet i se promit întinderi teritoriale, înmulțirea ca număr și perspective de a lua parte la bunurile spirituale ale lui Sem.

În istoria mesianismului, făgăduințele făcute patriarhilor biblici (Facerea 12, 2—3) ocupă un loc aparte: se spune acolo că „Întru tine se vor binecuvînta toate popoarele pămîntului“. Aceasta înseamnă că Avraam, cel indicat prin pronumele „întru tine“, va fi mijlocitor universal pentru mîntuire. Noul Testament începe cu cuvintele: „Cartea neamului lui Iisus Hristos, fiul lui Avraam“ (Matei 1, 2). Astfel, Avraam se dovedește a fi străbun al lui Iisus, iar Mîntuitorul descendent al patriarhului, după trup.

O structură profetică are și textul de la Facerea 49, 10: „Nu va lipsi sceptrul din Iuda... , pînă cînd vine Șiloh și de Acela vor asculta popoarele“. Sceptrul redă imaginea antică a celui care conduce: stăpîn, rege, împărat. Textul mai spune că în tot cursul timpului, conducerea va fi păstrată de tribul lui Iuda. Această înțîietate va fi preluată de „Șiloh“. Cuvîntul „Șiloh“ se deduce de la radicalul „șaloh“ — a trăi în pace — substantivul indicîndu-l pe Împăciuitorul, pe Mesia, Hristos, sau „Leul din Iuda“ — cum îl numește Sf. Apostol Ioan în Apocalipsa 5, 5.

Un alt text hristologic apare la Numeri 24, 17: „Îl văd însă nu pentru acum, îl privesc dar nu este aproape, o stea va răsări din Iuda (Iacob)“. Textul străbate timpurile, pînă în epoca Aceluia pe care îl vede născîndu-se din Iacob. Este steaua după care s-au orientat magii (Matei 2, 2), care ajungînd la Ierusalim au întrebat: „Unde este nou născutul, căci am văzut steaua lui la Răsărit“?

În acest context, este important să amintim că astronomul Kepler a constatat apariția unei stele extraordinare, în timpul nașterii lui Iisus, care a apărut la Răsărit, a luat cursul spre Apus, apoi a dispărut pe cerul Palestinei. Cele mai vechi interpretări leagă steaua de Mesia. Pînă și conducătorul răscoalei iudaice din 135—138, de sub împăratul roman Hadrian, a primit numele „Fiul stelei“ — Barkokhba, pentru că a fost considerat Mesia cel prezis la Numeri 24, 17. Tradiția interpretării s-a păstrat în cursul timpului. În secolul XI, episcopul Damian îi comăbătea în „Antilogul“ său pe cei ce nu L-au primit pe Hristos, cel cunoscut în Vechiul Testament sub numele de „Steaua din Iacob“.

O altă profeție care s-a impus atenției este cea despre „Profetul cel Mare“, din Numeri 18, 15: „Profet, din mijlocul fraților tăi, ca mine, va ridica Domnul, pe acela să-l ascultați“. În baza acestui text, vechii

iudei așteptau pe profetul cel adevărat. Astfel, la vederea lui Ioan Botezătorul fariseii întrebau: „Oare este el Profetul?” (Ioan 1, 21).

Caracterul mesianic al locului îl garantează însuși Mântuitorul când spune: „Moise a scris despre mine”, iar Faptele Apostolilor 3, 22 confirmă că Moise a scris într-adevăr: „Dumnezeu va ridica un prooroc”.

Un alt text care se referă la Iisus Hristos este la Iov 19, 25: „Eu știu că Mântuitorul meu este viu și că în cele din urmă va veni pe pământ”. Iov se gîndește aici la mîntuitorul sufletului său, la Dumnezeu pe care-l închipuie coborînd pe pământ.

Psalmii abundă, de asemenea, în texte hristologice. În fruntea lor stă Psalmul 6, 9: „... Fiul meu ești Tu! Eu astăzi te-am născut”. Fiul definește a doua persoană a Sfintei Treimi, rolul spiritual pe care îl are Iisus Hristos în lume. Expresia „Eu astăzi te-am născut” indică divinitatea și eternitatea Mîntuitorului, cuvîntul „astăzi” fiind sinonim cu etern, veșnic, deoarece la Dumnezeu nu se aplică noțiunea de timp. Ca fiu al lui Dumnezeu, Iisus Hristos este născut din veci — cum precizează și Sf. Apostol Pavel (Evrei 13, 8 și Romani 1, 4).

Dintre textele cu conținut mesianic face parte și Psalmul 16, 10: „... nu vei lăsa pe cel cuvios al tău să vadă stricăciunea” și „nu vei lăsa sufletul meu iadului” — cuvintele fiind puse ca rostite de Mesia. Prin Sfinții Apostoli Petru și Pavel (Faptele Apostolilor 2, 25 și 13, 35), textele psalmului respectiv sînt legate de Iisus Hristos, ca o precizare a învierii și nemuririi Sale.

Invocarea din Psalmul 22, 2: „Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, pentru ce m-ai părăsit?” este reîntîlnită la Matei 27, 46 și Marcu 15, 34, ele fiind cuvintele rostite pe cruce de Mîntuitorul. În această invocare, rostită în limba aramaică de divinul Învățător s-a produs doar o deosebire formală între texte, evreescul „azal” fiind identic cu aramaicul „sabac” din expresia „Eli, Eli, lama sabactani”.

Pericopa din Psalmul 40, 6—9 constituie un fragment profetic pentru istoria patimilor și o dovadă a jertfirii de bună voie: „Jertfa de sînge și prinosul n-ai voit ardere de tot, pentru păcat, n-ai cînd. Atunci am zis: Iată viu, în sulul cărții este scris despre mine, ce să fac cu viața”. Nici jertfele singeroase și nici cele nesingeroase, nici arderea de tot și nici celelalte ale legii vechi n-au fost îndestulătoare pentru expierea vinei, ca urmare a păcatului. Situația impunea o jertfă nouă, jertfirea de sine. „Sulul cărții” este Pentateuhul, unde „este scris despre mine”, adică despre Iisus Hristos. După Sf. Apostol Pavel (Evrei 10), vorbitorul din psalm este însuși Mîntuitorul Iisus Hristos, care declară nule sacrificiile Vechiului Testament și se substituie pe Sine jertfă singeroasă.

Ultimul psalm la care ne referim este Psalmul 118, unde apar celebrele cuvinte: „Piatra pe care au nesocotit-o ziditorii s-a făcut cap al unghiului” (v. 22). Pentru Sf. Apostol și Evanghelist Matei (21, 43), piatra de aici este Iisus Hristos. Psalmistul Îl va fi numit „piatra din

capul unghiului", deoarece Hristos avea să unească popoarele spre unitate. Cu același înțeles apare și la Luca 20, 17.

Profeții Vechiului Testament au fost adevărați crainici ai mesianismului. Și alții au încercat să scruteze viitorul, dar nimeni nu a fost atât de clarvăzător ca proorocii.

Pentru clarificarea viitorului mesianic, proorocul Isaia poartă epitetul de „Evanghelist al Vechiului Testament”. În fruntea textelor sale profetice așezăm pe cel de la cap. 7, 14: „Iată fecioara în pîntece a luat și vor chema numele lui Imanuel”. În textul original, cuvîntul „almah” are sensul de fecioară la vîrsta măritatului, care n-a fost măritată și n-a „cunoscut” bărbat. Acesta este unicul caz din Vechiul Testament, cînd mama unui prunc se numește fecioară, deoarece „almah” se referă la o mamă cu totul excepțională. Că este vorba de o anume fecioară, rezultă și din articularea cuvîntului „Ha almah” =fecioara. Noul Testament raportează pe „almah” la Fecioara Maria, Maica Domnului (Matei 1, 23), iar Sfînta Tradiție confirmă același punct de vedere. Sf. Vasile cel Mare arată că întîiul Adam a luat ființă în mod excepțional, iar Hristos, noul Adam, se naște pe cale neobișnuită.

Profetul spune „fecioara a luat”, anunțînd astfel ceva deosebit, cu referire la nașterea din veci. Dacă utiliza verbul la viitor — „va lua” — nu mai putea sugera ceva deosebit, căci este foarte firesc ca o fecioară, după căsătorie să aibă prunc.

Profetul oferă în continuare o determinare și mai precisă a Pruncului, în textul de la 9, 5—6: „Prunc s-a născut nouă, fiu s-a dat nouă a cărui stăpînire e pe umărul lui și se cheamă numele lui: Sfetnic minunat, Dumnezeu tare, Tată veșnic, Domnul păcii și mare va fi împărăția lui, iar pacea lui va fi fără sfîrșit”. Este semnificativă vorbirea la trecut. În mintea sa, luminată de Dumnezeu, profetul vede evenimentul realizat, Copilul deja născut. Fiul care se va naște va fi excepțional, căci El povățuiește și îndrumă. Fiul are natură divină, calitatea sa veșnică se referă atît la originea cît și la ființa Fiului; pacea este caracteristică misiunii Sale, iar împărăția Sa are dimensiune universală.

Sub impulsul inspirației divine, Proorocul Ieremia scrie că în cîrînd se va încheia un nou Legămînt între Dumnezeu și om. Spre deosebire de trecut, Legămîntul cel nou nu va mai fi desfăcut niciodată și nu va mai fi scris pe table de piatră, ca odinioară, ci în sufletele credincioșilor: „Iată vin zilele, zice Domnul, și voi încheia un nou Legămînt... nu ca Legămîntul pe care l-am încheiat... pune-voi legea în cele dinlăuntru” (Ieremia 31, 31—33). Particula „iată” exprimă siguranța profeției. Cu ochii săi spirituali, profetul vede profeția împlinită. Legămîntul cel vechi este cel mozaic, care are meritul pedagogic de a fi pregătitor pe cel nou.

Există o deosebire între Testamente și cu privire la modul cum se pregătește ascensiunea religioasă a omului. Cel Vechi pleacă din afară spre interior, de la legile scrise vizual, cel Nou pleacă dinlăuntru spre exterior, adică omul avînd credință în suflet, va putea influența

întregul complex al vieții. Sf. Apostol Pavel îl reproduce textual pe profetul Ieremia, la Evrei 8, 8, văzînd în textul respectiv abolirea legii vechi, pentru a da locul cuvenit celei Noi, sau „Evangheliei”, cum scria Sf. Olimpiodor al Ierusalimului (Migne P. L. vol. 93, col. 689).

În istoria mesianismului, un loc aparte îl ocupă și Proorocul Daniel. Trei sînt textele la care ne vom opri: 2, 44 sau „Împărăției păcii”, 7, 13 sau „Fiul Omului” și 9, 24 sau „Cele șaptezeci de săptămîni de ani”.

Întiul text conține faimoasele cuvinte: „... Dumnezeuul cerului va ridica o împărăție care, nu va mai fi nimicită în veci, sfărîma-va și va nimici toate împărățiile, dar ea va dăinui în veci”. Această Împărăție va fi a lui Dumnezeu. Caracterul ei divin îl exprimă natura și originea ei; ea nu va fi desființată de nimeni, fiind universală și veșnică.

Căpetenia Împărăției prevestite de Daniel este Fiul omului: „Am văzut în vedenia nopții, și iată că pe norii cerului venea unul ca un fiu al omului, și a ajuns pînă la Cel vechi de zile și i-a dat lui puterea, slava și împărăția. Ca toate popoarele, neamurile și limbile să-i slujească. Stăpînirea lui e veșnică, ea nu va trece, împărăția nu se va strica niciodată”. Cu referire la acest text, Mintuitorul Iisus Hristos subliniază că fiul omului pe care l-a văzut Daniel, venind pe norii cerului, este chiar El însuși (Matei 2, 6), De altfel, Mintuitorul se autointitulează adeseori „Fiu al omului” (Matei 19; Marcu 8, 31; Luca 9, 58; Ioan 8, 28).

Cel „bătrîn de zile” este Dumnezeu. Profetia precizează dubla natură a „Fiului omului”, Daniel văzînd pe Mesia ca om și Dumnezeu deopotrivă.

Profetiile lui Daniel culminează cu textul de la 9, 24: „Șaptezeci de septimi vor trece și se va unge Sfîntul Sfîntilor”. Septimea ne trimite la șapte ani, respectiv $70 \times 7 = 490$ ani, cînd se va împlini profetia. Prin urmare, cu începere de la anul 458, de la care pleacă profetia și pînă la răstignire vor trece 490 ani, sau mai precis 486 ani și jumătate, deoarece în conformitate cu v. 27, la mijlocul săptămîinii a 70-a urma să aibă loc răstignirea. În consecință, dacă din total se scad trei ani și jumătate, se ajunge la numărul de mai sus, sau anul 29 și jumătate, respectiv anul 30 al erei creștine.

Bogat în perspective mesianice este și profetul Osea. Între textele sale de această natură se încredințează și cel de la 11, 1: „Că prunc a fost Israel și eu l-am iubit pe el, și din Egipt l-am chemat pe fiul meu” (Sf. Apostol și Evanghelist Matei reia acest text, considerîndu-l o anticipare cu privire la fuga și scăparea minunată din Egipt a Pruncului Iisus atunci cînd scrie: „Ca să se îplinească cuvîntul spus de Domnul prin proorocul: „din Egipt am chemat pe Fiul Meu” (2, 15).

Un alt text mesianic este și cel al Proorocului Mihea: „Și tu Betleem, Efrata, mic ești între așezările lui Iuda. Din el va ieși stăpînitor, iar obîrșia lui este dintru început, din zilele veșniciei” (5, 1). Betleemul era un sat în regiunea Iuda: în vechime se numea Efrata. Cele mai importante așezări ale Țării Sfinte cuprindeau cîte 1000 locuitori. Ori între ele Betleemul era cel mai puțin important, de neăgatat în seamă, în-cît a lipsit firesc și din recensămîntul cetăților, făcut de Iosua (cap. 16).

Nașterea lui David în Betleem a contribuit foarte mult la ridicarea prestigiului acelei mici cetăți, iar prin nașterea Mântuitorului a primit o reputație mondială, de o faimă de care nu s-a învrednicit nici un oraș de pe pământ — cum scrie Teofilact în comentarul său (Migne, P. G. vol. 126, col. 113).

Caracterul hristologic al textului a fost confirmat de la început în Noul Testament, prin textul de la Matei 2, 6. La întrebarea lui Irod în legătură cu locul nașterii „Împăratului celui nou”, cărturarii au răspuns: în Betleem. După cum se observă, exista o tradiție clară în această privință.

Expresia „nașterea din veci” dovedește că proorocul a avut în vedere o personalitate excepțională, divino-umană, cum nu putea fi decât Iisus Hristos, Împăratul atît de visat și așteptat. Măreția operei Sale este sugerată de versul următor (10): „El va vesti popoarelor pacea și împărăția Lui se va întinde pînă la marginea pămîntului”. Textul întreg se referă și la intrarea triumfală a Mântuitorului în Ierusalim, după cum rezultă și din Noul Testament (Matei 21, 5 Ioan 12, 16 și locurile paralele).

Un alt text hristologic confirmat de Noul Testament, aparține Profetului Zaharia: „Bucură-te foarte, fiica Sionului, veselește-te fiica Ierusalimului, căci iată împăratul tău vine la tine, drept și mîntuitor, smerit și călare pe asin, adică pe mînzul „asinei” (9, 9).

„Fiica Sionului” și „fiica Ierusalimului” sînt termeni sinonimi, cu referire la același oraș construit pe culmea numită Sion. Ierusalimului i se pregătea o surpriză, urma să aibă ocazia de a-L vedea pe însuși Mîntuitorul trecînd pe străzile sale înguste, blind și smerit.

Proorocul Zaharia are și o parabolă cu păstorul cel bun, care este luat în seamă, luîndu-și simbria binemeritată, comparativ cu păstorul cel rău care este urgisit și căruia nu i se dau decît 30 arginți — prețul de cumpărare al unui sclav. Sf. Apostol și Evanghelist Matei (27, 9) face legătura cu acest text, considerîndu-l o prevestire a vînzării lui Iuda: „Atunci s-a împlinit cuvîntul spus de Ieremia profetul: „și a luat cei 30 de arginți, prețul celui vîndut”. Deși se face referință la Ieremia, consemnarea a rămas de fapt înregistrată la Profetul Zaharia. Firește la fel ca în alte cazuri, tradiția orală, cu aceeași valabilitate, a putut conserva aceeași profeție ca fiind rostită și de Ieremia deși a rămas nescrisă de acesta.

Idei mesianice apar și în cărțile necanonice ale Vechiului Testament. Astfel, cartea a II-a a Macabeilor 4, 46 vestește și ea venirea lui Iisus Hristos, în calitatea de profet: „Și a pus pietrele în muntele templului în loc bun, pînă va veni proorocul care va răspunde pentru ele”. Pe atunci, iudeii se aflau în conflict cu sirienii. Îndrumătorii lor constatănd dărîmarea templului, au rînduit un doliu general. Materialele rămase după dărîmarea, deși erau considerate ca profanate de sirieni prin jertfele lor idolatre, făceau totuși parte din vechiul lăcaș și de aceea iudeii nu îndrăzneau să le arunce. În nedumerirea lor, au strîns molozul și mai ales pietrele, îngrămădindu-le într-un loc aparte, unde aveau

să rămână „pînă cînd va veni profetul” care va decide în privința aceasta.

Un alt text mesianic este și cel din Macabei 14, 41 : „Povățuitor și arhiereu n-avea să rămînă pentru toate zilele Simeon, ci numai pînă la venirea Proorocului”. Simeon era recunoscut de regele Dimitrie II al Siriei ca îndrumător politic, un fel de arhiereu, dar întreaga conjunctură de atunci tindea spre Proorocul așteptat, deoarece nimeni nu putea lua hotărîri decisive pentru destinul poporului, decît numai un bărbat excepțional cum era „Profetul” de excepție în care se avea toată încrederea.

Din cele de mai sus rezultă că Vechiul Testament este pentru Noul Testament ceea ce este rădăcina pentru floare. Ambele formează împreună Sfînta Scriptură, cartea de căpătîi a Bisericii. Fără Vechiul Testament n-ar exista nici Noul Testament și astfel își păstrează valoarea vechea expresie patristică : „Novum Testamentum in vetere latet, Vetus in Novo patet”.

PRIMATUL PAPAL ÎN PERSPECTIVA DIALOGULUI ORTODOXO-ROMANO-CATOLIC. CONSIDERAȚII ECLESIOLOGICE

de: pr. prof. dr. NICOLAE V. DURĂ

Rezultatele de până acum ale dialogului teologic ortodoxo-romano-catolic au fost evaluate atât de teologii ortodocși¹, cât și de cei romano-catolici². În general, atât unii cât și ceilalți s-au oprit îndeosebi asupra tematicii dialogului, relevând aspectele care ne unesc³ și evitând în mod deliberat, abordarea unor probleme din domeniul eclesiologic — primatul papal și infailibilitatea papală. Sesizând această realitate, a III-a Conferință panortodoxă presinodală (Chambésy-Geneva, 28 octombrie — 6 noiembrie 1986) a hotărât că „în privința tematicii, Conferința propune alegerea — de acum înainte — a temelor pentru dialog nu numai dintre cele care unesc cele două Biserici, ci și dintre cele care le despart, îndeosebi dintre cele care privesc domeniul eclesiologiei”⁴. De fapt, unii teologi au făcut deja cunoscut faptul că perspectivele și rezultatele acestui dialog nu pot fi evaluate în mod critic obiectiv, dacă nu sînt în prealabil abordate și soluționate problemele de natură eclesiologică și îndeosebi cea a primatului papal și infailibilitatea papală, care constituie pînă astăzi „causa dirimens” a unității creștine.

¹ Pr. N. V. Dură, *Considerații asupra dialogurilor teologice ale Bisericii Ortodoxe cu Bisericile: romano-catolică, anglicană, veche-catolică, orientală (necalcodoniană) și luterană*, în „Ortodoxia”, nr. 3/1985, pp. 391—410.

² M. A. Fahey, *Les Apports de l'Eglise Orthodoxe a la vie de l'Eglise Catholique*, în „S.O.P.”, nr. 98/1985, p. 21; E. Lanne, O.S.B., *Catholiques et Orthodoxes. Un dialogue exigeant à tournant capital*, în „Nouvelle Revue Théologique”, vol. 107, nr. 1/1985, pp. 87—100; Idem, *Une même foi, une même communion. A propos du dialogue théologique entre orthodoxes et catholiques*, în „Irenikon”, nr. 3/1986, pp. 338—351; D. Salachas, *Dialogues théologiques officiels entre catholique et orthodoxe*, în „Oecumenisme”, nr. 77/1985, pp. 32—35.

³ *La Fête patronale de l'Eglise de Constantinople. Participation de l'Eglise de Rome*, în „Episkepsis”, nr. 368/1956, pp. 2—7.

⁴ *Décisions de la III-e Conférence panorthodoxe préconciliaire*, în „Episkepsis”, nr. 369/1986, p. 12.

Canoniștii romano-catolici declară că sfîșierea unității creștine și impasul în care se află dialogul se datorează unor „cauze istorico-politice, unor rațiuni de natură psihologică, unor mentalități și culturi diferite, controverselor teologice din secolele trecute și tentativelor de unire care au eșuat și care continuă să influențeze lumea greacă în raporturile ei cu Occidentul și Biserica Romei”⁵. Realitatea adevărată însă că adevărata „causa dirimens” a unității creștine o constituie doctrina primatului papal, cu consecințele și implicațiile ei eclesiologice nefaste. De altfel, înșiși teologii romano-catolici recunosc că, „... în prezent, singura problemă care separă Ortodoxia de Catholicism este cea a rolului papei în Biserică”⁶. Și, într-adevăr, problemele eclesiologice, „care nu au fost rezolvate în secolul IX și care au contribuit la sfîșierea unității Bisericii creștine, sînt încă acute și astăzi”⁷. Unii eclesiologi romano-catolici mai declară, și în prezent, că „Petru a primit puterea de a lega și dezlega în chestiuni de natură doctrinară și disciplinară. Această putere a fost conferită asupra întregii Biserici, precum a fost conferită — conchid ei — ucenicilor săi, asupra Bisericii locale”⁸. Totuși, faptul că doctrina primatului papal continuă încă să fie acceptată, „este semnul unei maladii mai profunde, căreia ar trebui — deși se refuză încă — să i se caute cauzele”⁹.

În primul său mesaj adresat clerului și credincioșilor romano-catolici, S. Sa Papa Ioan Paul II — considerat în mediul romano-catolic ca „al 264-lea succesor al Sfîntului Petru (al 52-lea papă neitalian)”¹⁰ — a vorbit despre așa-zisa colegialitate episcopală cu Petru și sub îndrumarea lui Petru”¹¹. Dar, „în ciuda unor oarecare orientări spre sinodalitate — releva un ierarh ortodox — Roma a rămas, și după Conciliul II Vatican, credincioasă opticii sale clasice privind supremația sa asupra altor Biserici”¹². Conștienți că doctrina primatului papal este lipsită de temei biblic, istoric și canonic, unii teologi romano-catolici recunosc că „... nu infailibilitatea papei este aceea care determină infailibilitatea Bisericii, ci, dimpotrivă, infailibilitatea Bisericii este aceea care o con-

⁵ D. Salachas, *art. cit.*, p. 35.

⁶ J. Roche, S. J. *Conciles, Empereurs, et Papes*, în „Proche Orient Chrétien”, vol. XXVIII (1978), fasc. I—II, p. 102.

⁷ J. Meyer, C. Ss. R., *A successful Council of Union. A theological Analysis of the Photian Synod of 879—880*, în „Analecta Vlatadon”, nr. 23 (1975), p. 210.

⁸ J. M. Van Cangh — M. Van Esbroeck, *La Primauté de Pierre (Mt. 16, 16—19) et son contexte judaïque*, în „Revue Théologique de Louvain”, XI (1980), fasc. 3, p. 324.

⁹ J. Hoffmann, *Histoire et dogme: La Définition de l'Infaillibilité Pontificale a Vatican I a propos de l'ouvrage de A. B. Hasler*, în „Revue de Sciences Philosophiques et Théologiques”, vol. 62/1978, nr. 4, p. 556.

¹⁰ *L'Election de Jean. Paul II*, în „La Documentation Catholique”, LX (1978), nr. 1751, p. 901.

¹¹ *Son premier message au monde*, în „La Documentation Catholique” LX (1978), nr. 1751, p. 903.

¹² I. P. S. Mitropolit Emilianos Timiadis, *Reception, Consensus, and Unity*, în „The Greek Orthodox Theological Review”, vol. XXVI, nr. 1—2/1981, p. 59.

diționează pe a papei" ¹³. Alții, însă, declară duplicitar că „redescoperirea sacramentalității episcopale, reafirmând colegialitatea episcopilor cum Petro et sub Petro, nu relativizează ministeriul papei și al episcopilor..." ¹⁴. Desigur, redescoperirea sinodalității Bisericii primare și reafirmarea ei în viața Bisericii Romano-Catolice este un fapt remarcabil. Principiul ierarhic și corolarul său, ascultarea canonică, își poate găsi expresia afirmării depline numai în regimul sinodalității, instituit de Mîntuitorul Iisus Hristos și legitimat de practica sobornicității ecumene. Biserica Romano-Catolică poate redescoperi, cu adevărat, sacramentalitatea episcopală, numai reafirmînd și aplicînd principiul sinodalității în viața ei organizatorică, a cărui prezență ar oferi și dialogului teologic ortodoxo-romano-catolic premise și perspective sigure.

Referitor la Conciliul II Vatican, unii eclesiologi romano-catolici afirmă că acesta „nu a schimbat, și nu putea schimba definiția dogmatică a Consiliului Vatican I referitor la primatul de jurisdicție și prerogativa de infailibilitate a pontifului roman, garant al unității esențiale a Bisericii. Papa exercită jurisdicția primațială în mod personal, chiar dacă în cazuri deosebite cere părerea organelor sau persoanelor competente; numai în cazuri extraordinare și cînd găsește oportun exercită puterea sa în mod colegial, chemînd adică pe episcopi să delibereze în mod colegial, la un sinod ecumenic, asupra unor chestiuni privind Biserica universală". După aceeași opinie, „sinodul nu este un organ de a guverna Biserica universală, ci un simplu consiliu central permanent, care colaborează cu pontiful roman, potrivit procedurii stabilite de el...”, deoarece colegiul episcopilor succede Colegiului apostolilor numai în capacitatea episcopală ordinară" ¹⁵. Asemenea afirmații indică adevărul că mentalitatea eclesiologilor romano-catolici contemporani a rămas încă tributară celei dogmatizate de Conciliul I Vatican, precum și faptul că în Biserica romano-catolică nu este aplicat — în totalitatea conținutului său — principiul de bază al sinodalității care a fost camuflată prin crearea așa-ziselor Conferințe episcopale, în urma Conciliului II Vatican. În viața organizatorică a oricărei Biserici locale, canonicitatea se raportează la afirmarea principiilor canonice fundamentale, care și-au găsit expresia deplină numai în Biserica Ortodoxă, păstrătoarea unității dogmatice, canonice și cultice cu Biserica apostolică și patristică. În prezent, orice biblicist, istoric sau canonist de bună credință „... privește ca fiind anacronică, chestiunea de a ști dacă Iisus l-a instituit pe Petru ca prim episcop, deoarece o astfel de problemă a apărut dintr-un model posterior, al papalității, care a fost raportată la Noul Testa-

¹³ A. Van Bunnem, *Les Apories logiques du dogme de l'infailibilité pontificale*, în „Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques”, vol. 67, nr. 1/1983, p. 84.

¹⁴ R. Coffy, *L'Eglise, vingt ans après Vatican II*, în „Nouvelle Revue Théologique”, vol. 107, nr. 2/1985, p. 164.

¹⁵ Summus Pontifex, *Allocutio ad Patres Plenariae Pontificiae Commissionis Codice Juris Canonici Recognoscendo*, în „Apolinaris”, LIV (1981) nr. 3—4, pp. 330—331.

ment”¹⁶. Pentru canoniștii ortodocși, „în afară de primatul de onoare, nici un al fel de primat, drept sau privilegiu papal, nu este pomenit de canoane...”.¹⁷ Și, totuși, eclesiologii și canoniștii apuseni se străduiesc să demonstreze că Biserica are nevoie de un „primat, atât ca punct de orientare, cât și ca un criteriu de unitate”¹⁸, în persoana așa-zisului „succesor al Sfântului Apostol Petru”. În contextul acestei eclesiologii petrinerne, teologul romano-catolic J. M. R. Tillard declara că „primatul apostolic al Scaunului Romei... nu se confundă nici cu sarcina episcopului Bisericii locale a Romei, și nici cu funcția de patriarh al Occidentului”¹⁹.

În anul 1977, cu prilejul prezentării „Constituției Apostolice” privind așa-zisul „Vicariat” al Romei, papa Paul VI declara: „... Avem conștiința că ni s-a încredințat misiunea de a fi Vicarul lui Hristos pe pământ, și, deci, a fi Păstorul suprem și șeful vizibil al Bisericii universale”²⁰. În textul respectivei „Constituții apostolice” se reafirma că Roma, cetatea eternă, a fost „încredințată pontifului roman, succesor al Sfântului Apostol Petru pe scaunul acestei cetăți și — mai mult decât atât — păstor suprem și șef vizibil al Bisericii”, deși s-a recunoscut că „această Biserică — în care s-a păstrat Tradiția apostolică și spre care trebuie să se îndrepte toată suflarea datorită primăției sale — a fost instituită și organizată prin slujirea Apostolilor Petru și Pavel”²¹. În cuvîntul adresat episcopilor romano-catolici din Grecia, papa Ioan Paul II declara și el, la 25 iunie 1984, că Roma s-a învrednicit de o harismă apostolică deosebită, prin Sfântul Apostol Petru și succesorii lui direcți: „... În cadrul acestei unice Biserici a lui Dumnezeu, răspîdită de-a lungul tuturor continentelor, există un centru vital, un punct de reper vizibil: Biserica locală și particulară a Romei, prezidată de sucesorul Apostolului Petru, primul dintre cei doisprezece... În cursul secolelor, toți succesorii lui Petru sînt legătura vie între episcopi și — se uită uneori — între Biserica de azi și Biserica Apostolilor”²². Într-adevăr, în eclesiologia romano-catolică, „vizitele episcopilor la Roma au drept scop să reînnoiască credința lor ad limina apostolorum Petri et Paul, ... deoarece Biserica Romei, în calitate de păstrătoare a tradiției celor doi apostoli (sic!), are sarcina de a veghea asupra acestei unități, asupra

¹⁶ *La Primauté du Pape — Points de Convergence. Déclaration commune du groupe de dialogue luthéro-catholique des Etats-Unis*, în „La Documentation Catholique”, LVI (1974), nr. 1652, p. 375.

¹⁷ Pr. prof. L. Stan, *O nouă rătăcire a papalității*, în „Ortodoxia”, nr. 4/1950, p. 612.

¹⁸ J. Ratzinger, *Le Nouveau Peuple de Dieu*, Paris, 1971, p. 54.

¹⁹ *L'Horizon de la primauté de l'évêque de Rome* în „Proche Orient Chrétien”, XXV (1975), fasc. III—IV, p. 230.

²⁰ *Présentation par Paul VI de la Constitution apostolique sur le Vicariat de Rome*, în „La Documentation Catholique”, LIX (1977), nr. 1713, p. 105.

²¹ *Constitution Apostolique „Vicariae potestatis in Urbe” réformant le Vicariat de Rome*, în „La Documentation Catholique”, LIX (1977) nr. 3, p. 101.

²² *Discours aux évêques de Grèce*, în „La Documentation Catholique”, nr. 16/2 sept. 1984, p. 832.

acestei reconcilieri, asupra acestei comuniuni a tuturor în credința Evangheliei unice²³.

Fără îndoială, teologii ortodocși au reacționat la asemenea declarații de sorginte medievală, reafirmând principiile sănătoase ale eclesiologiei tradiționale. Spre exemplu, s-a subliniat că „datorită harismei adevărului celui încredințat prin hirotonie, toți episcopii sînt ex officio sucesorii tuturor apostolilor, și nu numai ai lui Petru și Pavel. Pentru noi, ortodocșii, episcopul Romei rămîne primus inter pares, și nu de drept divin”²⁴. Așa după cum precizase și Sf. Ignățiu al Antiohiei (+107), Biserica Romei „prezidează în dragoste”²⁵, și nu în revendicări de jurisdicție universală, de infailibilitate și oficiu petrin. În consecință numai „reinstaurarea Pentarhiei îl va aduce pe papă din nou în fruntea listei — primus inter pares din care acum este omis în toată lumea răsăriteană”²⁶.

Din nefericire „reinstaurarea pentarhiei” nu se poate întreprinde în momentul de față. Eclesiologii și canoniștii romano-catolici evită să amintească sistemul de conducere pentarhic din Biserica primelor veacuri, iar actuala legislație canonică romano-catolică prevede doar dreptul de jurisdicție universală al papei, în baza așa-zisului „drept petrin”. Comentînd noul Cod canonic al Bisericii romano-catolice, cardinalul Johannes Willebrands afirma că, în privința doctrinei primatului papal, „Codul urmează doctrina Conciliului I Vatican în perspectiva Conciliului II Vatican”²⁷. Dar, „a spune că un singur episcop este sucesorul lui Petru, de drept divin, și că el posedă putere și autoritate asupra celorlalți episcopi, înseamnă că episcopul respectiv este ontologic diferit de toți ceilalți episcopi. Aceasta este însă contrar vechii învățăturii potrivit căreia fiecare episcop posedă deplinătatea episcopatului, deplinătatea ambelor sucesiuni, apostolică și petrină”²⁸.

Prin urmare, din nefericire, pentru teologii romano-catolici mai conservatori, papa rămîne încă „centrul comuniunii, care acționează comunicînd Bisericii dogmele”²⁹ iar „infailibilitatea papei trebuie să fie concepută ca o simplă asistență negativă care îl păzește de orice eroare cînd vorbește ex cathedra... Un papă poate fi deci un mare păcătos,

²³ P. Grelot, *Pierre et Paul fondateurs de la primauté romaine*, în „Istina”, XXVII (1982), nr. 3, pp. 229, 253.

²⁴ I. P. S. Mitropolit Damaschin de Tranoupolis, *Riflessione e prospettive riguardo al ristabilimento della Comunione Sacramentale*, în „Oriente Cristiano”, XV/1975, pp. 7—23. Cf. Emm. Lanne, *Une même foi...*, p. 350.

²⁵ *Epistola ad Romanos*, în „Patres Apostolici”, I, Edit. F. X. Funk, Paderborne, 1901, p. 253.

²⁶ Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, *Dialogul teologic dintre ortodocși și romano-catolici și perspectivele lui*, în „Telegraful Român”, nr. 11—12/1986 p. 2.

²⁷ *Ecumenical aspects of the new Code of Canon Law*, în „Information Service”, Vatican City, nr. 60/1986 (I—II), p. 56.

²⁸ I. P. S. Mitropolit Emilianos Timiadis, *art. cit.*, p. 59.

²⁹ R. Blazquez, *El Papa Centro de Unidad en la Iglesia*, în „Salamanticensis” (Universitat Pontificia de Salamanca), vol. XXX (1983), fasc. 1, p. 82.

chiar un eretic ca persoană particulară, și totuși nu poate greși în definițiile sale dogmatice”³⁰.

La un simpozion organizat de Academia teologică romano-catolică din Bavaria, în 1981, Î. P. S. Mitropolit Damaskinos al Elveției a subliniat că reconcilierea între Bisericile Ortodoxă și Romano-Catolică nu se poate face pînă nu se arată: „1) care sînt motivele, conținutul și rolul primatului papal în Biserică; 2) maniera de a concilia jurisdicția episcopală imediată și ordinară a episcopului în dieceza sa cu aceea imediată și ordinară a episcopului Romei asupra adunării păstorilor clerului și credincioșilor, ceea ce implică soluționarea paradoxului subordonării celor două jurisdicții egale și a da Romei adevăratul său loc în corpul eclesial și în Koinonia Bisericilor locale; 3) maniera de a concilia infailibilitatea personală a episcopului Romei cu aceea a sinodului ecumenic. Lumen Gentium (III, 23) afirmă că un sinod ecumenic, exercitînd o autoritate absolută și infailibilă, în Biserică, nu există decît în cazul în care ar fi fost ratificat sau, cel puțin, recunoscut ca atare de către succesorii lui Petru. În acest caz, cum se poate concilia locul papei în conciliu în afară și deasupra conciliului?”³¹. Același ierarh ortodox preciza în 1983, că Roma „consideră primatul lui Sedes romana ca element constitutiv al unității Bisericii; pentru Orient, însă, această pretenție înseamnă o schimbare a structurii episcopale a Bisericii vechi”³². Conștient de această realitate, un alt ierarh ortodox releva că „afinitățile doctrinare nu trebuie să ne facă să subestimăm divergențele eclesiologice. Acestea sînt consecința unei interpretări diferite a magisterului episcopilor și a episcopului de la Roma. Ceea ce este mai puțin cunoscut este influența pe care primatul Romei, așa după cum a fost concepută în Occident, a avut-o asupra evoluției celor două Biserici. Acest primat a introdus în Teologia latină o concepție de drept canonic străină Bisericii vechi și adăugat o prăpastie regretabilă între cler și laici”³³.

În ultima vreme, un teolog romano-catolic mărturisea că delegații la dialogurile bilaterale și multilaterale nu pot renunța, în nici un chip, la convingerea Bisericii lor asupra funcției primordiale a episcopului Romei... Ei trebuie să o explice partenerilor de dialog, bazîndu-se pe tradiția trăită în comun înainte de schisme”³⁴. Desigur, o asemenea optică eclesiologică nu poate contribui, în mod constructiv, la refacerea unității creștine, nu poate oferi o reîntoarcere la unitate.

³⁰ A. Van Bunnem, *art. cit.*, pp. 69—70.

³¹ Munich, *points de vue de théologiens Orthodoxes sur les perspectives d'union entre l'Eglise orthodoxe et Catholique — romaine*, în „Episkepsis”, XII (1981), no. 262, p. 10.

³² *Les Relations oecuméniques entre l'Orient et l'Occident: réflexions et perspectives*, în „Episkepsis”, XIV (1983), nr. 300, p. 11.

³³ Emilianos Timiadis, *Saint Pierre dans l'exégèse orthodoxe*, în „Istina”, XXIII (1978), nr. 1, p. 56.

³⁴ Prof. J. M. R. Tillard, *Oecuménisme et Eglise catholique*, în „Nouvelle Revue Théologique”, vol. 107, nr. 1/1985, p. 51.

Într-o legătură indisolubilă cu problema primatului papal stă și aspectul receptării rezultatelor acestui dialog teologic de către ambele Biserici, deoarece pentru romano-catolici, actul receptării este — în ultimă instanță — un act de autoritate infailibilă a papei. Deosebirea de vederi și în această privință trebuie raportată din nou la modul de înțelegere a sinodalității în dreptul canonic al ambelor Biserici. Însăși noțiunea de „receptare” a fost adesea „rău înțeleasă și deformată de anumiți polemisti romano-catolici”³⁵. Pentru eclesiologii și canoniștii ortodocși, hotărârile unui sinod ecumenic sînt infailibile „ex sese” și nu datorită unui consimțămînt ulterior al Bisericii. Consimțămîntul ulterior constituie doar criteriul exterior, „semnul vizibil prin care noi știm că sinodul a fost de fapt asistat de Duhul Sfînt”³⁶. O receptare implică însă o infailibilitate „in credendo”, în timp ce receptarea unei dogme de către Biserică constituie un act de infailibilitate „in docendo”, fiindcă Biserica — fiind asistată de Duhul Sfînt nu poate greși. De aceea, episcopatul rămîne organul vizibil al infailibilității Bisericii. Și cum nu poate exista infailibilitate „in credendo” fără infailibilitate „in docendo”, se poate admite a priori că, „întrucît Biserica întreagă nu poate greși în credință, nici ierarhia în totalitatea ei nu poate greși în definițiile dogmatice”.³⁷

Dincolo de aceste greutăți inerente desfășurării dialogului teologic bilateral — pe care le ridică îndeosebi dezbaterrea și soluționarea problemelor de natură eclesiologică — trebuie să relevăm și unele aspecte pozitive. De exemplu, la Opole (Polonia) în 1985, Comitetul de coordonare a propus amendarea textului redactat în Creta (1984) cu precizarea că „diferențele în admiterea celor trei Taine au coexistat în Răsărit și Apus încă din vremea Bisericii nedespărțite, fără să motiveze întreruperea comuniunii, așa încît ambele practici sînt legitime”.³⁸ Deși documentul din Creta — cu completările de la Opole — nu este încă textul final, este, totuși, vrednic de reținut faptul că acest text de lucru a fost prezentat Comisiei mixte plenare. Încurajatoare sînt și declarațiile unor teologi romano-catolici care evidențiază rezultatele pozitive ale dialogului, precum și foloasele pe care Biserica Romano-Catolică le poate avea de pe urma acestor raporturi cu Biserica Ortodoxă. Spre exemplu, s-a subliniat că „în lumina discuțiilor avute cu ortodocșii în legătură cu Documentul de la Lima (Botez, Euharistie, Ministeriu), catolicii apreciază mai bine practica ortodoxă de a administra Botezul, Mirungerea și Euharistia ca o singură și unică Taină de inițiere”.³⁹ Relevarea acestor aspecte ar putea contribui la reîntoarcerea lor la iz-

³⁵ A. Van Bunn, *art. cit.*, p. 76.

³⁶ L. Ware, *L'Exercice de l'autorité dans l'Eglise orthodoxe*, în „Irenikon”, 54/1981, pp. 469—470.

³⁷ A. Van Bunn, *art. cit.*, p. 50.

³⁸ I. P. S. Antonie, Mitropolitul Ardealului, *Dialogul teologic dintre ortodocși și romano-catolici și perspectivele lui (II)*, în „Telegraful Român”, nr. 5—6 și 7—8/1986, p. 2.

³⁹ M. A. Fahay, *art. cit.*, p. 21.

voarele Ortodoxiei, în care nu se află nici doctrina primatului papal și nici infailibilitatea papală.

Cu ani în urmă, un prestigios canonist al Bisericii noastre își exprima speranța că „cei ce au la inimă marea cauză a refacerii unității ecumenice a Bisericii nu-și pot pierde nădejdea că cele două pietre de poticnire — primatul de jurisdicție universală al papei și infailibilitatea aferentă acestui primat — care stau în calea acestei unități vor fi înlăturate într-o zi prin voința și prin înțelegerea creștinilor, vor fi dărite ca doi idoli care s-au născut tot prin voința oamenilor, însă nu prin înțelegerea, ci tocmai prin neînțelegerea lor.”⁴⁰ Reinnoind gîndul plin de speranță al regretatului canonist, nădăjduim că problema primatului papal, „causa dirimens” a unității creștine — atunci cînd va fi abordată în cadrul dialogului — va duce la soluționarea și înlăturarea acestui „idol” despărțitor al unității creștine.

⁴⁰ Pr. prof. I. Stan, *Har și jurisdicție*, în „Studii Teologice”, nr. 1—2/1970, p. 27.

BIBLIA ȘI REVELAȚIA ÎN BISERICA TRADIȚIEI

de : ANCA MANOLACHE

În ultimele decenii, rapiditatea cu care se comunică informațiile și opiniile a condus și în Teologie la o îmbogățire a dialogului între diferite comunități creștine, precum și la o adâncire a cercetării și înțelegerii mesajului creștin. Problematica mai abundentă a acestor decenii a proliferat și modurile de a pune în discuție datele Revelației creștine, după cum însăși noțiunea de „revelație”. Explozia informatică a transformat menirea de abordare a problemelor, ascuțind penetrarea și facilitând confruntarea lor și verificarea concluziilor. „Lumea care era statică a devenit dinamică” — scrie Karl Rahner, iar într-o astfel de lume „însăși credința fiecăruia din noi este mai amenințată și mai pusă în discuție, decît în societatea statică și omogenă de altădată”¹. În criza religioasă care a cuprins lumea actuală, Dumnezeu este „marele absent, marele uitat” — scrie A. Dondeyne — ceea ce a determinat Biserica să-și facă un nou program de explicitate a învățăturii de credință creștină și de regîndire a datelor Revelației divine; și astfel „din marginală, problema Revelației a devenit centrală”².

Reconsiderarea datelor Revelației ca act al Tradiției și Scripturii, a eclesiologiei în special, a produs numeroase studii teologice, rezultat al preocupărilor atît a teologilor ortodocși, cît și a celor romano-catolici, stimulați de decretul emis de Conciliul II Vatican³.

¹ *Hérésies dan l'Eglise actuelle ?* în vol. „Au service de la parole de Dieu”, Ed. Duculot, Namur, 1968, p. 411.

² *Révélation et culture*, în vol. „Au service de la Parole de Dieu”, (o. c.), pp. 307—310.

³ A se vedea în acest sens studiile: H. Paproeki, *La problématique de développement de la révélation*, în „Istina”, nr. 4/1983; Stylianos Papadopoulos, *Sfinții Părinți, creștere a Bisericii și Duhului Sfînt*, trad. în rev. „Mitropolia Banatului” nr. 1—3/1981 și 4—6/1981, pentru ortodocși, iar pentru romano-catolici, studiile apărute în vol. „Au service de la parole de Dieu”, (citat mai sus) ale teologilor Ugo Betti, Fr. Descamps, B. C. Butler, B. Rigaux și alții.

Modul de tratare al celor cîțiva autori pe care îi cităm, ortodocși sau romano-catolici, ca și cel de abordare a acestei teme în cursuri și manuale de învățămînt teologic din aceste două Biserici ale Tradiției, este firește cel „tradițional”, adică argumentele invocă afirmații ale sfinților părinți, ai Bisericii și diferite „documente ale Tradiției”. Dar este interesant de remarcat că în Ortodoxie, unde libertatea de gîndire și exprimare operează mai evident, opiniile diferă cel puțin din punct de vedere al termenilor în care ele se exprimă. Așa spre pildă, unii autori afirmă că tot ceea ce Dumnezeu a dorit să spună omenirii pentru mîntuirea ei, a comunicat prin și pînă la Hristos, în Care „Revelația s-a încheiat”. Sau, în acelaș sens se exprimă unii că Tradiția Bisericii s-a încheiat cu ultimul sinod ecumenic, sau cu scrierile Sfîntului Ioan Damaschin. Alți teologi afirmă, dimpotrivă, că Tradiția nu s-a încheiat nicicînd și că Revelația va continua cît va fi lumea.

Și unii și alții dintre acești teologi aparțin în aceeași măsură Ortodoxiei și în aceeași măsură sînt „tradiționaliști”, întemeindu-și afirmațiile pe unele citate patristice, folosind în general aceeași terminologie și aceleași texte scripturistice.

În realitate, însă, conținutul noțiunilor care sînt folosite în expunerile lor teologice variază, iar neputința de a delimita printr-o strictă definire noțiunile de : „Tradiție”, „revelație”, „inspirație”, justifică în mare măsură diferențele de opinii. Zicem în mare măsură, pentru că trebuie să mărturisim că pînă azi încă nu au fost traduse în limbile moderne toate operele sfinților părinți și autori bisericești de seamă, pentru ca Biserica să fi aplicat în bună cunoștință de cauză cealaltă operație de mare finețe și specifică ei — receptarea, și să fi reținut din acestea pe acelea care să-i devină parte din tezaurul de tradiție, din depozitul tradiției ca document.

Din aceeași cauză a fluidității conținutului noțiunilor menționate, cît și din folosirea variatelor texte patristice în argumentarea uneia sau alteia dintre teze, ne aflăm în fața unor opinii variate, care însă nu produc decît o confuzie de suprafață. Așa spre pildă, în Teologia românească se va încerca o acomodare a celor două poziții, prin afirmarea unui aspect static sau etern al Revelației și un altul dinamic, Hristos fiind deplinătatea Revelației încheiate în El, iar Duhul Sfînt fiind cel care face „eficientă” Revelația în veacurile următoare⁴. Alți teologi mai tineri aderă explicit la poziția mai recentă a Ortodoxiei grecești, care repune în circulație texte patristice în favoarea unei continue revelări divine (citînd pe Grigorie Teologul, Fotie, Oecumenius etc.) și deci și a unei prelungiri a Tradiției bisericești, pe măsura revelării lui Dumnezeu în lumea noastră.

⁴ Este punctul de vedere al pr. prof. D. Stăniloae, în vol. I al *Dogmaticii sale* (București, 1978, cap. „Revelație dumnezeiască”. Despre „încheierea Tradiției”, — la fel ca mulți alți teologi — vorbește protos. V. Vasilache în *Biblia în Ortodoxie*, Neamț, 1929.

Amintim și variatele opinii din Teologia de mare strălucire a Ortodoxiei rusești, în care se vorbește atît despre o „dezvoltare” a dogmelor (nu o evoluție, ci o amplificare), cît și, dimpotrivă, despre o fixitate a adevărurilor anunțate, dar o adîncire a acelorași adevăruri — deși autorii la care ne referim⁵ atribuie acțiunea de „dezvoltare”, ori pe cea de „amplificare” tot Sfîntului Duh.

Departate de explicația categorică a Bisericii Romano-Catolice de pînă la Conciliul Vatican II, în sensul că Revelația a fost încheiată, iar după Vatican II, că Revelația continuă în veci, Ortodoxia se menține între nuanțele celor două poziții.

Dacă în Bisericile ce respectă Tradiția este evidentă o anume fluctuație privind conceptele folosite pentru Tradiția însăși sau pentru Revelația supranaturală, este cît se poate de evidentă și statornicia raportului între Tradiție și Scriptură sau între Scriptură și Revelație. În afară de cele cîteva ezitări ale Teologiei romano-catolice privind „tradiția” creată de papă — acea neautentică tradiție care menține încă distanța între catolicism și Ortodoxie — în general apartenența Scripturii la Tradiție și imprimarea sensului tradițional în eclesiologie (exceptînd primatul și infailibilitatea papală), fondul credinței și formularea ei sînt foarte apropiate de cele ale Bisericii Ortodoxe.

Este deci comună credința că din punct de vedere cronologic, Tradiția premerge oricăror scrieri sfînte, atît pentru prima parte a Revelației, cît și pentru cea a Noului Testament, că Scriptura este un document al revelației cel mai important dintre documentele scrise — pe care Tradiția ni l-a păstrat. L-a păstrat, după ce l-a constituit ca atare în operația de stabilire a canonului scripturistic. Comună este și atestarea, ca documente ale Tradiției bisericești, a operelor patristice reținute ca atare, a textelor liturgice, a operelor iconografice și arhitecturale, pe lîngă simbolurile de credință și hotărîrile sinoadelor ecumenice și a celor locale semnalate ca atare, ca și a unei tradiții orale⁶ care se prelungește, menținîndu-se pentru a fi consemnată, la vremea cuvenită, ca document scris.

În general Tradiția este pentru aceste Biserici un „organ oficial”, cu sau fără documente formulate, dar păstrînd „depozitul” de credință creștină sub asistența Duhului Sfînt care garantează puritatea învățăturii, cum și enunțarea ei la locul și timpul potrivit. Tradiția credinței monoteiste a păstrat și apoi a consemnat adevărul revelat de Dumnezeu lui Moise, a făcut să apară cărțile sfînte ale Vechiului Testament, pe care le-a autentificat ca sfînte prin opera de selecționare a canonului, lucrare asistată permanent de același Duh Sfînt care se purta peste ape la Facerea lumii.

⁵ Este diferențierea aparentă între S. Bulgakov (*Ortodoxia*) și Vl. Lossky (*Tradition et Traditions*), întrucît și aici se vorbește de pe planuri diferite de abordare a acestorași noțiuni.

⁶ La Sergiu Bulgakov, *Ortodoxia*, trad. S. Grosu, Sibiu, 1935, p. 40.

Tradiția religioasă păstrătoare a adevărului revelat este cea care a constituit Scriptura Vechiului Testament, preluat de Biserica creștină drept cheazășie și autentificare a venirii lui Mesia Cel profețit și așteptat de milenii. Continuarea tradiției religioase, de astă dată a Bisericii creștine, așezate de Duhul Sfint pe jertfa, Învierea și Înălțarea lui Hristos — Cuvîntul, se face lent, prin aceeași predanie orală, întii a Mintuitorului, apoi a apostolilor și urmașilor lor, consemnîndu-se în scris, doar la nevoie, datele adevărului revelat despre Iisus Hristos și învățătura cea nouă adusă de El în completarea și curățirea celei vechi. Acele impurități, pe care le respinge Mintuitorul ca fiind legi impuse nu de Dumnezeu, deoarece pretind sarcini „grele și cu anevoie de purtat” (Matei 23, 4), sînt ceea ce numim falsă tradiție, obiceiuri sau uzanțe locale care o vreme au făcut corp comun cu Tradiția revelată.

În situațiile menționate de Sfintele Scripturi, în special de Noul Testament, distincția între adevărul „revelat” și adausurile omenești în participarea religiei este evidentă, cu atît mai mult cu cît este semnalată de Însuși Fiul lui Dumnezeu. Dar dacă Dumnezeu ne oferă capacitatea de a reconstitui structura spirituală a Revelației Sale cu noi, aceasta o face la modul divino-uman, al inserției luminii în norii de penumbră ai existenței umane, chiar înlăuntrul Bisericii lui Hristos. Căci revelarea plenară a lui Dumnezeu la Cincizecime, asigură înaintarea Bisericii sub oblăduirea aceluiași Duh Sfint, Care L-a născut pe Hristos din Maria și Care-L naște în permanență trupește pe altarele noastre, în Euharistia fiecărei zile liturgice. Or, această revelare de la Cincizecime este atît intrarea masivă în lume a Duhului sfinților, Cel promis de Hristos ca fiind Mîngietorul (Ioan 16, 13), cît și permanentizarea Duhului în Biserică, pînă la sfîrșitul veacurilor, ca învățător, ca Cel care va continua să învețe Biserica-trup al lui Hristos, despre modul cum membrii ei pot să ajungă a fi „dumnezei” prin har. Iar asistența Duhului Sfint înseamnă atît păzirea adevărului, cît și asistarea credincioșilor în realizarea dezi-deratului comun al mintuirii.

Atîtea locuri din Sfînta Scriptură condiționează viața veșnică la care aspiră, de cunoașterea lui Dumnezeu (Ioan 17, 3), cunoaștere care nu este numai rațională ci și existențială, ea fiind ontologic dată ca relație indestructibilă a omului cu Dumnezeu și care fusese proprie existenței paradisiace a neamului omenesc. Revelația paradisiacă era deplin trăită, existențială și gnoseologică, Dumnezeu-Creatorul fiind și Cel care indica modul în care trebuia omul adamic să-și prelungească viața și era El însuși prezent în directă comunicare cu creatura sa. Dumnezeu era cunoscut prin prezență și cuvînt nemijlocit. Cunoașterea ca proces ideatic era rezervată unui alt nivel de existență, pentru care perechea adamică nu era încă matură. Revelarea, ca relație și dialog direct al Creatorului cu creația era totală și exemplară, iar cunoașterea lui

¹ Fr. Descamps, *Bible et pastorale*, în vol. „Au service de la parole...”, cit. p. 431.

Dumnezeu era încă pe atunci viață deplină. Transgresarea poruncii divine, a ordinii stabilite de Dumnezeu pentru o firească desfășurare, în etape, a relației Dumnezeu-om, a produs prăpastia, care se va extinde ulterior, între existența omului înăuntrul harului și existența lui la marginea harului — în afara paradisului păzit de Heruvimi, pe care Dumnezeu Cel respins l-a păstrat totuși în lumea creată, atât cât era necesar pentru viețuirea creației.

Pauza dintre perioada existenței harice plene din Eden și perioada reîntrării masive a Duhului Sfânt, în lume, prin întruparea Fiului și Pogorîrea Duhului, este menținută sub semnul unei anamneze periodice a dialogului dintre Dumnezeu și om, consemnat în datele sporadice ale Sfintei Scripturi. Arătarea lui Dumnezeu în „tipuri”, în diferite imagini simbolice sau ca glas adresat lui Moise sau profeților menține starea de tensiune, de încordare a tendinței de a repune omul-chip al lui Dumnezeu înăuntrul coordonatelor harice pentru care a fost creat. Or, întreaga această tensiune întreținută de providența divină este menținută la nivelul necesar prin actele de revelare, care au dat putere marilor legiuitori și patriarhi ai poporului ales să ducă nava credinței spre țănta fixată de Proniator, spre reîntrarea personală a lui Dumnezeu în acea relație intimă cu omul, în Dumnezeu-Omul Hristos.

Această constantă, care este purtarea de grijă a Creatorului pentru creația lui, se prezintă avind ca glas al lui Dumnezeu — în special în profeții mari și mici ai Vechiului Testament —, când ca prezență nedenumită, când ca acte de salvare a poporului evreu de la pieire, când ca semne și minuni, înregistrate ca atare de cîțiva aleși, dar suficienți pentru a tilcu mesajul și a-l duce mai departe.

În acest sens, Sfînta Scriptură este în același timp consecință a revelării lui Dumnezeu și document al Revelației, dar este și revelantă, ca iradiere a conținutului revelațional cu care este încărcată. Ea cuprinde un material bogat în profunzime, și în varietate, piesele ce o compun fiind alăturate una alteia în condiții uneori inexplicabile pe plan omenesc, dar într-o finalitate cunoscută Duhului lui Dumnezeu care a condus realizarea „canonului” Bibliei. „Biblia nu este un sistem, ci un conglomerat — exclamă Sergiu Bulgakov — un mozaic în care cuvîntul dumnezeiesc este scris de mîna lui Dumnezeu... Plenitudinea Cuvîntului lui Dumnezeu nu constă în „finitul” (finisajul, n.n.) exterior al formelor lui, ci ea constă în deplinătatea interioară pe care cuvîntul lui Dumnezeu o manifestă în acord indisolubil cu tradiția⁸, în acțiunea ei de păstrare și iradiere a Revelației divine.

Pentru limpezirea ideilor pe care le prezentăm, încercăm în cele ce urmează precizarea ideii de revelare, de Revelație și de înregistrare a ei în documentele Bisericii, ca documente ale Tradiției.

În vocabularul comun al exprimării credinței noastre, înțelegem prin „Revelație” atât acțiunea de dezvăluire cît și textele care rezultă,

⁸ S. Bulgakov, o.c., p. 27.

din consemnarea în scris a adevărului dumnezeiesc, pe care Creatorul și Proniatorul a voit să ni-l transmită pentru a ne face cunoscut cine sîntem noi, cine este El, care este și trebuie să fie relația noastră cu El și între noi oamenii, și a oamenilor cu natura creată de El pentru noi. Scriptura este revelată, este inspirată de Dumnezeu, scrisă sub influența Duhului Său care ajută să se evite erorile învățăturii de credință. Revelate sînt hotărîrile doctrinale ale sinoadelor care s-au numit ecumenice și ale celor pe care Tradiția — funcția purificatoare a Bisericii — le-a păstrat ca documente ale credinței. Revelate sînt și scrierile sfinților părinți, atestate ca atare de aceeași Tradiție, care ne-au dat liturgia și cărțile bisericești de cult, dar într-o anume măsură, căci ele conțin și scrieri păstrate cu evlavie ale unor cunoscuți sau necunoscuți, pe care Biserica le-a socotit evocatoare sau transmițătoare ale mesajului divin.

Este vorba, deci, atît de cuvîntul scris, provenit nemijlocit de la Hristos prin apostolii sau ucenicii care L-au urmat — după ce a fost transmis prin tradiție orală — cît și de adevăruri netranscrise de aceștia, ca nefiind de oportunitate imediată (dar a căror oportunitate s-a vădit iminentă peste un secol sau peste mai multe), din care iarăși unele au rămas orale, altele s-au scris. Aceste scrieri, cunoscute ca „documente” ale Tradiției creștine, sînt confirmate de permanentizarea lor locală sau generală în comunitățile creștine și sînt consfințite prin deasa lor citare de către sfinții și scriitorii următori.

Se remarcă, însă, faptul că Revelația, ca document scris, este doar urma concretă lăsată de acțiunea revelatoare a Proniatorului, a Celui care-și urmărește „fiii prin adopțiune” și îi conduce în continuare spre țelul final al mîntuirii, al desăvîrșirii și deci a comuniunii depline și veșnice cu Hristos. Or, în scopul coordonării acestei acțiuni — de primire și cunoaștere a mesajului, dar și de trezire a răspunsului nostru la iubirea pe care ne-o descoperă continuu în Duhul Său — Dumnezeu ne dă, pe lîngă porunci și reguli, însăși viața Lui, cea trecută prin moartea și învierea lui Hristos. Iar această viață este asigurată în veci celor ce I se deschid, prin permanenta suflare a Duhului.

Duhul dumnezeiesc, El însuși Dumnezeu, care își inaugurează revenirea personală pe pămînt la Cincizecime, nu mai părăsește această lume. El menține împărăția Logosului pe pămînt, prezența Lui trupească pe altarele noastre și inserția Lui continuă în efortul cunoașterii noastre dogmatice. Este ceea ce atestă sfinții părinți ai sinoadelor noastre ecumenice, care nu-și arogă o reușită a cunoașterii lor oricît de evolute, ci afirmă de fiecare dată : „Părutu-s-a Duhului Sfînt și nouă”, atunci cînd formulează doctrina sfîntă ce continuă scrierile aghiografilor. Or, această afirmare a lor nu este numai o „păreră”, ci o confirmare a continuării acțiunii învățătoricești a lui Dumnezeu, prin Duhul Său, despre care Iisus Mîntuitorul a anunțat că va prelua din învățătura Lui (Ioan 16, 14) și va aduce turmei Sale adevărul care verifică întreaga creație prin cunoașterea. Căci „acesta este viața veșnică, să Te cunoască pe Tine, singurul

Dumnezeu adevărat..." (Matei 17, 3), comunicare și cunoaștere care se operează în și prin Biserică.

Așa cum Duhul lui Dumnezeu lucrează prin organe alese de El, prin minți strălucite și suflete curate pe care le inspiră dându-le dragostea de a pătrunde voia lui Dumnezeu, cuvântul lui Hristos sau aplicarea și explicarea lui în diferite etape ale istoriei, tot așa și Biserica, prin același Duh al lui Hristos, știe să opereze selectarea acelor enunțuri care cuprind voia dumnezeiască, lăsând deoparte pe cele care duc la confuzie și eroare. Această funcție de cernere a adevărului exprimat de unii sau alții din osîrduitorii gândirii creștine este cuprinsă — în noțiunea de „receptare”, acțiune pe care am putea-o considera *verbul noțiunii de Tradiție*.

Intr-adevăr, Teologia ortodoxă actuală subliniază dinamismul permanent al Tradiției, în prelungirea ei continuă de la cea apostolică prin cea patristică, în contemporaneitate, denumind-o pe cea din urmă tradiție bisericească. Ea cuprinde — ca tradiție „în sens larg”, cum scrie pr. prof. D. Stăniloae — și opera teologică acceptată în timp și de Bisericele surori, deși ca pe o tradiție subsumată celei apostolice și patristice. Firește, ea este și nu poate fi altfel decât subsumată ca decurgând din acestea și continuând marea Tradiție, devenind Tradiție în sens major *dacă și când* acțiunea de receptare bisericească, de verificare în timp și în duhul sfințeniei, va considera că acea Teologie poate face zid comun cu casa zidită pe stînca adevăratei credințe.

Dar această „eficiență” a revelației, pe care o numim receptare, ca acțiune a Tradiției, este ea însăși opera Duhului. Căci nimeni nu poate spune „Domn este Iisus” decât în Duhul Sfînt (I Corinteni 12, 3). Iar dacă teologhisirea este în Duhul Sfînt, atunci ea este și inspirată și revelată, ca un adevăr păzit de eroare, continuînd învățătura lui Hristos.

De altfel, Mintuitorul ne-a și promis că va fi cu noi pînă la sfîrșitul veacului (Matei 28, 20), că de vor fi doi sau trei adunați în numele Lui, va fi și el prezent (Matei 18, 20), că dacă cerem, ni se va da și dacă batem, ni se va deschide (Matei 7, 7). Toate acestea făcîndu-se în deplină cunoștință și responsabilitate creștină, nu se poate considera că doctrinarul creștin va primi pietre de la Tatăl său, cînd cere hrană (Matei 7, 9 ; Luca 11, 11).

Aceasta este de altfel, și opinia curentă a Teologiei romano-catolice de după Conciliul Vatican II. B. C. Butler, unul din doctrinariii Teologiei revelației, consideră că „Revelația odată dată deplin în Cuvîntul întrupat, este un eveniment repetat continuu în comunitatea creștină”⁹. Aceasta, în sensul în care alt teolog romano-catolic reia ideea : „Hristos-Revelația, care în mod istoric aparține trecutului, nu poate fi disociat de Hristos-Biserica, în care El lucrează și primește o dimensiune de prezență operantă în măsura activității membrilor care o compun... Fiecare (membru activ *n.n.*) îmbogățește Revelația divină și este îmbo-

⁹ *Ecriture et Tradition*, în vol. „Au service de la parole...” (o.c.) p. 240.

gătit de ea, mijlocind impulsul dinamic pe care știe el să i-l imprime cu toate resursele sale : naturale, supranaturale, instituționale și harismatice”¹⁰.

Cum arătam mai sus, Teologia ortodoxă acceptă punctul de vedere al revelării ca act continuu al lui Dumnezeu, atât în vederea cunoașterii adevărului despre El, cât și ca progres în apropierea existențială de El, ca „spectază” — spre a folosi termenul Sfintului Grigorie al Nisei — readucând în atenție unele dintre opiniile Teologiei patristice.

Dumnezeu se revelează „în trepte” — ne amintește prof. Papadopoulos citind pe Sf. Grigorie Teologul — acțiune legată de providență, de lucrarea permanentă a lui Dumnezeu Care se face cunoscut permanent în măsura iubirii Lui către noi și a creșterii capacității noastre de a primi apelul de a-I răspunde. Căci dacă într-atât ne iubește Tatăl încât ne-a dat pe Fiul să pătimească și să ne recîștige din pustiirea diavolului, nu se poate presupune că revărsarea Lui de iubire este mai palidă în veacurile noastre sau în cele viitoare, în care toți membrii Bisericii doritori să-L cunoască trebuie să aibă la dispoziție și capacitatea de rezolvare a problemelor relației lor proprii cu El și cu lumea, relații noi și complexe în care și aspectele antropologice, sociale, etc. își cer locul lor în peisajul revelat deja. O lărgire a Revelației, pentru înțelegerea noilor situații create de progresul științei în toate ramurile vieții, este nu numai posibilă din punct de vedere teologic, ci și promisă de Hristos, ca lucrare a Duhului Său pentru iluminarea seminției alese. Așa cum cunoașterea omului de către om nu se poate limita la datele științei și nici numai la cele ale efortului afectiv, cunoașterea lui Dumnezeu, în adîncimile sau înălțimile cerurilor cunoscute de Sf. Apostol Pavel, nu poate fi limitată numai la cuvîntul conturat în scris, fie el chiar și al Sfintei Scripturi.

Desigur, problema insuflării adevărului de credință comportă, tocmai pentru asigurarea autenticității și purității mesajului revelat, o sumă de criterii și garanții. Îndepărtarea impurităților se realizează în timp, de Biserică, prin fenomenul de receptare, de acceptare numai a acelor adevăruri sau date care concordă cu corpul depozitului de credință reținut pînă atunci de Tradiția bisericească. Și odată reținute, „receptate”, acele date sînt deja Tradiție, intrînd în tezaurul de credință revelată Trupului tainic de Duhul lui Hristos. Așa s-au confirmat din scrierile patristice numai acelea pe care le-a acceptat Duhul Bisericii ca „Tradiție-depozit” ; așa s-au format și cele două canoane ale Vechiului și Noului Testament, reținîndu-se numai acele scrieri pe care Duhul Trupului Tainic le-a confirmat ca fiind consonante cu învățătura Capului Bisericii. Sau, cum sintetizează Sergiu Bulgakov, „după Învierea Sa, Mîntuitorul a deschis ucenicilor înțelegerea Scripturii (Luca 26, 45). Această

¹⁰ Ugo Betli, *Le magistère au service de la parole de Dieu*, în vol. „Au service . . .”, p. 250.

înțelegere continuă să ne fie deschisă de către Sfântul Duh" ¹¹. Iar această înțelegere este după Bulgakov tot „inspirație”, adică revelație ca înălțare a capacității obișnuite de înțelegere a omului. Dar nu numai în interpretare sau exegeza biblică autentică este activă însuflarea Duhului, ci și în prelungirea doctrinei deja revelate, căci „Biserica cunoaște o dezvoltare a dogmelor” ¹², iar Tradiția încorporează aceste noi adevăruri ca fiind parte organică din trupul constituit deja de celelalte. Criteriul categoric al receptării unei opinii sau a unui document este armonizarea acestora la fondul comun doctrinal. „Tradiția bisericească... înaintează pe un drum ale cărei jaloane sînt deja virtual în tradiția apostolică” ¹³, iar aceasta se autentifică prin jaloanele date în Sfînta Scriptură.

Bisericile Tradiției reliefează faptul istoric că Sfînta Scriptură este rodul Tradiției, în sensul că un același conținut de doctrină, acte și evenimente, petrecute în timpul sau aparținînd lui Iisus din Nazaret, a fost reținut în memoria apostolilor, a ucenicilor sau chiar a celor prezenți și rămași anonimi, care au asistat la o minune sau la o parabolă. Acestea au fost transmise oral în timpul sau după prezența fizică a lui Iisus, în forma în care le-a reținut fiecare din aceștia, dar unele dintre ele au căpătat formă scrisă. Ele au devenit Scriptură nu numai pentru că au căpătat formă scrisă, ci numai atunci cînd și dacă cele scrise au fost autentificate de corpul eclezial ca atare, iar aceasta s-a făcut sub asistența directă a Duhului care conduce acel corp eclezial, constituit în forma hotărîită de Hristos, pentru a fi popor al Noului Legămînt, ca semînție aleasă.

Aceste Scrieri devenite Sfînta Scriptură reprezintă desigur „documentul” revelat care deține și certitudinea literei scrise. Dar el nu conține tot adevărul revelat din timpul prezenței istorice a lui Iisus. Toți creștinii cunosc azi faptul că evangheliștii înșiși confirmă puținătatea consemnărilor realizate de ei, față de tot ceea ce a făcut și spus Mîntuitorul, (Ioan 20, 30—31 ; 20, 25), pe lângă faptul că însuși Dumnezeu-Cuvîntul în trup afirmă că multe ar mai avea să spună apostolilor, dar încă nu le este dat acestora să înțeleagă (Ioan 16, 12). Mingiietorul a preluat de la Cuvîntul atributul învățătoresc, El fiind cel care conduce formularea în continuare a credinței, asigurînd și realizarea unei Tradiții dogmatice, continuare revelată a dogmelor Scripturii pe care aceeași Tradiție le-a pregătît. „Ca și Scriptura — scrie Vladimir Lossky — dogmele trăiesc în Tradiție, cu această diferență că Scriptura — sau cano-nul scriptural — formează un corp determinat care exclude orice posibilitate de creștere ulterioară...” ¹⁴.

¹¹ Idem, o.c., p. 31.

¹² Idem, o.c., p. 41.

¹³ Pr. prof. D. Stăniloae, o.c., p. 63.

¹⁴ Art. *Tradition et traditions*, în „A l'image et à la ressemblance de Dieu”, Paris, 1967, p. 164.

Diferența între Scriptura Tradiției și ansamblul Tradiției bisericești, ce se continuă, este aceea că datele înserate mai proaspăt în Tradiție nu au girul întreg al unei tradiții receptate ca depozit. Ele bat la ușa acestei Tradiții. Tradiția în acțiune, adică receptarea, nu și-a spus ultimul cuvânt asupra tuturor scrierilor din cărțile primite în cult. „Spiritul critic” al Bisericii — cum o mai numește același teolog — nu a eliminat încă unele texte, reținute din evlavie pentru unii autori, deși în trecut acest spirit critic a funcționat chiar cu privire la unele scrieri aparținând unor sfinți părinți de mare renume. Dar aceste texte vor fi eliminate în timp, cu grija cu care Duhul știe să conducă această operație, după cum perioadele istorice vor avea mai multă nevoie de această scriere, sau dacă intervenția nu va fi de natură să scandalizeze pe acei credincioși mai puțin instruiți, legați de ceea ce uneori formează o falsă tradiție¹⁵.

Desigur, nici canonul Sfintei Scripturi nu a fost o operație pe etape scurte. Dar cu cât se amplifică trăirea, atât prin descoperirea a noi sensuri implicate în textele biblice, cât și prin eventuala completare a unor capitole de Teologie, cu atât dificultatea „receptării” acestor noi date teologice va deveni mai de lungă durată. Dezvoltarea gândirii teologice actuale, în proporție cu noile curente de gândire filosofică, sociologică, antropologică etc., va crea în mod evident curente și contracurente religioase, față de care Biserica este obligată să ia poziție, și mai întâi Teologia ei. În această situație, Sfinta Scriptură este primul sprijin al Bisericii.

Scriptura este „documentul” prin excelență al Bisericii, cel pe care Tradiția l-a întocmit pentru a fi la îndemîna poporului Noului Legământ în orice moment. Ea este cartea de referință în orice situație, primul apel al credinciosului, temeiul cel mai concret și imediat al credinței, „pliroma” învățăturii divine, pe care trebuie să se bazeze toate răspunsurile noastre. Iar acele răspunsuri care nu-și găsesc fundamentarea imediat biblică trebuie să-și găsească loc între rîndurile ei fără să contrazică nici o iotă din acestea. Ea este steaua care îndrumă navigarea Tradiției în acțiunea ei de receptare, de aceea privirea noastră trebuie să mențină permanent contactul cu ea și cu Biserica, al cărui exponent este ea.

Scriptura are o „valoare normativă permanentă”. Ea este o parte a Tradiției, dar fără ea nu ne-am putea face o imagine completă despre Iisus Hristos, căci ne-ar lipsi certitudinea atîtor detalii care ne indică viețuirea Lui între oameni, datele istorice și geografice, concretețea răstignirii, Învierii și Înălțării Lui.

Reținem, așadar, că Revelația lui Dumnezeu, începută în Eden, nu a încetat niciodată, că ea este manifestarea relației iubitoare a Lui cu noi. Revelarea, ca acțiune continuă, a avut perioade de aparentă retra-

¹⁵ Idem, o.c., p. 155, nota 28.

¹⁶ Idem, o.c., p. 241.

gere, ca cea de după părăsirea Edenului, dar și perioade de izbucnire a luminii — ca perioada profeților — și apoi de o maximă incandescență, ca cea din perioada intrării în istorie a celor două Persoane divine: întruparea Fiului și revelarea Duhului la Cincizecime. Întrucât iubirea lui Dumnezeu și de Dumnezeu este proporțională cu, și implicată în cunoașterea Lui, Dumnezeu, a acreditat ambele moduri de răspindire a acestei cunoașteri: consemnarea în scris și predania orală, prezentându-Se în ambele și chemând la El pe om — partenerul ales al iubirii Sale.

Scriptura, ca document al revelării, este maxima concentrare a datelor Revelației, fiind și maxima referință a celorlalte scrieri de lumină, prinse în firul Tradiției către Parusia promisă. Revelația nu se va mai încheia decât la poalele „cerului nou”, iar Sfânta Scriptură va dirija corabia istoriei noastre dintre Alfa și Omega.

IMPORTANȚA OPEREI ISTORICULUI BISERICESC BEDA VENERABILUL *

de: pr. NICHITA RUNCAN

Adevăratul întemeietor al Teologiei la anglosaxoni a fost Beda Venerabilul (673—735), un „savant modest” care a activat la mănăstirea Jerrow și poseda vaste cunoștințe biblice, istorice și de clasicism, bucurându-se „de o mare autoritate în tot cursul evului mediu”¹. Viața sa a fost scrisă de un ucenic al său, Cuthbert și completată ulterior de alții².

Intrucît însuși Beda Venerabilul ne informează că avea 58 ani cînd a încheiat capodopera sa *Historiae ecclesiastica gentis Anglorum* (în anul 731), înseamnă că el s-a născut în anul 673, la Jarrow³. Primii ani ai copilăriei i-a petrecut în ținutul natal, care făcea parte din domeniile regelui Egfrid al Northumiriei, ținut dăruit de rege, mai tirziu, Sfîntului Benedict, episcopul noii mănăstiri „Sfîntul Apostol Petru” din Wearmouth⁴. A primit o educație aleasă de la dascăli învățați și smeriți, ca abații Benedict și Ceolfrid ai mănăstirilor „Sf. Petru” — Wearmouth și „Sf. Pavel” — Jarrow, a căror viață o va descrie ulterior în „Viețile abăților”, acestea „făcînd să se nască în el dragostea pentru cunoașterea, pentru învățătură și rîvnă pentru o autentică viață spirituală”⁵.

* Lucrare de seminar susținută în cadrul cursurilor de doctorat în Teologie, la catedra de Istorie bisericească universală a Institutului teologic universitar din Sibiu, sub îndrumarea P. C. Diacon prof. dr. Aurel Jivi, care a dat și avizul spre a fi publicată.

¹ Bihlmeyer-Tuchle, *Histoire de L'Eglise*, vol. II, Paris, 1963, p. 83.

² Viața și opera lui Beda Venerabilul a fost publicată în J. P. Migne, *Patrologia latină*, vol. 90—95. Cea mai bună ediție a operelor sale este cea a lui J. A. Giles, *Opera omnia*, Londra, 1943.

³ Anul 673, ca an al nașterii lui Beda Venerabilul este indicat de: Felix Vernet, *Beda le Venerable*, în „Dictionnaire de spiritualité” vol. I, Paris, 1936, col. 1322; B'Heurtebize, *Bede le Venerable*, în „Dictionnaire de Théologie Catholique”, vol. II, Paris, 1923, col. 523; C. J. Donahue, *Bede St.*, în „New Catholic Encyclopedia”, vol. II, Washington, 1967, p. 217.

⁴ Leo Scherley-Price, *Introduction in Bede A history of the Eblish Church and people*, London, 1968, p. 37.

⁵ Ibidem, p. 15.

Beda a încercat să-l imite pe dascălul său Benedict, aprofundînd greaca, latina, Teologia, astronomia, arta și muzica și adăugîndu-le nota personalității sale. Din scurta autobiografie de la sfîrșitul capodoperei amintite, aflăm că la vîrsta de 19 ani, Beda a fost hirotonit diacon, iar 11 ani mai tîrziu preot, de către același episcop Ioan de Hexam⁶, rămî-nînd statornic în mănăstirea Jarow pînă la moartea sa petrecută în 26 mai 735. Dintr-o scrisoare a monahului Cuthbert, ucenicul său, adresată lui Cuthwin, aflăm interesante știri despre ultimele zile ale vieții lui Beda : „... În timpul acestor zile, pe lingă învățatura zilnică, pe care ne-o da și rostirea psalmilor, muncea pentru a termina două cărți demne de amintit. El traducea *Evangelia Sfîntului Ioan în însăși limba noastră*, pentru folosul Bisericii lui Dumnezeu, ajungînd pînă la cuvintele : „dar ce sînt acestea între atîtea” (cite a făcut Iisus). De asemenea făcea cîteva extrase din lucrarea episcopului Isidor (de Sevilla), spunînd : „Nu vreau, fiii mei, să se citească vreun neadevăr sau să fie o muncă nefolositoare după moartea mea...”⁷.

Cel dintîi istoric englez socotit „candelă a Bisericii pe care Duhul Sfînt a insuflat-o”, a fost supranumit și „Venerabilul” cu începere din secolul IX. Iohannes Trithem (+ 1516) presupunea că predicile lui Beda fiind trăite și urmate de el însuși, au făcut ca numele său să fie precedat de apelativul „Venerabilul”, în locul celui „Sfînt”⁸.

Caracterizîndu-i pe scriitorii cei mai îndrăgiți de călugării apuseni, Pierr de Celle, îl numește pe Beda „omnium monetarum nummosus”⁹, iar papa Leon XIII l-a proclamat, în 13 noiembrie 1899, „doctor al Bisericii”¹⁰.

Beda Venerabilul a fost un prodigios scriitor lăsîndu-ne un mare număr de lucrări, cunoscute din autobiografia menționată, după cum urmează :

„Începutul Genezei ; pînă la moartea lui Isac și alungarea lui Ismael” (patru cărți) ; „Tabernacolul (cortul mărturie), pentru vasele și veșmintele preoțești” (trei cărți) ; „Prima parte din „Samuel”, pînă la moartea lui Saul” ; (trei cărți) ; „Despre construirea Templului, o interpretare alegorică asemenea altora” ; (două cărți) ; „Treizeci de întrebări despre Cărțile Regilor” ; „Despre proverbele lui Solomon” (trei cărți) ; „Despre Cîntarea Cîntărilor” (șapte cărți) ; „Despre Isaia Daniel, cei doisprezece Profeți și un fragment din Ieremia, cu o serie de capitole luate din *Tratatul Fericitului Ieronim*” ; „Despre Ezra și Neemia (Trei cărți) ; „Despre Cîntarea lui Avacum” (o carte) ; „Despre Cîntarea Sfîntului Părinte Tobie ; o interpretare alegorică despre Hristos și Biserica” (o carte) ; „Capitole din Studiile despre Pentateuhul lui Moise, Iosua și Judecători”, „Despre cărțile Regilor și Cronicilor” ; „Despre

⁶ Episcopul de Hexam Ioan, este cunoscut mai tîrziu ca Sfîntul Ioan de Beverley.

⁷ Cf. Leo Sherley-Price, *Introduction in Bede.*, (o.c.).

⁸ Ibidem, p. 21.

⁹ Pierr de Celle, *Epist.*, 167, în Migne, P. L. vol. 202, co. 620.

¹⁰ Felix Vernet, o.c., col. 1323.

Cartea binecuvîntatului părinte Iov"; „Despre Proverbe, Ecclesiast și Cîntarea Cîntărilor"; „Despre Profetii Isaia, Ezra și Neemia"; „Despre Evanghelia lui Marcu" (patru cărți); „Despre Evanghelia lui Luca" (șase cărți); „Omilii asupra Evangheliei" (două cărți); „Despre Apostol" (în care a transcris cu grijă, într-o anumită ordine, ceea ce a găsit în opera Fericitului Augustin; „Despre Faptele Apostolilor" (două cărți); „Despre cele șapte epistole sobornicești" (o carte despre fiecare; „Despre Apocalipsa Sfîntului Ioan (trei cărți); Capitole despre „Studii asupra întregului Nou Testament" cu excepția Evangheliilor; „O carte a „Scri-sorilor" adresate diferitelor persoane, cuprinzînd una despre cele șase ere ale universului; despre locurile fiilor lui Israel; despre spusele lui Ieremia: „Și ei vor fi duși în robie, și după multe zile vor fi cercetați", despre judecata pentru anul jubileu, și despre explicațiile lui Anatolius „despre echinocțiu"; „Viețile Sfînților".

Beda Venerabilul a tradus lucrarea în versuri a lui Paulin (de Nola) despre „Viața și suferințele Sfîntului Felix", iar în proză și a corectat, cit mai bine cu putință, înțelesul cărții despre „Viața și suferințele Sfîntului Anastasiu" pe care a tradus-o din greacă. A mai scris „Viața părintelui nostru, sfîntul călugăr și episcop Cuthbert", mai întîi în versuri și apoi în proză, apoi „Viața Abaților Benedict, Ceolfred și Hwaetbert, conducătorii Mănăstirii Wearmouth și Jarrow (două cărți); „Istoria Bisericii și a poporului englez (în cinci cărți); o „Martirologie" despre zilele de prăznuire ale sfînților martiri, în care a încercat să înregistreze nu numai data prăznuirii lor, ci și tot ceea ce a putut afla în legătură cu martiriul lor; o carte de imnuri religioase, în măsuri și ritmuri variate; o carte de epigrame, în versuri; „Despre natura lucrurilor și despre timpuri (cite o carte); o carte „Despre arta poeziei, la care a adăugat încă o mică lucrare — Despre metafore și figuri (de stil), conținînd figurile de stil și modurile de vorbire găsite în Sfînta Scriptură" ¹¹. Opera lui Beda Venerabilul este cuprinsă în cinci volume din *Patrologia latină* (vol. 90—95).

Lucrările în proză ale lui Beda Venerabilul, pot fi studiate din punct de vedere teologic, științific-literar și istoric. Privite sub aspect teologic, remarcăm că lucrările sale sînt studii de exegeză biblică, obișnuite vremii, de fapt „comentarii," asupra unor cărți ale Sfîntei Scripturi, sau dizertații, fie asupra unor părți izolate fie asupra unor pasaje mai greu de înțeles, sau omilii adresate monahilor începători din mănăstirea Jarrow și din ale mănăstirii benedictiene.

Sub aspect științific-literar, opera lui Beda prezintă un interes aparte, deoarece aduce noi contribuții la cunoașterea științifică și literară din vremea sa, ca spre exemplu „De natura rerum" și „De temporum ratione" ¹² — niște rezumate metodice ale cunoștințelor care au supraviețuit în vremea sa din astronomie și cosmografia antichității, cuprinzînd și un prim eseu de geografie generală. În lucrările „De orthographia și

¹¹ Cf. Leo Scherlex-Price, o. c., pp. 336—338.

¹² J. P. Migne, P. L., vol. 90, col. 187—278.

„De arte metrica”¹³, cu conținut literar, Beda citează pe poeții latini, la care adaugă câteva comentarii proprii. Iar lucrarea „De schematis at tropis sacrae Scripture”¹⁴ este un mic tratat de retorică practică, în care autorul și-a sprijinit învățăturile pe exemple din Sfânta Scriptură și a scos în evidență frumusețile literare ale psalmilor.

Opera lui Beda Venerabilul prezintă, însă, cea mai mare valoare sub aspect istoric, ceea ce l-a consacrat ca „părinte al istoriei engleze”. Astfel, în lucrarea „De temporum ratione”, Beda s-a arătat categoric împotriva calculului pascal al Bisericii Scoției și Irlandei și s-a pronunțat pentru calculul alexandrin, urmat de Dionisie cel Mic. În anii 725—726, Beda i-a adăugat „Chronicon sive de sex aetibus mundi”, în care, asemenea lui Isidor de Sevilla, a împărțit istoria lumii în șase ere. Ghidul principal i-a fost Fer. Augustin, apoi Eusebiu de Cezareea și Ieronim. În lucrarea „Acta sanctorum martiri” oferă scurte notițe asupra vieții sfinților din timpul persecuțiilor creștine. Vrednice de amintit sînt și lucrările „Viețile Sfinților”, „Istoria (Viața) abaților” de la Wearmouth și Jarrow „Viața Sfintului Cuthbert” (în două variante, una în versuri, alta în proză) și o scurtă „Viață a Sfintului Felix” (o prelucrare în proză a poemului lui Paulin de Nola).

Comparativ cu aceste lucrări, capodopera lui Beda rămîne *Historia ecclesiastica gentis Anglorum* — cel mai bun produs al istoriografiei secolului VIII¹⁵. Scrisă în cinci cărți, precedată de o prefață, lucrarea relatează evenimentele bisericești și laice într-o singură povestire ce merge în ordine cronologică, pînă la anul 731. Autorul s-a dovedit „un cronicar învățat și pătruns de sentimentul responsabilității, un critic abil și pătrunzător, un scriitor exact, clar, subtil, care este citit cu plăcere și are dreptul să fie crezut”¹⁶.

Din prefață aflăm scurte informații asupra izvoarelor ce stau la baza ei. Autorul scrie că un devotat preot Norhelm din Londra a făcut o călătorie la Roma și a obținut aprobarea papei Grigore II de a cerceta arhiva papală și să facă copii după toate scrisorile privind misiunea lui Augustin și „progresul Bisericii în Anglia”¹⁷.

Beda înregistrează în „Istoria” sa nu numai evenimente istorice, ci prezintă chiar și istorioare și legende curențe din timpul său, prin aceasta dîndu-se informații chiar și despre ceea ce gîndea și credea poporul — aceasta fiind cea mai valoroasă contribuție a lui Beda, la Istoria bisericească universală.

În prima carte, după câteva considerații geografice asupra Britaniei, cunoscută, odinioară ca „Albion”, cu descrierea climei, florei, faunei și

¹³ Ibidem, vol. 90, col. 123—150 și col. 149—176.

¹⁴ Ibidem, col. 175—186. A se vedea și Leon Levițchi, *Istoria literaturii engleze și americane*, vol. I, Cluj-Napoca, 1985, pp. 36—38.

¹⁵ A. Molinier, *Les sources de l'histoire de France*, vol. I, Paris, 1901, p. 185.

¹⁶ B. Heurtebize, *Beda le Venerable*... (art. cit.), col. 526.

¹⁷ *Beda: A history of the English Church and people. Translated and with an introduction by Leo Scherle-Price*, 1968, p. 33. Nothlem a devenit mai târziu arhiepiscop de Canterbury (1735—740).

a situației sociale a primilor ei locuitori, Beda se oprește asupra extinderii Imperiului roman, pînă în Insula britanică, prin incursiunile lui Iulius Caesar, cu rezistența localnicilor care aveau drept adăpost pădurile din care hărțuiau pe romani prin atacuri neașteptate. Împăratul Claudius (41—51) a pornit de asemenea o mare expediție împotriva Britaniei, în urma căreia a anexat imperiului o parte din ea, precum și insulele Orknei, iar la rentoarcerea în Roma a acordat fiului său titlul de „Britanicus”.

În continuare, Beda descrie cererea unui rege britanic Lucius adresată papei Elefterie în anul 156 spre a fi creștinat, „cerere care a fost, de îndată, împlinită și britanicii au primit credința ținînd-o în pace, curată și întreagă pînă la vremea împăratului Dioclețian”¹⁸. După cîteva considerații asupra domniei lui Alexandru Sever (223—235), cu întăriturile construite pentru apărarea imperiului din partea nordică, autorul descrie persecuția sub Dioclețian, iar printre martiri îl amintește pe Sf. Alban, mort în anul 301 pe Aron și Iulius „locuitori ai orașului legiunilor”¹⁹.

Beda prezintă, apoi, pericada de liniște din Biserica Britaniei, de la terminarea persecuțiilor pînă la apariția ereziei ariene, apoi vorbește despre britanicul Pelagiu și erezia sa și despre Palladiu, ca primul episcop trimis la creștinii dintre scoțieni. Mai departe se relatează despre viața bretonilor, anglilor, scoțienilor, galilor și luptele dintre aceste populații după retragerea romană. Este prezentată apariția anglo-saxonilor în Insula britanică, fiind chemați în ajutorul galilor și logrianilor. Beda înfățișează extinderea ariei misiunii creștine la aceste popoare în special a activității lui Augustin, ucenicul papei Grigorie cel Mare (590—604), care și-a stabilit scaunul episcopal la Canterbury, capitala regatului Ethelbert. După călătoria la Arles (în Galia), unde a fost hirotonit episcop, Augustin l-a trimis pe preotul Laurențiu și călugărul Petru la Roma, spre a-l informa pe papă „că englezii au primit credința în Hristos și că el a fost hirotonisit episcop”, cerîndu-i cîteva probleme curente.

Papa răspunde nelămuririlor printr-o scrisoare pe care Beda Venerabilul a inclus-o în „Istoria” sa²⁰. Cartea întii se încheie cu reproducerea altor scrisori trimise de papa Grigorie cel Mare și cu prezentarea altor evenimente bisericești, printre care construirea mănăstirii „Sfîntului Petru și Pavel” din Canterbury, care a devenit necropola Sfîntului Augustin și a celorlalți arhiepiscopi și regi din provincia Kent.

Cartea a II-a este închinată în mare parte biografiei papei Grigorie cel Mare, pe timpul căruia a avut loc creștinarea poporului englez cu detalii și istorioare legate de viața acestuia. Autorul mai amintește că „în anul 604, Augustin, arhiepiscop al Britaniei, a hirotonit doi episcopi

¹⁸ Bede : *A history of the English Church* . . . (o. c.), p. 44.

¹⁹ S-ar putea ca acest oraș al legiunilor să fi fost Caerleon-on-Usk.

²⁰ Bede : *A history* . . . (o. c.), pp. 71—83. Iată cîteva dintre nelămuririle lui Augustin (cărora papa le dă răspunsul, bazîndu-se pe Sfînta Scriptură, Tradiția apostolică și a sfinților părinți): care trebuie să fie relația dintre episcop și clerul său, atribuțiile unui episcop în Biserică, diferența de obiceiuri în diferite Biserici, pedepsele ce trebuie date celor care pradă bisericile dacă este permisă căsătoria a doi frați cu două surori.

— pe Meletie și Iustus. Meletie a fost trimis să predice în provincia saxonilor de est" . . . , iar Iustus în Kent, pe care englezii în numesc Rochester" ²¹. Printre alte evenimente este notată moartea lui Augustin, domnia regelui Edwin, misiunea lui Paulin, — un alt misionar creștin, care l-a convertit pe regele Edwin și pe alți locuitori din Northumbria, și sînt amintite, apoi, cîteva scrisori ale papei Honorius (625—638) adresate regelui Edwin, episcopul Honoriu din Canterbury și scoțienilor, în legătură cu serbarea Paștilor și erezia pelagiană.

Cartea următoare continuă relatarea evenimentelor în jurul răspîndirii creștinismului în insulele britanice, cu opoziția elementelor păgîne, apostaziile și conflictele înregistrate. Beda descrie, în continuare, viața episcopului Adrian (+651) primirea credinței de către saxonii de vest, prin predica episcopului Brinius și a succesorilor săi Agilbert și Leutherius; viața și moartea piosului rege Sigbert al anglilor de est, încheind cu prezentarea unei epidemii de ciumă la anglo-saxonii de est, care cad în idolatrie, dar sînt îndreptați din greșala lor de episcopul Ieronim.

În cartea a IV-a este înfățișată activitatea arhiepiscopului Teodor (Grecul) de Canterbury și reforma lui, precum și reorganizarea Bisericii engleze. Beda subliniază că prin anul 664, „era în Roma un călugăr Teodor, născut în Tarsul Ciliciei, care era foarte bine cunoscut de Adrian. El a fost hirotonit episcop de papa Vitalian, în duminica din 26 martie 668, iar în 27 mai, același an a plecat în Britania însoțit de Adrian. Cîrind după sosire, el a vizitat fiecare parte a insulei locuită de englezi și a fost bine primit și ascultat de toți. Teodor a fost primul arhiepiscop căruia i-a dat ascultare întreaga Biserică a englezilor” ²².

Este prezentată apoi convertirea provinciei saxonilor de sud și lucrările sinodului de la Haetfeld (Hathfield) din anul 680, sub președenția arhiepiscopului Teodor, despre care Beda scrie: „În această perioadă Teodor a aflat că credința Bisericii din Constantinopol a fost grav tulburată de erezia lui Eutihie. Dorind să apere Bisericile englezilor, pe care le conduce, de această erezie, el a adunat un mare număr de episcopi venerabili și teologi la o consfătuire, și cînd s-a convins de credința fiecăruia el i-a găsit pe toți în sprijinirea credinței universale. Pentru aceasta el a găsit de cuviință să consemneze acest fapt într-o scrisoare sinodală, care să servească drept aducere aminte și îndreptar pentru generațiile viitoare :

„În numele Domnului și Mintuitorului nostru Iisus Hristos . . . Noi venerabilii episcopi ai insulei Britania adunați în sinod în locul care se numește în limba saxonă Haethfeld, avînd Sfînta Evanghelie înaintea noastră, aici ne unim să proclamăm credința adevărată și ortodoxă. Aceasta este aceeași credință pe care Domnul nostru Iisus Hristos a lăsat-o în sufletul discipolilor săi care L-au văzut pe El în persoană și L-au auzit învățîndu-i. Aceasta se bazează acum pe credința sfinților

²¹ Ibidem, p. 104.

²² Ibidem, p. 206.

părinți și pe toate sinoadele ecumenice, pe glasurile unite ale teologilor recunoscuți ai Bisericii de pretutindeni. Noi îi urmăim în credința dreaptă și cucernică, regăsind în învățăturile lor inspirate de Dumnezeu, credința noastră și noi ne unim cu Sfinții Părinți, din încredințarea Tatălui, Fiului și Sfintului Duh, Treimea cea de o ființă în Unime și Unimea în Treime, un singur Dumnezeu subzistind în trei persoane consubstanțiale, având aceeași mărire și cinste... Noi primim hotărârile celor cinci Sinoade Ecumenice ale Sfinților Părinți care au fost plăcute lui Dumnezeu; acestea sînt: Sinodul celor 318 episcopi de la Niceea, care l-au condamnat pe necredinciosul Arie și învățăturile sale, Sinodul celor 150 de episcopi de la Constantinopol, care a condamnat nesăbuința lui Macedonie și Eusoxin și învățăturile lor; primul Sinod al celor 200 de episcopi de la Efes, care a condamnat pe netrebnicul Nestorie și învățăturile sale; Sinodul celor 630 de episcopi din Calcedon care a condamnat pe Eutihie și Nestorie și învățăturile lor și al Cincilea Sinod la Constantinopol, sub domnia lui Iustinian cel Tânăr, care l-a condamnat pe Teodor, Teodorat și scrisorile lui Ibas și învățăturile lor împotriva lui Ciril”²³.

În cartea a V-a este descrisă, printre altele, moartea arhiepiscopului Teodor, în anul 690 la vîrsta de 88 ani. A păstorit ca arhiepiscop 22 de ani. Sicriul său a fost depus în biserica „Sfintul Petru” din Canterbury, avînd pe mormînt un epitaf de 34 versuri, în care se preciza „Aici odihnește, în mormînt, Sfintul primat / Marele Teodor, grec de neam și nume. / Un prinț al pontifilor și un preot binecuvîntat / Care a învățat întreaga lui turmă lumina adevărului”.

În continuare, Beda prezintă misiunea de creștinare a francilor lui Pepin cel Scurt (687—714), adoptarea Paștelui alexandrin de către multe Biserici ale scoțienilor, viața și activitatea altor slujitori bisericești. La sfîrșitul cărții este prezentată starea poporului englez și a celorlalte popoare din Britania în timpul său și este redat un sumar cronologic al întregii cărți, vorbind de anul 731 ca an al încheierii „Istoriei” lui. Cartea se încheie cu nota autobiografică a autorului.

Din cele de mai sus rezultă cu claritate importanța operei istoricului Beda Venerabilul. Vremea în care a trăit și perioada tratată în istoria sa este cea primară, cînd se contura forma și modelul viitoarei Biserici engleze naționale. Autorul a reușit să prezinte pătrunderea gradată a credinței creștine în mediul populației britanice, influența Romei creștine asupra ei și strădania acesteia de a aduce acea „populație păgînă” în contact cu cultura, arta și civilizația creștină. El nu s-a mulțumit doar să compileze sau să înșire succesiunea evenimentelor, sau să se rezume la hagiografie, așa cum au făcut-o predecesorii săi, ci a încercat să examineze documentele disponibile, fixate oral sau în scris, să noteze tradițiile locale și istorisirile care circulau, să interpreteze evenimentele mai semnificative și să redea fidel și cu continuitate istoria

²³ Ibidem, pp. 234—235.

²⁴ Ibidem, p. 281.

Bisericii și a poporului englez. A fost o muncă de pionierat, valoroasă prin ea însăși, cu intenția de a oferi un supliment britanic și anglo-saxon la „Istoria bisericească” a lui Eusebiu de Cezareea, pe care o citează adeseori în versiunea latină a lui Rufin și din care reproduce scrisori și acte sinodale²⁵. Beda Venerabilul își găsește locul printre teologii apuseni de prestigiu ai vremii, cu intense preocupări de istorie, cronologie, astronomie, meteorologie, fizică, muzică, matematică, retorică, gramatică și poezie. Călugăr modest și subtil cărturar, a definit viața monahală ca fiind „liniștea în mănăstire și libertatea întreagă de a sluji lui Hristos”, iar prin opera sa a influențat întregul Occident al mileniului I, cultivând conștiința unității bisericii”.

²⁵ L. W. Bernard, *Beda and Eusebius as Church historians*, in „Studies in Church History and Patristics (Analecta Bistriton, 26)”, Tesalonic, 1978, p. 359.

IISUS — PIATRA DIN CAPUL UNGHIULUI

Duminica a 13-a după Rusalii

Cunoaşterea lui Dumnezeu face parte din adevărurile fundamentale ale învăţăturii creştine. Ea este o cerinţă firească a creştinului şi constituie, în acelaşi timp, condiţia esenţială a împărtăşirii din darurile mântuirii. O spune Mântuitorul Iisus: „Aceasta este viaţa de veci: Să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, şi pe Iisus Hristos pe Care L-ai trimis” (Ioan 17, 5).

Înțelepții au încercat să-L cunoască pe Dumnezeu prin raţiune, prin lumina minţii naturale; oamenii de rînd au încercat să-i sesizeze existenţa prin inimă. Mai favorizați în privinţa cunoaşterii lui Dumnezeu au fost aceia care, pe lângă luminile descoperirii naturale — raţiune şi inimă — au beneficiat de darurile descoperirii supranaturale. La antipozii lor se situează cei cuprinşi în parabola lucrătorilor.

Un om a sădit vie, a împrejmuit-o cu grad, a clădit în ea teasc şi a făcut un turn de pază, dînd-o apoi în grija lucrătorilor. A plecat, apoi, departe, urmînd ca la vremea recoltei să-şi primească partea cuvenită din roade.

La timpul sorocit, stăpînul şi-a trimis slujitorii spre a lua parte din roade ce i se cuvenea. Lucrătorii, însă, s-au arătat ingraţi, prinzînd, bătînd şi ucigînd pe trimișii stăpînului. La urmă, l-a trimis pe fiul său, nădăjduind că se vor ruşina de el şi-i vor preda partea cuvenită din recoltă. L-au ucis şi pe acesta, cu gîndul de a deveni moştenitori. Mîntuitorul îi întreabă pe ascultătorii săi: „Cînd va veni stăpînul viei, ce va face acelor lucrători”? Răspunsul firesc a fost: „Pe cei răi, cu rău îi va pierde, iar via o va da altor lucrători, care vor da roadele la timpul lor.” Atunci Mîntuitorul a continuat: „Au n-aţi citit niciodată în Scripturi: Piatra pe care au aruncat-o ziditorii, aceasta a ajuns să fie în capul unghiului. De la Domnul a fost aceasta şi este lucru minunat în ochii noştri” (Matei 21, 41—42).

„Parabola lucrătorilor celor răi” este cunoscută sub numele de *parabola profetică a Noului Testament*. Și pe drept cuvânt, deoarece în cuprinsul ei se învederează pe de o parte, grija providenței divine pentru „folarea aleasă a creațiunii care este omul, iar pe de alta, se pune în evidență relația organică dintre cele două legăminte, ale Vechiului și Noului Testament, continuitatea de lucrare a revărsării iubirii lui Dumnezeu, precum și dreptatea Lui. Ea are un îndoit înțeles: *istoric și moral*.

În ceea ce privește înțelesul istoric, stăpînul casei, care a sădit via este Dumnezeu Înсуși. Via simbolizează religia Vechiului Testament, adică nădejdea în venirea Mîntuitorului făgăduit lui Adam și credința într-un singur Dumnezeu, date spre păstrare poporului ales. Gardul cu care a fost împrejmuit via este legea morală dată de Dumnezeu prin Moise, spre a-i feri pe izraeliți de influența credințelor și obiceiurilor păgîne, după cum gardul ferește via de a fi prădată de răufăcători. Teascul sugerează altarul de jertfă de la templu, iar turnul este templul din Ierusalim, de unde preoții Vechiului Testament vegheau să nu pătrundă în popor credințe străine. Lucrătorii viei sînt arhieriei, preoții și învățătorii de lege. Plecarea departe a stăpînului simbolizează timpul de la darea Legii pînă la întruparea Mîntuitorului, cele două rînduri de slujitori fiind profeții Vechiului Testament care nu întotdeauna au fost ascultați. *Fiul stăpînului viei* este Înсуși Mîntuitorul Iisus Hristos, Cel care prin răstignirea, moartea și mărta Sa Înviere urma să izbăvească întregul neam omenesc din robia păcatului originar, devenind „piatra din capul unghiului”.

„Parabola lucrătorilor celor răi” are o actualitate permanentă în aria vieții creștine. Stăpînul vieții și lumii întregi este Dumnezeu, iar via transpusă dincoace de granițele Vechiului Testament, simbolizează Biserica creștină. Lucrătorii viei sînt slujitorii Bisericii, chemați să învețe și să-i lumineze pe credincioși în privința datoriilor lor religioase și morale. Plecarea Stăpînului viei simbolizează Înălțarea Mîntuitorului la cer. Acolo, așteaptă, pînă la a doua venire a Sa, roadele credinței noastre. Ne-am botezat în Hristos, ca atare trebuie să trăim după Evanghelia Sa, ca, la sfîrșitul vieții, să putem da Stăpînului roadele purtării noastre creștinești spre a nu primi sentința pronunțată în cazul lucrătorilor necredincioși.

Creștinii sînt chemați „să-și dea roadele la timp”. O pot face, punînd la temelia casei sufletului lor „piatra unghiulară” a mîntuirii, care este Hristos, Dumnezeu, adevărat din Dumnezeu adevărat. Prin întruparea Sa, Dumnezeu-Fiul a devenit piatra unghiulară a Bisericii creștine. Prin Iisus, am trecut de la starea de robie la duhul înfierii lui Dumnezeu ; prin El am trecut de la rugăciunea cu buzele la rugăciunea „în duh și în adevăr”, de la postul și milostenia cu fățărnicie la smerenia inimii și iubire autentică, de la nenumăratele jertfe la jertfa cea sfîntă și atot-sfînșitoare a altarului Său.

Este îndeobște cunoscut că la o casă, piatra din capul unghiului este aceea care dă tărie și trăinicie întregului edificiu. De acolo, din capul unghiului, poate începe și năruirea casei. La fel, este și cu casa sufletului nostru. Lipsindu-i piatra unghiulară — care din punct de vedere duhovnicesc este Iisus Hristos cu Legea Sa — își face loc păcatul săvârșind lucrarea de destrămare și ruinare. „Odată săvârșit, păcatul aduce moartea” (Iacov, 1, 15). Dimpotrivă, dacă sufletului nostru îi așezăm la temelie această „piatră unghiulară”, el nu poate fi amenințat de nimic, deoarece ea nu are moarte, a învins timpul, este veșnică. După o nimerită metaforă, ea asigură coeziunea templului sfânt, așa cum scrie profetul: „Pentru aceasta zice Dumnezeu: Pus-am în Sion o piatră, o piatră de încercare, piatra din capul unghiului, de mare preț, bine pusă în temelie, care se va bizui pe ea, nu se va clătina” (Isaia 28, 16; Romani 9, 33; I Corinteni 3, 11, I Petru 2, 6). Credincioșii au chemarea să se sprijinească pe ea spre a deveni „pietre vii” în ctitorirea Împărăției lui Dumnezeu pe pământ, sau să devină, cu alte cuvinte, „neam sfânt”, „popor agonisit de Dumnezeu, ca să vestească în lume bunătățile Celui ce i-a chemat din întuneric la lumina Sa cea minunată” (I Petru 2, 9; Efeseni 2, 21).

Trebuie să păstrăm „piatra din capul unghiului” în inima și în purtarea noastră, adică să ne conformăm învățaturii și pildei Mîntuitorului, prin care găsim linia dreptei noastre orientări. În fața tuturor încercărilor, casa noastră duhovnicească va rămîne neclintită, deoarece la temelie ei stă „Domnul cerului și al pămîntului, al tuturor celor văzute și nevăzute”.

Dacă „piatra unghiulară” piere de la temelie casei noastre, prin faptele rele săvârșite, se năruie întregul edificiu al sufletului. Atunci, Mîntuitorul, Cel ce se dă pe Sine pildă în această „piatră din capul unghiului”, se ridică în plenitudinea maiestății Sale divine și pronunță înfricoșătoarele cuvinte: „Cine va cădea pe piatra aceasta se va sfărma, iar pe cine va cădea îl va strivi” (Matei 21, 44). Este soarta păcătoșilor, care „Legea Domnului n-au păzit”, „au grăit minciuna”, „au iubit deșertăciunea” și „au lucrat fărădelege”. Viața acestora, aparent fericită, este un chin neîntrerupt, este asemenea lui Cain, care pe cer zărește mereu un ochi în întuneric, ținîndu-l cu asprime, iar sfîrșitul este dramatic, după cuvintele Psalmistului: „Moartea păcătoșilor este cumplită” (Psalmul 33, 20).

„Piatra unghiulară” stă neclintită și strălucește în măreția ei divină: „Iisus — ieri și azi și în veci — este același” (Evrei 13, 8). Pe ea se sprijină Biserica lui Dumnezeu, „stilp și temelie a adevărului” (I Timotei, 3, 15), în care găsim mîntuirea. Numai în comuniunea reală și taină cu Hristos ne purificăm și devenim mădulare ale neprihănirii, pietre vii — spre sfințenie — pe care se va construi Noul Ierusalim (Isaia 54, 11; Tobit 13, 15—17; Apocalipsa 21, 10—21).

„Piatra unghiulară” este poticneală pentru orgolioși (Isaia 8, 14) și izbăvire pentru cei smeriți. „Dumnezeu celor mindri le stă împotrivă,

iar celor smeriți le dă har" (I Petru 5, 5). Spre a nu avea soarta lucrătorilor celor răi, să nu uităm, deci că Iisus Hristos, „piatra unghiulară”, este temeiul mântuirii: „Și întru nimeni altul nu este mântuirea, căci nu este sub cer nici un alt nume, în care trebuie să ne mântuim” (Faptele Apostolilor 4, 12).

Prot. ION BUNEA

TINEREȚE ȘI SFÎNȚENIE

Sf. Mare Mucenic Dimitrie Izvoritorul de Mir

Mulțimea florilor este podoaba firească a primăverii, dar există flori frumoase și toamna, chiar trandafiri viu colorați care îmbracă și acest anotimp în haine proaspete și tinere, în minunate podoabe. Biserica are și numeroase flori înmiresmate de toamnă, cu care se împodobește în neîncetata primăvară a harului, care dă prospețime și vigoare vieții spirituale a credincioșilor.

Un lujer frumos, răsărit în această continuă primăvară a harului este și Sf. Mare Mucenic Dimitrie, Izvoritorul de Mir. Viața sa ilustrează concret că omul se poate ridica, prin virtute și sacrificiu, până la asemănarea cu Dumnezeu. A sfârșit în drama singelui, câștigînd „cu sulițele darul coastei Mîntuitorului, cea împunsă cu sulița, din care ne izvorește, sărbătoarea.

Sf. Mare Mucenic Dimitrie a văzut lumina zilei la Tesalonic. Se trăgea dintr-o veche familie ce se bucura de multă considerație printre locuitorii orașului. Mama sa era creștină, dar tatăl său rămăsese păgîn, în calitatea lui de conducător al provinciei Iliria și coleg de arme cu Constanțiu Clor, pe care Maximian-Hercules (286—305) l-a luat ca asociat în conducerea părții de apus a Imperiului roman.

Tradiția consemnează că mama Sfîntului Dimitrie și cu cea a lui Constantin cel Mare au fost prietene și bune creștine, dînd o aleasă educație vlăstarelor lor. Este posibil ca ambele să fi fost și de origine din părțile noastre (Romula-Malva de lângă Craiova).

Grație aptitudinilor sale ostășești, tînărul Dimitrie a fost educat în spiritul armatei romane, iar tatăl său, ajuns la o vîrstă înaintată, l-a

propus împăratului ca urmaș al său. După exemplul mamei, Dimitrie se creștinase de timpuriu, înarmându-se și cu „pavăza credinței, care putea stinge toate săgețile cele arzătoare ale vicleanului” (Efeseni 6, 16).

Îndată după decesul tatălui, împăratul Maximian i-a oferit lui Dimitrie — deși era încă tânăr — atât gradul de general în armata imperiului, cât și funcția de prefect al Iliricului. Cu aceeași ocazie, împăratul îi trimitea și edictul de persecutare a creștinilor, deja destul de numeroși în acea provincie. Dar, departe de a executa acest edict, Dimitrie arată că recunoaște ca singurul împărat al cerului și al pământului pe Iisus Hristos, Mântuitorul lumii. În locul gradului de general, el mărturisește că este smerit slujitor al Dumnezeuului Celui viu, iar în locul funcției de prefect recunoaște că este egal cu aceia care cred în viața cea veșnică. Apoi, spre a-și ilustra și adevărul credinței, Dimitrie împarte săracilor averea moștenită de la părinții săi, îi eliberează pe sclavi, ajutându-i pe toți cei nevoiași.

Împăratul Maximian, cunoscut pentru vrăjmășia purtată creștinilor, îl cheamă pe Dimitrie în fața lui, poruncindu-i să părăsească credința creștină și să aducă jertfe idolilor. Era în toamna anului 303—304, când toți creștinii locurilor îl aveau în cuget pe protectorul, salvatorul și milostivul lor Dimitrie. Împăratul deveni nedumerit. Atunci tânărul Dimitrie i-a făcut o strălucită mărturisire: „Nu fi neliniștit împărate, eu nu mă voi închina chipurilor făcute de mîna voastră, nu voi aduce jertfă nefființei, ci jertfa mea a fost primită de Cel de sus prin săturarea celor flămânzi, îmbrăcarea celor goi, eliberarea celor nevinovați...” (Matei 25, 34—40). În consecință, Maximian a hotărît ca tânărul Dimitrie să fie trimis în temniță, bătut, schingiuit și convins să se lapede de credința în Iisus Hristos.

Pe de altă parte, împăratul Maximian era un mare iubitor al distracțiilor romane, obișnuite pe atunci. Se lăuda mai ales cu un mare luptător, Lie, deosebit de puternic, socotit invincibil, care a ucis mai mulți creștini. În situația creată, un tânăr creștin numit Nestor, văzînd pierderea atîtor vieți, a mers la Sfîntul Dimitrie în temniță, zicîndu-i: „Bărbat a lui Dumnezeu, vreau să lupt cu Lie, deci te roagă pentru mine”. Însemnîndu-l cu semnul cinstitei și de viață făcătoarei cruci, Sf. Dimitrie i-a zis: „Pe Lie îl vei birui și pe Hristos îl vei mărturisi”.

În ziua următoare, tânărul creștin Nestor a ieșit învingător, iar Lie a pierit în acea luptă dreaptă. Împăratul s-a întristat și auzînd că Sfîntul Dimitrie l-a îndemnat, a poruncit ca ambii să fie uciși. Astfel, la 26 octombrie 303 pe cînd Sf. Dimitrie se afla în rugăciune, a fost străpuns cu sulița, iar lui Nestor i s-a tăiat capul a doua zi.

Trupul neînsufletit al Sfîntului Dimitrie a fost înhumat cu mare cinste de slujitorul său credincios Lupu, care a preluat mantia și inelul său de general plecînd în părțile Macedoniei. Ele au fost de neprețuit ajutor pentru cei bolnavi, care atingîndu-se de ele, s-au vindecat, după cum consemnează tradiția.

Un alt credincios, Leontie, a preluat, apoi, haina și inelul Sfintului Dimitrie de la fostul său slujitor Lupu, care a împărtășit aceeași moarte mucenicească. Dorind să vadă și să îngrijească osemintele sfintului, Leontie a cumpărat o raclă de argint și a plecat în căutarea locului unde pătimize Marele mucenic. Săpînd, a găsit un trup, dar care nu era descompus, ci împrăstia un miros de mir de nard.

Osemintele și obiectele sfintului au intrat în posteritatea creștină ca făcătorul de minuni. Sinaxarul ne mai spune că Leontie după edictul de libertate dat creștinilor de Constantin cel Mare în anul 313, a fost nevoit să se întoarcă în părțile Tesalonicului. La trecerea Dunării, a cerut protecția sfintului, a întins haina mucenicească și așa a putut trece pe malul celălalt. Revenind la Tesalonic, a zidit o biserică pe locul unde a fost temnița și unde a pătimit Sfintul Mare Mucenic Dimitrie, lăcaș ce a conservat și moaștele sale.

Așa s-a săvîrșit din viață acest mare mărturisitor a lui Hristos, despre care se poate spune că a înțeles pe deplin cuvintele Mîntuitorului: „În lume necazuri veți avea dar îndrăzniți Eu am biruit lumea” (Ioan 16, 13). Prin viața lui Sf. Dimitrie a înțeles că vocația creștinului autentic este imitarea întocmai a lui Hristos, mărturisirea și participarea efectivă la lucrarea Sa mîntuitoare, conștient fiind de scopul ultim al creștinului este — îndumnezeirea — ca trăire adevărată întru El. Sfirșitul său mucenicesc sugerează și cuvintele Mîntuitorului: „Nu este sluga mai mare decît stăpînul său. Dacă M-au prigonit pe Mine și pe voi vă vor prigoni” (Ioan 15, 20).

O întrebare firească se poate pune: care este mesajul Sfintului Dimitrie pentru noi creștinii de astăzi?

O învățătură fundamentală se desprinde din viața și martiriul acestui mare mărturisitor al lui Hristos, constituind pentru noi un îndreptar în viața pămîntească: *tinerețe și sfințenie*.

Starea condiției finite, căreia adeseori ne încredințăm cu totul, aduce neliniștea unei alte stări mai înalte. Ne întrebăm: ce poate însemna acest lucru? Răspunsul este numai unul singur: am fost creați pentru eternitate și pentru sfințenie. Din viața Sfintului Mare Mucenic Dimitrie învățăm și mai clar că sfințenia este atributul existențial al creștinului. A fi sfînt este imperativul major pentru fiecare dintre cei ce acceptă să se numească creștini: „Fiți sfînți, căci Eu sînt sfînt” (I Petru 1, 15—16). Prin sfințenie ne împărtășim de sfințenia lui Dumnezeu, devenind deopotrivă oameni noi, atît privind cunoașterea lui Dumnezeu și lauda Lui, cît și pentru progresul din viața pămîntească. Sfînt este cel ce într-o formă sau alta se apleacă spre semenul său aflat în suferință și vede în el pe Dumnezeu. În consecință slujind semenilor putem deveni mai buni slujitori lui Dumnezeu.

Sfințenia nu are vîrstă și tocmai din acest motiv mesajul ce transpare din viața Sfintului Dimitrie se îndreaptă mai ales către cei tineri, Tinerețea postulează ca și sfințenia.

Exemplul grăitor îl oferă Sfântul Mare Mucenic Dimitrie, care prin viața sa a îmbinat latura materială cu cea spirituală.

Astfel înțeleasă viața, ea ne va apărea ca bunul cel mai de preț, deoarece este laboratorul spiritual unde ne creem veșnicia.

Materia nu este contrară spiritului, ci locul în care ne îmbogățim spiritul. Numai o tinerețe trăită în lumina harului divin este adevărată, după învățătura Bisericii noastre dreptmăritoare.

Să rugăm pe Dumnezeu Cel minunat întru sfinții Săi să ne dăruiască Împărăția cerurilor, unde sfinții se bucură iar dreptii viersuiesc mărirea Lui.

Pr. dr. DUMITRU MEGHEȘAN

FORȚA CUVÎNTULUI

Duminica a 21-a după Rusalii

Așa precum rezultă chiar din cartea Facerii, se poate spune că nimic n-ar fi existat fără cuvînt : nici creația însăși, nici cultura, nici civilizația și nici progresul în general n-ar putea exista fără limbaj, fără cuvîntul care să le confere putere și să le vehiculeze.

Mîntuitorul Iisus Hristos s-a pronunțat hotărît împotriva ambiguității cuvîntului : „Cuvîntul vostru să fie : ceea ce este da, da ; și ceea ce este nu, nu” (Matei 5, 37). El a cunoscut puterea și eficacitatea cuvîntului și tocmai de aceea a manifestat o deosebită atenție față de soarta cuvîntului semănat în sufletele oamenilor, cu posibilitățile lor de asimilare.

Dumnezeu își spune cuvîntul în lume. El îl aruncă, la fel ca pe o sămîntă rodnică, pe toate ogoarele. Dar oare oamenii au aceeași putere de receptare, aceeași deschidere sufletească spre a primi harul lui Dumnezeu ? Nu sînt oare atîtea cazuri cînd ei refuză sau nimicesc semîntețele aruncate de Semănător ? La aceste întrebări răspunde Sfînta Evanghelie după Luca (8, 5—15). Parabola semănătorului ne arată că aceleași se-

mințe dau roade diferite, după felul cum au fost primite și prelucrate de cei ce le primesc. Mîntuitorul Iisus Hristos aruncă, în ogorul sufletelor, aceeași sămînță a adevărului și vieții, dar oamenii nu răspund la fel. Există o primă grupă care ascultă cuvîntul, dar fără a crede. Inima acestor oameni este împietrită. În cazul lor, cuvîntul atinge numai timpanul urechii, fără a coborî mai adînc. Acei oameni nu se întreabă, nu caută, iar uneori sînt atît de împietriți sufletește încît se și împotrivesc adevărului.

Cea de a doua grupă îi întrușipează pe cei ce cred, dar credința lor nu are statornicie, nu are consistență. Îndată ce apare o greutate, o piedică, o altă opinie, aceștia bat în retragere, își reneagă sau își schimbă credința. Sînt oameni fără adîncime, ce trăiesc la întîmplare, lipsiți de o judecată proprie, căutînd pretutîndeni calea cea mai ușoară cu iluzia că este și cea mai bună. Credința lor nu are unde și nici cum să prindă rădăcini.

O a treia grupă este cea a oamenilor avînd o credință reală, dar care din nefericire rămîne la marginea vieții lor personale. Credința lor nu-i însufleștește cu totul, nu este ca lumina care pătrunde în toate părțile inimii, ci mai rămin uși închise, rezerve, colțuri de umbră și de întuneric. Credința lor este, cu alte cuvinte, un sector aflat lîngă altele; ea ocupă numai un spațiu limitat și nu cel mai important al sufletului. Asemenea credincioși caută să împace trăirea creștină cu fărădălegea, virtutea cu păcatul; ei vor să pună alături, pe Dumnezeu cu Mamona. Dar Dumnezeu, Căruia i se cuvine stăpînirea peste întreaga noastră ființă, nu poate tolera atitudinea echivocă, neclaritatea, soluția de compromis. El nu poate locui într-un loc în care întunericul se confundă cu lumina, acolo unde predomină dezechilibrul sufletesc anarhic și nesăbuit.

Numai cea de a patra grupă de oameni, menționată în parabolă, are credința cea dreaptă și lucrătoare. Credinciosul adevărat este deschis harului, are înțelegerea tainei celei din veac, și puterea să persevereze. El este gata să colaboreze mereu și în orice situație cu Dumnezeu. Forțele iadului îl zguduie, dar nu-l pleacă; el păstrează cuvîntul și aduce rod întru răbdare.

La fel ca odinioară, și astăzi cuvîntul are în sine aceeași putere. Numai că uneori oamenii profită și fac abuz de puterea cuvîntului care are și forța de a ucide. Îl folosesc ca formă și armă de atac, de dominare și exploatare, îl pun în serviciul învrăjbirii oamenilor, în loc să-l utilizeze în slujba idealurilor nobile de pace, de libertate și de înfrățire. În multe părți ale lumii, cuvîntul a încetat să mai reprezinte un mijloc de înțelegere între oameni, ci dimpotrivă a devenit un instrument al vrajbei, a neîncrederii și urii, al suspiciunii. De aceea Mîntuitorul Iisus Hristos s-a pronunțat atît de energic și hotărît pentru utilizarea cuvîntului spre folosul oamenilor, spre mîntuirea lor. El trebuie să aducă oamenilor mai multă lumină, să contribuie la lărgirea orizontului și la mai binele lor, la fericirea tuturor și pacea a toată lumea. Pe planul vieții

sufletești cuvîntul trebuie să țintească spre zidirea spirituală a credincioșilor, veghind la creșterea lor în duh și adevăr, în comuniune și armonie, în unitate, cu păstrarea neștirbită a credinței celei adevărate lucrătoare în har.

Numai așa vom putea răspunde așteptărilor Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, numărîndu-ne mereu printre cei ce fac parte din cea de a patra grupă menționată în parabolă.

Prot. AVRAM PETRIC

CRUCEA ȘI SENSURILE EI

Duminica dinaintea Înălțării Sfintei Cruci

Biserica noastră dreptmăritoare a stabilit nu întîmplător ca în duminica dinaintea Înălțării Sfintei Cruci să se citească textul din Sfînta Evanghelie în care însuși Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a deslușit semnificația „șarpelui de aramă”. Primitorul poruncilor Decalogului, Moise, îl înălțase odinioară pe un stîlp de lemn, prin mijlocirea căruia scăpau de la moarte toți cei ce — mușcați fiind de vipere în pustie — îl priveau cu evlavie și credință. Prin urmare, cu foarte multă vreme înaintea răstignirii Domnului, șarpele de aramă prefigurase crucea ca mijloc de mîntuire, de salvare în fața morții : „Și după cum Moise a înălțat șarpele în pustie, așa trebuie să se înalțe Fiul Omului, ca tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică” (Ioan 3, 14—15).

În Sfînta Scriptură, cuvîntul „cruce” este întrebuințat într-un sens dublu. Cel dintîi este sensul spiritual, duhovnicesc, întrupînd patimile Domnului, dar și crucea vieții fiecăruia dintre creștini : „Oricine voiește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie” (Marcu 8, 34) ; sau „Cel ce nu-și ia crucea și nu-Mi urmează Mie, nu este vrednic de Mine” (Matei 10, 38).

Cel de-al doilea este înțelesul material : „Și ducîndu-Și crucea, a ieșit la locul ce se cheamă al Căpățînii, care evreiește se zice Golgota” (Ioan 19, 17).

Prin cele două înțelesuri ce se completează reciproc, crucea a primit o valoare de simbol: grație Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Cel care a pățit de bună voie pentru restabilirea comuniunii omului cu Dumnezeu, ea s-a transformat din unealtă de tortură și blestem, într-un mijloc de izbăvire și binecuvîntare. Prin cruce au fost deschise întregului neam omenesc porțile vieții veșnice, ea reprezentînd calea creștinului către Dumnezeu. Încă din Vechiul Testament, binecuvîntarea lui Iacov cu ambele mîini în forma crucii anticipase sensurile ei profunde, din care trebuiau să izvorască nesfîrșite binecuvîntări (Facerea 48, 13—15).

Mîntuitorul Iisus Hristos a folosit de mai multe ori cuvîntul cruce: ca simbol al suferințelor îndurate cu bărbăție, ca lepădare de sine și ca virtute a răbdării pentru depășirea piedicilor aflate în calea realizării binelui (Matei 16, 24).

Un dascăl al Bisericii (episcopul Leontie al Neocezareii, + 73), spunea: „Noi creștinii, apărînd semnul crucii, nu lemnului ne închinăm, ci sărutăm și ne închinăm Celui răstignit pentru noi”.

Săpăturile arheologice făcute în Țara Sfîntă au dus la importante descoperiri cu privire la semnul crucii ca simbol creștin: numeroase morminte datînd din secolul I aveau desenate cu cărbune, sau săpate în piatră, și semnul crucii, alături de numele lui Iisus Hristos.

Crucea a fost „altarul de jertfă” al Mîntuitorului, ca o pecete a Mîntuirii. Ea exprimă nemărginita iubire a lui Dumnezeu față de om. Fiul lui Dumnezeu a conferit crucii o aureolă cerească, transformînd-o într-un simbol al biruinței și semn al adevăratei credințe. De aceea, și Sf. Apostol Pavel elogiază crucea ca un prilej de laudă: „Iar mie să nu-mi fie a mă lăuda decît numai cu crucea Domnului nostru Iisus Hristos” (Galateni 6, 14), precum și ca expresie a puterii lui Dumnezeu: „Cuvîntul crucii, pentru cei ce pier, este nebunie, iar pentru noi cei ce ne mîntuim este puterea lui Dumnezeu” (I Corinteni 1, 18).

Dascălii Bisericii acordă crucii, între alte atribute, pe cele de „căpetenie a mîntuirii” (Sf. Ioan Gură de Aur) și „Laudă a laudelor” (Sf. Ciril al Ierusalimului). Crucea a slujit preamăririi lui Hristos (Ioan 17, 1), iar nouă ne-a mijlocit pe Duhul Sfînt (Ioan 7, 39). Așa fiind, drumul vieții creștinului este cel al crucii, iar mormintele martirilor ca și ale tuturor creștinilor dreptmăritori sînt împodobite cu cite o cruce, simbol al biruinței vieții asupra morții, întru nădejdea învierii.

În consecință, mai poate fi socotită crucea drept un „idol”? Idolul nu simbolizează nimic, pe cînd crucea îl reprezintă pe Mîntuitorul Iisus Hristos Însuși, ca și întreaga Sa operă de izbăvire a neamului omenesc. De aceea, potrivnicii crucii și semnului ei sînt potrivnicii lui Iisus Hristos, după cuvintele Sfîntului Apostol Pavel: „Mulți despre care v-am vorbit adeseori, iar acum vă spun și plîngînd, se poartă ca dușmani ai crucii lui Hristos. Sfirșitul acestora este pieirea...” (Fili-peni 3, 18—19).

Simbol al jertfei supreme, în numele dragostei lui Dumnezeu pentru întreg neom omenesc, crucea este puterea care ne trece dincolo de prăpastia păcatului și a morții în Împărăția luminii și a vieții. Brațul vertical al crucii exprimă unirea cerului cu pământul, împăcarea omului cu Dumnezeu, iar cel orizontal simbolizează iubirea infinită a lui Iisus Hristos, gata să cuprindă întreaga omenire la pieptul lui Dumnezeu — Omul.

De aceea, urmînd îndemnul altui dascăl al Bisericii, „să ne însemnăm frunțile noastre cu semnul crucii la fiecare pas, în fiecare moment, la intrare și la ieșire, la îmbrăcare și la spălare, la masă și mergînd la culcare”, așezîndu-ne mereu sub ocrotirea ei în toate zilele vieții noastre, pe scara urcușului anevoios al mîntuirii și desăvîrșirii la care ne cheamă Dumnezeu.

Pr. IOȚA BERBENTEA

CUVÎNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ DESPRE CULTUL SFINȚILOR

I. *Pregătirea apercceptivă* privind în calendarul bisericesc, observăm că în fiecare zi face pomenirea unuia, a doi sau chiar trei sfinți. Mai remarcăm că în anumite zile, numele unor sfinți sînt notate în calendar cu culoarea roșie, spre a atrage luare aminte asupra zilei respective de sărbătoare închinată acelui sfînt.

II. *Anunțarea temei.* Vom vedea în continuare în ce constă și cum se manifestă cultul sfinților în Biserica Ortodoxă.

III. *Tratarea cuvîntul „sfînt”* înseamnă „curat”. La început creștinii erau numiți „sfîinți”, spre a se deosebi de restul lumii păgîne care n-a primit Sf. Taină a Botezului și nu s-a curățit de păcatul originar. Prin această curăție, creștinii primeau și o calitate aparte — cea de fii ai lui Dumnezeu și membrii ai Trupului Său tainic, adică ai Bisericii. Curăției sacramentale primite prin Sf. Taină a Botezului trebuie, însă să-i adăugăm și curățirea, sau sfînțenia morală, ceea ce înseamnă că la harul primit prin „baia nașterii din nou” trebuie să adăugăm și conlucrarea noastră, efortul nostru de a crește neconținut în virtute. Altfel spus, noi primim sfînțenia prin Sf. Taină a Botezului, ca o curăție de orice întinăciune a păcatului, dar nu ne putem declara sfinți decît

prin strădania de a desăvîrși lucrarea harului în viața noastră duhovnicească. Acesta este drumul virtuților creștinești după chipul vieții Mîntuitorului. Întrucît drumul spre sfințenie ține toată viața, deoarece lupta cu păcatul nu contenește, iar creșterea în virtute nu are limite, numai după moartea trupească, putem declara pe cineva că este „sfînt” și numai atunci poate fi cinstit ca tare. Așa ne arată și Sf. Apostol Pavel, cînd spune : „Lupta cea bună am luptat, călătoria am săvîrșit, credința am păzit. De acum mi s-a gătit cununa vieții pe care mi-o va da Domnul Cel sfînt în ziua aceea” (II Timotei 4, 6).

De aceea, creștinii aflați în viață nu pot rămîne indiferenți față de cei care „ducînd lupta cea bună”, s-au încununat cu mărirea veșnică a lui Dumnezeu. Legătura dintre credincioșii aflați în viață și sfinții încununați cu biruința mării veșnice se manifestă prin cultul adus sfinților. Acest cult are un întreit aspect : de cinstire, de invocare a sfîntului în rugăciune și de urmare a vieții sfîntului.

1. *Cinstirea sfinților.* Cinstirea sfinților pleacă de la faptul că Dumnezeu însuși le recunoaște vrednicia, sfințenia, avînd o situație specială, deosebită de a celorlalți oameni. Prin ei, Dumnezeu își arată puterea Sa, își descoperă bunătatea, dreptatea, iubirea, frumusețea Sa. Prin viața lor, Dumnezeu se bucură de creația Sa. Ei iradiază lumina și sfințenia lui Dumnezeu care lucrează prin ei, făcînd transparentă sfințenia Sa în lume. De aceea, exclamă Psalmistul : „Cît de minunat este Dumnezeu între sfinții Săi !” Prin faptele lor, Dumnezeu își împlinește lucrarea Sa în lume : „Sfinții vor judeca lumea” (I Corinteni 6, 2) — ne spune Sf. Apostol Pavel.

În Vechiul Testament, sfinții sînt aleșii lui Dumnezeu care și-au împlinit misiunea lor în lume. Patriarhii, profeții, ca și toți dreptii care împlinesc voia lui Dumnezeu sînt numiți sfinți. Toți aceștia au arătat dreptatea lui Dumnezeu între oameni și au menținut trează flacăra credinței în venirea Mîntuitorului. În Noul Testament sînt numiți „sfinți”, apostolii ca aleși speciali ai Mîntuitorului și trimiși în lume. Apoi, învățătorii și propovăduitorii dreptei credințe, martirii și mărturisitorii care și-au arătat în mod eroic atașamentul de nezdrunecat față de Hristos, puscicii și călugării care și-au dedicat întreaga lor viață în curăție ; ca și în general oricare credincios cu sufletul smerit și plin de iubire pentru Dumnezeu, pentru semenii lor și pentru întreaga creație. Nu puțini au fost acei sfinți cărora Dumnezeu le-a recunoscut sfințenia, făcînd-o vizibilă prin puterea minunilor, iar multora dintre ei însuși trupul nu le-a fost dat stricăciunii.

Cu prilejul alegerii și trimerii sfinților apostoli la propovăduire, Mîntuitorul a arătat că și din partea oamenilor ei merită cinstire deosebită : „Cel ce vă primește pe voi, pe Mine mă primește și cel ce mă primește pe Mine, primește pe cel ce Ma trimis pe Mine. Cel ce mă primește prooroc în nume de prooroc, plată de prooroc va lua și cel ce primește pe drept în nume de drept, plată de drept va lua” (Matei 10, 40—41).

2. *Invocarea sfinților în rugăciune.* Manifestarea concretă a cin-

stirii sfinților este redată prin comuniunea duhovnicească cu ei și invocarea lor în rugăciunile către Dumnezeu. Sfinții sînt mijlocitori către Dumnezeu și ajutori în dobîndirea mîntuirii.

Se pune întrebarea : cum a luat naștere această mijlocire în rugăciune ? În mod firesc, iubirea dintre oameni se manifestă dorindu-și și făcîndu-și reciproc binele. Ea se concretizează și în rugăciunile pe care le fac unii pentru alții în fața lui Dumnezeu. Moștenim această practică de la sfinții apostoli : „Mulțumim întotdeauna lui Dumnezeu pentru voi toți și vă pomenim în rugăciunile noastre, aducîndu-ne aminte neîncetat înaintea lui Dumnezeu și Tatăl, de lucrul credinței voastre : (I Tesaloniceni 1, 2—3) ; „Pentru aceasta ne și rugăm pururea pentru voi, ca Dumnezeul nostru să vă facă vrednici de chemarea Sa” (II Tesaloniceni 1, 11) ; „Mulțumesc Dumnezeului meu ori de cîte ori îmi amintesc despre voi, căci pururea în toate rugăciunile mele mă rog pentru voi toți cu bucurie” (Filipeni 1, 3—4). Cît de mult a intrat în practica evlaviei creștine rugăciunea Bisericii pentru credincioși, în perioada apostolică, și eficiența acestei rugăciuni, o vedem clar relatată cu prilejul întemnițării Sfințului Apostol Petru de către Irod : „Deci Petru era ținut în temniță și rugăciune se făcea neîncetat de Biserică la Dumnezeu pentru el” (Faptele Apostolilor 12, 5). Și astfel prin rugăciunea de mijlocire a Bisericii, apostolul este eliberat de înger.

O altă întrebare care se poate pune se referă, în sens invers, la posibilitatea rugăciunilor sfinților pentru credincioșii aflați în viață. Este, adică, posibilă această mijlocire ? Din pilda bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr rezultă că cei trecuți la cele veșnice se află într-o stare conștientă. Apostolul precizează chiar că „nici moartea nu ne va putea despărți de dragostea lui Dumnezeu care este în Hristos Iisus Domnul nostru” (Romani 8, 38—39). Aceasta înseamnă că legătura de iubire dintre Hristos și sfinți este continuă, nu are nici o stavilă și nici un gol. Aflîndu-se în comuniune de iubire cu Hristos, sfinții se află în același timp în comuniune de iubire și cu credincioșii aflați în viață. Toți credincioșii alcătuiesc Biserica, atît cei trecuți la cele veșnice, cît și cei rămași în viață. În cadrul acestei comuniuni de iubire, credincioșii își manifestă concret iubirea față de cei trecuți la cele veșnice prin rugăciunea de mijlocire a Bisericii pentru cei adormiți în Domnul. În același timp și sfinții pot mijloci pentru credincioșii aflați în viață, ca unii care sînt în cea mai apropiată comuniune de iubire cu Dumnezeu. Ei alcătuiesc ceata celor drepti, iar „mult poate face rugăciunea dreptului” (Iacob 5, 16). Despre aceste rugăciuni de mijlocire ale sfinților vorbește și Sf. Apostol Ioan : „Și a venit alt înger și a stat la altar, avînd cădelniță de aur și i s-a dat tămîie multă, ca să o aducă împreună cu rugăciunile tuturor sfinților pe jertfelnicul de aur dinaintea tronului. Și fumul tămîii s-a suit din mîna îngerului înaintea lui Dumnezeu, împreună cu rugăciunile sfinților” (Apocalipsa 8, 3—4).

3. *Urmarea pildei vieții duhovnicești a sfinților.* Cinstirea și invocarea sfinților în rugăciune trebuie să aibă ca efect și urmarea pildei

lor. Viața lor duhovnicească este o lumină, un far călăuzitor care îl indică mereu pe Mîntuitorul, o cale ce duce la mîntuire și desăvîrșire. Domnul ne cere să-L urmăm și să nu ostenim pe acest drum, să imităm viața Lui și să creștem neconținut pînă la asemănarea cu El. Ne-a asigurat că nu vom fi singuri și că El ne va ajuta întotdeauna prin harul Sfîntului Duh. Desigur, nu vom reuși niciodată să ajungem la piscul desăvîrșirii Mîntuitorului care este deopotrivă Dumnezeu și Om și nu a cunoscut păcatul. „În El locuiește trupește toată deplinătatea Dumnezeirii” (Coloseni 2, 9). Noi ne vom afla mereu pe cale, mereu în luptă cu păcatul, mereu în strădanie de creștere în virtute. Pe acest drum ne ajută și sfinții, nu numai prin mijlocirea către Dumnezeu, ci și prin pilda vieții lor, ei fiind oameni ca noi. Dacă Mîntuitorul are toate virtuțile dezvoltate în mod desăvîrșit, sfinții excelează în cîte una dintre ele și ne oferă în acest fel un model concret cum putem și noi făptui aceeași virtute. Pilda vieții sfîntului poartă strălucirea vieții duhovnicești a Domnului: „Fiți următori mie, precum și eu sînt următorul lui Hristos” (I Corinteni 11, 1). În felul acesta, viața sfinților este asemenea indicatoarelor pentru cei ce doresc să ajungă pe piscul unui munte, arătînd credincioșilor drumul spre desăvîrșire și nelăsîndu-i să rătăcească.

Se mai pune întrebarea: de cînd datează cultul sfinților? Cultul sfinților datează din epoca apostolică, sub forma comuniunii sfinților, a iubirii care îi unește pe cei vii de cei adormiți în Domnul. Practic, cinstirea sfinților de către cei rămași în viață începe cu cinstirea martirilor. „Cei dinții membri ai areopagului ceresc al sfinților sînt martirii (mucenicii). Pătimirea și jertfa vieții lor stau la temelia Bisericii lui Hristos. Moartea lor martirică era considerată, alături de către ei, cît și de către creștinii supraviețuitori, ca momentul triumfal, al cîștigării cununilor pe care Dumnezeu le dă mucenicilor în ceruri” (Preot Profesor Ene Braniște, *„Despre cinstirea sfinților în Biserica Ortodoxă”,* în *„Ortodoxia”,* nr. 1/1980, p. 46).

Forma prin care se manifestă cultul public al sfinților rezidă încă dintru început în instituirea sărbătorilor. În fiecare an, la data morții martirice, creștinii se adunau la mormintele martirilor. Aici se săvîrșea Sfînta Euharistie, se împărtășeau toți și se citeau însemnările despre moartea martirică a sfîntului. După cum arată cele mai vechi rînduieli bisericești, respectarea acestor sărbători se făcea cu sfințenie. „În zilele apostolilor, să fie sărbătoare, căci ei au fost învățătorii noștri în Hristos și ei v-au dat Duhul Sfînt. În ziua Sfîntului Ștefan, primul martir, de asemenea să fie sărbătoare, ca și în zilele altor martiri, care au preferat pe Hristos propriei lor vieți” (Constituțiile Apostolice, cartea VIII, cap. 33). Pe locul mormintelor de mucenici s-au ridicat altare și biserici închinare lor...

Pe mormintele martirilor din catacombe, ca și pe vechile sarcofage s-au păstrat inscripții ce redau cele mai vechi rugăciuni adresate sfinților, care au intrat în cultul public al sfîntei liturghii. Sf. Chiril al Ierusalimului (+386) arată că în timpul său rugăciunea de invocare a sfin-

tilor era publică și se săvârșea după sfințirea Darurilor. Atunci „facem pomenire și de cei mai dinainte adormiți, mai întâi de patriarhi, de profeți, de apostoli, de mucenici, pentru ca Dumnezeu prin rugăciunile și mijlocirile lor să primească cererea noastră” (Cateheza V-a mistagogică). Pe lângă rugăciunile adresate sfinților, se compun și imnuri religioase pentru lauda faptelor, a minunilor și vieții lor.

Biserica a precizat patru criterii după care un credincios trecut la cele veșnice putea fi declarat sfânt: moartea martirică, mărturisirea și apărarea dreptei credințe, sfințenia vieții și săvârșirea unor semne supranaturale. La acestea se mai poate adăuga și găsirea moaștelor sfintului având puterea facerii de minuni.

Deși, încă din epoca apostolică, sint cinstiți de întreaga Biserică, prin sărbători și rugăciuni, cultul sfinților a ajuns mai târziu, din secolul XVI, să fie contestat, odată cu apariția Reformei și apoi a cultelor neoprotestante.

IV. *Recapitularea (Fixarea cunoștințelor)*. În ce constă cultul sfinților? (În cinstirea lor datorită vredniciei pe care și-au câștigat-o în fața lui Dumnezeu, în invocarea lor în rugăciune ca mijlocitori către Dumnezeu și în imitarea vieții lor duhovnicești). Este posibilă mijlocirea sfinților către Dumnezeu pentru credincioșii aflați în viață? (Este posibilă, după cum s-a văzut din expunere). Când a luat naștere cultul sfinților? (În perioada apostolică). Care au fost primii sfinți? (Martirii, sau mărturisitorii). Cui au fost închinete primele sărbători? (Sfinților apostoli și apoi primului martir creștin, arhidiaconul Ștefan, apoi celorlalți martiri).

V. *Apresiasi*. Cei care nu admit cultul sfinților spun că singurul Mijlocitor între Dumnezeu și oameni este Mîntuitorul Iisus Hristos, numai în El și prin El putem dobîndi mîntuirea. Desigur, invocă și texte biblice, ca spre exemplu: „Unul este Dumnezeu, unul și mijlocitorul dintre Dumnezeu și oameni, Iisus Hristos” (I Timotei 2, 5), sau: „Întru nimeni altul nu este mîntuire, căci nu este sub cer nici un alt nume dat nouă oamenilor, întru care să ne mîntuim” (Faptele Apostolilor 4, 12), sau: „Dacă a păcătuit cineva, avem mijlocitor către Tatăl, pe Iisus Hristos, cel drept” (I Ioan 2, 1).

Corect interpretate, în duhul sfinților apostoli și al urmașilor lor aceste texte nu contrazic, însă, cultul sfinților. Mîntuirea ne-a venit prin jertfa Mîntuitorului și numai prin El ne putem mîntui. El a fost și rămîne Mijlocitorul dintre Dumnezeu și oameni. Aducînd cinstire sfinților, credincioșii nu se roagă lor să-i mîntuiască. Dar așa cum Biserica poate ajuta, prin rugăciuni, la mîntuirea celor adormiți în Domnul, tot astfel și sfinții pot ajuta credincioșilor în rugăciunile lor către Dumnezeu Tatăl prin Fiul. Aflîndu-se în mai apropiată comuniune cu Dumnezeu, ei pot face rugăciuni de mijlocire, pot ajuta credincioșilor la dobîndirea mîntuirii. De aceea, credincioșii nu se roagă sfinților să-i mîntuiască, ci să-i miluiască, adică să-i ajute la dobîndirea mîntuirii pe care o acordă Dumnezeu Tatăl prin Fiul în Duhul Sfînt.

VI. *Asocierea*. Facem deosebirea între cultul de adorare și slujire, numit și de „latrîie”, pe care îl datorăm numai lui Dumnezeu, și cul-

tul de venerare, de cinstire, numit și de „dulie”, pe care îl acordăm sfinților. „Noi — scrie Fericitul Augustin — cinstim pe martiri cu acel cult de dragoste și apropiere, pe care în viața pămîntească îi cinstim pe oamenii lui Dumnezeu, care suferă pentru adevărul Evangheliei, cu deosebire numai că aceasta o facem cu mai multă evlavie pentru că o dăm celor ce au biruit piedicile și sînt în viața fericită... iar cultul care se numește de „latrie”... e o slujire cuvenită numai lui Dumnezeu; nici noi înșine nu-l dăm și nici pe alții nu-i îndemnăm să-l aducă altcuiva decît numai lui Dumnezeu”.

Putem înțelege mai bine această distincție dintre cultul de adorare adus numai lui Dumnezeu și cel de cinstire sau venerare adus sfinților, dacă ne vom referi la o întîmplare reală din perioada imediat postapostolică. Murind de moarte martirică pe la anul 166, trupul neînsuflețit al episcopului Policarp al Smirnei a fost cerut de către creștini de la autoritățile romane păgîne. Adversarii creștinilor așteptau ca aceștia să se închine trupului neînsuflețit al sfîntului. Creștini însă răspund: „Noi niciodată nu vom putea să părăsim pe Hristos, care a pățimit pentru mîntuirea întregii lumi și nici nu ne vom închina altcuiva, pentru că Lui ne închinăm ca Fiului lui Dumnezeu, iar pe martiri îi iubim ca pe învățăceii și următorii Domnului. Îi iubim pentru dragostea neîarmurată pe care o au pentru Domnul și Stăpînul lor, ca să ne învrednicească și pe noi să fim părtași și împreună-ucenici cu ei”.

VII. *Generalizarea.* Din cele de mai sus rezultă — așa cum sublinia un dascăl al Bisericii — că „cel care cinstește pe mucenic, cinstește pe Dumnezeu, pentru care mucenicul a suferit mucenicia. Cel care se închină apostolului lui Hristos, se închină Celui care l-a trimis pe apostol... căci nu este alt Dumnezeu decît unul singur, Cel cunoscut și adorat în Treime”.

VIII. *Aplicarea.* Cultul sfinților se manifestă în mai multe forme:

1. Prin rînduirea de către Biserică în cursul anului bisericesc, cînd credincioșii participînd la serviciul divin invocă pe sfinți să mijlocească către Dumnezeu pentru mîntuirea sufletului, înălțînd imnuri de laudă a vieții și faptele lor.

2. Pentru unii sfinți Biserica a rînduit sărbători speciale, închinare Maicii Domnului, Cuvioasei Paraschiva, Sfîntului Mare Mucenic Dimitrie, Sfîntului Ierarh Nicolae, Sfîntului Ioan Botezătorul, Sfinților Trei Ierarhi: Vasile Grigorie și Ioan, Sfîntului Mucenic Gheorghe, Sfinților Împărați Constantin și Elena, Sfinților Apostoli Petru și Pavel, Sfîntului Prooroc Ilie. La acestea mai adăugăm și duminica numită a „Tuturor Sfinților” — prima duminică după Pogorîrea Sfîntului Duh.

3. Multe biserici poartă hramul unui sfînt, pe care credincioșii locului îl prăznuiesc cu mai multă evlavie, ca pe ocrotitorul lor duhovnicesc.

4. Multe din casele credincioșilor sînt puse sub oblăduirea unui sfînt, iar sărbătoarea respectivă este considerată praznic familial.

5. Mulți dintre credincioși poartă nume de sfinți și se recomandă ca atunci când sint botezați, credincioșii să primească și un nume sfânt, ca să-l aibe ocrotitor în viață și rugător către Dumnezeu și în același timp să-i urmeze pilda vieții sale duhovnicești.

6. Se va cînta cu credincioșii diferite tropare închinat sfintilor, precum și „Sfinților mucenici, care bine v-ați nevoit și v-ați încununat, lui Hristos rugați-vă să mintuiască sufletele noastre”.

Preot prof. SORIN COSMA

CUVÎNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ DESPRE PARTICIPAREA CREDINCIOȘILOR LA SFÎNTA LITURGHIE

I. *Pregătirea apercetivă.* Sfînta liturghie, cel mai de seamă serviciu divin din cadrul cultului creștin, oglindește viața pămîntească a Mintuitorului Iisus Hristos, de la naștere pînă la moartea, Învierea și Înălțarea Sa la cer. În cadrul ei, sub chipul vinului și al pîinii ne unim real și direct cu Dumnezeu, cu Trupul și Singele Său, spre mintuirea sufletelor noastre. Dacă Dumnezeu a iubit lumea atît de mult, „încît pe Fiul Său, Cel Unul Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică” (Ioan 3, 16), avem și noi îndatorirea de a iubi pe Dumnezeu, o expresie a iubirii fiind și participarea vie și activă a credincioșilor la sfînta liturghie.

II. *Anunțarea temei.* La participarea noastră, a credincioșilor, la sfînta liturghie ne vom referi în cele ce urmează.

III. *Tratarea.* Cuvîntul „liturghie”, de origine greacă, însemna la început o lucrare publică, făcută spre folosul întregii obști. Cu timpul, el a definit numai acea slujbă religioasă publică, în care credincioșii participau la prefacerea cinstitelor daruri în Trupul și Singele Domnului și, împărtășindu-se cu acestea, erau deplin convinși de împlinirea poruncii lui Dumnezeu: „Cel ce mănîncă Trupul Meu și bea Singele Meu are viață veșnică și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi” (Ioan 6, 54).

Cei dinții creștini se adunau în „ziua întii a săptămîinii pentru frîngerea pîinii” (Faptele Apostolilor 20, 7). Frecvența lor era permanentă, iar absența vreunuia dintre credincioși de la aceste momente solemne

echivala cu ruperea de comunitatea Bisericii și se pedepsea cu excomunicarea, adică îndepărtarea din comunitatea credincioșilor și oprirea de la împărtășanie. Nu frica de pedeapsă îi făcea activi întru rugăciune, ci dragostea față de Mântuitorul Iisus Hristos. Participau cu toții, preoți și credincioși, fiecare cunoscându-și locul și rostul său în Biserică. Răspunsurile liturgice erau date de întreaga obște și astfel era o participare activă a tuturor, fiecare aducând laudă lui Dumnezeu. Cînd se înapoiau la casele lor, erau veseli și mulțumiți, deoarece harul iubirii și înfrățirii sălășluia în viața și inimile lor.

Din istorie se știe că unii dascăli ai Bisericii, de profundă pietate și dotați cu harul poeziei și al muzicii, au căutat să împodobească slujbele cu mai multe melodii bisericești și cîntări pe opt glasuri, păstrînd deopotrivă intact conținutul credinței noastre apostolice, dreptmăritoare. A fost o valoroasă realizare, dar ea a avut drept consecință și faptul că numai cei mai înzestrați au putut învăța și cînta mai ușor aceste melodii. Așa au apărut cîntăreții bisericești, deosebiți de masa credincioșilor, rămași să urmărească mai mult în tăcere desfășurarea serviciului divin. În ceea ce privește Biserica noastră strămoșească, la discrepanța creată a contribuit și limba slavonă, neînțeleasă de popor, care a fost folosită în cult o perioadă de timp a evului mediu, dar tot Bisericii noastre îi revine meritul cultivării limbii și scrisului românesc, a pătrunderii ei treptate și definitive în cadrul serviciilor religioase.

De aceea, credincioșii de astăzi ai Bisericii noastre dreptmăritoare trebuie să se simtă îndemnați de dragostea și respectul lor față de Dumnezeu, ca sfînta liturghie să fie încălzită de prezența lor într-un număr cît mai mare. Participarea lor trebuie să fie vie și activă, la fel ca odinioară în epoca apostolică și postapostolică.

La intrarea în biserică ei pot vedea ușile împărătești larg deschise, cu toții putînd urmări ceea ce face preotul în altar. Întreaga obște este chemată și angajată la o participare activă. Cea mai frumoasă imagine o oferă mobilizarea întregii obști întru cîntarea în comun a răspunsurilor liturgice, căci „toată suflarea să laude pe Domnul”. Cărțile de rugăciune stau tuturor în ajutor.

Participarea vie a credincioșilor la sfînta liturghie se reflectă și în aducerea făinei, a pîinii și a vinului la lăcașul de închinare, pentru pregătirea cinstitelor daruri. Credincioșii se îngrijesc de acestea, iar preotul le pregătește în rînduiala Proskomidiei, ca apoi ele să devină Trupul și Sîngele Mântuitorului, în cadrul prefacerii euharistice. Cel mai important aspect al participării lor este însă unirea directă și reală cu Mântuitorul Iisus Hristos prin împărtășanie. Cînd preotul rostește solemn: „Cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste să vă apropiați!”, la fel ca odinioară, credincioșii îngenunchiază pe solee, cu precădere în cele patru posturi mari de peste an, apropiindu-se cu credință de potirul vieții. Acesta este punctul culminant al participării conștiente și active a credincioșilor la sfînta liturghie, moment care asi-

gură împăcarea cu Dumnezeu și întărește iubirea noastră față de El, pentru desăvârșirea vieții și fericirea veșnică.

IV. *Recapitularea.* Prin ce ne arătăm iubirea față de Dumnezeu și comuniunea cu El? (În primul rînd prin participarea la sfînta liturghie). Cum trebuie să fie această participare? (Vie și activă). Ce înțelegem prin această participare? (Să cîntăm din toată inima răspunsurile liturgice, să contribuim la pregătirea darurilor ce se prefac în Trupul și Sîngele Domnului, ca cea mai prețioasă ofrandă adusă lui Dumnezeu, ca apoi să ne împărtășim cu sufletul curat și pregătit). Care sînt roadele participării noastre la sfînta liturghie? (Împăcarea cu Dumnezeu și dobîndirea vieții veșnice).

V. *Aprecierea.* Osteneala pe care ne-o luăm spre a participa, viu și activ, la sfînta liturghie are o valoare deosebită. Indiferent ce vom face pentru sufletul nostru, nimic nu folosește dacă nu avem dragoste față de Dumnezeu și dacă nu dorim comuniunea cu El prin jertfa euharistică. De aceea, participarea activă la sfînta liturghie nu poate echivala cu nici o altă participare religioasă a credincioșilor.

VI. *Asocierea.* În Vechiul Testament, poporul lui Israel se aduna la așa numita „jertfă a împăcării cu Dumnezeu”, cînd arhiereul aducea jertfa „pentru păcatele poporului”, țapul ispășitor ducînd cu sine toate nelegiuirile în pămînt neumblat (Levitic cap. 16). Comparativ cu Vechiul Testament, Mîntuitorul Iisus Hristos, prin răstignirea, moartea și mărta Sa Învie, a adus ștergerea reală și definitivă a păcatului original, permanentizată în jertfa nesîngeroasă din sfînta liturghie, lăsată de Mîntuitorul ca o continuă actualizare a jertfei Sale din dealul Golgotei.

VII. *Generalizarea.* Comuniunea credincioșilor cu Trupul și Sîngele Domnului, prin participarea lor vie și activă la sfînta liturghie, reflectă unitatea mădularelor Bisericii noastre dreptmăritoare aflată pe calea cea sigură ducînd la mîntuire și viața cea veșnică.

VIII. *Aplicarea.* Participarea credincioșilor la sfînta liturghie este de mare importanță pentru cultivarea și întărirea pietății sănătoase, pentru corecta lor îndrumare religioasă. Pe lîngă dialogul cu Mîntuitorul Iisus Hristos în cadrul rugăciunii, prezența lor activă la sfintele slujbe îi ferește și preîntîmpină orice eventuală alunecare de pe făgașul mîntuirii pe drumurile întortochiate și fără speranță ale înstrăinării de Biserica dreptmăritoare și în consecință ale pierzaniei sufletului lor. Căci plinătatea credinței și unitatea „în duh și adevăr” aparține numai Bisericii celei „una, sfîntă, sobornicească și apostolească”, în afara căreia nu există mîntuire. (La sfîrșit se vor intona în comun cîteva imnuri din cadrul sfîntei liturghii).

INTEROGAȚIA CA FIGURĂ RETORICĂ

Ce s-ar mai putea adăuga la tot ce s-a spus, de-a lungul veacurilor, despre „teoria oratoriei” sau despre „regulile” omiletice stabilite de scriitorii patristici și de la ei pînă în zilele noastre? Totuși, cite nu s-ar putea adăuga la „arta de a vorbi frumos” și convingător? Disponibilitățile cuvîntului de a realiza noi structuri compoziționale sînt infinite. Procesul înnoirilor este permanent și fascinant. „Omul e prin ființă cuvînt cuvîntător, întrucît cuvîntul este omul în lucrarea lui de descoperire. Dar el se descoperă nu numai prin cuvintele lui, ci și prin fapte, pe care le gîndește cum își gîndește și cuvintele. Deci și acestea sînt cuvinte (...) Omul e creat cuvînt cuvîntător după Cuvîntul cuvîntător suprem și e ținut ca atare în legătură cu acest Cuvînt” (pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturgia ortodoxă*, Craiova, 1986, p. 288 ș. u.).

Vorbirea frumoasă nu este sau nu trebuie să fie numai apanajul oratorilor de bară, catedră sau amvon. „A vorbi corect românește este o datorie, națională. Dar nu numai corect, ci, pe cît posibil, și frumos. Fără zorzoane, dar frumos. Așa încît ascultătorul, deopotrivă cu tine însuși, să simtă la fiecare vorbă nouă, bucuria aleasă a rostuirii românești” (prof. C. I. Tohăneanu, interviu în „Orizont”, nr. 7/17 februarie 1984, p. 3).

Între elementele care înfrumusețează vorbirea se numără figurile de stil, tropii, regulile retorice. Ele vehiculează stări afective, aspecte informaționale, într-un mod elevat, unul menținînd altele modificînd sensul denotativ al cuvîntului sau al propoziției. Întotdeauna și pretutindeni ascultătorii au fost mai sensibili și mai receptivi la o expunere frumoasă și corect construită. Figurile de stil conferă amploare și muzicalitate discursurilor (ca și predicilor) și de aceea abundă mai ales în expunerile autorilor imaginativi, patetici, dar nu lipsesc nici în cuvîntările altora mai sobri.

Nu se poate vorbi de o ierarhizare valorică a figurilor retorice. Toate conferă frumusețe și vigoarea stilului și plasticitate ideilor, dacă

sînt folosite cu abilitate. Totuși, unele sînt mai mult, altele mai puțin folosite în cuvîntările bisericești, pentru funcția sau frumusețea lor.

Analiza textelor Sfintei Scripturi nu este orientată spre modalitățile artistice. Deși Sfînta Scriptură este o carte de învățătură, frumusețile literare nu-i lipsesc. Dimpotrivă, ele abundă. Unele dintre cărțile ei sînt construite în totalitate pe metafore, pe alegorii. În cele ce urmează nu căutăm figuri retorice în Sfînta Scriptură, ci în oratoria bisericească, oprindu-ne asupra „interogației retorice”.

Se știe că după întrebarea directă, ce solicită răspuns, se folosește semnul grafic (?), ce se pune la sfîrșitul cuvîntului, propoziției sau frazei care formulează întrebarea. (Deci a zis Iisus celor doisprezece : Oare și voi voiți să vă duceți ? Răspuns-a Simon Petru : Doamne, la cine să ne ducem ? Tu ai cuvintele vieții veșnice” (Ioan 6, 67—68).

Întrebarea (interrogatio) care se adresează unui interlocutor determinat, fără a aștepta un răspuns (dar folosește semnul ortografic amintit), este o figură de stil, o interogație retorică. („Și a început Iisus a grăi multimilor despre Ioan : Ce ați ieșit în pustie să vedeți ? Au tres-tie clătînată de vînt ? Dar ce ați ieșit să vedeți ? ... (Matei 11, 7—8). Asemenea texte de valoare estetică și capacitate ilustrativă abundă în Vechiul și Noul Testament. Oratorii folosesc interogația pentru a da culoare și patos elaboratelor retorice (A. Thouveniu, în „Dictionaire de Théologie catholique, vol. VII, col. 1425). După propozițiile sau frazele interogative indirecte nu se utilizează semnul ortografic al întrebării.

Interogația se încadrează în procedeele retorice care nu uzează de transfer, de înlocuire sau schimbare de sens, ca metafora, metonimia etc. Le-am numit procedee retorice, deși se folosesc și în creațiile lirice (poetice), pentru că le privim din perspectivă retorică. Firește, ele sînt mai simple decît figurile bazate pe transfer de sens.

În studiile de specialitate se vorbește despre interogația retorică și despre cea compozițională. În prima, întrebarea este pusă nu pentru a obține imediat un răspuns, ci „numai pentru a sugera” ascultătorului sau cititorului un răspuns mental evident. Interogația retorică stabilește un dialog în care interlocutorul este mult, dar cu toate acestea se solicită participarea sa. Interogația compozițională e folosită doar ca „pretext prin care comunicarea lirică ia naștere sub forma răspunsului” (Henri Morier, în „*Dictionaire de poétique et de rhétorique*”, Paris, 1961, ap. A. Gh. Olteanu, *Structurile retorice ale liricii orale românești*, Craiova, 1985, pp. 91 și 93). În cadrul acestei structuri există mai multe subtipuri. Unul dintre ele transformă însăși întrebarea în procedeu de compoziție. De fapt, interogația este o afirmație, „intonația interogativă fiind folosită doar pentru intensificare atenției emoționale a receptării” (Boris Tomașevski, *Teoria literaturii Poetica*, București, 1973, p. 96, ap. A. Gh. Olteanu, o. c., p. 91). De fapt, analizînd funcția interogației retorice, în anumite contexte apare mai pregnant caracterul afirmativ, nu cel interogativ.

Iisus folosește frecvent interogația retorică. „Cine din voi Mă vădește de păcat? Iar dacă spun adevărul, pentru ce nu Mă credeți?” (Ioan 8, 46). Întrebarea implică nu numai răspunsul inevitabil, ci și o afirmație dintre cele mai grave. Alteori întrebarea devine provocatoare și răspunsul interlocutorului este inevitabil. Uneori interogația se repetă în aceeași frază sau tematică, devenind „un procedeu de compoziție”: „Că de iubiți pe cei ce vă iubesc ce plată veți avea? Au nu și vameșii aceeași fac? Și de veți îmbrățișa cu dragoste numai pe prietenii voștri, ce mai mult faceți? Au nu și vameșii fac așa?” (Matei 5, 46—47). Aici interogația reprezintă doar impulsul inițial al compoziției textului. Întiul verset preferă o afirmație, cu funcție de provocare. Următorul face trecerea la concret prin comparație.

În cuprinsul literaturii religioase sau în marginile ei sînt unele moduri în care deși nu intră nici o originalitate, afară de cazuri rare, există elemente care să sugereze emoțiile genului oratoric. Sînt predicile creștine (secolele XVII—XVIII). „Simpla traducere, dacă e sprîntenă, poate aduce aci suavități de expresie, dacă nu de invenție” (G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, ediția Al Piru, București, 1985, p. 10). Cele mai însemnate din punct de vedere literar sînt *Didahiile* lui Antim Ivireanul, isteț în multe meșteșuguri caligraf, xilograf, desenator, țesător, tipograf. „Compoziția, naturalețea frazei și a aplicărilor locale sînt personale. Spontaneitatea exordiilor, trecerea firească de la planul material la cel alegoric, reintrările familiare în chestiune, indignările, întristările, muștrările, interogațiile retorice, curmate la timp înainte de a deveni bombastice, pasiunea ce echilibrează toată exacta mașinărie a cazaniei, destăinuie un orator excelent și un stilist desăvîrșit. *Didahiile* rămîn și azi vii” (Idem, p. 12). „În duhul biblic, *didahiile* lui Antim sînt cele mai violente critici ale ordinii feudale și ale asupririi otomane” (Idem, p. 13).

Dar să revenim la întrebuintarea interogației retorice în predicile noastre. Interpelarea retorică se poate folosi, cu aceleași efecte, la orice persoană cu funcție pronominală. Astfel se poate adresa direct ascultătorilor, la persoana a II-a plural. De pildă în predica la „Duminica Fiului Risipitor”, predicatorul se poate adresa ascultătorilor: „Întrebatu-v-ați ce l-a îndemnat pe fiul din Evanghelia de azi să se îndepărteze de casa părintească?” Sau la persoana a III-a singular sau plural: „Întrebatu-s-au ascultătorii noștri ce l-a îndemnat pe fiul cel mic să facă pasul nechibzuit...?” Este o modalitate neutrală. De mai mare efect este însă întrebarea formulată la persoana întii plural: „Întrebatu-ne-am ce l-a îmboldit...? Acest procedeu apropie predicatorul de ascultători, îl solidarizează cu ei. „Am încercat noi să pătrundem înțelesul mai profund al parabolei?” Solidarizarea cu ascultătorii prin interpelarea retorică, demonstrează un quantum de cunoștințe comune printr-un act de generozitate din partea vorbitorului, o concesie făcută de predicator sporind perspicacitatea ascultătorilor. Vorbitorul se implică în pluralul folosit pentru a pretexta răspunsul urmărit. Predicatorul își

poate pune întrebarea și sieși: „M-am întrebat ce l-a făcut pe fiul cel mic...?” (antifora, o altă figură retorică).

Întrebarea se poate folosi și exclamativ, exprimând o explozie de bucurie sau întristare, o menifestare elegiacă sau de revoltă, o opțiune sau un refuz: „O! Cum să nu se bucure tatăl de întoarcerea fiului rătăcit!?”

Interogația retorică se interferează cu alte figuri de stil, dînd noi frumuseți și exprimări, dar care iese din sfera subiectului pe care îl abordăm acum.

Utilizarea acestor procedee conferă vorbirii vioiciune, alertează atenția ascultătorilor, fiind și o subtilă invitație la colaborare. Stilul dă predicii impresia de noutate, de bogăție și semnificație. Modul de exprimare, stilul, adică totalitatea mijloacelor lingvistice pentru exprimarea judecăților și sentimentelor, este o particularitate a predicatorului. „Le style est l'homme même” — după expresia popularizată de Buffon. Stilul reflectă structura intelectuală și afectivă, harismele moștenite și dobîndite, modul de acțiune al fiecăruia.

Sigur, abuzul de figuri stilistice sau retorice poate prejudicia conținutul, fondul de învățatură pozitiv. Figurile retorice se folosesc pentru a vehicula mai ușor conținutul predicii spre atenția și perceperea ascultătorilor. Predicatorul nu este obligat să caute cu orice preț figuri retorice, dar nu este scutit de obligația de a le cunoaște și utiliza cu înțelepciune.

Prot. dr. MARCU BĂNESCU

PE URMELE DOCUMENTELOR BISERICESTI HUNEDORENE

Pentru istoria Eparhiei Aradului sînt de reală impietate și documentele aflate în arhiva Cancelariei aulice din Viena și respectiv în cea a Guberniului de atunci al Transilvaniei, cu sediul în principat. Ambele fonduri se află cuprinse în patrimoniul Arhivei Naționale din Budapesta. În ceea ce privește arhiva Cancelariei aulice, cercetările efectuate de subsemnatul au cuprins documentele din anii 1779—1848, iar din actele guberniale au fost văzute unele pachete din perioada 1747—1810. Documentele sînt redactate în limba latină, inclusiv instrumentele de evidență.

Guberniul de la Alba Iulia dirija administrația locală a Transilvaniei. Problemele mai importante trebuiau însă înaintate Cancelariei aulice care la rîndul ei le supunea împăratului, în calitate sa de „mare principe al Transilvaniei”. Guberniul era deopotrivă și organ consultativ pentru elaboratele Cancelariei aulice, care intrau în vigoare după sancțiunea imperială.

Actele Cancelariei aulice nu au fost împărțite pe secții, ci doar inventariate tematic și alfabetic. Cele mai multe documente românești au fost cuprinse sub genericul „uniți și neuniți”, iar mai tirziu grupate separat.

În cursul cercetărilor întreprinse, am avut în vedere dispozițiile cu caracter general care au reglementat și viața bisericească ortodoxă a Hunedoarei, împreună cu problemele ei locale.

În epoca respectivă, actualul teritoriu al județului Hunedoara intra în cea mai mare parte în perimetrul comitatului cu același nume. Zona Bradului era în componența comitatului Zărand, ce includea și zona dintre Guravăii și Ionești aflată în jud. Arad, motiv pentru care a intrat, de asemenea, în preocupările noastre. Dobra și alte localități erau militarizate, iar Orăștie și împrejurimile ei erau incluse în componența Universității săsești.

Statutul juridic al românilor din zonă — ca și cel al Bisericii Ortodoxe — era identic cu cel stabilit pentru întregul principat în „Aprobatele și compilatele constituțiuni”, de tristă amintire. După restabilirea episcopiei ortodoxe în Transilvania (1761), românii ortodocși din actualul județ Hunedoara aparțineau în general jurisdicției episcopului din Rășinari, mai apoi cu reședința la Sibiu. Zărandul, până aproape de Brad, ținea de eparhia Aradului.

Documentele pe care le vom cita în continuare în paranteze, se află în cea mai mare parte în arhiva Cancelariei aulice. În cazul actelor guberniale, le vom distinge prin „G”.

După cum se știe, la sfîrșitul secolului XVIII, în Transilvania păstora episcopul Gherasim Adamovici (1789—1796), fost stareț al mănăstirii Bezdin (satul Munar, jud. Arad, între anii 1783—1789). Deși fusese deja recunoscut ca episcop, el a suferit numeroase umilințe. Spre exemplu, Consiliul de Război din Viena i-a pretins o taxă de 802 fl. (nr. 10.537, 12.160, 16.887/1790) și i-a refuzat dreptul de a fi intitulat „regalist”, ceea ce l-a exclus de la dezbaterile „Supplexului” în dietă, deși îl semnase (11.371, 13.499, 14.280/1790). Modesta lui retribuție plătită de erariu, a fost transferată pe seama sidoxiei, foarte greu de încasat din cauza sărăciei clerului și a poporului (4545, 2228, 3172/1791).

Moartea episcopului Adamovici a fost urmată de dispoziția ca hirotonirea candidaților la preoție să fie făcută deocamdată de episcopul din Arad (1481, 1506, 1612, 1757, 1909/1796). Tot de aici urma să se aducă și Sfîntul Mir (2235, 2602/1803).

Episcopul Adamovici ceruse ca succesorul său să provină din eparhia Transilvaniei. Același deziderat l-a exprimat în repetate rînduri și clerul local, revendicînd în fond un episcop român, desemnat prin alegere (2616, 2617, 2814/1796, 3277/1800, 170, 2072, 2435, 2491/1807). În realitate, curtea vieneză, a suspendat alegerea succesorului pînă ce nu se clarificau restanțele venitului episcopesc (1909, 1755, 2045, 2814, 3713/1796). În schimb, s-a dat cîștig de cauză revendicării ca mitropolitul din Karloviț și congresul iliric să fie excluși de la desemnarea noului episcop. În timpul îndelungatei sedisvacanțe, care a durat 14 ani, mitropolitul Stratimirovici și clerul român insistau mereu pentru numirea titularului eparhiei (1000, 1330/1802, 2191, 2230/1803, 1896/1805, 1590, 2751/1799). Răspunsul Vienei, la toate insistențele, invoca problemele materiale, restituirea împrumuturilor luate și datoriile față de fondul de studii romano-catolic (882, 557, 934, 1050, 1846/1805, 393, 2469/1806). Abia în anul 1803 se dau dispoziții centrale pentru elaborarea unor instrucțiuni referitoare la modul desemnării episcopului (2235/1803, 291, 3749/1804, 332, 1050/1805). În 1804 se stabilea retribuția episcopului (864/1804). În sfîrșit, în 1809, se luau măsuri energice pentru perceperea restanțelor și se stabilea ca viitorul episcop să fie „persoană română, bărbat corespunzător, cunoscător al limbii naționale”. De asemenea, i se pretindeau și cunoștințe juridice. Numirea

urma să se facă de împărat, dintre trei candidați propuși de forul electiv (1301, 1895, 2078, 2352/1809).

Pentru scaunul episcopesc, mai mulți clerici au înaintat petiții la Viena, solicitând sprijin. Printre ei s-a numărat și protopopul Nicolae Huțovici din Hunedoara (2339/1796, 2848, 4020/1800, 392/1806, 2818, 2607, 2521/1810). Au mai înaintat cereri și Ioan Mihalovici, paroh în Pesta (2084/1796), preotul Avram Petrovici (1750/1796), protopopul Nicolae Panaiot al Brașovului (2475, 2818, 2857/1810), arhimandritul Isaia Bălășescu (2089/1802), Pavel Kenghelaș din Banat (3384/1803, 445/1805), Timotei Moloch (830, 954/1805). Brașoveanul George Haynes cerea numirea episcopului din rîndul „grecilor”, mai tîrziu din rîndul celor din „patrie”, iar la sfîrșit recomanda pe Melentie Mihailovici (273/1805, 973, 974, 2484/1808). Episcopul Petru Vidak din Vîrșeț recomanda pe arhimandritul Sinesie Radivoievici (2818, 1438/1810). Printre cei propuși s-a aflat și Nestor Ioanovici, devenit mai tîrziu episcopul Aradului, recomandat de G. Haynes și de mitropolitul Stratimirovici (2590, 2591, 2529/1810, 6/1811). În sfîrșit s-a ajuns la alegerea de la Turda din septembrie 1810, iar candidările au fost înaintate de guvernul, împreună cu opiniile sale. Actele au fost discutate la Cancelaria aulică și chiar la curte, după care a fost desemnat episcopul Vasile Moga (1811—1845), activitatea lui fiind limitată de cele 19 condiții (18, 67, 258, 1489, 2435, 2818/1810). Ultima recomandare a mitropolitului Stratimirovici a fost pusă „ad acta”, iar guvernul era instruit să nu tolereze amestecul mitropolitului în Transilvania, în afara chestiunilor dogmatice (6, 448, 878, 1073/1811).

În timpul vacanței scaunului, problemele au fost rezolvate de consistoriu. În fruntea lui, în 1796 a fost numit protopopul Ioan Popovici din Hondol, iar din 1806 i-a urmat Nicolae Huțovici, protopopul Hunedoarei (305/1806).

În timpul păstoririi lui Vasile Moga, în 1818, au fost confirmate limitele eparhiilor Aradului și Transilvaniei (537/1818). Din 1829 există documente privind ridicarea reședinței episcopale cu contribuția întregii eparhii (2684/1829).

Numeroase alte documente se referă la problemele materiale ce confruntau întreaga eparhie. Deși moneda se devalorizase, abia în 1827 se permitea încasarea singheliei, iar din 1829 a salariului episcopesc, în valută curentă (249, 2798, 3569/1827, 2152/1829). În ciuda greutăților episcopul V. Moga a lăsat o fundație de 30 000 f. (3672/1846). În cursul păstoririi sale a trebuit să îndure o serie de reclamații și anchete (2852, 3167, 3294, 3740/1827, 1383, 2767/1837). După moartea lui, s-a recurs din nou la serviciile episcopului din Arad pentru hirotonirea preoților (1845, 7414/1846).

În ceea ce privește succesiunea episcopului Vasile Moga, vicariatul interimar a fost cerut de protopopul Ioan Popasu al Brașovului, directorul Moise Fulea al școlilor ortodoxe, etc. (7305, 7303, 7372, 7382, 7444, 7415/1845). Pe lista candidaților la scaunul episcopal, centralizat

la Cancelaria aulică, figurau nouă candidați, printre care Andrei Șaguna, Ioan Popasu, Ioan Hannia, etc. (44/1848).

În 1847, în funcția de vicar general a fost numit Andrei Șaguna (2029, 2525, 4203/1846). La 1 decembrie 1847 avea loc la Turda alegerea episcopului (2131, 3658, 4383, 5248, 5711/1847). În consecință, prin decretul imperial din 5 februarie 1848, Andrei Șaguna a fost numit episcop (5659/1847, 725, 1876, 3246/1848).

În problemele majore ale eparhiei, decizia aparținea consistoriului din care făceau parte și asesorii hunedoreni. Administrația consistoriului pretindea numirea unui funcționar permanent. În 1798, guberniul a propus numirea acestui funcționar, iar în anul următor consistoriul solicita ca el să fie plătit din fondul sidoxiei (212, 573/1798, 1393, 1001/1799). Până în 1847 a funcționat, pe lângă consistor, Aron Budai, originar din Cigmău — Hunedoara, deși avea o retribuție foarte slabă. În 1813, episcopul Vasile Moga solicita o remunerație de 600 fl. pentru plata personalului și cheltuielile materiale ale biroului consistorial aflat în curs de organizare. În anul următor primea o aprobare de 500 fl. în acest scop (3426/1813, 773/1814). Asesorii, inclusiv cei din Hunedoara, primeau doar o diurnă, iar salarizarea lor a rămas de domeniul dezideratelor (424, 437, 1188/1807, 3426/1813, 2904/1836, 4165/1841).

Procesele verbale trebuiau înaintate periodic guberniului, respectiv Cancelariei aulice. Aici se formulau observații cu privire la hotărârile luate, dispunându-se adesea și modificări (733, 1297, 3692/1799, 765, 1354, 1619, 1833, 2136, 2895, 3051, 3603, 3604, 3648/1800 etc. etc.). În anul 1831 s-a introdus un regulament de activitate al consistoriului, iar în 1838, s-a proiectat reorganizarea lui (210, 2386, 5610/1831, 601/1838). Documentele subliniază apartenența Eparhiei Aradului la sistemul „privilegiilor ilirice”, în timp ce multe dispoziții repetă hotărârea curții de la Viena ca Episcopia ardeleană să fie legată de Mitropolia de la Karloviț, numai în probleme „dogmatice” (3976, 4896, 5301/1791). În 1810 se preciza că consistoriul nu poate corespunde cu Mitropolia din Karloviț. În 1833 s-a reamintit că episcopul din Sibiu se supuse doar guberniului (5132/1833, 36/1838). De mai multe ori episcopul a fost împiedicat să participe la sinodul de la Karloviț.

Dorința românilor din Zărand de a se emancipa de sarcinile impuse de apartenența lor la sistemul „privilegiilor ilirice” reiese din încercările repetate ale credincioșilor din Hălmașiu de a scăpa de plata cheltuielilor prilejuite de sinoadele din Karloviț (1253/1802, 5835/1844).

Singurul mijloc material permanent provenea din încasarea sidoxiei, care, începând cu anul 1810, era adunată în părțile Hunedoarei de percepții de impozite (18/1810). Sărăcia populației ortodoxe provoca dificultăți mari. Astfel, la sfârșitul anului 1805, comitatul mai datora încă o parte din sumele neîncasate în anii 1786—1790. În anul fiscal 1805—1806, Hunedoara a achitat 566,10 fl., iar Zărandul 230 fl. În 1808, Hunedoara plătea 649,53 fl., iar Zărandul 270,52 fl. (fond G., pachet 417). Plângerea lui Adam Pag din Criștești, care jucase un rol de seamă în

revoluția lui Horea din 1784, reflectă abuzurile în încasarea acestor obligații (725/1821). Uneori se acordau și anume reduceri, ca spre exemplu preoților Vasile, Aron și Grigore din Hațeg, din cauza pagubelor suferite în cursul războiului austro-turc precedent (6896/1790).

Ortodocșii căutau să atenueze penuria de biserici, apărută odată cu predarea forțată a multor lăcașuri de închinare pe seama uniților. Decretul imperial din 1829 condiționa construirea bisericilor de întocmirea planului și a bugetului (210/1829). Dintre documentele de acest fel, reținem dosarul comunei Sibot și al satului Leșnic, cu începere din 1825, construcția durând mai bine de 12 ani (4052, 1134, 707/1825, 116/1837). În 1821, comunitatea din Hălmașu cerea să i se restituie materialele de construcție ridicate abuziv de autorități (725/1821).

Formarea unui cler mai bine pregătit, inclusiv în părțile Hunedoarei, are o largă prezență în documente. Oferta mitropolitului făcută în 1791, de a primi la Karloviț seminaristi ardeleni (cu taxă anuală de 200 fl.) a fost respinsă, iar guvernul a opinat pentru pregătirea preoților români „alături de episcop” (3976, 4896, 5216, 5006, 5216/1791).

În 1809 apar dispoziții pentru înființarea și asigurarea fondului seminarial. Deși în 1811 se inaugura cursurile de șase luni, guvernul a târânat ani de zile avizarea planului de învățământ, urgentat de autoritățile centrale, etc. (1700/1809, 715, 1743, 2818/1810, 1113, 3428/1813, 1281/1816).

Seminarului i s-a destinat casa Bánffy din Sibiu (215, 2773/1821). Problema persistă ani de zile, până ce în 1830 guvernul întocmește un raport despre toate etapele înființării seminarului, în legătură cu cererea episcopului Vasile Moga de a construi o reședință și un seminar (2684/1829, 4039/1830). Printre donatori se remarcă și Pavel Hollaki, moșier din Zărand, care a dat 1000 fl. (4107/1842). Salariile dascălilor erau mici și cu greu s-a obținut plata lor în valuta curentă (2712/1825, 3270/1828, 2505/1829), corpul profesoral urma să fie recrutat dintre tinerii aprobați de guvern și trimiși la studii la Viena (1895/1809, 1489/1810). Primii bursieri au fost Ioan Moga, Luca Pop și Moise Fulea (2194, 2444, 2697/1812). Bursa plătită din sidoxie era mică, iar majorări s-au obținut numai cu greu (2468, 2868, 2875, 2792, 3159, 3445, 2518/1815, 3192/1816, 4003/1820, 5676/1831). Cererea lui Andrei Șaguna de a renunța la această practică a fost respinsă (1600/1847). În 1832, se admitea plecarea teologilor și la Cernăuți (2749/1832).

Regimul parohiilor figurează în numeroase acte. În 1816 se stabilea că în general 100 familii pot constitui o parohie. În 1842 se vorbea despre un nou plan de reorganizare a parohiilor (2228/1816, 289/1842). Decretul din 1826 prevedea că pot fi luați în considerare numai absolvenții cursului seminarial de șase luni. Preoții trebuiau aleși de enoriași, dar dreptul de candidare rămânea la latitudinea episcopului. Scrutinul trebuia să se desfășoare în prezența unei comisii compusă din 12 „seniori”, iar renunțarea la parohie se raporta la guvern (2454/1826, 1262/1821, 2656/1832). Alte norme au prevăzut ca preoților supra-

numerari să li se acorde prioritate. Fiii și ginerii preoților erau admiși la hirotonie, spre a succeda titularului numai după moartea acestuia (1611/1830, 1251/1836, 1396, 131, 3698/1832). Dispoziții speciale prevedeau că preoții „chemați din exterior” trebuie să depună un jurământ special (4336/1792, iar în 1833 se interzice ca preoți „străini” să mai servească în Transilvania.

Realizarea normelor amintite a întâmpinat greutăți. În 1810, mitropolitul Stratimirovici protesta împotriva reglementării parohiilor din Hălmașiu. În 1844 s-a iscat o controversă în legătură cu alegerile preoțești efectuate la Dupăpiatră și alte două sate zărandene. În 1829, parohul din Hunedoara a fost supus domeniului fiscal. Radu Talpe și Stan Moise, preoți hunedoreni, au fost suspendați un timp din funcție, fiind hirotoniți în Țara Românească. În 1803, preotul Dimitrie Nacși (Neacșu) este anchetat în legătură cu hirotonirea obținută în Țara Românească (1920, 2538/1800, 2153/1803, 1705/1810, 1819, 2208/1829, 1020/1844). Cancelaria aulică pretindea rapoarte anuale în legătură cu mișcarea clerului ortodox (2796, 5714, 5759/1839, 280/1842 etc.).

Situația clerului a constituit obiectul a numeroase demersuri. În 1824 s-a respins cererea protopopilor din eparhie în sensul de a li se da domeniul Gherlei pentru îmbunătățirea dotației lor (1335, 1972/1824). Nu s-a aprobat nici cererea preoților de pe „pământul crăiesc” de a fi scutiți de dijmă (467/1825). În 1825 încă mai era obiect de discuție dacă preoții ortodocși sînt exceptați de la aplicarea pedepsei corporale (2669, 3869/1825).

O situație ceva mai bună se contura în localitățile mai importante ale principatului. În 1827 se aprobau contractele încheiate de orașele Hunedoara și Hațeg cu preoțimea locală, ceea ce le asigura îmbunătățiri simțitoare. Parohii de la Certești au obținut îmbunătățiri din casa montanistică (1401, 2696/1827, 1628, 263/1843).

Episcopii au fost nevoiți să intervină adesea în interesul preoților, față de abuzurile nobilimii. În 1796, episcopul din Arad cerea moșierului din Hălmaș să renunțe la pretențiile de taxe și zeciuială de la preoții locali (1191/1796).

O seamă de documente privesc problemele matrimoniale. Căsătoria și divorțul erau de competența Bisericii. În timpul vacanței scaunului, dispensele erau acordate de episcopii arădeni. În urma unor nedumeriri, în 1845 mitropolitul de la Karloviț lămurea că o căsătorie se desface doar prin moarte și comiterea unui adulter. În anul 1843, Cancelaria aulică se adresase episcopilor din Arad și Sibiu pentru reglementarea matricolelor cununaților din comitatul Zărand (1164/1833, 2100/1843, 2809/1845).

O serie de dispoziții stabilesc taxele ce se pot percepe la botez, înmormîntare, obligația de a anunța de trei ori o viitoare cununie și condițiile în care se acordă dispense etc. (1725/1801, 2665/1815, 3835/1826, 256/1836). Mai multe plîngerii se referă la înlăturarea preoților ortodocși cu ocazia căsătoriilor mixte (2549/1829).

În fondul guberniului găsim acte referitoare la apărarea Ortodoxiei în anii 1747—1761. Astfel, din conscripția comitatului Zărand din 1747, reiese că aproape toate comunele au optat pentru episcopul Aradului, ceea ce echivala cu păstrarea Ortodoxiei. Amintim în special declarația locuitorilor din Tohești, Dupăpiatră și Mesteacăn. La fel se impune conscripția similară a protopopiatului Dobrei din același an. Spicuim din acest document faptul că la Rișca și Șoimoș erau câte doi preoți — unul uniatic ortodox — aceștia fiind veniți din Țara Românească. La Bruznic, preotul ortodox venea din Banat (fon G. microfilm 1600).

În anii 1759—1761 se desfășura marea mișcare populară condusă de Sofronie de la Cioara. În 29 august 1759, la Băcia, ortodocșii au recuperat biserica, iar preotul a părăsit uniția. La Bulbuc, toate cele trei biserici au devenit ortodoxe. O situație similară s-a raportat de la Balșa, Almaș, Sărășău, etc. (fond G, microfilm 1598). La Densuș, 71 familii s-au declarat ortodoxe, iar în 1761 biserica a fost reocupată. La Hunedoara (domeniu), Comisia aulică a constatat 519 iobagi, 42 liberi și 152 jeleri ortodocși (fond G., pachet 14).

Conscripția sub conducerea generalului Buccow oferă o imagine clară a situației, materialul fiind în general cunoscut. Astfel la Deva în 1761 erau doi preoți ortodocși și unul uniatic, în timp ce toți enoriașii — 298 familii — erau ortodocși. În comitatul Hunedoara s-au înregistrat atunci 235 preoți uniatici, cu 4031 familii, și 58 preoți ortodocși cu 14 886 familii (fond G., pachet 14).

În anul 1803 s-a dezlănțuit acțiunea a 13 localități (după alt izvor 15) din zona Hațeg, spre a reveni la Ortodoxie (119, 747, 1134, 1594/1805). Autoritățile au târăganat acordarea aprobării (695, 904, 1378, 1736/1806). În 1809, cazul ajunge la curtea imperială, ortodocșii obținând anumite satisfacții (1130, 1580/1809). Nerezolvându-se esența problemei, populația a început să emigreze spre Țara Românească (1113, 2712/1813). Cazul continuă să fie în dezbaterile autorităților și în anul 1819, deși hotărîrea ortodoxă rămîne fermă (1118, 1818, 3101/1819). Locuitorii din regimentul grăniceresc pretindeau să li se asigure o biserică ortodoxă în Hațeg (2499/1818).

Din frământările deceniilor următoare, amintim acțiunea locuitorilor din Petrita care cereau, în 1832, dreptul să urmeze „ritul neunit” (357, 1153/1832).

Deosebit de interesante sînt documentele ce oglindesc participarea Hunedoarei și Zărandului la lupta de emancipare națională a românilor din Transilvania. Primele izvoare se referă la Soborul de la Timișoara (1790), ținut cu participarea reprezentanților din eparhiile Arad, Timișoara și Virșeț. Există și autorizația dată episcopului Gherasim Adamovici, ca să poată lua parte. Conducerea comitatului Hunedoara a considerat soborul ca un eveniment „suspect” și a hotărît ca nobilimea să stea sub arme în timpul lucrărilor lui, deoarece, au avut loc agitații puternice în zona Hălmașiu, cu ocazia alegerii delegaților locali.

De aceea guvernul a propus autorităților superioare să se dea o dispoziție pentru ca aceștia să nu mai plece. Mai multe documente prezintă revendicările românești din Zărand, formulate în toiu acestor frământări (11.111, 11.528, 11.942, 12.043, 12.113, 12.145, 12.292 14.910, 16.532/1790).

Tot în acest fond se mai găsește și demersul clerului uniatic din 1791, în care se cerea abrogarea prevederilor ce îi reduceau pe români la starea de „tolerați” și validarea drepturilor înscrise în diploma leopoldină (3454, 4132, 4350, 4985, 4984, 5167, 5495/1791). Actele privind Suplex Libellus Valachorum constituie obiectul unor voluminoase dosare (4004, 4299, 4651, 4652, 4822, 5495, 5601, 7093/1791).

Documentele referitoare la „sinodul protopopesco” din septembrie 1791, confirmă și participarea celor din părțile Hunedoarei. Printre acte s-au păstrat hotărârile sinodului, precum și actele misiunii episcopului Adamovici și a celui uniatic Ioan Bob, plecați la Viena spre a susține cauza națională (6739, 7279/1791). Este interesant de remarcat că Hălmaგიul a intenționat să trimită un deputat propriu la Viena (6455/1791).

Numeroase documente privesc memoriile prezentate de cei doi episcopi la Viena (30 martie 1792), în special revendicarea referitoare la convocarea congresului național. Din corespondență reiese că autoritățile vieneze urmăreau închiderea dosarului, acordând cât mai puține concesi (1340, 2132, 2543, 2893/1792). Episcopii, însă, repetă cererile naționale, adăugând și unele doleanțe bisericești. Ca urmare, guvernul propune transferarea lui Adamovici în Ungaria, numirea unui ardelean în locul lui și excluderea oricărui amestec al mitropolitului din Karloviț, cu excepția problemelor „dogmatice” (35, 54, 133, 185, 628, 31, 914, 1097, 1340, 1619, 1700, 2132, 2349, 2435, 2423, 2543, 2812, 2893, 3966, 3997, 4473/1792).

În 1801, Cancelaria aulică înregistrează un denunț anonim în care se arată că românii din Tarnsilvania sînt foarte severi tratați de domnii de pămînt (1119/1801). În 1812, episcopul Vasile Moga înainta plîngerile clerului și poporului român (2285/1812, 1113, 2301, 2712, 2842, 3427, 3428/1813, 84, 1044, 2589, 3414/1816). Asemenea plîngerii ajung în discuția autorităților și în anii 1823 și 1824 (4069/1823, 3251, 31, 1096, 2947/1824). În anul 1829, se interzicea parohiilor ortodoxe să numească episcopul lor „național” (960/1829). Menționăm și demersul episcopului V. Moga, în sensul că parohii și protopopii să nu fie constrînși să-și redacteze actele în limba latină sau maghiară (6475, 2191/1833). Merită o mare atenție și acțiunea episcopilor români, cerînd în 1834 înarticularea drepturilor românești de către dietă.

Unele documente se referă la mișcările populare care au avut loc în comitatele Zărand și Hunedoara. Astfel, dispunem de mărturii despre „tumultul românesc” de la Hălmaგიu din 1800 (4729, 4733, 4739—41, 4746, 4819, 4842/1800). Discriminarea religioasă și de sărăciea poporului provoacă și mișcările țărănești din 1811 din zona Hațegului (982, 1042, 1213, 1324, 1365, 1586, 1649, 1890/1811). Frământări populare izbucnesc

din nou în 1835, tot în zona Hălmagului, fiind implicat și parohul uniat (222, 3965, 5652/1835).

Prăbușirea regimului iosefinist a pus în pericol și realizările școlare de pînă atunci, ceea ce l-a determinat pe episcopul G. Adamovici să intervină pentru menținerea unităților existente (9479, 13.922/1790). În 1790, școlile românești au primit 852 fl., iar în anii următori totul a fost trecut în contul sidoxiei, respectiv al părinților (14.453/1790).

Apar o serie de planuri pentru îmbunătățirea școlilor, dar erau inaplicabile în mare parte din cauza penuriei materiale (170, 2072, 2435/1807, 893, 1694/1812, 1300/1809, 1484, 2635, 864/1822, 4997/1841). În 1820, s-a aprobat construirea școlii de la Hălmagiu (2691, 3054/1820). Peste doi ani apare problema edificiului școlar din Hațeg (3232/1822). Încercarea de a crea o școală superioară ortodoxă la Hunedoara nu a întrunit aprobarea autorităților (291/1806). Ortodocșii din întregul principat și-au dat concursul la demersurile făcute începînd cu anul 1841 de a înființa un liceu ortodox la Brașov (1519/1847).

Un număr de acte se referă la problema statutului învățătoresc. Cererea dascălilor de a fi scutiți de sarcinile publice a fost admisă doar parțial (1281/1816, 4214/1826). Devalorizarea bancnotelor în 1811 a determinat puternice acțiuni pentru rezolvarea salariilor învățătoricești (676, 1876, 2362/1811). Autoritățile au respins hotărîrea tîrgului Baia de Criș privind acordarea unei contribuții la susținerea școlilor din Brad și Hălmăgel.

Printre actele guvernului se află și conscripțiile școlilor ortodoxe efectuate în comitatele Zărand și Hunedoara, precum și districtul Orăștie (Fond G. pachet 135). Tabelele indică unitățile școlare, numele și vechimea învățătorului, numărul copiilor de vîrstă școlară și al elevilor ce frecventează, descrierea localului școlar și plata învățătorului, inclusiv sursa din care proveneau.

Sînt demne de menționat documentele referitoare la promovarea culturii. Astfel în 1796, episcopul uniat Ioan Bob a cerut să i se permită difuzarea cărților românești în comitatul Hunedoara. În 1843, s-a semnalat la Hălmagiu și Baia de Criș activitatea unor colectori de abonaamente la publicații literare (5654, 1158, 2713, 5131/1843).

Remarcăm străduințele lui Nicolae Baiul, cu începere din anul 1833, solicitînd și sprijinul autorităților în vederea generalizării literelor latine în actele oficiale bisericești. Autoritățile dispun ca episcopii români să nu-i hirotonească decît pe candidații care cunosc literele latine, deoarece vor conduce protocoalele și în general toate actele oficiale (2191, 2192/1833). În anul următor N. Baiul cerea decretarea folosirii literelor latine (1323/1834). În realitate, chiar și în anul 1846 acest inițiator se plîngea de aplicarea defectuoasă a dispoziției amintite (418/1846). Oricum, extinderea alfabetului latin a constituit o manifestare a conștiinței naționale, o subliniere a romanității poporului român și un aspect al emancipării de sub influențele străine.

Arhiva Cancelariei aulice și a Guberniului transilvan merită cercetări și pentru perioadele ce nu au fost încă abordate. Desigur, documentele respective trebuiesc coroborate cu cele aflate în alte arhive autohtone și străine, în vederea conturării unei imagini cât mai complete a vieții bisericești din părțile Hunedoarei.

Pr. EUGEN GREUCEANU

UN UMANIST BĂNĂȚEAN DIN VEACUL AL XVII-LEA :
MIHAIL HALICI (1643—1712)

275 ANI DE LA MOARTE

Problemele culturii românești dobîndesc în secolul XVII o tot mai mare complexitate, datorită înmulțirii domeniilor de creație, ca și a contactului cu un număr mai însemnat de medii de cultură străine. Printre figurile cele mai reprezentative ale vieții culturale din acest veac se numără, fără îndoială, și bănățeanul Mihail Halici. Personalitatea sa a fost subliniată, în perioada interbelică, de Nicolae Drăganu, studiul său fiind considerat pînă astăzi drept punct de referință în istoriografia românească¹. Viața și activitatea lui Halici constituie subiectul unor studii și în perioada de după război; lucrările respective aduc completări, semnalează aspecte noi, necunoscute, despre autorul primelor veacuri românești. Din păcate, lipsește o sinteză care înmănunchiază toate datele cunoscute pînă acum despre acest umanist.

Descendent dintr-o familie de mici nobili de origine română, el s-a născut la 19 octombrie 1643 în Caransebeș. Tatăl său, om cult, cu o serioasă pregătire teologică, îndeplinind funcția de jurat în senatul orașului², i-a fost primul său dascăl. Din anul 1651, Halici a frecventat școala din Caransebeș, studii continuate un deceniu mai tîrziu la liceul luteran din Sibiu. Din toamna lui 1664, a trecut, pentru un an la colegiul „Bethlen” din Aiud, de mare reputație în Transilvania și frecventat de odraslele marilor familii nobiliare ale țării. Inițial, școala funcționase la Alba Iulia, pînă cînd în anul 1658 a fost distrusă de turci. Principele Mihail Apafi a reînființat-o în 1662, dar nu în vechiul ei loc, ci într-o localitate învecinată, la Aiud³. Pretutindeni pe unde umbla, Halici a legat prietenii. Dacă la Sibiu îl avea coleg și prieten pe Valentin Frank

¹ Nicolae Drăgan, *Mihail Halici. Contribuție la istoria culturală românească din secolul al XVII-lea*, în „Dacoromania”, IV, Cluj, 1927, pp. 77—168.

² Pesty Frigyes, *A szörényi bánság és Szörény vármegye története*, II, Budapest, 1878, p. 268.

³ P. Sztarmáry Károly, *A Gyulafehérvár-nagynyedi Bethlen Főtanoda története*, Aiud, 1868, p. 74.

(1643—1697), marele umanist sas, la Aiud s-a atașat de un alt umanist al veacului, de data aceasta maghiar, Pápai Páriz Ferencz⁴.

Ca absolvent mai vîrstnic — la terminarea școlii avea 21—22 ani — se pare că a fost recomandat de conducerea colegiului din Aiud, spre a fi numit rectorul școlii din Orăștie⁵ care ființa încă din anul 1560 în condiții modeste⁶. În secolul XVII, principele Gheorghe Rákoczi II a ridicat o nouă clădire, așa cum rezultă dintr-o inscripție păstrată pînă în secolul XVIII pe un perete al ei⁷. Planurile de extindere a școlii au fost continuate de principele Mihail Apafi care în 25 septembrie 1663 îi acordă întreaga dijmă a satului Sibişel din apropierea Orăștiei⁸. Despre activitatea lui Mihail Halici în fruntea gimnaziului nu se cunosc amănunte, dar s-au păstrat unele date de ordin general asupra școlii din vremea respectivă. Elevii erau împărțiți în mai multe trepte, pe trei clase. În prima (alfabetaria) se învăța scrisul și cititul, în următoarea limbile clasice (latina și greaca), iar în ultima matematica și catehismul. În timpul lui Gheorghe Rákoczi II, numărul claselor s-a dublat, ca și al elevilor, de altfel. Mulți dintre școlari erau de origine românească, fii ai unor familii nobiliare din cuprinsul comitatelor vecine. Au apărut și materii noi, ca: istoria, logica, metafizica, retorica etc., dar numărul celor ce se ocupau de educația elevilor se reducea doar la cei doi preoți din oraș. Prin extinderea școlii se impunea și înființarea unui post de „rector” pentru întărirea disciplinei în rîndurile elevilor. Or Mihail Halici a fost printre primii — dacă nu chiar primul — „rector” al gimnaziului orăștian, funcție retribuită de conducerea orașului cu 20 florini anual⁹.

Perioada petrecută de umanistul bănățean la Orăștie nu se poate determina cu exactitate. Se știe, însă, cu siguranță că la 30 august 1669, în funcția de „rector” era deja Daniel Ghidofalvi¹⁰. În primăvara anului 1671, Halici se găsea din nou la Aiud, spre a participa la înmormîntarea tatălui său mutat acolo¹¹. Trei ani mai tîrziu se găsea tot la Aiud,

⁴ Pápai Páriz Ferenc, *Békességet magamnak, másoknak*, București, 1977, p. 140. În jurnalul său, Pápai notează următoarele, în dreptul anului 1664: „În luna octombrie a fost primit printre elevii clasei de retorică, spre bucuria mea, sub mîna acelei învățător, (un) coleg de excepție, nobilul din Caransebeș Mihail Halici.”

⁵ N. Drăganu, o.c., p. 84.

⁶ Görög Ferenc, *A szászvárosi református Kún Kollégium emlékkönyve*, Cluj, 1925, p. 12.

⁷ Filiala Bibliotecii Academiei din Cluj-Napoca, fondul de colecții speciale — Kemény I. „*Collectio maior manuscriptorum historicarum*”, vol. XXII, memoriul preotului orăștian Nádudvari Péter din 24 iunie 1720.

⁸ A. Amlacher, *Urkundenbuch zur Geschichte der Stadt und des Stuhles Broos bis zum Uebergang Siebenbürgens unter Erbfürsten aus dem Hause Oesterreich (1690)*, în „*Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde*”, vol. XV, Sibiu, 1879, pp. 527—528.

⁹ Arhivele Statului Cluj-Napoca, fond Orăștie, nr. 34.

¹⁰ Arhiva Episcopiei reformate din Cluj-Napoca, fondul Orăștie, *Liber insertio-nis subscriptionisque vetustus Collegii Reformati Saxopolitani* (manuscris).

¹¹ N. Drăgan, o.c., p. 84.

unde la 1 iunie 1674 semna o poezie „redactată în grabă” și adresată prietenului său Pápai¹². Simțămintele au fost, de fapt, reciproce, întrucât și Pápai în jurnalul său îl așează pe Halici în rîndul amicilor săi din cadrul clasei de teologie și filosofie¹³.

S-a pus întrebarea de mai mulți cercetători: ce anume a determinat „graba” lui Halici de a-și rezolva în numai câteva luni toate problemele, ca apoi să părăsească patria? Poate chiar ultima afirmație a lui Pápai vine în ajutorul răspunsului. Fiind un mare admirator al teologiei și filosofiei, Halici se putea antrena în vehemente dispute teologice ale vremii, dintre diferitele curente de idei¹⁴. Într-adevăr, noile curente au pătruns în Transilvania, atît prin intermediul studenților ardeleni care învățaseră la universitățile din Olanda sau Anglia, cît și prin cel al unor profesori din Apus, adepți ai acestor idei, care au predat la colegiul din Alba Iulia și mai apoi la Aiud. Aceste orientări noi erau: puritanismul, cartezianismul și cocceianismul. Puritanismul era un adversar declarat al regimului absolutist și cerea înlocuirea conducerii ecleziastice cu o cîrmuire laică. Adepții acestui curent se divizau în prezbiterieni (care adoptau o poziție mai moderată) și independenți (care îmbrățișau o atitudine mai radicală). În Transilvania au prins rădăcini doar opiniile prezbiterienilor care cereau și modernizarea învățămîntului și atragerea spre studiu a unui număr cît mai mare de tineri din popor. Mai departe, ideile filosofului René Descartes (1596—1650) au fost îmbrățișate de elementele antifeudale din Transilvania, care au găsit în acest curent o modalitate de luptă împotriva stărilor învechite. La rîndul său, cocceianismul se apropia de cartezieni și cerea punerea în acord a credinței cu cerințele rațiunii umane. De acest curent ideologic, premergător iluminismului european, erau mai atașați tinerii transilvăneni care se întorceau de la studiile efectuate în Țările de Jos, făcînd adepți și în Ardeal.

Larga răspîndire a acestor idei în rîndul profesorilor și elevilor școlii din Aiud — ca și în întreaga Transilvanie — a avut drept consecință ascuțirea luptei ideologice. Conducerea principatului a sprijinit ideologia oficială în reprimarea noilor curente progresiste. Dacă la sinodul Bisericii reformate din Satu-Mare, din anul 1646, a fost atacat puritanismul, la cel de la Iernut din anul 1673, au fost loviți adepții cartezianismului și cocceianismului. Halici — adept al acestor din urmă idei — a fost expulzat din oraș, iar puțin mai tirziu a fost obligat chiar să părăsească Transilvania¹⁵. În consecință „graba” umanistului de a-și rezolva situația economico-juridică devine explicabilă. În acest cadru se înscrie și întocmirea testamentului său. Actul redactat la Sibiu la 31 octombrie 1674¹⁶, constituie o piesă deosebit de importantă. Alături de

¹² Pápai Páriz Ferenc, o.c., p. 593.

¹³ *Ibidem*, p. 585.

¹⁴ Iosif Hajos, *Ipoteze despre poziția ideologică a lui M. Halici tiul*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Series Philosophica” Cluj-Napoca, 1974, p. 113.

¹⁵ *Istoria României*, vol. III, București, 1964, p. 304.

¹⁶ N. Drăganu, o.c., pp. 163—168.

diata amintită, printre actele lui Halici mai figurează și un altul datat tot din 31 octombrie 1674, care a rămas pînă azi necunoscut în literatura de specialitate¹⁷. Toate acțiunile sale sugerau — potrivit izvorului menționat — o mare grabă pentru părăsirea Transilvaniei: „Întrucît cu ajutorul lui Dumnezeu mă grăbesc spre Țările de Jos, vreau să las lucrurile de acasă în bună rînduială, ca în cazul morții mele în țările străine, să rămînă despre toate, ultima mea dispoziție”¹⁸. Actul a fost întocmit în urma dispozițiilor testamentale, deoarece în continuare se precizează că „despre lucrurile și bunurile ce sînt cuprinse în bună rînduială în liste de inventar, incluse în actul meu testamental, sigilat cu pecetea veche avînd emblema cerbului și depus la sfatul din Sibiu, în favoarea școlii din Orăștie, (ele devin valabile, n.n.) după moartea mea dovedită în țări străine”. Interesant de menționat este și faptul că Halici a întocmit un număr de șase dispoziții testamentale asupra bunurilor sale, care puteau fi solicitate la sfatul sibian — accentuează încă odată actul — „numai după adevărarea morții mele, în primul rînd de cinstiții preoți ai Orăștiei și împreună cu dumnealor, în al doilea rînd, de cinstitul sfat al Orăștiei”. Au fost nominalizați chiar cei doi preoți reformați ai așezării Lengyelfalvi și Nádudvari. În încheiere, Halici anulează toate dispozițiile sale, în cazul că se va înapoia sănătos acasă, din călătoria sa de studii prin Europa.

Umanistul bănățean și-a depus bunurile la casele unor patricieni din Sibiu: Valentin Frank, Gáspár Vajda, Vajda Ioan și Lutsch Ioan. S-a păstrat și lista completă a bunurilor depuse de Halici, întocmită de el însuși, la familiile Lutsch și Vajda Gáspár. Inventarul prezintă o importanță aparte, el reflectînd preocupările și modul său de viață.

Trei lăzi mari cu diferite bunuri erau depozitate la „casa mai mare” a lui Lutsch János. Două dintre ele, conținînd cărți, au fost depuse într-o prăvălioară a acestuia, ce servea și drept culoar de trecere spre alte corpuri de clădiri ale aceluiași. Ambele lăzi au fost închise. În „prăvălioara de jos”, cu uși de fier, unde își ținea și proprietarul argintăria și aurăria, se afla o ladă veche, albă, închisă și pecetluită cu sigiliul lui Simon János, ce conținea următoarele obiecte: „O husă mică de pernă țărănească cusută cu (fir) roșu, cu diferite lucruri în ea; două vase mici de aramă cu diferite lucruri; un sac de pînză cu alte lucruri; o piuliță de mărime mijlocie cu pisălog; o cutiuță nouă pestriță cu felurite lucruri; un tirnăcop țărănesc și o spadă cu teacă; o carpetă. Într-o față de masă se aflau două valuri mari de ștergere, un cearceaf (și) o altă bucată de față de masă uzată. Apoi, șapte farfurii mari din cositor; trei vase de cositor; trei câni de cositor; 14 farfurii mici de cositor; două sfeșnice de aramă; o farfurie de lemn, vas, solniță etc.; o piele de cerb mare vopsită pentru (o față de) masă”. În aceeași ladă veche se mai afla o altă ladă de dimensiune mijlocie, în care se aflau: „o curea nouă, lată,

¹⁷ Arhiva Episcopiei reformate Cluj-Napoca, *Procesul Halici*, actul din 1674 octombrie 31.

¹⁸ Idem.

pentru șea, o chingă nouă cusută într-o haină; patru perechi de păpuci, două obiele; o față de masă de dimensiuni mici cu șapte fețe de pernă noi, pestrițe; un val mare de față de masă; patru perii noi de haine, două ștergare cu ciucuri, două ștergare de culoarea feței de masă; o cutie pestriță cu acte în care se afla și actul de înobilare (al familiei); o cutie catifelată pentru praf de pușcă cu accesorii.

Într-o ladă mică vopsită se găseau: un pahar de argint aurit, un vas de o oca, nouă nasturi de mătase; o lingură de argint, un cordon cu fir metalic, un cordon de mătase fără fir metalic, un talger mare complet, două călimări de aramă, unul cu lanț, un rosariu din pietre scumpe, o luminare de ceară din Veneția, o oglindă, un dop de aramă, o ustensilă de aramă pentru stingerea luminării, o lingură de lemn vopsită; apoi o cutiuță de piele în care se aflau trei pahare simple de argint și un pahar mare de argint aurit¹⁹.

Lada de dimensiuni mijlocii a lui Halici avea un fund dublu, unde bănățeanul a așezat un săculeț cu o parte dintre banii săi, precum urmează: „65 1/2 taleri grecești; groși și polturi (în valoare totală de) 256 florini; monede de Kremnica (în valoare totală de) 24 florini; o dutcă mică cu 29 de piese; bani vechi (în valoare de) 26 florini; trei inele de argint; 35 de ort; 80 de dutcă mică; 16 timf.”¹⁹.

În același loc, într-un alt săculeț se aflau alte valori: „238 taleri leonini, 113 taleri grecești, 127 1/2 taleri leonini, 10 nasturi mari de argint, 14 perechi de copci de argint aurit pentru femei, un nasture aurit, șase perechi de copci mici de argint pentru fustă, patru diademe din argint, unul cu lanț care se afla într-un pahar pestriț și un brîu lat aurit”.

Cealaltă parte a averii lui Halici — respectiv o ladă mare conținând alte două mai mici — se afla depusă la Vajda Gáspár, în camera dinspre stradă.

„În prima lădiță vopsită se aflau: 15 baticuri turcești, alte 51 baticuri, două baticuri cu roșu și albastru; o pînză fină, pestriță, cusută cu (fir) negru, un batic de mătase de doi sing²⁰; o pînză fină, cusută; o față de pernă-jumătate cusută pestriț, jumătate țesută pestriț; un șorț cu cusături turcești, alte două șorțuri — unul fiind cu model, un val de față de masă dantelat; trei fețe de masă noi; un batic în cutia lăzii, un alt batic lat țesut din mătase”.

În cea de a doua lădiță albă și neînchisă se aflau: „o față de masă mare, șapte cămăși feminine; Un material pentru o cămașă, o fustă verde cu pieptar; patru fețe de pernă țesute cu albastru — una fiind nouă

¹⁹ Pentru estimarea valorii acestor monede, notăm că talerul (tallerus) se turna din argint, valoarea lui fiind de 1 1/2 florini renani, respectiv 90 crăițari sau 180 denari; talerul imperial (imperiallis taller) se turna din argint de bună calitate, iar valoarea lui se ridica la 2 florini renani, respectiv 120 crăițari sau 240 de denari. Monedele de Kremnica aveau valoarea de 252 crăițari sau 504 denari, iar grosii (Groschen sau Dreier) erau din argint cu valoare de 3 crăițari. Peltura se turna tot din argint și uneori aramă; valoarea ei fiind de 1 1/2 crăițari sau 3 denari, iar dutca (Gröschel, felpoltura) valoarea 1 1/2 denari, respectiv 3/4 crăițari.

²⁰ Măsură de lungime: 1 sing = 62 cm.

— ; Un cearceaf nou, dantelat. În cutia (lăzii) — se mai aflau alte diferite lucruri”.

Deasupra lădițelor, Halici a mai așezat : „O plapumă, o față de pat dublă și trei saci de mătase. Într-unul din saci se aflau următoarele veșminte : o jiletcă de vară fără mineci, din granat de culoare vișinie ; o jiletcă feminină, fără mineci, din postav roșu ; o fustă violet, din granat, de culoare verde cu umeri îmblăniți, o fustă roșie din postav, cu umeri îmblăniți.”

Din nefericire, nu este cunoscută lista bunurilor lăsate în păstrare la familiile Vajda Ioan — în afara unor cărți — și Valentin Frank.

Prin testamentul său, redactat la 31 octombrie 1674, Halici își împărțea bunurile sale unor rude sau prieteni. Astfel, lădița cea mică, vopsită, aflată în custodia lui Vajda Gáspár, cu toate lucrurile ce se găseau în ea, o lăsa soției lui Ion Simion din Ilia, numită Ecaterina Peica, iar cealaltă lădiță, tot de acolo, o dona familiei Nicolae Gera din Caransebeș. Rudei sale din Vințul de Jos, Gavril Horvat, îi dăruia hainele, fustele și plapuma aflate deasupra celor două lădițe menționate, precum și moștenirea din Vinț, împreună cu toate actele doveditoare.²¹

Impresionat de lipsurile pe care le îndurau învățătorii și elevii școlii din Orăștie, Halici a donat partea cea mai importantă a averii sale instituției în care a funcționat un timp ca rector : aproape toate obiectele din aur și argint, toți banii, vasele de cositor și aramă, ca și covoarele și fețele de masă necesare unor solemnități. Prin testament a mai lăsat o serie de dispoziții adresate preoților și sfatului din Orăștie, în legătură cu lucrurile oferite școlii, după cum urmează : dacă s-ar întâmpla să facă datorii în străinătate, creditorii să fie achitați din acești bani ; bunurile primite să nu fie înstrăinate, iar banii să fie dați cu dobândă sau să se cumpere cu ei moșii sau moară, pentru ca din surplusul realizat să se mai poată întreține un număr de elevi la școala orăștiană.

Testamentul mai cuprinde o altă serie de dispoziții în favoarea unor persoane din diferite localități ale Transilvaniei : Orăștie, Alba Iulia, Sibiu, Vinț, Odorhei și Vurpăr. Lui Străjan Mihoc din Caransebeș, care se stabilise în Orăștie, îi lăsa locul de cămară aflat în cetatea orașului, cu toate actele doveditoare, precum și unele articole de îmbrăcăminte.²² Străjan Mihai, originar tot din Caransebeș, primea jiletca de Lund, folosită de Halici în anii de studii, ca și sumanul cu copci de argint. Rudei sale Ioan Crețul din Caransebeș, aflat în îngrijirea unchiului său Nicolae Sebessi din Alba Iulia, îi dona cutia catifelată pentru praf de pușcă, cingătoarea cu fir metalic, rosariul și lumina venetiană. Unchiul primea două ștergare, un cearceaf, un val mare de față de masă și două perini de piele. Tot în Alba Iulia mai locuia și o mătușă a lui Halici, căreia îi lăsa două fețe de pernă și două ștergare. Umanistul nu i-a uitat nici pe copiii prietenului său, Valen-

²¹ În testamentul publicat de Drăganu pasajul acesta lipsește : „Item az Alvinczi örökségemet annak leveleivel”.

²² Lipsește din testamentul publicat de N. Drăganu.

tin Frank din Sibiu, care primeau călimările de aramă, cingătoarea de mătase, două ștergare, o oglindă, lingura de lemn, cele patru perii de haine și nouă nasturi de mătase. Magistrilor școlii din Vurpăr și Odorhei le testează plapuma și papucii săi cu obiele. Predicatorului Kapossi Pál din Alba Iulia îi oferă chinga lată cusută într-o haină. Csizsár Ferencz primea o saltea, două perini, o pătură precum și alte lucruri mai mărunte. În sfârșit, lui Ioan Galina din Caransebeș, domiciliat în Vinț, îi lăsa tot ce nu s-a specificat din lada depusă la Ioan Lutsch din Sibiu.

Dispozițiile testamentare finale precizau modalitatea în care cei vizați puteau intra în posesia bunurilor. Astfel, odată cu adevărarea decesului lui Halici, petrecută în țări străine, bunurile urmau să fie ridicate de la sfatul din Sibiu de preoții și reprezentanții sfatului din Orăștie. Aceștia, la rîndul lor, trebuiau să-i convoace pe toți cei în cauză, într-o zi anume, spre a le înmîna lucrurile prescrise în testament.

Momentul părăsirii țării, precum și universitatea spre care s-a îndreptat Mihail Halici au rămas mult timp necunoscute. Un studiu recent caută să elucideze acești ani de după 1674. Cercetătorul clujean K. Köllő l-a găsit printre studenții Universității din Leyden (Olanda)²³, din perioada anilor 1679—1685. Astfel, într-un repertoriu al universității olandeze apare înregistrat de cinci ori și umanistul bănățean, cu vîrsta și cu datele cînd a cerut înscrierea și reinscrierea la aceea înaltă școală :

Michael Halicius Valachus 26 J (ahre) 31.III.1679 ;

Michael Halicius Valachus 28 J (ahre) 30.I.1681 ;

Michael Halicius Valachus de Caransebeș in Banatu quendam Severinensi, 25.II.1682 ;

Michael Halicius Valachus 30 J (ahre) 20.III.1683 ;

Michael Halicius 30 J (ahre) 6.III.1684.

Cunoscînd anul în care s-a născut Halici, surprinde vîrsta declarată. În primul an de studii el avea exact 36 de ani, dar la înscriere se declară cu zece ani mai tînăr. Vîrsta înaintată a studentului Halici nu este de mirare. Unele facultăți din Europa impuneau chiar o anumită vîrstă licențiatilor săi. La Viena, spre exemplu, în cadrul catedrei de drept, studenții dobîndeau titlul de *baccalureus juris*, după un studiu de 15—20 ani, iar în cadrul facultății de medicină din același oraș, un licențiat trebuia să aibă cel puțin vîrsta de 26 ani.²⁴

Orașul Leyden oferea celor care doreau să studieze acolo o serie de înlesniri, ceea ce la determinat, probabil pe Halici să aleagă acea universitate. Astfel, se prevedea ca cei sosiți din Cluj și Aiud să beneficieze de întreținere gratuită, iar după trei ani de studii și de cîte 207 florini drept cheltuieli de drum.²⁵ Din nefericire, din repertoriul menționat nu se poate stabili ce fel de cursuri a studiat Halici la Leyden.

²³ Köllő Károly, *Két irodalom mezsgyén. Tanulmányok a román-magyar irodalmi kapcsolatok történetéből*, București, 1984, pp. 12—24.

²⁴ Tonk Sándor, *Erdélyiek egytemjárása a középkorban*, București, 1979, p. 101.

²⁵ P. Szatmáry Károly, o.c., p. 107 (la note).

Se pare că după 1674, în peregrinările sale prin Europa, Halici s-ar fi oprit și la Londra, unde a intrat ca pedagog la Familia Neale, cu al cărei fiu de 14 ani, Thomas Neale, s-a înapoiat la Leyden.²⁶ Thomas era înscris la facultatea de drept. Să fi urmat și Halici aceeași secție? Greu de precizat. Cert este că după 1685, bănățeanul s-a stabilit în Anglia, unde și-a păstrat ideile progresiste pentru care a fost alungat din Transilvania. În drumurile sale europene, Mihail Bethlen, fiul cancelarului ardelean Nicolae Bethlen, l-a întâlnit pe Halici la Londra, în 1694. În jurnalul său, îl descrie ca pe un singuratic ce se ferea și în depărtata Anglie să întrețină relații cu alți transilvăneni aflați acolo, iar discuțiile purtate cu „valahul Halicius din Caransebeș” în acea zi de 21 ianuarie 1694, le consideră „demne de inchiziția spaniolă”.²⁷ Cu toate acestea, împins de curozitatea de a afla noutăți din țară ca și de nostalgia locurilor natale, „valahul Halicius din Caransebeș” îl vizitează din nou pe Mihail Bethlen, cu care „a început să vorbească ungu-rește”.²⁸ La cei peste 50 de ani ai săi, Halici depășise cu siguranță perioada studiilor, fiind undeva angajat în Londra — oraș în care putea fi foarte bine văzut, grație limbilor pe care le vorbea (română, maghiară, germană, engleză), alături de cele clasice învățate încă din școlile din Transilvania.

Ultima știre, cunoscută pînă acum, asupra umanistului bănățean, o datorăm unui manuscris miscelaneu, conținând diferite lucrări literare în mai multe limbi, colecționate de anticarul londonez Humphrey Wanley. Contribuția lui Halici la acel volum de lucrări este traducerea Rugăciunii Domnești, purtînd nota sa autografă în limba engleză: *Written in London by the hand of Michael Halicius a Transylvanian, A. D. 1712*” (scris la Londra de mîna lui Mihail Halici, un transilvănean, anul Domnului 1712).²⁹ Peste puțină vreme s-a stins în vîrstă de 69 de ani. Locul trecerii sale la cele veșnice a rămas pînă astăzi necunoscut. Dacă dăm crezare actelor de la procesul de moștenire, decesul s-ar fi petrecut în Germania.³⁰ Motivul părăsirii Angliei și decesul său pe continent urmează să fie elucidate de cercetările viitoare ale istoriografiei noastre.

ANTON DÖRNER

²⁶ K. Köllö, o.c., p. 15.

²⁷ Tisza István, *Europai körutazás a XVII században*, în „Magyar Figyelő”, vol. III, 1911, p. 290.

²⁸ *Idem*, (în jur de 7 februarie).

²⁹ E. D. Tappe, *A contribution to the biography of Mihail Halic*, în „Revue des études romaines”, Paris, VII—VIII (1959—1960), pp. 403—405.

³⁰ Numele Germaniei, ca țară de deces a lui Halici, revine de mai multe ori în cadrul procesului de moștenire. Astfel, în rechizitoriul din 6 iunie 1736, se precizează „... Michaelem Halits in dictis Germaniae partibus mori accidisset ...”.

RECUNOAȘTERE MONDIALĂ

Institutul politehnic „Traian Vuia” din Timișoara și-a onorat recent cartea de vizită cu un succes de referință în circuitul științific internațional: prezentarea la Bruxelles, în cadrul Congresului mondial de drumuri de către Catedra de drumuri a Facultății de construcții, a lucrării intitulate „Construcția și întreținerea drumurilor cu îmbrăcăminte moderne suplă”. Rezultat al colaborării cadrelor didactice și studenților cu specialiștii de la Direcția de drumuri Timișoara, acest raport — sinteză, redactat sub îndrumarea profesorului universitar dr. Laurențiu Nicoară, conține rezultate brevetate ale cercetărilor pe bază de contracte, aspecte legate de crearea, studierea și aplicarea unor tehnologii neconvenționale, ergo-neinsive, pentru construirea și întreținerea drumurilor.

Originalitatea cercetării românești și autoritatea sa științifică au făcut ca acest raport național să fie preluat de 16 ori la capitolele de resort ale raportului final al Congresului mondial de drumuri la care au participat 32 delegații din tot atâtea țări. Astfel, România, membru fondator al primului congres în domeniu, ținut la Paris în anul 1908, continuă și amplifică cele mai valoroase tradiții, demonstrând potențialul cercetării noastre științifice în anii de glorie ai „Epocii Nicolae Ceaușescu”.

CARATELE COMPETENȚEI

La C.C.S.I.T.E.H. Reșița a fost inaugurat în premieră un motor naval prototip, din cele lente mari cu 10 cilindri, din familia motoarelor cu consum redus, de combustibil. El are 19.000 CP și urmează să înlocuiască motoarele de 30.000 CP în construcția petrolierelor românești de 150.000 tdtw, aducând o economie de peste două tone combustibil pe oră. Livrat Șantierului naval din

Constanța pentru montaj, noul motor contribuie la realizarea acestui important program național. Pe agenda de lucru a întreprinderii se mai află un alt motor mic și lent, cu consum redus ce înlocuiește semirapidele, precum și primul grup de motoare de 8,8 MW, destinat echipării centralelor nucleare — deci într-un alt program național prioritar.

În halele de montaj ale Șantierului naval din Constanța, motorul cu 10 cilindri de 19.000 CP va echipa un gigantic petrolier spre a cutreiera mările și oceanele cu tricolorul românesc la catarg. Acest motor deschide seria unei noi familii de motoare navale, oferind și constructorilor noi orientări de muncă.

PREMIU PENTRU CREAȚIA TEHNICO-ȘTIINȚIFICĂ

În perioada 7—12 octombrie 1987, la Oradea s-a desfășurat o consfătuire privind aplicarea, generalizarea și valorificarea creațiilor științifice și tehnice originale, prilej de revelare a strădanilor depuse în acțiunea de introducere a noului. La consfătuire au fost reprezentate 20 ministere și alte organe centrale și circa 150 unități economice de producție, care au prezentat peste 1.100 invenții și inovații.

Cele 11 unități din jud. Timiș au prezentat 88 lucrări — 35 invenții și 53 inovații — răsplătite cu 13 premii. Astfel premiul I a fost acordat invenției intitulate „Infrastructură cu tălpi discontinue pentru pereți portanți”, titular fiind T.A.G.C.M.T., iar outhor ing. Aurel Zăvolan și colaboratorii. Premiul II a revenit invenției „Panou prefabricat pentru pereți exteriori”, având ca autori pe ing. Corneliu Suma și colectivul. Invenția intitulată „Soluții pentru reducerea zgomotului la canale de ventilație” a fost premiată cu mențiune. Numeroase alte invenții și inovații au fost recompensate cu

premierii speciale acordate de Consiliul popular județean Bihor și Oficiul de Stat pentru Invenții și Mărci.

TEHNOLOGII DE MARE PRODUCTIVITATE

La Întreprinderea de vagoane din Arad, înnoirea producției se desfășoară în ritm susținut. Constructorii arădeni au introdus recent în fabricație alte 17 noi tipuri de produse, dintre care 12 destinate exportului. Vagoanele pentru transportul cerealelor, vagoanele multifuncționale și platformă, cele basculante — sînt produse care beneficiază de înalte performanțe tehnico-funcționale și răspund întru totul tuturor exigențelor stabilite de standardele internaționale. Consecință directă a aplicării vastului program de perfecționare a organizării și modernizării producției, realizările amintite au necesitat asimilarea a 20 tehnologii noi, de mare productivitate.

SUCCESE ALE SIDERURGIȘTILOR

Siderurgiștii din Banat au pus la dispoziția economiei naționale cantități sporite de metale necesare în toate ramurile industriei, în construcții și în alte sectoare ale activității economico-sociale. Pe baza folosirii la parametrii superiori a agregatelor de încărcare, metalurgiștii întreprinderii „Ciocanul” din Nădrag au înscris pe graficul de onoare o producție suplimentară de mii de tone produse siderurgice, din care aproape jumătate o reprezintă laminatele de tablă și benzi sub 3 mm. grosime. De asemenea, laminariștii de la Întreprinderea „Oțelul Roșu” au elaborat peste prevederi alte mii tone laminate de diferite dimensiuni, iar colectivul sectorului anexă al Combinatului siderurgic Reșița a pus la dispoziția producției zeci de mii produse calcaroase, necesare în procesul de elaborare a metalului.

REMARCABILE REALIZĂRI ALE ENERGETICIENILOR

Unitățile producătoare de energie electrică de pe Riul Mare, jud. Hunedoara,

acordă o deosebită atenție funcționării optime a tuturor agregatelor și instalațiilor, folosirii eficiente a resurselor de apă din lacurile de acumulare și executării la termenele stabilite a lucrărilor de reparații și de întreținere planificate. Hidroenergienii au reușit să livreze sistemului național zeci de milioane KWH energie electrică, în condițiile diminuării consumurilor prevăzute pentru procesele tehnologice proprii.

Prin eforturile susținute ale constructorilor și montorilor din cadrul Întreprinderii Retezat, pe Riul Mare au fost finalizate lucrările la trei hidrocentrale: Clopotiva, Ostrovul Mare și Ostrovul Mic, cu o putere instalată de 16 MW fiecare, conectînd la sistemul energetic național și grupul generator nr. 1 de 167,5 MW de la centrala Retezat.

DOMENIU DE VÎRF

Unul dintre domeniile mai noi spre care își îndreaptă atenția tehnologiile neconvenționale îl constituie și ultrasunetele. Astfel, compentul colectiv de specialiști de la Întreprinderea „Electrotimis” a făcut pași promițători în domeniu. După recenta omologare a instalației de degresare-curățire prin ultrasunete cu solvenți organici, un alt echipament important pe bază de ultrasunete a intrat în producția curentă: Pistolul de sudat mase plastice, tip P.S.U. — 150/40. Prevăzut cu un set de scule, acesta este realizat cu asistare pe calculator ceea ce îi conferă un înalt grad de precizie și fiabilitate în exploatare. Noul echipament prezintă avantaje notabile: consum redus de energie electrică, nivel calitativ ridicat la sudură și o substanțială creștere a productivității muncii comparativ cu tehnologiile convenționale obișnuite.

UN NOU PRODUS ÎN PROBE TEHNOLOGICE

Efortul creatorilor tehnici de la Întreprinderea „Electromotor” Timișoara integrat în marea competiție a muncii, a înscris un nou succes. Prin concepție și cu mijloace proprii, a fost proiectată și realizată o mașină pentru împachetat și rolat scoabe la statorul motorului ce echipează un produs românesc de serie mare, bine apreciat de beneficiari: mașina automată de spălat

marca MSC, precum și pentru motoarele de tip E3, destinate exportului. Noul produs, aflat în probe tehnologice, dovedește caracteristici superioare atât din punct de vedere al capacității și productivității muncii, care practic se dublează, cât și al nivelului calitativ al operațiilor tehnologice pe care le execută.

INSTRUMENTE PENTRU TEHNICA DE CALCUL

Pe măsură ce informatica devine un instrument tot mai activ în acțiunea de modernizare a proceselor de producție, colectivul de specialiști de la Fabrica de memorii și componente electronice pentru tehnica de calcul din Timișoara depune eforturi stăruitoare pentru înnoirea rapidă și diversificarea produselor pe care le realizează. Printre noutățile de real interes, venind în întâmpinarea solicitărilor, se înscrie și realizarea unor pachete de program pentru calculatoarele personale și microcalculatoare. Aceste pachete, livrate solicitanților al căror număr este în continuă creștere, conțin programe deosebit de utile în gestiunea economică, în urmărirea proiectării asistate de calculator, la calcule tehnico-științifice, contribuind la diversificarea operațiilor în utilizarea calculatoarelor electronice.

MODERNIZARE, CU CONSUM DE METAL REDUS

La întreprinderea mecanică din Toplet a început fabricația de serie a grapei cu discuri modernizate, care din punct de vedere constructiv este cu mult mai ușoară decât vechiul tip, fapt ce permite reducerea substanțială a consumului de metal, pe lângă celelalte avantaje funcționale, concretizate într-un sporit randament la prelucrarea solului.

Printre alte realizări notabile se numără și valțurile pentru morile de măcinat cereale, ce se execută după o nouă tehnologie folosindu-se construcțiile sudate din tablă și profile laminate, în locul batiului obținut prin turnare care necesita un volum însemnat de prelucrări mecanice. Se mai află în curs de asimilare un nou tip de sită plană, cu rame patrate, a nouă familie de cultivatoare

modernizate, de diferite dimensiuni, ca și unele utilaje pentru extinderea mecanizării lucrărilor agricole cu ajutorul tractoarelor mici consumatoare de carburant.

PRODUCȚIE AGRICOLĂ RECORD

La întreprinderea agricolă de stat Nădlac, jud. Arad, experiența înaintată este un bun câștigat. Astfel la această întreprindere distinsă cu titlul de „Erou al Noii Revoluții Agrare”, s-a realizat din nou o producție medie record de 8.660 kg. orz și 8.849 kg grâu la hectar. La fel ca cele precedente, recoltele realizate constituie rodul căutărilor de ani de zile, al dorinței specialiștilor și mecanizatorilor de a munci și învăța permanent. Întreprinderea dispune de un sector zootehnic cu peste 8.000 animale, ceea ce a contribuit la pregătirea mai eficientă și fertilizarea solului, pe lângă îngrășămintele chimice. Unitatea posedă de asemenea loturi experimentale pentru încercarea solurilor și prezentarea celor mai înalte tehnologii care asigură tuturor plantelor cultivate o dezvoltare uniformă și o densitate corespunzătoare.

SUPERLATIVE ABSOLUTE

De mai bine de trei ani, ferma apicolă a Întreprinderii agricole de stat Berzovia, jud. Caraș-Severin, cu cele 4.000 colonii de albine — de fapt, cea mai mare unitate de profil din țară — s-a clasat mereu în fruntea fermelor de specialitate. Rezultatele înregistrate în ultima vreme confirmă, prin nivelul lor de excepție, hărnicia apicultorilor de acolo: față de o producție medie planificată de 11 kg miere pe colonie, s-au obținut peste 17 kg., ceea ce a contribuit la depășirea producției totale de miere, creindu-se astfel disponibilități pentru a satisface și cererea de pe piața externă.

Beneficiind de o bogată floră de pe versanții dealurilor, munților și a terenului de pe valea Mureșului și a Streiului, apicultorii hunedoreni livrează și ei în fiecare an către stat însemnate cantități de miere de albine și produse apicole, de calitate superioară, deopotrivă cu ceară de albine și alte cantități de polen.

EXPOZIȚIE PERMANENTĂ DE ISTORIE

La centrul de cultură din com. Receaș, jud. Timiș, a fost deschisă o expoziție permanentă de istorie, rod al colaborării dintre consiliul local de educație și cultură socialistă și Muzeul de istorie din Timișoara. În spațiul expozițional sînt reunite obiecte arheologice, stampe, fotocopii, alte forme muzeistice adecvate ce atestă istoria multiseculară a acestei străvechi comune, continuitatea populației românești în zona respectivă, momentele mai importante ale trecutului precum și transformările revoluționare survenite în viața economico-socială a localității în ultimele decenii. Expoziția se bucură de o mare afinență de vizitatori, constituind și un puternic mijloc de educație patriotică.

NEDEEA PĂDURENILOR

Satul Zimbru, veche vatră folclorică a comunei Gurahont, jud. Arad, a găzduit recent o interesantă manifestare culturală: prima ediție a „Nedeii pădurenilor”. Sărbătoarea a prilejuit punerea în lumină a celor mai reușite creații populare din zonă, ca și menținerea în continuare a unui folclor local autentic și nealterat. Festivitatea a fost deschisă de ansamblul folcloric al căminului cultural din Zimbru, după care au evoluat și alte formații corale și instrumentale. Fanfara căminului cultural din satul Bontăști a interpretat cîntece inspirate din trecutul de luptă al poporului nostru, aducînd în memorie figurile legendare de luptători ale lui Horea, Cloșca și Crișan și cea a lui Avram Iancu. Nedeea pădurenilor a dovedit la prima sa ediție că oamenii locului știu să cultive talentele autentice, asigurînd afirmarea geniului creator al poporului nostru.

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ A PRIMIT VIZITA SANCTITĂȚII SALE PATRIARHUL ECUMENIC DIMITRIOS I AL CONSTANTINOPOLULUI

În cadrul vizitelor oficiale efectuate Bisericii Ortodoxe surori, S. Sa Patriarhul ecumenic Dimitrios I al Constantinopolului a fost oaspetele Bisericii Ortodoxe Române, între 16—21 septembrie 1987, la invitația Prea Fericitului Patriarh Teoctist.

Înaltul oaspete, însoțit de Înalt Prea Sfințitii Mitropoliți Hrisostom al Mirelor, Evangelos de Perga, Augustin al Germaniei, Bartolomeu de Filadelfia și alți demnitari ai Patriarhiei Ecumenice, a fost primit, la sosirea pe aeroportul București-Otopeni, de Prea Fericitul Patriarh Teoctist, înconjurat de Înalt Prea Sfințitii Mitropoliți Nestor al Olteniei și Nicolae al Banatului, de P. S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, precum și de înalți funcționari ai Administrației Patriarhale și numeroși reprezentanți ai presei bisericești.

La catedrala patriarhală s-a oficiat, apoi, îndătinata slujbă a Te-Deumului, la sfârșitul căreia, înainte de a-și da cuvenita sărutare frățească, P. F. Patriarh Teoctist a rostit un călduros cuvânt de bun venit, spunind printre altele: „Nutrim convingerea că această vizită va adăuga încă o verigă trainică în lanțul lung și prețios al legăturilor noastre bisericești. În aceeași măsură nădăjduim că venirea Sanctității Voastre și a însoțitorilor pe pământul românesc, Vă va prilejui o cunoaștere nemijlocită a vieții noastre bisericești, din cimpul pastoral-liturgic, al învățămîntului teologic și al mănăstirilor”.

A răspuns S. Sa Patriarhul Dimitrios I, care, printre altele a spus: „La puțin timp după vrednica ridicare a Prea Fericirii Voastre în fruntea Bisericii Ortodoxe Române și după vizita pe care ne-ați făcut-o de curînd, avem astăzi bucuria și privilegiul să ne aflăm în frumoasa Voastră țară, România... Lumea noastră de astăzi se caracterizează printr-o acută criză spirituală. Ortodoxia este chemată în acest context să-și strîngă rîndurile și să dea acestei lumi răspunsul cuvenit care să o conducă la viață. Contăm mult pe contribuția Bisericii Ortodoxe Române și nădăjduim ca prin împreună noastră lucrare să putem realiza acest sfînt scop”.

În cursul șederii în România, S. Sa Patriarhul ecumenic Dimitrios I și însoțitorii săi au vizitat mănăstirile Țigănești și Cernica din apropierea Capitalei, o bună parte dintre mănăstirile Bucovinei, încărcate de istorie: „Sf. Ioan cel Nou” din Suceava, Dragomirna, Putna, Sucevița, Voroneț, Neamț, Agapia și Văratec, biserica „Sfinții Trei Ierarhi” din Iași și catedrala mitropolitană, „Catedrala Unirii” din Rădăuți și bisericile din Gura Humorului și Boroaia. Însoțiti pretutindeni de P. F. Patriarh Teoctist, de I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei și I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, de I. P. S. Arhiepiscop Antim al Tomisului și Dunării de Jos, de P. S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, de ierarhii Mitropoliei Moldovei, de numeroșii interpreți și reporteri, înalții oaspeți au fost profund impresionați de întîlnirea cu „dulcea Bucovină”, de clericii, monahii și monahile acestor așezăminte, precum și de mulțimea credincioșilor îmbrăcați în hainele lor tradiționale, „de evlavie și dragostea acestor fii ai Ortodoxiei” — cum a subliniat S. Sa Patriarhul Dimitrios I. Festivități deosebite au avut loc la catedrala mitropolitană din Iași, unde s-a săvîrșit un polihroniu și s-au rostit

cuvântări de către Întistătătorii celor două Biserici, elogiind bunele relații existente între cele două organisme bisericești în cadrul Ortodoxiei ecumenice, precum și la Seminarul teologic de la Neamț, unde I.P.S. Mitropolit Hrisostom al Mirelor a vorbit elevilor despre sensul Teologiei și misiunea preotească, iar S. Sa Patriarhul Dimitrios I le-a oferit daruri simbolice.

În duminica din 20 septembrie a.c., la catedrala patriarhală din București, Întistătătorii celor două Biserici au oficiat sfânta liturghie arhierească, înconjurată de un impresionant sobor de ierarhi, preoți și diaconi și în prezența unui imens număr de credincioși, la sfârșitul căreia cei doi patriarhi au rostit ample cuvântări.

Luind cuvântul, P. F. Patriarh Teoctist a spus printre altele: „Am trăit astăzi împreună cu Sanctitatea Sa Patriarhul Dimitrios I, cu soborul care îl însoțește, o zi deosebit de luminoasă în viața Bisericii noastre Ortodoxe Române... Prin împărtășirea din același potir ne-a învrednicit Bunul Dumnezeu astăzi ca noi ierarhii Bisericii Ortodoxe Române să ne împărtășim cu ierarhii Bisericii Ecumenice a Constantinopolului, cu S. Sa, mărturie a comuniunii depline a vieții și a gândirii noastre bisericești... Sub ocrotirea cuviosului Dimitrie cel Nou, ale cărui moaște străjuiesc această catedrală patriarhală, am săvârșit dumnezeiasca liturghie, ne-am plecat genunchii și ne-am rugat acestui străvechi altar, pentru Bisericile noastre pentru credincioșii noștri, pentru unitatea Bisericilor Ortodoxe de pretutindeni și pentru viața și pacea lumii. Împărtășindu-ne din același sfânt potir, noi am pecetluit astfel „unitatea Duhului întru legătura păcii” (Efeseni 4, 3) dintre noi și filii noștri duhovnicești... Această înfăptuire în dragoste și unitate liturgică pune în lumină și responsabilitatea noastră comună pentru împlinirea testamentului Mântuitorului nostru Iisus Hristos: „Ca toți să fie una” (Ioan 17, 21). În vremea de față, când omenirea este atât de tulburată de neliniști și frământări, cuvintele acestea, transmise peste veacuri, răsună tot mai stăruitor îndemnându-ne să le considerăm, mai mult ca oricând, nu numai ca pe un ideal, ci ca și o poruncă de îndeplinire fără întârziere... În ceea ce ne privește pe noi, Biserica Ortodoxă Română, am încercat să găsim aceste căi realizând mai întâi în propria noastră țară o rodnică și pilduitoare conlucrare ecumenică cu celelalte culte în condițiile deplinei libertăți religioase. Am considerat că drumul spre unitate nu trece pe alături de noi, ci prin noi înșine, el însemnând mai întâi de toate o practicare vie a relațiilor de dragoste și frățietate cu celelalte confesiuni. Prin apropierea, înțelegerea, cunoașterea reciprocă și colaborarea sinceră dintre cultele din țara noastră, s-a ajuns la o atmosferă de încredere și stimă, participând la conferințe teologice interconfesionale și unind eforturile în sprijinul strădaniei poporului nostru pentru înflorirea țării și apărarea vieții și a păcii pe pământ”.

Din cuvântarea de răspuns a S. Sale Patriarhul ecumenic Dimitrios I al Constantinopolului, redăm următoarele: „În cadrul călătoriei noastre la Bisericile Ortodoxe, călătorie a dragostei, a păcii și a unității, pe care o efectuăm anul acesta în urma hotărârii Sfântului nostru Sinod, am avut ocazia să vizităm zilele acestea și Sfânta dumnezeastră Biserică și, cu binecuvântarea lui Dumnezeu, să săvârșim împreună astăzi frângerea pînii și să ne împărtășim din același sfânt potir, ca dovadă grăitoare a identității noastre de credință și a comuniunii noastre de dragoste. Dăm mărire lui Dumnezeu pentru credincioșia nedezmintită a Bisericii Ortodoxe a României față de credința ortodoxă și față de unitatea Bisericii care este una, sfântă, sobornicească și apostolească... La stringerea relațiilor noastre frățesti sintem convinși că va contribui și vizita noastră și de aceea ne rugăm lui Hristos, Dumnezeuul nostru și Intemeietorul Bisericii să binecuvinteze această vizită cu roade bogate spre desfătarea duhovnicească și spre binele credincioșilor noștri și ai întregii familii ortodoxe... Datorită dezvoltării relațiilor interortodoxe putem astăzi să pregătim împreună și în armonie deplină Sfântul și Marele Sinod, lucrare la care contribuie substanțial și constructiv de la început încă, și Biserica Prea Fericirii Voastre. Spunem acest lucru spre cinstea acestuia și spre a arăta ceea ce este drept. Să ne rugăm astăzi împreună ca Duhul Sfânt să ne conducă cât mai repede la convocarea acestui Sinod, care va trebui să dea un nou dinamism Bisericii noastre Ortodoxe și să o arate mai puternică, pentru a putea răspunde cerințelor timpurilor noastre și necesităților de astăzi ale fiilor ei”.

În sala sinodală, P. F. Patriarh Teoctist și S. Sa Patriarhul Dimitrios I au rostit din nou cite o alocuțiune, prilej cu care s-a făcut și un schimb de daruri, după care a avut loc dejunul oficial oferit de P. F. Patriarh Teoctist în onoarea înalților oaspeți. În seara aceleiași zile, la Institutul teologic universitar din București a avut loc un concert festiv în onoarea Prea Fericitului Patriarh Teoctist și a Sanctității Sale Patriarhul Dimitrios I.

După vizita la Departamentul Cultelor din 21 septembrie a.c., S. Sa Patriarhul Ecumenic Dimitrios I al Constantinopolului și însoțitorii săi au părăsit țara. De la bordul avionului, S. Sa Patriarhul Ecumenic Dimitrios I a expediat o telegramă Prea Fericitului Patriarh Teoctist exprimând mulțumiri pentru generoasa ospitalitate.

Vizita delegației Patriarhiei Ecumenice, în frunte cu S. Sa Dimitrios I, făcută Bisericii Ortodoxe Române contribuie deopotrivă la întărirea legăturilor interortodoxe, prilejuind cunoașterea frumuseților pământului românesc, a marilor ctitorii ale trecutului ca și a realizărilor de astăzi ale poporului român. („Telegraful Român”, nr. 37—40/1987, pp. 1, 4).

VIZITA OFICIALĂ A PREA FERICITULUI PATRIARH TEOCTIST ÎN SUECIA

La invitația Bisericii evanghelice luterane a Suediei și a parohiilor ortodoxe române din acea țară, Prea Fericitul Patriarh Teoctist a efectuat o vizită oficială, între 26 septembrie — 3 octombrie 1987, în fruntea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române compusă din I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, I. P. S. Arhiepiscop Adrian al Europei Centrale și Occidentale, P. C. Părinte prof. Alexandru Ciurea și C. Diacon Mihai Hău.

La palatul arhiepiscopal din Uppsala, Em. Sa Arhiepiscopul Bertil Werkström a primit pe P. F. Patriarh Teoctist și însoțitorii săi într-un cadru solemn și cordial. Au avut loc convorbiri oficiale în cadrul cărora s-a exprimat de ambele părți dorința de colaborare în scopul promovării ecumenismului, precum și al sprijinirii cauzei progresului și păcii în întreaga lume. Cei doi conducători bisericești s-au felicitat pentru bunele raporturi existente între cele două Biserici, stabilind să le continue și în viitor, căutând noi forme de împreună lucrare.

Delegația Bisericii Ortodoxe Române a participat apoi, în catedrala din Uppsala, la oficierea unui serviciu religios, a vizitat catedrala din Lund și unele instituții bisericești, s-a întâlnit cu episcopii din Stockholm și Göteborg și cu alte personalități bisericești locale. S-au rostit cuvântări ocazionale, vorbitorii exprimându-și bucuria întâlnirii și a respectului reciproc, ca și hotărârea de a rămâne uniți în dragostea Mîntuitorului Iisus Hristos. S-au schimbat daruri simbolice, iar P. F. Patriarh Teoctist l-a invitat pe Em. Sa Arhiepiscopul Bertil Werkström să ne viziteze țara, ceea ce s-a acceptat cu multă plăcere.

Contactele dintre cele două Biserici au reliefat apropierea lor, ca Biserici naționale, precum și punctele de doctrină care se aseamănă. În mod special, Em. Sa Arhiepiscopul Bertil Werkström a ținut să sublinieze atașamentul Bisericii luterane a Suediei față de mărturisirea de credință Niceo-constantinopolitană, fără adausul „Filioque”, dorința de reintroducere a cultului icoanelor și a sfințelor moaște, precum și intenția de reevaluare a Sfintelor Paști, a locului pe care să-l ocupe Învierea Domnului în viața credincioșilor.

P. F. Patriarh Teoctist și delegația Bisericii Ortodoxe Române au vizitat deopotrivă și parohiile ortodoxe române din aceea țară. Vizita a culminat cu sfințirea

bisericii din Malmö. În acest oraș, unde trăiesc mai mulți credincioși români, s-a achiziționat recent o biserică proprie, prin grija și jertfelnicia enoriașilor îndrumați de P. C. Părinte Mihai Radu. Patriarhia Română a donat o frumoasă timplă, precum și icoanele și obiectele necesare serviciilor religioase. La ceremonia tinosirii au participat, pe lângă slujitorii și credincioșii celorlalte parohii românești, Em. Sa Arhiepiscopul în retragere Olof Sundby — ca reprezentant al actualului arhiepiscop Bertil Werkström, I. P. S. Mitropolit Johannes din Helsinki (Finlanda), mai mulți episcopi luterani suedezi, preoți aparținând jurisdicțiilor ortodoxe din localitate, reprezentanți ai autorităților, etc. În cadrul serviciului divin, P. C. Părinte Mihai Radu a prezentat un raport detaliat asupra situației parohiei și a etapelor ce au premers încheierii lucrărilor de înnoire de la lăcașul de închinare. Au luat apoi cuvântul Em. Sa Arhiepiscopul Olof Sundby, I. P. S. Mitropolit Johannes, alți reprezentanți ai comunităților bisericești locale.

La sfârșit a vorbit P. F. Patriarh Teoctist, care după ce s-a referit la importanța momentului și la semnificația vizitei în Suedia a delegației Bisericii Ortodoxe Române, a spus: „Doresc să amintesc că ne-a adus în frumoasa dumneavoastră țară și un motiv special, legat de misiunea noastră canonică și pastorală în călăuzirea duhovnicească a credincioșilor ortodocși români de peste hotare. Ca rod al dialogului și legăturilor dintre Bisericele noastre, în ospitaliera Suediei, au luat ființă de mai bine de zece ani trei parohii românești și mare ne-a fost bucuria de a sfinți noua biserică a parohiei din Malmö”. P. F. Sa s-a referit apoi la condițiile necesare pentru o asemenea realizare, condiții oferite de Biserica luterană a Suediei și de forurile de stat suedeze, cărora P. F. Patriarh Teoctist le-a mulțumit călduros din adâncul inimii. P. F. Patriarh Teoctist a lăudat de asemenea eforturile depuse de parohie și pentru organizarea unei grădinițe de copii în apropierea bisericii, unde sînt îngrijiți fiii mai multor familii indiferent de apartenența lor religioasă. În încheiere, înălțîndu-se la Dumnezeu, P. F. Patriarh Teoctist și-a exprimat nădejdea că „întîlnirea noastră frățească și vizita pe care o facem în Suedia vor contribui atât la aprofundarea și dezvoltarea relațiilor ecumenice dintre Bisericele noastre, cit și la întărirea legăturilor de prietenie dintre poporul român și poporul suedez prieten”.

P. F. Patriarh Teoctist și însoțitorii săi au fost de asemenea oaspeții parohiilor ortodoxe române din Stockholm și Göteborg. La ambele parohii s-a oficiat serviciul religios al vecerniei de către I. P. S. Arhiepiscop Adrian, împreună cu preoții acelor parohii, după care P. F. Patriarh Teoctist s-a întîlnit cu membrii celor două comunități ortodoxe române cărora le-a adresat cuvinte de aleasă zidire sufletească. Preoții parohii Anton Poșircă și Culai Enache au prezentat situația bisericească a comunităților păstorite și intenția de a urma exemplul parohiei din Malmö achiziționînd biserică proprie. La Göteborg P. F. Patriarh Teoctist a fost condus spre a vedea capela „Sf. Matei”, care urmează să devină lăcașul de închinare al parohiei românești din acest oraș.

Vizita Prea Fericitului Patriarh Teoctist în Suedia a prilejuit numeroase întîlniri oficiale, în primul rînd aflîndu-se audiența la M. Sa Karl al XVI-lea Gustaf, regele Suediei, din 29 septembrie a.c. Cu acea ocazie P. F. Patriarh Teoctist a transmis cele mai calde urări de sănătate și fericire personală, iar pentru poporul suedez prieten, urări de sănătate și pace, din partea Președintelui Nicolae Ceaușescu al Republicii Socialiste România. Mulțumind pentru mesajul primit, regele Suediei a rugat să se transmită Președintelui Nicolae Ceaușescu al Republicii Socialiste România cele mai calde urări de sănătate și fericire, iar poporului român succese în opera de dezvoltare economico-socială multilaterală a țării.

P. F. Patriarh Teoctist a efectuat și alte vizite oficiale, printre care la ministrul Educației și Cultelor, Bo Holmberg, cu care prilej au fost evocate bunele raporturi dintre România și Suedia, contribuția comunităților ortodoxe române la adîncirea prieteniei dintre cele două popoare. Au fost vizitate, de asemenea, unele instituții și întreprinderi și autoritățile locale din mai multe orașe.

P. F. Patriarh Teoctist, împreună cu Em. Sa Arhiepiscopul Bertil Werkström și însoțitorii lor au efectuat o vizită la Ambasada Republicii Socialiste România din Stockholm, unde au fost primiți de ambasadorul Ioan Ceterchi.

Întreaga vizită a Prea Fericitului Patriarh Teoctist și delegației Bisericii Ortodoxe Române s-a impus atenției opiniei publice locale, fapt ce a prilejuit organizarea unei conferințe de presă la sediul Arhiepiscopiei luterane suedeze și acordarea unor interviuri. Întrebările puse și răspunsurile date s-au referit la Biserica Ortodoxă Română și activitatea cultelor religioase din țara noastră. Presa suedeză centrală și locală a comentat pe larg vizita delegației Bisericii Ortodoxe Române în numeroase articole și reportaje.

Vizita Prea Fericitului Patriarh Teoctist în Suedia, în fruntea delegației Bisericii Ortodoxe Române, efectuată la invitația Bisericii evanghelice luterane și a parohiilor ortodoxe române din acea țară, se constituie într-o expresie a dorinței de a întreține legături frățești cu toate celelalte Biserici creștine, în spiritul ecumenismului celui mai autentic, pentru dezvoltarea colaborării pe plan religios în scopul promovării progresului și idealului păcii în întreaga lume. („Telegraful Român”, nr. 37—40/1987, pp. 1—2).

A TREIA CONFERINȚĂ INTERNAȚIONALĂ A ȘCOLILOR TEOLOGICE ORTODOXE

Cea de a treia Conferință internațională a școlilor teologice ortodoxe a avut loc între 30 august — 4 septembrie 1987, la Brookline, Mass., S.U.A., la invitația Școlii de Teologie „Sf. Cruce” aparținând Arhiepiscopiei ortodoxe grecești din ambele Americi. Cu acea ocazie s-a sărbătorit și împlinirea a trei decenii de la înființarea acestei instituții de învățămînt teologic. Au participat reprezentanți ai institutelor, facultăților, academiilor și a citorva seminarii teologice, proveniți din Grecia, Turcia, U.R.S.S., România, Bulgaria, Iugoslavia, Cehoslovacia, Finlanda, Liban, Austria, Kenya, Canada și S.U.A.

Învățămintul teologic ortodox român a fost reprezentat de P. C. Arhidiacon prof. dr. Constantin Voicu, rectorul Institutului teologic universitar din Sibiu, P. C. Diacon prof. dr. Aurel Jivi de la același Institut, și conf. dr. Remus Rus de la Institutul teologic universitar din București.

Tema conferinței a fost „Icoana și Împărăția: Ortodoxia în fața secolului XXI”. Ea a fost sugerată deopotrivă de împlinirea și sărbătorirea a 1200 ani de la Sinodul VII ecumenic, precum și de preocupările Bisericii Ortodoxe în pragul unui nou mileniu.

Lucrările au fost deschise cu oficierea solemnă a sfintei liturghii arhieresti, de către un sobor în frunte cu I. P. S. Arhiepiscop Iakovos, Primatul Arhiepiscopiei ortodoxe grecești din cele două Americi, în cadrul căruia s-au rostit mai multe cuvîntări și s-au citit mesaje din partea Întîistătorilor Bisericilor ortodoxe.

În amplul mesaj adresat de Prea Fericitul Patriarh Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române s-a afirmat sprijinul și interesul Bisericii noastre față de această acțiune internațională a școlilor de Teologie ale Bisericilor ortodoxe locale. Prea Fericirea Sa și-a exprimat deopotrivă convingerea că ea va aduce „o nouă și utilă contribuție la înțelegerea cit mai adecvată a învățăturilor noastre de credință și la ancorarea acestora în structura vieții creștine de astăzi; că va reprezenta și o strădanie colectivă de angajare a Bisericii în slujba idealurilor nobile de pace, dreptate, egalitate și bună înțelegere între oamenii și popoarele din întreaga lume”.

Prelegerea inaugurală, ținută de dr. Sava Agourides, profesor emerit al Facultății de Teologie din cadrul Universității din Atena, a încercat o evaluare de an-

samblu a gîndirii teologice ortodoxe în pragul unui nou mileniu și în contextul unei lumi zbuciumate de cursa nestăvilită a înarmărilor.

În cadrul conferințelor prezentate în sesiunile plene, delegații români au expus următoarele teme: „Teologia ortodoxă și problema ecologică” (arhid. prof. dr. C. Voicu); „Importanța Sinodului VII ecumenic” (diac. prof. dr. A. Jivi) și „Libertate și persoană” (conf. dr. R. Rus).

Prelegerile și discuțiile purtate au afirmat temeiul tradițional al Teologiei ortodoxe răsăritene, în contextul lumii de astăzi și al condițiilor specifice în care fiecare Biserică ortodoxă locală își împlinește misiunea ei pastoral-misionară, învățătoarească și sfințitoare. În cadrul conferinței s-au formulat și sarcinile de viitor, nu numai ca o contribuție la tezaurul creștin universal, dar și ca o strădanie de a aduce un aport vizibil, pozitiv, la rezolvarea marilor probleme cu care este confruntată omenirea de astăzi: dreptatea, pacea, integritatea creației, relația cu celelalte religii ale lumii, unitatea și reînnoirea comunității umane în general.

Pentru a-i familiariza pe participanți cu viața și activitatea Bisericii Ortodoxe pe continentul american, organizatorii le-au oferit posibilitatea de a vizita cîteva parohii ortodoxe din localitatea Worcester, au fost oaspeții parohiilor greacă, română, albaneză și antiohiană.

În cadrul conferinței s-a stabilit, un Comitet de conducere format din cinci membri, cu sarcina de a supraveghea lucrările de continuare și pregătire a viitoarei conferințe. Din acest Comitet fac parte și P. C. Arhid. prof. dr. Constantin Voicu, rectorul Institutului teologic din Sibiu. S-a mai hotărît ca viitoarele conferințe să aibă loc din cinci în cinci ani, spre a se asigura o mai bună continuitate și coeziune unei astfel de lucrări atât de importantă pentru învățămîntul teologic.

După încheierea lucrărilor, delegații români au fost oaspeții Bisericii presbiteriene din S.U.A., în orașele Chicago, Oakpark și Stirling unde au ținut prelegeri despre vechimea creștinismului în țara noastră, despre continuitatea și permanența poporului român pe meleagurile sale, precum și despre credința specifică Bisericii Ortodoxe în comparație cu cea presbiteriană. Cu aceeași ocazie, P. C. arhid. prof. dr. Constantin Voicu a vizitat și parohia ortodoxă română din Lansing, unde a oficiat sfînta liturghie împreună cu P. C. Părinte I. Ioniță, roștind un cuvînt de învățătură.

La invitația conducerii Seminarului ortodox „Sf. Vladimir”, delegația română a efectuat o vizită și la această școală, purtînd discuții cu membrii corpului profesoral în frunte cu prof. dr. John Mayendorff, decanul așezămîntului.

Privită în ansamblu, cea de-a treia Conferință a școlilor teologice ale Bisericii ortodoxe locale a reafirmat unitatea de credință și viață a acestora, conturînd sarcinile de viitor ale învățămîntului teologic ortodox, ca o expresie a lucrării Bisericii în lume și pentru lume. Datoria lor trebuie să se concretizeze în educarea unor preoți devotați misiunii Bisericii în vederea instaurării Împărăției lui Dumnezeu pe pămînt (conf. dr. Remus Rus).

NOUA SESIUNE A PREZIDIULUI C.B.E.

Între 1—4 octombrie 1987, localitatea Tampere din Finlanda a găzduit sesiunea anuală a lucrărilor Prezidiului Conferinței Bisericii Europene (C.B.E.), organizație ce numără peste 130 Biserici din Europa. Conferința cu sediul la Geneva este condusă de un Prezidiu format din opt președinți, din care face parte și I. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, precum și de un Comitet consultativ alcătuit din 26 membri.

La lucrările sesiunii au mai participat pastorul dr. Jean Fischer, secretarul general al C.B.E., pr. prof. dr. Dumitru Popescu, director de studii, alți înalți funcționari ai Conferinței și un mare număr de invitați finlandezi.

Pe agenda întrunirii au fost înscrise, pe lângă problemele de ordin administrativ și organizatoric, numeroase altele de cea mai mare importanță, față de care Bisericele europene se simt chemate să-și spună cuvântul: eforturile pentru salvagardarea păcii pe continent și în întreaga lume, apărarea drepturilor omului și a vieții în general, în fața pericolelor ce o amenință datorită cursei înarmărilor, a poluării mediului înconjurător și a numeroase alte racile.

Sesiunea prezidiului a aprobat înființarea unui „Secretariat pentru comunicații”, destinat stringerii relațiilor și colaborării dintre Biserici, pe drumul înțelegerii și unității. Au fost definitive listele membrilor în diferitele comitete de lucru ale Conferinței. Astfel, I. P. S. Mitropolit Antonie face parte din Comitetul financiar și din Comitetul de legătură cu Conferințele episcopilor romano-catolici din Europa; P. S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, a fost inclus în Comitetul consultativ de studii, iar Pr. Vergil Vilcu, conducătorul parohiei ortodoxe române din Geneva, în Comitetul de relații cu islamismul din Europa. Pr. prof. dr. Dumitru Popescu a prezentat un amplu raport asupra activității Secretariatului pentru studii al C.B.E. în cursul anului 1987.

În cadrul întrunirii s-a hotărât convocarea unei conferințe europene, sub genericul „Pace prin dreptate”, ce urmează să aibă loc la Basel (Elveția), între 15—21 mai 1989, cu o largă participare a reprezentanților tuturor Bisericilor din Europa, S.U.A. și Canada. Ea va fi organizată de C.B.E. în colaborare cu Consiliul Conferințelor episcopale romano-catolice europene.

Prezidiul Conferinței Bisericilor Europene a acordat o importanță aparte problemei dezarmării, într-o amplă dezbateră ce a evidențiat rolul pe care Bisericele și credincioșii lor l-ar putea avea în încurajarea procesului de dezarmare și asigurarea păcii în lume. În mesajul adresat tuturor Bisericilor și statelor Europei, Prezidiul C.B.E. cheamă „la acțiuni responsabile, pentru realizarea unei lumi pașnice, eliberată de frica atomică”, invitând deopotrivă Bisericele membre să se implice cât mai activ în efortul de păstrare a păcii și în procesul de pregătire, convocare și organizare a Conferinței „Pace prin dreptate” din mai 1989. („Telegraful Român”, nr. 37—40/1987, pp. 1—2).

REUNIUNEA „DEBRETIN V”

Între 31 august — 4 septembrie 1987, la Budapesta a avut loc a cincea reuniune a dialogului teologic care se desfășoară (începând din anul 1972) între Biserica Ortodoxă Rusă și Biserica Reformată din Ungaria. Cunoscută și sub numele de „Debrețin”, reuniunea a căpătat de mai multă vreme o amploare deosebită.

Astfel, la cea de a cincea reuniune de dialog au participat, pe lângă delegațiile celor două Biserici, alți 35 reprezentanți ai Bisericilor Ortodoxe Română, Sîrbă, Bulgară, Cehă, Polonă, Finlandeză și Maghiară, precum și ai Bisericilor reformate din Elveția, Anglia, Austria, Polonia, România, R.D.G., R.F.G., S.U.A. și Canada.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat pr. prof. dr. Dumitru Abrudan, prorectorul Institutului teologic universitar din Sibiu, și pr. prof. dr. Nicolae Necula, de la Institutul teologic universitar din București. Partea reformată din România a fost reprezentată de prof. dr. Gálfy Zoltán de la Institutul teologic protestant unic de grad universitar din Cluj-Napoca.

Tema reuniunii — „Înțelegerea trinitară a relației dintre natură și har, creație și mintuire” — a fost împărțită în patru subteme: „Sfânta Treime și creația”, cu referire specială la lucrarea Sfântului Duh și problemele create de introducerea lui „Filioque”; „Relația dintre natură și har, creație și mintuire”; „Creația creativitate umană”. Responsabilitatea Bisericilor pentru pace”. Fiecare dintre acestea a fost analizată în cîte două referate, unul ortodox și celălalt reformat, după care au urmat lucrările pe grupe. Reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române au activat în cadrul a grupeii a patra, unde s-a dezbătut „Responsabilitatea Bisericilor pentru pace”.

Reuniunea de dialog s-a desfășurat într-un autentic spirit ecumenic, de conlucrări și apropiere între Bisericile creștine. (Pr. Ștefan Buchiu)

OASPEȚI STRĂINI NE-AU VIZITAT ȚARA

Între 31 august — 10 septembrie 1987, un grup de călugărițe aparținând Bisericilor Ortodoxă, Romano-Catolică și Reformată din cîteva țări europene, a efectuat o vizită la cunoscutele mănăstiri din Moldova. Ele au fost însoțite de I. P. S. Mitropolit Emilianos Timiadis, reprezentantul Patriarhiei Ecumenice de Constantinopol la Consiliul Ecumenic al Bisericilor, precum și de mgr. Julian Garcia Hernando, directorul Secretariatului Comisiei episcopale romano-catolice de la Madrid pentru relațiile interconfesionale.

Vizita a avut ca prim obiectiv mănăstirea Agapia, unde călugărițele au avut prilejul să cunoască îndeaproape modul de organizare și funcționare a unei mănăstiri de maici din cuprinsul Bisericii Ortodoxe Române, cu o obște numeroasă și cu o bogată activitate. În continuare au fost vizitate mănăstirile Văratec, Bistrița, Neamț, Sf. Ioan cel Nou de la Suceava, Voroneț, Dragomirna, Secu, Sihăstria, Horoița, Humor, precum și două biserici parohiale, din Boroaia și Slătioara construite recent.

Întreaga vizită a prilejuit un interesant schimb de experiență între călugărițele aparținând a trei confesiuni creștine, contribuind deopotrivă la o mai bună cunoaștere reciprocă pe linia apropierii ecumenice.

*
*
*

La invitația Patriarhiei Române, între 10—16 septembrie 1987, pastorii luterani Orvar Alindor și Thor-Ove Thordson din Suedia au efectuat o vizită în țara noastră, la diferite centre și obiective bisericești.

Oaspeții au vizitat biserici și mănăstiri, precum și centrale eparhiale ale Arhiepiscopiei Bucureștilor și Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos. Programul a cuprins, de asemenea, primiri la P. S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, și la P. S. Episcop Lucian Tomitanul, vicar al Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, cu reședința în orașul Constanța.

Momentul central al vizitei l-a constituit primirea celor doi oaspeți la Prea Fericitul Patriarh Teoctist. Cu acel prilej au mulțumit călduros pentru invitația de a vizita țara noastră, pentru posibilitatea oferită de a cunoaște nemijlocit viața și realitățile Bisericii Ortodoxe Române.

Vizita pastorilor suedezi reprezintă o expresie a bunelor relații existente între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Suedia. (Pr. Ștefan Buchiu).

NOUL PREȘEDINTE AL FEDERAȚIEI LUTERANE MONDIALE

După festivitățile închinare sărbătoririi a patru decenii de la înființarea Federației Luterane Mondiale (F.L.M.), Comitetul executiv al acestei organizații și-a ținut adunarea anuală la Viborg (Danemarca) între 9—15 iulie 1987. Cu acea ocazie a fost

ales noul președinte al Federației, în persoana episcopului Johannes Hanselmann al Bisericii evanghelice luterane din Bavaria, care de nouă ani a îndeplinit funcția de vicepreședinte al acestei organizații mondiale ce cuprinde 104 Biserici luterane. Episcopul Johannes Hanselmann îl înlocuiește în această funcție pe episcopul Zoltan Kaldy, decedat în 17 mai 1987 și va fi președinte al F. L. M. până la următoarea adunare generală din 1990. Comitetul executiv a ales ca vicepreședinte pe Aida Haddad, directoarea bibliotecii Universității palestinienne din Bir Zeit (Israel).

Reluind în dezbatere problemele Bisericilor luterane din Africa de Sud, Comitetul executiv a hotărât ca Bisericile din Cap și Namibia, suspendate în 1984, să rămână în continuare în aceeași stare, până când vor accepta integrarea credincioșilor de culoare în viața lor. Forul conducător al F. L. M. a cerut din nou celor două Biserici membre — având 17.000 credincioși albi, în majoritate de origine germană — să acționeze cu fermitate împotriva sistemului rasist sud-african, să se solidarizeze cu lupta creștinilor de culoare pentru drepturile omului în regimul odios de apartheid.

Cea de a opta adunare generală a F.L.M. va avea loc la începutul anului 1990 la Curitiba — Brazilia. („SOEPI”, 7 august 1987, p. 7; „Junge Kirche”, nr. 7—8/1987, p. 452). (C. Izvernari)

CONFERINȚA STUDENȚILOR CREȘTINI EUROPENI

Între 19—26 august 1987, la Boldern, lângă Zürich (Elveția) s-au desfășurat lucrările conferinței studenților creștini europeni, organizată de Federația mondială a studenților creștini (FMSC). Au participat circa 100 delegați reprezentând organizații de tineret și studențești, teologice și laice, din 27 țări. Ca oaspeți de onoare au participat pastorul Jean Fischer, Secretar general al Conferinței Bisericilor Europene, precum și Manuel Quintero, secretarul general al acestei organizații studențești.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române au luat parte Ion Stoica, secretar al serviciului de relații externe de la Cancelaria Sfântului Sinod și diac. asist. Ion Vasile Leb de la Institutul teologic universitar din Sibiu.

Conferința a fost pusă sub genericul „Europa — o problemă neîncheiată. Identitatea mișcărilor studențești creștine într-o Europă divizată”. În cadrul lucrărilor în plen, Ion Stoica a prezentat referatul intitulat: „Introducere la tema: Biserică și societate, din punct de vedere teologic ortodox”. Delegații români au participat apoi la discuții atât în sesiunea plenară, cât și pe grupele de lucru.

În timpul conferinței a fost elogiată contribuția adusă de P. S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, în cadrul acestei mișcări studențești ce promovează un climat de înțelegere între studenții din Răsărit și Apus. (pr. Ștefan Buchiu).

„SF. NICOLAE — SEMN LUMINOS DE REÎMPĂCARE INTRE ORIENT ȘI OCCIDENT”

În ziua de 6 iulie 1987, S. Sa Papa Ioan-Paul II a primit în audiență pe organizatorii sărbătoririi celui de al IX-lea centenar al aducerii moaștelor Sfântului Nicolae de la Mira Lichiei la Bari (asupra festivităților respective ce au avut loc în luna mai a.c., a se vedea revista noastră nr. 4/1987). Cu ocazia primirii, papa a rostit o cuvî-

tare în care a subliniat că aducerea moaștelor „reprezintă un semn luminos de împlinire între Orient și Occident”, reînviind „astăzi în inimile noastre dorința de a depune toate eforturile posibile, pentru ca Bisericele să se îndrepte din nou spre acest obiectiv, ajungând în cele din urmă să regăsească — în întâlnirea dintre cele două mari tradiții, ale Răsăritului și Apusului — întreaga bogăție pe care Duhul lui Hristos vrea să o reverse peste noi” („L'Osservatore Romano”, 25 august 1987, p. 2).

SOLIDARITATE CU POPOARELE SĂRACE

În fața unui numeros grup de inițiatori și participanți la o așa numită „euro-peadă”, sosiți la München din numeroase țări, episcopul romano-catolic auxiliar Engelbert Sieber a declarat, în duminică din 2 august 1987, că „Europa trebuie să redevină un continent al solidarității, nu o fortăreață a popoarelor avute, în contrast cu cele sărace ale lumii a treia. Ideea creștină și modul de viață creștin, preluat odată cu creștinarea Europei, pretinde responsabilitatea celor avuți față de cei săraci. Astăzi Europa pare mai degrabă o fortăreață ridicată împotriva străinilor și a săracilor; ea amenință să devină mai degrabă o uniune de state care își consolidează bogăția”.

În cuvântarea rostită în catedrala din München, episcopul a îndemnat să se aibă în vedere nevoile celor săraci, fie din interiorul fie din exteriorul Europei, deoarece misiunii creștini au propovăduit vestea întrajutorării în întreaga lume. „Nu este suficient ca cei se trăiesc astăzi în Europa să se dedice numai securității administrative a bunăstării lor. Dimpotrivă, dacă ar tinde spre o comunitate a tuturor popoarelor care să-și împartă plina pământului, atunci ar putea pași plini de speranțe pragul noului mileniu” — a încheiat vorbitorul. („Ordinariats-Korespondenz”, nr. 27/1987, p. 6). (C. Izvernari).

CONGRES AL C.I.I.E.C

Între 25—30 august 1987, la Salamanca (Spania) a avut loc un congres al Comisiei internaționale de istorie eclesiastică comparată (C.I.I.E.C); au participat aproximativ 150 istorici din 16 țări reprezentând diferite comisii naționale de istorie eclesiastică comparată și alte instituții de cercetare istorică.

Comisia română de istorie eclesiastică a fost reprezentată de Î.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei, prof. dr. Emilian Popescu și pr. prof. dr. Viorel Ioniță, ambii de la Institutul teologic universitar din București.

Congresul a dezbătut, în sedințe paralele, următoarele două teme: „Biserica și societatea în procesul de culturalizare americană” și „Evrei și creștini în lumea mediteraneană — puncte de întâlnire”. Prima dintre ele s-a referit la implicațiile activității misionare spaniole pe continentul american, încadrându-se într-un program mai amplu inițiat de Spania spre a întâmpina, în anul 1992, împlinirea a cinci veacuri de la descoperirea Americii.

Pe marginea celei de a doua teme, membrii delegației române au susținut următoarele referate: „Biserica și sinagoga în opera teologului român Gala Galaction” (I.P.S. Mitropolit Nestor); „Biserica și sinagoga în sud-estul Europei în epoca protobizantină (secolele IV—VI)” (prof. dr. E. Popescu); „Emigrarea evreilor din lumea mediteraneană spre Țările Române în secolele XVI—XIX și legăturile lor cu românii ortodocși” (pr. prof. dr. V. Ioniță). Participarea delegației române a fost elogiată atât în cadrul lucrărilor, cât și în presa locală care a publicat un interviu acordat de I.P.S. Mitropolit Nestor.

Lucrările congresului de la Salamanca s-au încheiat printr-o Adunare generală prezidată de prof. dr. Marcel Pacaut (Franța), președintele CIEC. Pentru următorul congres al CIEC care va avea loc în anul 1989 la Lausanne (Elveția), au fost propuse următoarele trei teme: „Veniturile clericale și utilizarea lor în Evul Mediu”; „Biserica și naționalitatea” și „Biserica și științele moderne”.

(pr. Ștefan Buchiu).

CRIZA DATORIILOR DIN AMERICA LATINĂ

„Conferința mixtă pentru Biserică și Dezvoltare” (GKKE) și Consiliul național bisericesc din Brazilia (CONIC) au organizat o întrunire, care a avut loc la mănăstirea „Sf. Augustin” de lângă Bonn, între 29 martie — 3 aprilie 1987. La cererea oaspeților latino-americani, pe agendă a figurat un singur subiect: criza datoriilor din America Latină.

Printre oaspeți s-au numărat reprezentanți de frunte ai Bisericilor Romano-Catolică și Evanghelică din Brazilia, precum și delegați sosiți din Argentina. Ei au acceptat că datoriile apasă asupra fostelor dictaturi militare latino-americane, care au favorizat dezlănțuirea inflației prin proiectele lor de înarmare, dar au scos clar în evidență responsabilitatea țărilor industrializate. Băncile lor au dus o politică de acordare de împrumuturi țărilor aflate în curs de dezvoltare, fără a ține seamă de riscuri și exportând astfel inflația în lumea a treia. Creșterea exagerată a ratelor dobânzilor și protejarea piețelor țărilor industrializate împotriva importurilor din țările aflate în curs de dezvoltare au agravat criza datoriilor în mod dramatic.

Toți participanții la întrunire au fost de acord că pretențiile și drepturile unui creditor nu pot fi impuse, dacă povara datoriei amenință însăși supraviețuirea datornicului. Același lucru este valabil și pentru politica de condiționalitate riguroasă dusă de Fondul Monetar Internațional care pune în primejdie existența tinerelor democrații, recent apărute în lumea a treia. Este inacceptabil ca profiturile dobândite din acordarea de împrumuturi să încapă în minile câtorva oameni, în timp ce povara datoriilor cade pe umerii săracilor și respectiv pe întreaga comunitate. Înalții clerici latino-americani au repetat de mai multe ori: „Nu numai problemele financiare și monetare sînt aici în joc, ci și milioane de vieți omenești”. („EKD Bulletin, iunie 1987, p. 10).

OBSCURANTISM ȘI CREDULITATE

Caracteristic evului mediu, obscurantismul a reinviat în contemporaneitatea noastră, căpătînd forme mereu mai curioase. Printre ravagiile ce confruntă lumea, sfîșiată de atîtea contradicții și rivalități, se numără, pe plan spiritual, apariția și proliferarea vertiginosă a unei întregi puzderii de secte și grupări religioase și pseudoreligioase, toate obscurantiste, urmărind în mod deliberat diversiunea socială, sciziunea în detrimentul unității spirituale a popoarelor. Profitînd cel mai adesea de ignoranța religioasă a unor mase de oameni, de credulitatea și naivitatea lor, de dificultățile economice și crizele sociale existente în mediul lumii capitaliste, apar numeroși „traficantîi de suflete” care se erijează în rolul de „profeți”, întemeietori și conducători de noi organizații religioase așa-zise „adevărate”. Nocivitatea fenomenului sectar primește dimensiuni considerabile, numărînd milioane de adepți în numeroase țări ale lumii, cultivînd superstițiile sub toate formele în cadrul unor false doctrine religioase, ca și supunerea absolută față de acești șefi „de inspirație divină”, dar urmărind cel mai adesea servirea unor interese străine poporului și țării respective, dincolo de profitul financiar, realizat cît mai rapid, pe seama celor dispuși să le dea crezare. Cortegiul ravagiilor provocate de secte nu se sfîrșește cu manifestările de fanatism, cu flagelările, cazurile de șantaj, crimele și sinuciderile individuale și în masă, ci continuă cu atîtea alte excese, aparent surprinzătoare, dar care reflectă o anume stare de alienare mintală. Peste toate tronează incompatibilitatea spirituală insurmontabilă, starea conflictuală existentă între aderenții sectelor și restul membrilor societății, cu alte cuvinte antagonismul iremediabil dintre unitatea spirituală și elementele obscure urmărind destrămarea ei.

Indiferent din ce unghi ar fi privite, indiferent de crezul afișat, de practici și scopuri urmărite, toate prezintă o diagramă comună: obscurantismul, o ciudată stare de innapoiere și incapacitate logică și acestea tocmai sub auspiciile civilizației și culturii contemporane. Reputați specialiști în numeroase discipline ale științei au demonstrat că departe de vindecarea promisă prin diferite practici terapeutice și psihosomatice, trimbitate de numeroase secte mai noi, în realitate este vorba de o agravare a bolilor psihice ale aderenților lor, transformați în simple unelte aflate la dispoziția inițiatorilor și conducătorilor acelor secte, spre a realiza profituri cît mai substanțiale. Scopul, niciodată enunțat, este supunerea oarbă a mii de oameni dezorientați, reducerea lor la condiția de sclavi, prin paralizarea dorinței de a reveni în societate și exacerbarea fanatismului religios și a pasivității. Iar atunci cînd — epuizați fizic și psihic, în urma muncilor, tratamentelor și procedeele aplicate asupra lor — devin „inutilizabili”, li se insuflă dorința de sinucidere, spre a se „reîncarna” cît mai repede posibil în „ființele ideale” promise de mai marii lor.

În lumea „traficantîlor de suflete” nord-americani a izbucnit nu demult un scandal de proporții. Motivele sînt ușor de întrezărit: rivalitatea pentru înflăcîtare, publicitate, număr de aderenți și mai ales pentru profituri. Doi dintre „televangheliștii” mai „prestigioși”, care de mai mulți ani au polarizat atenția multor naivi și încrezători, își aduc zi de zi acuzații reciproce de șarlatanism și depravare și chiar mai mult, se insultă reciproc grosolan, spre stupefacția celor ce urmăresc emisiunile lor televizate. Sub

titlul „Scandal la porțile paradisiului”, cotidianul francez „L'Express” comentează pe larg întreaga „afacere”, aruncînd o privire și dincolo de culisele ce ascund profiturile uriașe realizate pe seama credulității și ignoranței religioase a oamenilor simpli. Ziarul scrie printre altele: „Privită din Europa, lumea televangheliștilor americani pare de neconceput. Ei au invadat televiziunea, unde mai mulți dintre ei își dispută aprig „piața”. Clientela lor este în general formată din oameni simpli, locuitori ai mediului rural, și suduști. Comandamentele lor sînt simple și eficace: trebuie să dai cezarului ce este al cezarului și lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu. Și, nu în ultimul rînd, să dai bani. Oral Robert, unul dintre cei mai celebri predicatori, declara la începutul anului 1987, că „cel de sus îl va rechema la el dacă credincioșii nu vor dona imediat suma de opt milioane dolari”. Credincioșii au dat acești bani.

„Jim Bakker și inefabila lui soție au darul de a-i face pe oameni să-și scoată carnetele de cecuri. Acest cuplu prezintă de 12 ani o emisiune cotidiană de mare succes, dar pentru ochiul european este vorba despre un kitsch năucitor... „Dumnezeu îndeplinește întotdeauna dorințele; dacă li cereți un automobil, precizați marca și culoarea” — afirmă Jim. Această „sanctificare” a problemelor domestice a avut un succes nemaipomenit: soții Bakker au colectat sute de milioane de dolari. O adevărată mană cerească, bani pe care i-au investit pentru construirea unui delirant complex arhitectonic, cu o valoare estimată de aproximativ 172 milioane dolari. Desigur, fără impozite. Complexul a avut șase milioane de vizitatori în 1986 — un adevărat izvor de bogăție... Soții jonglau fără a-și face probleme cu „obolurile”. Nemulțumiți cu venitul de 1,6 milioane dolari realizat anul trecut, și-au cumpărat case somptuoase, un vapor, nenumărate automobile de lux, etc.

„Un scandal de asemenea amploare ar fi trebuit să dea o lovitură fatală industriei predicatorilor de tot felul. Se pare însă că lucrurile nu stau chiar așa. Întrebați de ce și-au dat banii unui escroc, cei în cauză au răspuns cu un aer nevinovat: „Eu ămi dau banii Celui de Sus, iar bogăția predicatorului este o dovadă a binecuvîntării Celui de Sus” (! ?). (cf. Scinteia, nr. 13989/13 aug. 1987, p. 5).

Este ușor sesizabilă imensa doză de naivitate, de stupidă credulitate a unor oameni, de care abuzează cu cinism toți corifeii sectelor, strivindu-i pînă la urmă sub aroganța cîștigurilor realizate pe spinarea lor. Numai că lumea începe, totuși, treptat să se conștientizeze, să se elibereze din chingile coșmarului provocat de „traficantii de suflete”. Recent, scriitorul francez Roger Ikor, laureat al premiului „Goncourt”, a efectuat un amplu rechizitoriu tuturor sectelor cunoscute în Europa, mai vechi și mai noi, în cadrul „Centrului de documentare, de educație și acțiune împotriva manipulațiilor mintale”, pe care l-a înființat. Considerîndu-le mari pericole sociale ale lumii contemporane, scriitorul a demascat nocivitatea pseudoconceptelor religioase proliferate, șarlatanismul corifeilor lor și modalitățile de amăgire și recrutare a aderenților, cinismul metodelor de racolare a noilor membri, ca și obrăznicia cu care unele grupări fac apel la legislația statelor spre a-și susține proliferarea. Pe baza unei atente analize, a studierii unui imens volum de date, R. Ikor a ajuns la concluzia că scopul fiecărei secte este a acapara întreaga omenire, iar șeful ei să devină „stăpînul lumii”. Datorită obscurantismului, a ideilor și practicilor iraționale, a perversității spiritului uman și violării conștiințelor, „sectele au devenit întorelabile, întrucît în final ajung la distrugerea omului” — subliniază pe bună dreptate reputatul scriitor francez. (cf. Magazin; nr. 20/28 iunie, 1986, p. 5).

Arhid. dr. S. ANUICHI

VIAȚA BISERICEAȘĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

PATRU DECENII DE LA RESTAURAREA MITROPOLIEI BANATULUI

În viața bisericească a Mitropoliei Banatului, ultima decadă a lunii octombrie 1987 coincide cu împlinirea unui nou jubileu: patru decenii de la restaurarea acestei străvechi unități, ca parte componentă a Bisericii noastre dreptmăritoare și a Patriarhiei Române căreia îi aparține. Ținând seama de această aniversare, Consiliul Eparhial a rânduit ca momentul jubiliar să fie marcat și sărbătorit după cuviință în toate lăcașurile de închinare din cuprinsul eparhiei, în duminica din 25 octombrie 1987, adică exact la împlinirea acestor decenii de la festivitatea inaugurală de odinioară.

La catedrala mitropolitană din Timișoara, momentul aniversar a fost marcat prin oficierea sfintei liturghii arhieresti de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, înconjurat de un impunător sobor de preoți și diaconi. Mulțimea credincioșilor din municipiu a trăit clipe de înaltă bucurie duhovnicească, în atmosfera rugăciunii de mulțumire lui Dumnezeu și aducându-și contribuția la solemnitate prin cântarea omofonă, ce a intersectat imnurile intonate de corul mixt al celui dintâi lăcaș al eparhiei, precum și prin împărtășirea a numeroși dintre ei cu Sfintele Taine. Cu aceeași ocazie, toți cei prezenți au putut urmări și hirotonia întru preot a tânărului diacon Sorin Ghilezan, numit de Consiliul Eparhial pe seama parohiei Carani din protopopiatul Timișoara.

În cuvîntul de învătătură jubiliar, Întîistătătorul eparhiei a insistat pe larg asupra credincioșiei și atașamentului străvechi al românilor bănățeni față de Biserica noastră dreptmăritoare, rememorînd numeroase etape și personalități din atîtea generații ale trecutului care au ostent și s-au jertfit pentru păstrarea ființei naționale și identității noastre ortodoxe, pentru unitatea cu frații de același singe de pe celelalte meleaguri românești. Vechea Mitropolie a Timișoarei, a Banatului în fond, este și ea o expresie a unității românești, ca organism component Bisericii noastre dreptmăritoare, cu numeroșii ei ierarhi care au ilustrat-o, în fruntea cărora se distinge chipul Sfîntului Iosif cel Nou, Mitropolitul, din secolul al XVII-lea. După secole de restriște, în care românii bănățeni și-au afirmat neîncetat și dreptul lor legitim la o mitropolie, restaurarea ei — ca un act de dreptate postumă pentru jertfele înaintașilor — a putut avea loc numai după marea Unire de la 1 Decembrie 1918 și mai ales după actul grandios de strălucită voință a întregului popor român de la 23 August 1944. Așa au devenit posibile marile împliniri pe care le trăim noi cei de astăzi și sub aspectul vieții bisericești, în toate compartimentele ei — a accentuat I. P. S. Sa.

La sfîrșitul sfintei liturghii, soborul slujitor a oficiat un parastas în memoria ctitorilor Mitropoliei, precum și a tuturor celor ce au ostent în cursul vremii pentru marile împliniri trăite în contemporaneitatea noastră.

Festivitatea jubiliară și în cadrul vecerniei, ocazie cu care corul mixt al catedralei mitropolitane, dirijat de Aurel Ciobanu, a intonat un mănunchi de imnuri religioase destinate aniversării, prezentarea lor fiind făcută în cadrul cuvîntului de învătătură rostit de P. On. Părinte Aurel Miculescu, consilier eparhial.

Momentul jubiliar a fost marcat în toate lăcașurile de închinare din cuprinsul eparhiei, în aceeași duminică de 25 octombrie a.c., preoții slujitori oficiînd un Te-Deum și rostind un cuvînt adecvat acestei aniversări.

BINECUVÎNTARE DE BISERICĂ PAROHIALĂ

În duminica din 6 septembrie 1987, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, însoțit de P. On. Părinte Aurel Miculescu, consilier eparhial, a descins în mijlocul credincioșilor parohiei Buziaș din protopopiatul Lugoj, pentru binecuvîntarea lăcașului lor de închinare așezat sub ocrotirea „Sfinților Apostoli Petru și Pavel”, care a fost dotat recent cu o reușită pictură în frescă, realizată de prof. Victor Jurca din Lugoj. Paralel s-au desfășurat și alte lucrări de amenajare exterioară și interioară, de primenire a mobilierului și de achiziționarea a unor noi și frumoase piese de inventar.

La sosire, Chiriarhul eparhiei a fost întâmpinat cu sentimente de profundă afecțiune și aleasă bucurie de numeroșii credincioși ai orașului, cărora li s-au adăugat și cei sosiți în stațiune de pe multe meleaguri ale țării. La festivitate au fost prezenți, ca invitați, și cei doi preoți romano-catolici din Buziaș, Szabo Petru și Páll Iosif. În numele tuturor, P. C. Părinte Ioan Țigriș, protopopul Lugojului, a rostit un cuvînt de bun venit, la care a răspuns I. P. S. Sa.

Întîlțătătorul eparhiei, împreună cu soborul de preoți și diaconi, a oficiat apoi, slujba binecuvîntării bisericii și sfînta liturghie arhierescă, în prezența aceluia mare număr de credincioși care și-au făcut simțită participarea prin cîntarea omofonă și împărtășirea cu Sfintele Taine, putînd urmări și hirotonia întru diacon a tînărului licențiat în Teologie, Ioan Mihuț. În aceeași atmosferă de adîncă trăire duhovnicească, I. P. S. Mitropolit Nicolae a rostit și cuvîntul de învățătură, urmărit cu deosebită atenție de toți cei prezenți, în care a accentuat ca și „lucrătorii viei” din zilele noastre sînt chemați să dea roadele așteptate, păzînd dreapta credință, unitatea și armonia în străduința comună spre mai binele obștesc.

La sfîrșitul sfîntei liturghii, vrednicul preot Ioan Carebia, parohul local și deopotrivă membru al Adunării Eparhiale și Consiliului Eparhial — care a fost distins cu aceeași ocazie cu rangul de „iconom” — a prezentat o succintă dare de seamă asupra lucrărilor efectuate în ultima vreme la lăcașul de închinare, ducînd mulțumiri lui Dumnezeu și tuturor celor ce au contribuit la reușita lor, ceea ce a făcut posibil popasul sărbătoresc din acea zi.

Festivitatea bisericească locală s-a încheiat cu recepția și agapa oferită de consiliul parohial, cu participarea membrilor organelor parohiale și a numeroși invitați, în cadrul cărora s-au rostit toasturi.

CLERICI NOI AI EPARHIEI

În cursul lunilor septembrie — octombrie 1987, numărul clericilor eparhiei a fost întregit cu alți doi tineri licențiați ai Institutului teologic universitar Sibiu, care au fost hirotoniți de Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, după cum urmează:

— **Ioan Mihuț**, hirotonit diacon în 6 septembrie, iar preot în 11 septembrie a.c., pe seama parohiei Curtea din protopopiatul Făget;

— **Sorin Ghilezan**, hirotonit diacon și apoi preot în zilele de 22 și 25 octombrie a.c., pe seama parohiei Carani din protopopiatul Timișoara.

Conform procedurii îndătînat, după efectuarea practicii liturgice și administrative la catedrala mitropolitană și Centrul eparhial, cei doi clerici tineri au primit îndrumările necesare din partea Consiliului Eparhial și au fost instalați în parohiile pe seama cărora au fost numiți.

DISTINCȚII BISERICESTI

În conformitate cu Statutul de organizare și funcționare al Bisericii Ortodoxe Române și cu rânduielele bisericești îndătinute, în cursul lunii septembrie 1987, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a acordat alte trei distincții bisericești unor preoți cu o activitate merituosă desfășurată în ogorul Domnului, după cum urmează:

— preotul *Ioan Carebia* de la parohia Buzias, protopopiatul Lugoj, a fost distins cu rangul de „iconom” și hirotosit în ziua de 6 septembrie a.c.;

— preoții *Mihai Țunea* și *Gheorghe Verindean*, ambii de la parohia Bozovici din protopopiatul Oravița, au fost distinși cu rangul de „sachelar” și hirotesiți în ziua de 14 septembrie a.c.

CINSTIREA PATRONULUI DUHOVNICESC AL MITROPOLIEI BANATULUI

Sărbătoarea Sfintului Iosif cel Nou, Mitropolitul Timișoarei, cel „de la Partoș”, reprezintă în fiecare an, pentru credincioșii Mitropoliei Banatului, un prilej de înălțare duhovnicească și de cinstire a celui care cu mai bine de trei veacuri în urmă, în vremuri de restriște, a știut să cirmuiască spre limanul mântuirii pliioma Bisericii noastre dreptmăritoare de pe aceste meleaguri ale țării.

La fel ca în anii precedenți, și în acest an mulți fii duhovnicești ai Mitropoliei au ținut să participe la sărbătorirea patronului. Potrivit datinei și rânduielelor bisericești, prăznuirea a început din seara zilei precedente, cu săvârșirea vecerniei cu litie, oficiată de Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, înconjurat de soborul preoților și diaconilor. La momentul potrivit, racla cu moaștele Sfintului Iosif cel Nou a fost ridicată de la locul ei din incinta catedralei și purtată de preoți, făcându-se înconjurarea lăcașului, iar apoi așezată pe solee, spre cinstire și închinare.

În cadrul serviciului divin, Întîistătătorul eparhiei a rostit un bogat cuvînt de învățătură tratînd temeiurile cinstirii sfinților.

În ziua praznicului, 15 septembrie a.c., după serviciile religioase de dimineață a fost oficiată sfînta liturghie, predica fiind rostită de P. On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ, care a dezvoltat tema intitulată „Sfîntul Iosif cel Nou de la Partoș în spiritualitatea românească”. În cadrul sfîntei liturghii, mulți credincioși s-au împărțășit cu Sfintele Taine.

La slujba vecerniei s-a oficiat Acatistul Sfintului Iosif cel Nou de la Partoș. Mitropolitul Timișoarei, după care racla a fost reasezată la locul rînduit din catedrala mitropolitană. La sfîrșit, P. On. Părinte Vasile Petru de la parohia Timișoara I a rostit cuvîntul de învățătură, în cadrul căruia a prezentat mănuchiul de imnuri bisericești intonate de corul catedral.

POPAS ANIVERSAR LA MERCINA

Actuala biserică parohială din Mercina, protopopiatul Oravița, închinată „Adormirii Maicii Domnului”, a împlinit de curînd 225 ani de la înălțarea ei pe temeliile unui străvechi lăcaș de închinare dispărut în cursul vitregiilor istoriei. Zidită în 1762,

în stil bizantin cu o singură turlă — grație jertfelniciei credincioșilor locali — biserica și-a recăpătat în ultimii ani strălucirea de odinioară, în urma unor ample lucrări de restaurare exterioară și interioară, de repictare și primenire a mobilierului, lucrări care au imprimat lăcașului o nouă prospețime, spre bucuria și satisfacția enoriașilor locali.

Festivitatea aniversară a avut loc în duminica din 25 octombrie 1987, în prezența întregii comunități parohiale păstorită de vrednicul preot Ioan Găvădină, cu participarea P. On. Părinte Vasile Sechereș, inspector eparhial, delegat al Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae la această sărbătoare bisericească locală și a P. On. Părinte Gheorghe Neda protopopul locului. A fost oficiată sfânta liturghie, credincioșii contribuind la solemnitatea momentului prin cântarea omofonă și împărtășirea cu Sfintele Taine, iar în continuare un parastas în memoria preoților, ctitorilor și credincioșilor adormiți în Domnul în acest răstimp de peste două veacuri. Preotul Ioan Găvădină a prezentat apoi un succint istoric al parohiei, cu momentele mai importante care au jalonat viața bisericească locală, iar delegatul chiriarhal a împărtășit tuturor celor prezenți binecuvântarea Întistătătorului eparhiei, împreună cu îndemnul de a continua opera înaintașilor, în spiritul armoniei și unității, al păstrării dreptei credințe și al muncii sîrguincioase spre binele și fericirea întregii comunități locale.

Popasul aniversar a luat sfîrșit cu agapa oferită de consiliul parohial.

CULTIVAREA PERMANENTĂ A PATRIOTISMULUI

Conform hotărîrii și îndrumărilor Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în cursul lunii septembrie 1987, la sediile celor șapte protopopiate din cuprinsul eparhiei s-au desfășurat noua serie de conferințe preoțești trimestriale, puse sub genericul „Momente din lupta poporului român pentru apărarea pămîntului strămoșesc”. Dezbaterile temei a fost favorizată de patru aniversări: împlinirea a 1900 ani de la urcarea pe tron a regelui-erou Decebal (87), a 530 ani de la începutul domniei lui Ștefan cel Mare (1457), a 110 ani de la proclamarea independenței de stat a României (1877) și a 70 ani de la eroicele lupte de la Mărășești.

Precedate de oficierea serviciului religios al Te-Deumului, în cadrul căreia cite unul dintre preoți a rostit cuvîntul de învățătură, conferințele au fost prezidate de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și de delegații chiriarhali, sub îndrumarea cărora întregul cler al eparhiei a pregătit din timp și referatele tratînd tema menționată. Cele mai bune elaborate au fost apoi selectate spre a fi citite în cadrul conferințelor, care au debutat în toate cazurile cu cuvîntul introductiv rostit de protopopii locali și cel al delegatului cu atribuții de răspundere la Centrul eparhial.

Referatele, întocmite cu deosebită minuție și atenție, au fost prezentate de următorii preoți: Mihai Pop — Timișoara VII I, la Timișoara, Vasile V. Muntean — Lugoj, la Lugoj, Vasile Bica — Sudriaș, la Făget, Petru Gărau — Jebel, la Deta, Ioan Blagoe — Soșdea, la Reșița, Pavel Oprea — Zlagna, la Caransebeș și Ioan Văran — Oravița I, la Oravița.

Lecturi referatelor i-au urmat ample dezbateri, în cadrul cărora s-au reliefat numeroase aspecte, fie cunoscute fie trăite, ilustrînd dragostea profundă de țară și popor a atîtor generații ce s-au succedat pe meleagurile noastre străbune, promovînd patriotismul cel mai autentic, străin șovinismului și oricăror discriminări de orice natură, în ciuda vitregiilor istoriei, a vexațiilor pe care au trebuit să le îndure veacuri de-a rîndul. Un număr de 70 preoți, dintre cei înscriși la cuvînt, au reușit să-și facă auzit glasul, în limitele timpului disponibil, accentuînd sacrificiile înaintașilor pentru apărarea pămîntului românesc, a unității, independenței și suveranității naționale, a identității noastre religioase, pentru ca noi cei de astăzi să putem trăi îm-

plinirea definitivă și irevocabilă a tuturor idealurilor lor, sub cupola României socialiste contemporane, strâns uniți în jurul Conducătorului iubit, Președintele Nicolae Ceaușescu.

Din cuvîntul participanților la dezbateri, notăm spre ilustrare, că la conferința desfășurată la Lugoj, preotul Ioan Pociump-Racovița a subliniat că și „ceea ce facem noi astăzi este tot istorie, dacă lucrul nostru îl vom face deplin, cu iubire față de patrie și popor, pentru ca și urmașii noștri să vorbească despre noi, la fel cum vorbim noi despre înaintași”. Evidențiind locul și rolul Bisericii noastre dreptmăritoare în lupta poporului român pentru unitate și independență, ierom. Olivian Bindiu de la Mănăstirea Izvorul Miron Românești, a spus în cadrul conferinței desfășurate la Făget: „Aniversările acestea se înscriu în tradiția poporului român de a cinsti pe toți acei strămoși și conducători care s-au remarcat și au contribuit prin lupta sau jertfa lor la ridicarea și desăvîrșirea edificiului nostru național”. Preotul Aurel Bendariu — Dognecea, după ce i-a completat pe antevorbitorii săi, a ținut să precizeze, în loc de concluzie, în cadrul conferinței de la Reșița: „Cinstind memoria înaintașilor, păstrînd tezaurul lăsat de ei, să apărăm pămîntul străbun și tot ceea ce se construiește în zilele noastre, căci prin aceasta întărim dragostea față de patrie, de pămîntul strămoșesc”.

Din permanența patriotismului celui mai autentic, existent în mijlocul poporului român în toate veacurile, îndemnurile formulate în partea finală a tuturor conferințelor au desprins necesitatea cultivării în continuare a acestor sentimente în mijlocul tuturor credincioșilor Bisericii noastre dreptmăritoare, ca parte și expresie a unității de monolit a întregului nostru popor în jurul primului bărbat al țării, Președintele Nicolae Ceaușescu, eminentă personalitate a contemporaneității noastre. Idealurile înaintașilor constituie astăzi o realitate vie și dinamică pentru toți fiii patriei noastre socialiste, ce presupune consolidarea lor permanentă, pe treptele înălțării României spre culmile civilizației și progresului.

DISCIPLINA EXEMPLARĂ ÎN ÎNTREAGA ACTIVITATE PREOTEASCĂ

Importanța și implicațiile permanente ale disciplinei în întreaga activitate desfășurată în ogrorul Domnului au fost determinante pentru hotărîrea Sfîntului Sinod de a o readuce în atenția preoților, în cadrul conferințelor administrative desfășurate la nivel județean, cu toți clericii din cuprinsul Patriarhiei Române. Întitulată „Rolul disciplinei financiare și a evidențelor în activitatea unităților bisericești”, tema propriu-zisă a constituit deopotrivă un laitmotiv pentru o dezbatere mai largă, cuprinzînd numeroase alte aspecte implicate în buna desfășurare a vieții bisericești în toate compartimentele ei.

În cadrul Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, conferințele preotești s-au desfășurat în zilele de 15—16 octombrie 1987, la Reșița și respectiv Timișoara, grupîndu-i pe toți clericii din cuprinsul celor șapte protopopiate ale eparhiei, în funcție de județele în perimetrul cărora se află. În ambele cazuri, ele au fost prezidate de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, Întîlțătătorul eparhiei.

După cuvîntul introductiv în care a exprimat cîteva dintre dezideratele permanente ale conducerii Bisericii noastre privind continua întărire a disciplinei clerului, I. P. S. Mitropolit Nicolae a prezentat apoi materialul orientativ alcătuit de Sfîntul Sinod, în legătură cu activitatea și comportarea preoților din toate zonele țării, pentru înlăturarea carențelor și deficiențelor constatate și a o face cit mai rodnică, în duhul tradiției noastre apostolice și la nivelul exigențelor contemporane.

Subiectul de specialitate administrativ-gospodărească a fost tratat într-un alt material orientativ pentru preoți, alcătuit de compartimentul de resort al Adminis-

trației Patriarhale. În cadrul ambelor conferințe, materialul respectiv a fost citit de Viorel Ungureanu, contabil șef la Episcopia Buzăului și delegat al Sfântului Sinod la aceste întruniri preoțești din cadrul eparhiei.

Pe marginea referatului au luat cuvîntul numeroși preoți care s-au referit la tot atîtea aspecte ale vieții bisericești locale, cu problemele ei concrete, solicitînd precizări și îndrumări acolo unde era cazul și primind apoi explicațiile necesare din partea reffrentului. Un accent aparte s-a pus pe întărirea coeziunii și conlucrării în cadrul organelor colective de conducere bisericească, deopotrivă cu respectarea legalității în administrarea bunurilor bisericești și în toate lucrările preconizate pentru mai buna desfășurare a vieții bisericești locale.

La sfîrșitul ambelor întruniri preoțești desfășurate la nivel județean a luat din nou cuvîntul I. P. S. Mitropolit Nicolae, care a rememorat aspecte concrete ale vieții bisericești din cadrul eparhiei, cu reușitele și deficiențele constatate, oferind lămuriri și clarificări la problemele ridicate de preoți în cursul dezbaterii. Întîlștătorul eparhiei a apelat la toți preoții să exprime o ținută exemplară în întreaga lor activitate și comportare de zi cu zi, la nivelul așteptărilor conducerii bisericești, a credincioșilor păștoriți și a societății noastre în ansamblul ei, să militeze mai mult pentru respectarea normelor canonice și administrative în toate sectoarele muncii în ogorul Domnului, deoarece numai așa-făcînd pot contribui la ridicarea prestigiului Bisericii și la înflorirea continuă a patriei noastre scumpe căreia îi aparținem cu toții.

NOI PODOABE PICTURALE

Activitatea pretențioasă de reînnoire și înfrumusețare a numeroase biserici din cuprinsul eparhiei a continuat și în cursul acestui an, cu aceeași minuție, răbdare și sîrguință, sosirea toamnei aducînd rezultatele dorite și așteptate de mulțimea credincioșilor cărora aparțin.

Astfel au fost recent recepționate lucrările de restaurare și refacere a picturii din pronaosul catedralei mitropolitane din Timișoara, executate de pictorul dr. Viorel Tigu din Timișoara, asistat de prof. Aculina Popa din Arad. Comisia de recepție, în frunte cu reputatul specialist prof. Gheorghe Costiurîn din București, a alogiat reușita artistică a lucrării ce se integrează perfect în armonia generală a decorației interioare, păștrînd patina originală dată de penelul regretatului pictor Anastasie Demian.

În cursul toamnei au mai fost recepționate și lucrările de pictură interioară, în tehnica tempera, executate la trei biserici de enorie din cuprinsul eparhiei : „Adormirea Maicii Domnului” din Sacoșul Mare, protopopiatul Lugoj, „Învierea Domnului” din Reșița II și „Sf. Ilie” din Băuțarul Superior, protopopiatul Caransebeș. Pictorii Teodora Cican Sterescu, Maria Tudor-Belci și respectiv Ion Sulea Gorj au reușit lucrări de bună calitate artistică și tehnică, păștrînd integral erminia picturii noastre ortodoxe. La rîndul lor, preoții parohi Gheorghe Bălu-Sacoșul Mare, Gheorghe Țunea-Reșița II și Puiu Ioan-Băuțarul Superior, împreună cu credincioșii păștoriți, au asigurat asistența necesară pictorilor, costul lucrărilor fiind suportat din bugetele parohiale.

DESCHIDEREA NOULUI AN DE ÎNVĂȚĂMÎNT 1987—1988 LA SEMINARUL TEOLOGIC DIN CARANSEBES

După inaugurarea propriu-zisă a noului an școlar, în 15 septembrie a.c., prin oficierea Te-Deumului, în prezența P. On. Părinte Petru Dorobanțu, consilier eparhial, a

profesorilor școlii și elevilor seminarști, în duminica din 11 octombrie 1987 a avut loc festivitatea de deschidere. Momentul sărbătoresc a început după slujba utreniei, prin oficierea sfintei liturghii la biserica școlii de către un sobor de clerici dintre profesorii seminarului. Au fost prezenți P.On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, P.C. Părinte Iacob Bupte, consilier eparhial al Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălmaghiului, cadrele didactice ale școlii, elevii și unii dintre părinții acestora, clerici și credincioși din localitate, precum și reprezentanți ai celorlalte culte, ca invitați. La momentul potrivit, elevul Mihail Lungu din ultimul an de studii a rostit predica zilei, pregătită și analizată în prealabil în cadrul catedrei de Omiletică, sub îndrumarea preotului prof. Sorin Cosma.

După terminarea serviciului dăvin și împărțirea anaferei, programul zilei a continuat în sala de festivități a Seminarului, cu interpretarea unor bucăți muzicale cu conținut religios și patriotic, de către corul elevilor dirijat de preotul prof. Nicolae Belean, precum și recitarea unor poezii adecvate momentului. Apoi, în cadrul programului festiv, P. On. Părinte prof. Trăilă Gherga, directorul Seminarului, a rostit cuvântul de deschidere a noului an școlar, accentuând atât rolul învățămîntului teologic în formarea complexă a viitorilor preoți și cetățeni, cit și răspunsul datorat din partea acestora la chemarea lor de a sluji lui Dumnezeu și oamenilor, în contextul cerințelor actuale. A fost subliniată deopotrivă și grija pe care conducerea bisericească în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Teoctist o acordă învățămîntului teologic în general și în consecință și Seminarului teologic din Caransebeș.

La sfîrșitul programului artistic, P.On. Părinte Ilie Maier a adresat elevilor seminarști — în numele Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae și Prea Sfințitului Episcop Timotei al Aradului — îndrumări pentru fructificarea eforturilor cadrelor didactice, conjugate cu ale lor personale, în scopul acumulării învățăturilor bune și folositoare, spre a putea atinge idealul pentru care se pregătesc în seminar. A transmis, totodată, binecuvîntări arhierestice din partea ierarhilor care se preocupă de bunul mers al școlii, urînd succes deplin în noul an, atât elevilor cit și profesorilor, pentru a obține la sfîrșit roadele așteptate.

Festivitatea s-a încheiat cu tradiționala agapă, oferită tuturor celor prezenți la sufrageria școlii (pr. prof. Trăilă Gherga)

RĂMAȘI ÎN AMINTIREA NOASTRĂ

În ziua de 18 septembrie 1987 a încetat din viață, la domiciliul fiului său din Timișoara, preotul pensionar *Constantin Vinișchi*, în vîrstă de 88 ani.

Născut la 25 noiembrie 1899 în localitatea Ispas, a urmat cursurile școlii elementare în comuna natală, iar pe cele medii la Cernăuți unde și-a efectuat și pregătirea teologică, respectiv la Facultatea de Teologie pe care a absolvit-o în anul 1935.

În cursul activității sale de peste 25 ani în ogorul Domnului, a slujit la mai multe parohii, printre care și Rusca Montană, Ohabita, Zorile și Rugi din protopopiatul Caransebeș, de unde s-a pensionat în primăvara anului 1967. Paralel activității pastorale s-a îndeletnicit, mai ales după pensionare, cu pictura bisericească, lucrînd împreună cu pictori autorizați la reînnoirea a numeroase lăcașuri de închinare din cuprinsul eparhiei.

Serviciul religios al prohodului a fost oficiat la Caransebeș, în ziua de 20 septembrie a.c., de către un sobor de șapte preoți, în frunte cu P.On. Părinte Dimitrie Grama, protopopul Caransebeșului, care a rostit și necrologul reliefînd personalitatea defunctului.

În dangătul clopotelor, pe ultimul drum, sicriul cu rămășițele sale pămîntestă a fost condus spre locul de odihnă de cortegiul funebru din care nu au lipsit numeroșii credincioși din Rugi care l-au iubit și stimat pe fostul lor păstor sufletească și-l vor păstra mereu în amintire.

Preotul pensionar *Simion Stanca* a trecut la cele veșnice în ziua de 25 septembrie a.c., în vîrstă de 70 ani, avînd ultimul domiciliu în Timișoara.

A văzut lumina zilei la 3 iunie 1917 în localitatea Ohaba Bistra, jud. Caraș-Severin, unde a urmat și cursurile învățămîntului elementar. Și-a continuat pregătirea la Școala normală din Timișoara, iar vocația preotească i-a orientat pașii spre Academia teologică din Caransebeș pe care a absolvit-o în 1942.

Hirotonit preot la scurtă vreme după absolvirea Academiei, pe seama parohiei Borlova, a desfășurat o exemplară activitate în ogorul Domnului o perioadă de aproape patru decenii, răstimp în care a mai slujit succesiv la parohiile Racovița din protopopiatul Lugoj și Oțelul Roșu II din protopopiatul Caransebeș, de unde s-a pensionat în vara anului 1981. A lăsat urme benefice în toate cele trei parohii păstorite consecutiv, dar mai ales la Racovița (un minunat iconostas sculptat în lemn) și Oțelul Roșu II, unde a înființat un cor bisericesc și a procedat la restaurarea integrală a lăcașului de închinare.

Grație realizărilor obținute în cîmpul pastorației, conducerea bisericească l-a distins cu rangul de „iconom stavrofor”, iar pentru meritele sale pe planul activităților obștești, conducerea de stat i-a conferit în anul 1954 ordinul „Steaua R.P.R.” clasa a V-a.

După pensionare, a continuat să slujească la parohia Timișoara II/3, unde a fost imbisericit, venind în ajutorul preoților parohi ori de cîte ori a fost solicitat.

Înmormîntarea vrednicului preot trecut la cele veșnice a fost oficiată de un mare sobor de preoți în duminica din 27 septembrie a.c., în biserica parohiei Timișoara III, în prezența membrilor familiei, a P.On. Părinte Aurel Miculescu, consilier eparhial, delegat al Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, și a numeroși credincioși. Răspunsurile liturgice au fost date de corul parohiei Oțelul Roșu II, iar preotul Aurel Sas de la parohia Timișoara III a rostit cuvîntarea funebră, elogiind vrednicia și meritele defunctului. După oficierea serviciului religios, osemintele regretatului preot au fost depuse, spre veșnică odihnă, în cavoul familiei din cimitirul parohial din str. Cosminului.

În ziua de 14 octombrie 1987 s-a stins din viață, după o grea suferință, preotul *Vasile Chevețeșan* de la parohia Percosova, protopopiatul Deta, în vîrstă de 49 ani.

Născut la 22 octombrie 1938 în com. Recaș, jud. Timiș, a urmat cursurile învățămîntului elementar în comuna natală, iar pe cele medii la liceul „Victor Babeș” din Timișoara. Cîțiva ani mai tîrziu, resimțind vocația preotească, a urmat cursurile Institutului teologic universitar din Sibiu, pe care le-a absolvit în 1973.

În toamna anului 1973 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Herneacova din protopopiatul Timișoara, pe care a păstorit-o pînă în vara anului 1987 cînd a fost transferat la parohia Percosova din protopopiatul Deta. Dar, încă din ultimii ani, o boală necrutătoare i-a agravat starea sănătății, grăbindu-i sfîrșitul.

Șcriul cu trupul neînsușit al defunctului a fost depus în biserica parohială din comuna sa natală Recaș, unde în ziua de 15 octombrie a.c. s-a oficiat prohodul de către un sobor de șase preoți, în frunte cu P.On. Părinte Cornel Pleșu care a rostit și necrologul, răspunsurile fiind date de corul parohial din Herneacova. La serviciul religios au asistat, pe lîngă membri familiei și un mare număr de credincioși, alți clerici slujitori din împrejurimi. În dangătul clopotelor, rămășițele sale pămîntești au fost apoi înhumate în cimitirul parohial, întru nădejdea învierii celei de obște.

EPISCOPIA ARADULUI, IENOPOLEI ȘI HĂLMAGIULUI

SLUJIRI ARHIEREȘTI

Duminică, 6 septembrie 1987, Prea Sfințitul Episcop Timotei a făcut o vizită canonică bisericii cu hramul „Pogorirea Sfintului Duh” din parohia Secaș, protopopiatul Ineu, păstorită de preotul Tuțu Petcuț. P.S. Sa a slujit sfânta liturghie, rostind și cuvîntul de învățătură în care a dezvoltat tema „Răsplata muncii”, pe baza pericopei evanghelice a zilei.

Vecernia a fost oficiată în biserica „Bunavestire” din filia Mustești aparținătoare parohiei Bontesti din același protopopiat unde P.S. Episcop Timotei a rostit o meditație despre „Binecuvîntarea muncii”.

În duminica următoare, 13 septembrie a.c., Întîistătătorul eparhiei a poposit în mijlocul credincioșilor de la biserica „Sfînta Treime” din Hațeg II, binecuvîntînd lucrările de reparație și pictură și slujind în continuare sfînta liturghie. P.S. Episcop Timotei a predicat în cadrul serviciului divin despre „Slujire și iubire”, stăruind asupra legăturii dintre jertfa Mintuitorului Iisus Hristos, din iubire pentru întregul neam omenesc, și sfînta liturghie, precum și despre implicațiile acesteia în viața creștină a fiecăruia dintre noi.

După amiază P.S. Sa a oficiat slujba vecerniei în biserica „Sf. Nicolae” din Hațeg I. Pornind de la pericopa Apostolului duminical, Chiriarul a dezvoltat subiectul vorbind despre „făptura cea nouă”.

În duminica din 27 septembrie 1987, P.S. Episcop Timotei însoțit de la Centrul eparhial de P. C. arhid. Teodor Babuția, a efectuat o vizită canonică parohiei cu hramul „Bunavestire” din Subcetate, protopopiatul Petroșani, tîrnosînd biserica parohială și săvîrșind sfînta liturghie, în prezența unui mare număr de credincioși. La momentul potrivit, Chiriarul a rostit un bogat cuvînt de învățătură, pe marginea pericopei duminicale a „pescuirii minunate”, insistînd asupra actului sfințirii bisericii și a îndatoririi credincioșilor de a asculta propovăduirea credinței celei drepte, apostolice, de către urmașii legiuirii ai sfinților apostoli și de a rămîne pe temelia credinței ortodoxe, ca mădulare vii ale trupului tainic al Mintuitorului nostru Iisus Hristos.

După-amiaza, P. S. Episcop a poposit în mijlocul credincioșilor din filia Bucium, cu care prilej s-a săvîrșit o scurtă doxologie. Cuvîntul de învățătură al ierarhului a fost axat pe sensul construirii bisericii în formă de cruce. Cu același prilej, P.S. Sa a dat și îndrumări privitoare la lucrarea de finisare și pictare a lăcașului.

Tot în cursul după-amiezii, înaltul ierarh a oficiat slujba vecerniei în biserica filiei Balomir, aparținătoare parohiei Sintămăria Orlea, și a predicat despre milostenie, ca îndatorire a credinciosului, pornind de la pericopa Apostolului zilei, în contextul în-sușirii prin har, credință și fapte bune, în cadrul Bisericii noastre dreptmăritoare.

Biserica închinată „Duminicii Orbului” din filia Valea Lupului a parohiei Baru Mare, protopopiatul Petroșani, a avut bucuria duhovnicească de a primi în mijlocul ei pe Chiriarul eparhiei în duminica din 11 octombrie a.c. Cu acest prilej P.S. Episcop Timotei a săvîrșit tîrnosirea lăcașului, iar în continuare a săvîrșit sfînta liturghie arhierescă. La momentul potrivit, Chiriarul a rostit predica despre „Puterea cuvîntului lui Dumnezeu”, pornind de la Pilda Semănătorului și în legătură cu hramul bisericii și cu Sinodul VII ecumenic.

După amiază, Prea Sfinția Sa a făcut o vizită chiriarhală filiei Simpetru a parohiei Bărăști din protopopiatul Petroșani, asistind la slujba vecerniei. Ierarhul a predicat credincioșilor prezenți în număr mare despre „Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție”, cu aplicare concretă la cinstirea Sf. icoane.

În continuare, P. S. Sa a mai făcut cite un popas la bisericile din parohia Bărăști și filia Săcel.

În seara aceleiași duminici, P.S. Episcop Timotei s-a aflat în mijlocul obștei monahale de la mănăstirea Prislop, asistind la slujba de seară (Pavecernița) și rostind un cuvânt de învățătură cu privire la Sinodul VII ecumenic și cinstirea sfințelor icoane.

Itinerarul pastoral din acele zile s-a încheiat luni 12 octombrie a.c., prin participarea la slujba Te-Deumului, oficiată în catedrala „Sf. Nicolae” din orașul Deva, cu prilejul conferinței preoțești organizată în acea zi la sediul protopopiatului din Deva. La încheierea slujbei, P.S. Sa a vorbit preoților și credincioșilor aflați în biserică despre importanța sfințelor icoane, scoțind în evidență aspectele esențiale ale cinstirii lor.

Duminică, 18 octombrie a.c., Prea Sfințitul Episcop Timotei a purces la un nou itinerar pastoral, săvârșind slujba de tîrnosire a bisericii din parohia Pojoga, protopopiatul Deva, jud. Hunedoara, avînd hramul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”.

În drum spre parohia Pojoga, Chiriarhul eparhial s-a oprit la biserica avînd hramul „Cuvioasa Paraschiva” din Căprioara, protopopiatul Lipova, unde s-a săvîrșit o doxologie, la sfîrșitul căreia P.S. Sa a adresat credincioșilor un cuvînt în care a tilcuit pericopa evanghelică a zilei.

La Pojoga, P.S. Episcop Timotei a săvîrșit slujba de tîrnosire a bisericii parohiale, iar în continuare a oficiat sfînta liturghie arhierească, împreună cu un sobor compus din șase preoți și doi diaconi. În cadrul sfîntei liturghii Întîlțătătorul eparhiei a rostit predica în care adevoltat subiectul „Apărarea vieții, îndatorire permanentă a creștinului”. Au fost reliefate aspecte legate de multiplele sectoare de activitate, precum și faptul că în domeniul artei bisericești, icoanele redau o viață lăuntrică a celor reprezentați, ce comunică cinstitorului virtuți creștine, a căror lucrare contribuie la propășirea obștei, a întregii lumi.

După-amiază, același sobor slujitor a oficiat slujba vecerniei în biserica filiei Sălcuina, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”. Pornind de la cele două biserici vizitate și aflate în arpopiere — una străveche, alta nou-zidită — P.S. Sa a rostit un cuvînt de învățătură despre „Vechi și nou în viața Bisericii și în viața personală a fiecărui creștin”, iar în acest context despre însemnătatea Sfîntei Tradiții.

Prea Sfințitul Episcop Timotei și-a continuat activitatea misionară în cuprinsul eparhiei, poposind în ziua de 24 octombrie a.c. la biserica așezată sub ocrotirea „Cuvioasei Paraschiva” din Ohaba, protopopiatul Deva, unde Chiriarhul a slujit vecernia. În cadrul acesteia a rostit un ziditor cuvînt de învățătură despre recunoștință, pe marginea următoarei pericope evanghelice duminicale și ilustrînd-o cu exemple din viață.

Duminică, 25 octombrie a.c. P.S. Episcop Timotei s-a îndreptat spre filia Lăpugiu de Sus a parohiei Lăpugiu de Jos, spre a tîrnosi lăcașul de închinare al bunilor ei credincioși. După slujba tîrnosirii bisericii, a urmat sfînta liturghie arhierească, în cadrul căreia P.S. Sa a rostit credincioșilor un cuvînt de învățătură pe marginea pericopei duminicale, cu vindecarea demonizatului din ținutul Gherghesenilor, scoțind în evidență darul lui Dumnezeu care se revarsă cu îmbelșugare peste toată firea.

După amiază, P.S. Episcop Timotei s-a aflat în mijlocul credincioșilor parohiei Lăpugiu de Jos, unde a fost așteptat cu aceeași bucurie. La slujba vecerniei, Chiriarhul a rostit o meditație despre sensul și valoarea icoanelor, precum și despre temeiul cinstirii lor, iar în legătură cu lăcașul bisericii, de o deosebită valoare istorică, a scos în evidență atașamentul credincioșilor față de pămîntul strămoșesc.

Itinerarul pastoral al lunii octombrie s-a încheiat în parohia Lăsău din același protopopiat, unde P.S. Sa a săvîrșit slujba vecerniei. În cadrul ei, Chiriarhul eparhiei a predicat despre minunile săvîrșite de Mîntuitorul, insistînd asupra evangheliei duminicale, în sensul adevăratei temeri de Dumnezeu, întru lucrarea virtuții.

HRAMURI MĂNĂSTIREȘTI

Mănăstirea Prislop este un așezământ mănăstiresc cu un trecut care cinstește Biserica Ortodoxă Română din acest colț de țară. În fiecare an, în ziua de 14 septembrie — „Înălțarea Sfintei Cruci” — credincioșii din localitățile aflate în apropierea mănăstirii, dar și din alte părți, vin să se roage împreună cu prilejul hramului.

Serbarea hramului din acest an a primit o notă de solemnitate deosebită, prin prezența Prea Sfințitului Episcop Timotei, care, înconjurat de un mare sobor de preoți și diaconi, a săvârșit sfânta liturghie. La momentul potrivit, în cuvîntul de învățătură, P.S. Sa a vorbit despre semnificația sfintei cruci în istoria Bisericii, precum și despre sensul acesteia în viața creștinului.

Ziua de 8 septembrie a fiecărui an îmbracă în haină de sărbătoare așezământul mănăstiresc „Sf. Simeon Stîlpticul”, Arad-Gai, prin serbarea hramului „Nașterea Maicii Domnului”.

În acest an serbarea hramului a avut loc în prezența Prea Sfințitului Episcop Timotei.

În ajunul sărbătorii, s-a oficiat slujba vecerniei cu litie de către Întîistătorul eparhiei, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi. Predica a fost rostită de P.C. Părinte Dimitrie Cuzman, misionar protopopes, în cadrul căreia a insistat asupra semnificației actuale a învățăturii Mîntuitorului Iisus Hristos.

După slujba vecerniei cu priveghere, P.S. Episcop Timotei a adresat credincioșilor un cuvînt de bun venit la sfînta mănăstire, tilcuind apoi semnificația hramului. A urmat slujba „Paraclisului Maicii Domnului”, iar la miezul nopții s-a oficiat sfînta liturghie, cînd au avut prilejul să se împărtășească credincioșii pregătiți pentru primirea Sfintei Euharistii.

În ziua hramului, 8 septembrie, la altarul din curtea mănăstirii s-a oficiat sfînta liturghie arhierască de către P.S. Episcop Timotei, înconjurat de un impunător sobor de preoți și diaconi, din care a făcut parte și P. Cuv. Protos, Nistor Iovan, eclesiarhul mănăstirilor din Eparhia Aradului. Răspunsurile au fost date de obștea mare a credincioșilor sosiți la sfînta mănăstire. În cuvîntul de învățătură rostit, P.S. Sa a insistat asupra Prea Curatei Fecioare Maria, ca model al mamei creștine, ca rugătoare, mijlocitoare și acoperitoare pentru fiii ei duhovnicești. Calitățile acestea au fost ilustrate cu grăitoare exemple și pilde oferite de dascălii Bisericii.

La sfîrșitul sfintei liturghii, numeroși credincioși s-au împărtășit cu Sfintele Taine.

Prea Sfințitul Episcop Timotei a mulțumit, în încheiere, tuturor credincioșilor pentru participare, urîndu-le sănătate și mult spor în activitatea lor, precum și în dorința de a crește și a se desăvîrși duhovnicește.

Înălțați și întăriți duhovnicește, bunii credincioși ai eparhiei Aradului, prezenți la hramurile mănăstirești, s-au întors mai îndreptați la casele lor, păstrînd în mintea și inima lor, ca pe o comoară de mare preț, darurile duhovnicești de care s-au învrednicit.

CONFERINȚE PREOȚEȘTI

În luna septembrie 1987, în cuprinsul Eparhiei Aradului, Ienopolei și Hălmaگیului, a avut loc conferința preoțească de toamnă, cu tema: „Momente din luptele poporului

român pentru apărarea pământului strămoșesc, cu prilejul împlinirii a 1900 de ani de la urcarea pe tron a lui Decebal (87); a 530 ani de la urcarea pe tron a lui Ștefan cel Mare (1457); a 110 ani de la proclamarea independenței de stat a României (1877) și a 70 ani de la eroicele lupte de la Mărășești (1917)".

Lucrările conferinței preoțești desfășurate la cele șapte protopopiate au fost precedate de slujba Te-Deumului, în cadrul căreia s-a rostit cite un cuvânt de învățătură adecvat tematicii conferinței.

La protopopiile Arad și Ineu, conferințele au fost prezidate de Prea Sfințitul Episcop Timotei, iar la celelalte protopopiate de P.C. Părinte Teodor Greuncean, vicar administrativ. Întâistătorul eparhiei și delegatul Centrului eparhial au insistat asupra importanței tematicii conferinței, subliniind că „Sfintul Sinod a hotărât să fie tratate aceste patru teme într-o singură conferință spre a constitui un subiect unitar, în care să se vadă și aportul Bisericii la tot ce a însemnat propășirea patriei, până la acest popas aniversar al țării noastre, ca Republică. Pe planul istoriei, s-a observat contribuția Bisericii noastre și a slujitorilor ei, la marile evenimente din viața poporului nostru”.

Pe marginea temei și a referatelor prezentate, au luat cuvântul un număr de 67 preoți. A luat cuvântul, de asemenea, și Viorel Cugerean, membru în Adunarea Eparhială și Consiliul Eparhial, veteran de război, care a participat activ, în calitate de ofițer, pe fronturile de luptă împotriva fascismului și horthysmului.

Vorbitorii au reliefat, în cuvântul lor, că „vatra” noastră românească a fost locuită permanent de români, care sînt aici dintotdeauna, fapt demonstrat de atîtea argumente arheologice, numismatice, epigrafice, lingvistice și de altă natură, subliniind și rolul creștinismului în viața poporului român și mai ales în procesul etnogenezei sale. Cărțile și manuscrisele liturgice ale evului mediu au contribuit la unitatea noastră de credință și de neam.

În cadrul concluziilor, Prea Sfințitul Episcop Timotei și delegatul eparhial au scos în relief faptul că întâlnirea cu preoții la această conferință preoțească a fost o adevărată lecție de istorie și patriotism.

CONFERINȚĂ ADMINISTRATIVĂ

Lucrările conferințelor administrative din luna octombrie 1987, cu tema „Rolul disciplinei financiare și a evidențelor în activitatea unităților bisericești”, s-au desfășurat la nivel județean, potrivit îndrumărilor Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Ele au avut loc în zilele de 12—13 octombrie a.c. la biserica „Sf. Nicolae” din Deva cu toți preoții protopopiatelor din județul Hunedoara, și respectiv la biserica „Adormirii Maicii Domnului” din Arad, cu toți preoții protopopiatelor din județul Arad.

Cele două conferințe au fost prezidate de Prea Sfințitul Episcop Timotei, iar materialul de specialitate a fost prezentat de Viorel Ungureanu, contabil șef la Episcopia Buzăului, delegat al Administrației Patriarhale la aceste conferințe.

În cuvîntul său, P.S. Episcop Timotei, după ce prezintă materialul adecvat, a subliniat că majoritatea preoților își fac conștiincios datoria, dar mai există și unele deficiențe, fiind necesar „să ne încadrăm cu toții în emulația de care este cuprinsă țara întreagă, pentru fericirea întregului popor”.

După ce delegatul Administrației patriarhale a prezentat întregul material legat de tema propriu-zisă a conferinței, la timpul potrivit a oferit lămuriri competente la întrebările puse de participanți. Au luat cuvîntul unii membri ai permanenței, Consiliul Eparhial și un număr de preoți, care s-au referit la aspecte concrete ale vieții bisericești locale.

La încheierea lucrărilor conferințelor administrative, Prea Sfințitul Episcop Timotei, a cerut tuturor preoților din eparhie să-și facă datoria cu toată conștiinciozitatea.

PROBLEMELE MISIONARE ÎN ATENȚIA CENTRULUI EPARHIAL

O nouă analiză a problemelor misionare — aflate în atenția permanentă a Centrului eparhial — a fost efectuată în ziua de 1 septembrie 1987. În aceea zi s-au întrunit sub președinția Prea Sfințitului Episcop Timotei, protopopii și misionarii protopopești și alți ostenitori din cadrul Centrului eparhial arădean, pentru a face bilanțul celor realizate pe tărîm misionar, la nivel parohial, prin propovăduirea și apărarea dreptei credințe, precum și de a schița jaloane ale activității viitoare în acest domeniu. La începutul întrunirii, P.C. Părinte Petru Dărău, misionar protopopesco la Lipova, a prezentat referatul intitulat „Activitatea pastoral-misionară în lumina îndrumărilor, de la ultima consfătuire”.

În continuare, P.C. Părinte Teodor Greucean, vicar administrativ, a expus îndrumările Sfințitului Sinod privind organizarea conferințelor preoțești și administrative.

Pe marginea celor prezentate au luat cuvîntul mai mulți participanți, scoțînd în evidență diferite aspecte ale activității misionare din cadrul parohiilor, printre care rostirea predicilor și a meditațiilor tematice în cadrul serviciilor religioase, problema priorităților în organizarea misiunilor la unele parohii.

În continuare, au fost analizate — cu conducătorii oficiilor protopopești — problemele administrative curente ale eparhiei, îndeosebi privind disciplina personalului bisericesc, în funcție de îndatoririle sale misionare.

La încheierea consfătuirii, P.S. Episcop Timotei a tras concluziile ce se desprind, destinate îmbunătățirii continue a muncii în aceste sector al vieții bisericești.

Vasile Vărădean, *Cîntecul la el acasă...*, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1985, pp. 231.

Este bine cunoscut faptul că preocupările muzicale ale bănățenilor s-au înscris deja în panteonul culturii naționale, fenomen privit mai întâi cu încurajatoare aprecieri, apoi cu reală și sinceră admirație. Una dintre laturile acestor preocupări se referă la activitatea muzicală bisericească și laică, la folclor, la organizarea și conducerea corurilor, toate întregind marea epopee muzicală a Banatului de ieri și de azi.

Editura Mitropoliei Banatului a publicat recent cartea profesorului Vasile Vărădean, care prin bogăția materialului muzical inedit, îmbrățișează ambele aspecte ale acestor preocupări, aducînd o reală contribuție la cunoașterea și aprofundarea istoricului muzicii românești din Banat.

Cartea este împărțită în nouă capitole și însoțită de fotografiile numeroaselor coruri și fanfare de pe pămîntul Banatului, ca și a diferiților lor conducători, din mijlocul cărora nu lipsesc preoții. Primul capitol, intitulat: „Vechimea și temeiurile populare ale muzicii bănățene românești” (pp. 8—14), tratează istoricul și predispoziția muzicală a bănățenilor care, în comparație cu frații lor din alte ținuturi, s-au bucurat de o mai norocoasă și mai bogată moștenire de la marii înaintași, inserînd opiniile unor oameni de cultură români și străini privitoare la vechimea milenară a cîntecului pe aceste meleaguri, ce se confundă cu însăși formarea limbii noastre și oglindește „firea și tradițiile oamenilor din acest colț de lume” (p. 10).

În cap. II, intitulat „Despre folclorul românesc din Banat” (pp. 15—25), autorul face o succintă prezentare a colecțiilor de folclor literar și muzical din Banat, publicate de folcloriști, a căror intenție era de a dovedi cu argumente folclorice, alături de cele istorice, că „sufletul latin al strămoșilor noștri s-a păstrat în obiceiurile poporului român” (p. 19). Printre cercetătorii

cei mai avizați sînt amintiți: Eftimie Murgu, Ambrozie Jurma, Henric Ehrlich, Pavel Vasici, Atanasie Sandor, Mircea Stănescu, Atanasie M. Marienescu, George Cătană, Tiberiu Brediceanu, Sabin Drăgoi, George Breazu, Gheorghe Ciobanu, Nicolae Ursu, Ștefan Perianu, Avram Corcea etc.

În capitolul următor — „Lăutari din Banat” (pp. 26—72) — este prezentată pe larg activitatea tarafurilor bănățene care au cultivat și au păstrat muzica populară cu originalitatea ei. Se face o distincție clară între muzica populară bănățeană, răspîndită de lăutarii țigani și români din Banat, și cea a altor lăutari țigani care cîntau ceea ce auzeau din alte părți, strecurînd formule melodice și ritmice total străine de creația folclorică muzicală autohtonă, deoarece: „În muzica lăutărească bănățeană nu se înfiltează nici influența mahalalei, nici a bulevardelor orașenești, așa ca în aceea a unor lăutari din alte părți ale țării, care trăiau de obicei, printre populația amestecată, cosmopolită, de la periferiile orașelor și cîntau unei anumite noierimi străine, sau înstrăinate, fanariotă sau franțuzistă, care n-avea nimic comun cu sufletul poporului român” (p. 28).

În continuare se prezintă activitatea tarafurilor de lăutari răspîndiți pe întreg cuprinsul Banatului, dintre care cel mai vestit a fost cel al fraților Alexa și Iosif Bircă. Prin „faima lui de creator de cîntece populare în cel mai autentic și original stil popular”, Alexa Bircă poate sta cu cîntece alături de cei mai înzestrați lăutari români din toate timpurile, Barbu Lăutarul, Nicolae Picu, Nica Iancu Iancovici, Petrea Crețul Șolcan, Grigore Vindireu, Sava Pădureanu, George N. Ochialbi, Cristache Ciolac, Nicolae Buică, Grigoraș Dinicu și alții” (p. 45).

Este prezentată apoi activitatea lui Alexa Lorca, Iosim Dobre, Luță Iovită și Nica Iancu Iancovici, ca și cea a altor muzicanți și tarafuri care au activat cu deosebită măiestrie și dezinvoltură, ca spre exemplu taraful învățătorului director și conducător Adrian Pitic și al fratelui său Romul Pitic, pe care-l

menționează și folcloristul Nicolae Ursu în binecunoscutele sale colecții folcloristice. Aproape toți membri orchestrelor populare, precum și dirijorii acestora, au apărut și s-au dezvoltat în Valea Cărașului, în comuna Ciclova Montană care „a fost leagănul băănățean al unei adevărate generații spontane de lăutari” (p. 55).

Partea a doua a acestui capitol este rezervată activității lăutarilor din Valea Al-măjului, adevărați ambasadori ai cîntecului și jocului popular din Banat. Între aceștia, un loc de frunte îl ocupă violonistul Ion Luca Bănățeanul, „unul dintre toți lăutarii români din toate regiunile țării și din toate timpurile” (p. 59), care a desfășurat o bogată și îndelungată activitate de lăutar și culegător de folclor muzical băănățean și care, „a contribuit substanțial la răspîndirea folclorului muzical băănățean, nu numai în însăși capitala țării, ci în toată țara, prin permanentele sale emisiuni oferite de Radioteleviziunea Română” (p. 60).

Cît privește repertoriul acestor tarafuri, autorul arată că era alcătuit din cele mai autentice forme și genuri muzicale folclorice ca: doinele, baladele, jocurile și în-vîrțile băănățene nealterate de vreo influență străină simțirii și sensibilității muzicale a românilor băănățeni.

Aceleași orchestre populare au avut un rol de mare importanță, păstrînd în întregime „originalitatea și puritatea acestui bun al spiritualității noastre și ferindu-l de impostură și fals, de alterare și contaminare, de demonetizare și standardizare, de vulgarizare și de „poluare” prin contrafaceri de gust îndoealnic” (p. 72).

În cap. IV, intitulat „Cîntăreți naționali și cîntăreți de strănă din Banat”, sînt prezenți un număr de soliști vocali care nu erau profesioniști ci amatori, „adică iubitori ai cîntecului, în cel mai nobil înțeles al cuvîntului, unica lor răsplată fiind propria lor desfătare sufletească și bucuria celor care le ascultau cîntecele” (p. 73). În majoritatea cazurilor, acești „cîntăreți naționali” erau și cei mai buni cîntăreți de strănă; ei nu erau salariați de nimeni, ci cîntau pentru „onoarea de a cînta la biserică pentru consătenii lor” (p. 74). Cel dintîi menționat este Mircea Giucă, născut în anul 1787 în comuna Ticvaniul Mic din Valea Cărașului, cîntăreț de la care binecunoscutul folclorist băănățean Atanasie Marian Marienescu (1830—1919) a cules numeroase doine, balade, cîntece ocazionale etc. Un altul a fost Ilie Petrin, supranumit de contemporani Ilie Tîntăduță, cîntăreț a cărui populari-

tate astrăbătut între Banatul, datorită modului ingenios în care își dădea reprezentațiile muzicale.

Ansamblul orchestral — în înțelesul modern al cuvîntului ce-l însoțea pe cîntăreț era alcătuit din vioara lui solistă, violă și contrabas, tobă mare, clopoței și cînele. Deși această „mașină muzicală” — cum îi spune autorul citînd pe preotul Eugen Popovici — nu realiza o armonie perfectă, „lumea însă asculta cu plăcere, minunîndu-se de ceea ce n-a mai văzut și n-a mai auzit” (p. 83).

Al treilea și ultimul cîntăreț prezentat de autor în acest capitol, este Niță Pop din Lugoj, care „a fost un fel de Anton Pann al Banatului” (p. 85). Avea un ineputabil repertoriu de doine și balade, de bucurie și tristete, de jale și de dor, „izvor nesecat de mii și mii de melodii legate de atîtea da-tîni, obiceiuri și credințe, de sărbători, nunți, botezuri, șezători, etc., etc.” (p. 75).

În cap. V se face o expunere detaliată a uneia dintre cele mai de seamă preocupări, o mîndrie a băănățenilor, — cînarea în cor. Pînă în secolul XIX, nu sînt numeroase dovezi despre această frumoasă și vrednică de laudă preocupare, datorită „măsurilor de oprire politică și culturală a băănățenilor în perioada fostei monarhii austro-ungare” (p. 87).

După apariția primului cor în Banat (1841 — corul bisericesc din Lugoj), se subliniază că înființarea primului cor sătesc este legată de numele preotului Trifu Șepetian, la Chizătau în 1857, care „constituie primul capitol din istoria corurilor bisericești sătești din țara noastră” (p. 90). I-au urmat altele, autorul prezentînd tabloul cu datele înființării a 76 coruri ce funcționau pe întreg cuprinsul Banatului, care atestă „una dintre cele mai caracteristice particularități ale culturii românești din Banat, din secolul al XIX-lea: mișcarea muzicală” (p. 95). Atît repetițiile organizate sistematic, cît și concertele propriu-zise pe care le dădea în diferite localități ale Banatului, constituiau o adevărată școală unde fiecare membru al formației „nu învăța numai să cînte, să recite poezii, să spună monoloage și să joace teatru, ci învăța mai ales să-și apere limba, credința și neamul, participînd la toate bătăliile pe care corul le purta, împotriva asupritorilor de atunci, pentru păstrarea ființei noastre naționale” (p. 97). Spre a-și impli rosturile lor naționale, ele au fost mai întîi „coruri bisericești, întrucît, după cum se știe, Biserica noastră Ortodoxă, s-a identificat totdeauna cu înaltele idealuri ale neamului

nostru de totdeauna" (p. 98).

În cap. VI (pp. 99—120) este prezentat critic repertoriul corurilor bănăţene, care la început era alcătuit mai mult din lucrări aparţinând unor compozitori străini, apoi eforturile preoţilor Trifu şi Lucian Şepeţian pentru continuarea muncii culturale cu cel mai vechi şi deopotrivă renumit cor sătesc din ţara noastră, cel de la Chizăţău. După 1900, programele acestuia s-au îmbogăţit simţitor cu lucrări corale scrise de compozitori români ca: Ciprian Porumbescu, Gavril Musicescu, Tudor Flondor, Isidor Vorobchievici, Constantin Cordoneanu, Ion Vidu etc. Este scoasă în evidenţă şi activitatea muzicală bisericească, întrucât „în Banat nu a existat nici un cor bărbătesc, mixt, sau de copii, mai ales la sate, care să nu fi cîntat şi la biserică, chiar dacă unele nu cîntau decât la sărbătorile mari şi, din cînd în cînd, duminică" (p. 117). Ele au contribuit substanţial la „cultivarea, păstrarea şi îmbogăţirea limbii naţionale, pe care românii o ascultau cu atîta dragoste şi emoţie în bisericile lor, în fiecare duminică şi sărbătoare" (p. 119).

Cap. VII este rezervat prezentării succeselor deosebite, de răsunet, pe care le-au obţinut aceste formaţii corale, conduse de bărbaţi cu diverse încheieturi profesionale, printre care şi preoţi. Un loc de frunte îl ocupă acelaşi cor sătesc de la Chizăţău, condus de preotul Lucian Şepeţian şi cel din comuna Marcoveţ înfiinţat în 1869.

Sînt prezentate apoi două evenimente importante din viaţa corurilor bănăţene: jubileul a 25 ani de existenţă acorului de la Chizăţău şi participarea corurilor bănăţene la expoziţia jubiliară de la Bucureşti din anul 1906, unde au fost premiate corurile din Lugoş şi Sînnicolau Mare.

În penultimul capitol, intitulat „Epoca de organizare a corurilor şi fanfarelor bănăţene după unire" (pp. 132—191), autorul expune perioada de organizare şi dezvoltare paşnică a acestor coruri, care pînă la Marea unire au luptat „cu jandarmii, cu notarii, cu solgăbirăii, cu judecătorii, cu toţi aceia care urmăreau fătîş înăbuşirea oricărei manifestări culturale româneşti" (p. 132). Sînt prezentate eforturile deosebite depuse de Ion Vidu „tribunul muzical al Banatului", de elevul şi prietenul său Iosif Velceanu, de a înfiinţa „Asociaţia corurilor şi fanfarelor române din Banat" (1922), care urmărea încheierea tuturor corurilor într-un larg şi impunător corp „cu rosturi de cultivare a muzicii româneşti şi de promovare a progresului cultural şi social al satului românesc" (p. 135).

Autorul oferă şi un scurt istoric al curşurilor de teorie muzicală şi de dirijat, iniţiate de preotul Lucian Şepeţian în 1880, care au fost amplificate de Ion Vidu la Lugoş şi transformate în adevărat conservator de muzică la Timişoara, prin grija profesorilor şi compozitorilor Iosif Velceanu, Filaret Barbu, Sabin Drăgoi, I. Şt. Paulian, Ioachim Perianu şi alţii.

Revitalizarea întregii activităţi culturale artistice, produsă în întreg Banatul, a fost susţinută cu competenţă de muzicienii de prestigiu: Tiberiu Brediceanu, Sabin Drăgoi, Iosif Velceanu, Timotei Popovici, Nicolae Ursu, Filaret Barbu, Ioachim Perian, Nicolae Lighezan, dirijorii şi compozitorii ţărani: Vidu Guga, Nistor Miclea, Pau Farca şi alţii. Toate eforturile au avut ca urmare „Mare serbare jubiliară a cîntecului românesc" (pp. 175—185), una dintre cele mai frumoase realizări artistice ale bănăţenilor, pe care autorul o descrie cu lux de amănunte.

În ultimul capitol intitulat: „Corurile de copii" (pp. 186—191) este expusă activitatea muzicală — destul de accentuată — a numeroaselor coruri de copii ce s-au format pe lîngă cele mixte sau bărbăteşti de adulţi în multe din comunele şi satele bănăţene.

În încheiere, autorul oferă o bogată bibliografie de specialitate, fotografiile lăutarilor, dirijorilor, corurilor şi fanfarelor care au contribuit substanţial la amplificarea fenomenului muzical bănăţean, care a scris „o pagină de unică, originală şi specifică participare bănăţeană la pregătirea patrimoniului spiritual al neamului românesc" (p. 190).

Scrisă într-un stil plăcut, uşor accesibil, cartea profesorului Vasile Vărădean se recomandă de la sine, fiind de un real folos nu numai profesorilor de muzică din şcolile de toate gradele, ci şi altor oameni de cultură care doresc să cunoască larga activitate muzicală a Banatului. Este un adevărat compendiu, cu reale şi trainice calităţi ştiinţifice şi patriotice, reflectînd un minunat colţ de ţară unde „s-a cîntat cu drag şi s-a cîntat frumos".

Diacon prof. MARIN VELEA

Preot Antohie Radu, *Cîntări bisericești și populare*, editura Episcopiei Buzăului, Buzău, 1987, pp. 366.

Editată din inițiativa Prea Sfințitului Episcop Epifanie al Buzăului, culegerea de cîntări bisericești și populare de curînd decedatului preot Antohie Radu este o valoroasă contribuție la îmbogățirea colecției noastre naționale de folclor, punînd astfel la îndemîna specialiștilor și a iubitorilor de muzică bisericească și populară, noi comori ale inepuizabilului nostru tezaur de spiritualitate românească.

Adunate ani de zile cu pricepere și dăruire, culegerea cuprinde, în partea întâi, 218 colinde — melodii și text — din aproape toate județele țării, iar în partea a doua, 43 colinde, prelucrate pentru cor mixt, precum un imn arhieresc tot pentru cor mixt.

Un referat din 1974, al Institutului de folclor, privind culegerea preotului Antohie Radu, subliniază, printre altele, despre culegător, „că posedă o temeinică pregătire muzicală, îmbinată cu cunoașterea limpede a principiilor de bază ale muncii științifice de culegere, transcriere și notare a muzicii populare”, lucrarea fiind „o colecție monografică antologică a speciei muzical-folclorice de colind și a cîntecului de stea...”, iar Biroul Secției de muzicologie al Uniunii Compozitorilor, într-un alt referat, din 1975, adăuga: „Colecția este extrem de importantă prin valoarea artistică a multor piese care atestă vigoarea creației noastre populare. Autorul prezintă cîntece de stea, colinde rituale, colinde lăsești, care ar putea oferi compozitorilor material de referință pentru creația lor” (citează în Prefața semnată de pr. Constantin Drăgușin).

În „Cuvîntul înainte”, P.S. Episcop Epifanie, evocă începuturile muzicii cultice la români, muzica din Eparhia Buzăului și contribuția preotului Antohie Radu la cultivarea muzicii bisericești și folclorice, lucrările sale — publicate și aflate în manuscris — precum și traduceri efectuate din limbile greacă și latină și din alte șase limbi moderne.

Chiar dacă conținutul culegerii preotului Antohie Radu este aranjat după alt sistem de clasificare tipologică decît cel adoptat de Colecția națională de folclor — care tinde spre un corpus reprezentativ al folclorului românesc, prin cercetări etnologice și dialectologice exhaustive — totuși culegerea preotului Antohie Radu este un prețios document pentru vechimea, frumusețea și

valoarea colindei și, în general, a folclorului românesc; un document al moștenirii noastre milenare pentru omogenitatea și continuitatea neamului nostru, „o fereastră a noastră deschisă spre cer” — cum își încheie „Cuvîntul înainte”, P.S. Episcop Epifanie.

Totodată, ea este și un exemplu pentru preoții din țara noastră, care pe lângă îndatoririle lor duhovnicești, trebuie să le aibă și pe acelea de păstrători și cultivatori ai colindelor noastre tradiționale, ele constituind, așa cum s-a spus, o adevărată epopee națională românească.

„Avem convingerea — scrie pr. Constantin Drăgușin — că o apropiere de aceste colinde, fie și numai printr-o simplă lectură, va confirma — o dată în plus — aprecierea făcută cîndva de Ovid Densusianu folclorului românesc, în general, considerîndu-l „icoana sufletească adevărată a poporului nostru”.

Prof. Vasile Vărădean

Wilhelm Nyssen, *Katholizismus — Orthodoxie, Entzweiung oder Ergänzung? (Catholicism-Orthodoxie, Despărțire sau completare)*, Luther — Verlag, Köln, 1986, pp. 57.

Dedicată teologului ortodox grec Nikos Nissiotis, lucrarea reprezintă, de fapt, o sinteză a contribuțiilor lui W. Nyssen, bun cunoscător al Teologiei ortodoxe și romano-catolice, pe marginea Schismei celei mari (1054), ca și a posibilității de reunificare a celor două Biserici. Încercînd să găsească modalități mai eficiente de dialog între ele, autorul pornește de la premisa unei „completări” (Ergänzung) reciproce în planul învățurii celor două Biserici și trecînd oarecum peste dezbinările survenite înainte și mai ales după anul 1054. Spre a reliefa multitudinea posibilităților de reunificare, autorul își structurează lucrarea în trei capitole, într-o viziune absolut ecumenică, încercînd să demonstreze în permanentă fondul comun de învățătură și spiritualitate al acestor două mari Biserici.

I. Prima parte a lucrării „Zum Stand des Dialogs mit den Kirchen des Ostens” (Cu privire la situația dialogului cu Biserica Răsăritului pp. 11—24), reprezintă o încercare de reevaluare a pozițiilor de pe care cele două Biserici trebuie să pornească dialogul în perspectiva reunificării lor.

Autorul pleacă de la discuțiile, purtate într-o nouă orientare, în cadrul Conciliului II Vatican, remarcând că acolo s-a accentuat ideea (cardinalul Frings) imposibilității justificării primatului juridicțional al papei din punct de vedere istoric. Un anume primat ar putea fi revendicat — se subliniază — cel mult de patriarhul Antiohiei, deoarece Sf. Apostol Petru a fost „episcop” (?) în Antiohia, înainte de martirul său în Roma. Argumentația primatului papal nu se poate baza, sub acest aspect, decât pe faptul că Roma era un vechi și renumit oraș, sau pe faptul că acolo se află mormîntul Sfîntului Petru, ceea ce nu constituie motivație suficient de temeinică (p. 14).

Pe baza Conciliului II Vatican, autorul mai remarcă faptul că, potrivit Noului Testament, există două structuri legitime, dar deosebite ale Bisericii: „cea patriarhală”, care corespunde Bisericii răsăritene, legată de colegiul apostolilor, și cea a „scaunului lui Petru”, impusă Bisericii apusene. Este clar, însă, că patriarhatele din perioada timpurie a Bisericii sînt de origine apostolică și nu au fost instituite de Roma (p. 14). În perspectiva reunificării celor două Biserici, Conciliul II Vatican nu exclude bogata moștenire a Bisericii răsăritene, ci o socotește împotrivă, „o moștenire a întregii Bisericii a lui Hristos” care trebuie respectată de toți (p. 15).

Mai departe, autorul pune în lumină câteva puncte de legătură între cele două Biserici, care în ciuda despărțirii survenite, au rămas în continuare „unite în aceeași comuniune frățască de credință și viață sacramentală”. Nu trebuie subapreciat adevărul că dogmele fundamentale ale credinței creștine au fost definite la sinoadele ecumenice care au avut loc în Răsărit. Bisericele răsăritene „au suferit mult pentru păstrarea acestei credințe”. Despărțirea celor două Biserici a survenit și din pricina faptului că moștenirea apostolică a fost preluată sub forme și moduri diferite în Răsărit și Apus, de care este legată și diferența de mentalitate și viață între cele două părți, care a jucat un rol important în această sciziune. A apărut, astfel, o carență de înțelegere și iubire reciprocă, ce a contribuit într-o bună măsură la declanșarea despărțirii.

Pe baza structurii sacramentale comune „o anumită comuniune liturgică în diferite împrejurări adecvate, cu aprobarea autorității bisericești, nu e numai posibilă ci chiar recomandabilă” (p. 18) — scrie autorul. Plecînd de la decretul „*Orientalium*

Ecclesiarum” al Conciliului II Vatican, autorul dorește să sugereze această punte de legătură a celor două Biserici, întrucît structura sacramentală reprezintă cel mai puternic garant al unității și suport al comuniunii euharistice. El se întreabă, chiar, de ce nu se acordă mai multă prioritate acestui aspect de către papalitate în dialogul între cele două Biserici, mai ales că se știe foarte bine că primatul juridicțional a fost greșeala care a contribuit cel mai mult la despărțirea celor două Biserici (p. 22). Nyssen semnalizează și bogăția spiritualității monahismului răsăritean, care aconstituit, de fapt, izvorul celui apusean. De aceea, „romano-catolicii ar trebui să se deprindă mai mult cu aceste bogății spirituale ale părinților răsăriteni” (p. 19). Unirea celor două Biserici nu exclude anume particularități legate de spiritualitatea, viața liturgică sau puterea disciplinară, care țin de tradițiile diferite ale celor două Biserici, fiindcă ele aparțin, totuși, catolicității și apostolicității Bisericii. Dacă unele aspecte ale Revelației au fost mai bine înțelese sau mai bine scoase în evidență într-o biserică sau alta, aceasta înseamnă că trebuie mai degrabă să vorbim de o *completare reciprocă*, decât de o opoziție (p. 20).

Autorul insistă pentru depunerea unor eforturi stăruitoare spre realizarea treptată a unirii Bisericii în diferitele ei așezăminte și forme de viață, mai ales prin rugăciune și printr-un dialog frățesc cu privire la doctrină, ținînd seama de necesitățile spirituale stringente din vremea noastră. Amintind scepticismul unor teologi ortodocși, datorită experiențelor triste ale Bisericii Ortodoxe, cauzate de accentul pus pe primatul juridicțional, Nyssen crede că papalitatea nu va mai trece cu vederea poziția, jurisdicția și dreptul patriarhatului, ilustrate de canoanele sinoadelor ecumenice.

II. În partea a doua a lucrării intitulată „*Die Bedeutung der ostkirchlichen Tradition für Europa*” (Însemnătatea tradiției Bisericii răsăritene pentru Europa, pp. 25—36), autorul scoate în evidență concordanța absolută a tradiției răsăritene cu tezaurul de învățătură și viață apostolică, împreună cu importanța acestora pentru dialogul cu Biserica apuseană.

Biserica răsăriteană nu a dus nici un fel de inovații în învățătura și tradiția ei, ea reușind să păstreze și să se alimenteze în continuare — în ciuda situațiilor istorice vieteze prin care a trecut — din bogăția învățăturii patristice, fundamentată pe învățătura apostolică. Dacă se poate vorbi de

o înnoire în această privință, ea își are rădăcinile adânc înfipte în credința apostolică. Pentru Biserica Ortodoxă, „noul” înseamnă ceva puternic ancorat în tradiția apostolică, nu o denaturare a acesteia, înseamnă o actualizare permanentă a acestui inepuizabil tezaur de învățătură. Dimpotrivă, în Biserica apuseană, toate aceste izvoare și învățături ale Bisericii primare reprezintă doar „piese de muzeu” (p. 27).

Autorul găsește explicația acestei deosebiri în faptul că în Răsărit întreaga tradiție reprezintă o „țesătură structurală” de elemente interdependente, formînd un tot inseparabil, dintre care patru sînt mai importante: apofatismul, învățătura de credință organică, forma liturghiei și săvîrșirea rugăciunii.

În ceea ce privește învățătura de credință organică, ea se manifestă nu numai în liturghie și rugăciunile ei, ci în întreaga spiritualitate și întotdeauna indestructibil legată de credința trinitară dintru început. Țesătura nouă pe care Biserica apuseană o face în jurul problemelor de credință — prin aceasta pierzîndu-se tocmai legătura de continuitate cu credința primară — este de neconceput în Răsărit. Apoi, spre deosebire de Biserica apuseană care a sărăcit tezaurul liturgic, din pricina tendinței permanente de actualizare, Biserica răsăriteană a păstrat intact acest tezaur, legat structural de Sfînta Tradiție. Pentru Biserica apuseană actualizarea a provocat o sărăcire din punct de vedere liturgic, pe cînd din punct de vedere ortodox ea este o îmbogățire.

Fundamentată profund pe Sfînta Tradiție, învățătura ortodoxă cu privire la liturghie reliefează mai departe aspectul ei de actualizare a operei de mîntuire a lui Iisus Hristos, care culminează cu prezența reală a Domnului sub chipul pîinii și vinului în Euharistie, spre deosebire de învățătura romano-catolică, în care (după ultima reformă liturgică) slujba liturghiei constă într-o „adunare a credincioșilor” pentru „ascultarea Cuvîntului dumnezeiesc” (p. 33).

W. Nyssen susține necesitatea unui dialog în această problemă, tocmai pentru că Biserica apuseană să regăsească rădăcinile care cîndva au fost comune, de unde reiese și importanța tradiției răsăritene pentru întreaga Europă creștină. Aceeași valoare reiese și din săvîrșirea rugăciunii, care, pentru Biserica răsăriteană, a rămas cea unitară a întregii Biserici, proprie tuturor credincio-

șilor, fără a fi rezervată, ca în Apus, doar preoților și călugărilor.

III. În ultima parte a lucrării „Neue Impulse des alten Glaubens aus der Theologie der Väter in Ost und West” (Noi impulsuri ale vechii credințe din Teologia patristică în Răsărit și Apus, pp. 37—56) — autorul atrage atenția că începînd cu apariția credinței creștine, se poate vorbi de o nouă calitate a existenței (Daseinsqualität), lucru experiabil astăzi din nou. Pornind de la această înnoire a calității vieții și existenței în general, autorul amintește de Sfîntii Efrem Sirul, Benedict de Nursia, Macarie Egipteanul, între mulți alții, la care „ascultarea și trezvia” constituie un prim impuls pe drumul îndumnezeirii, în contextul vremurilor în care trăim. În afară de aceasta, un nou impuls pentru viața creștină de astăzi îl constituie *urmatea lui Hristos* (pp. 43—44), sau, tot la fel, *unitatea în rugăciune a Duhului cu glasul* (p. 53).

În contrast cu gîndirea sistematică scolastică — remarcă Nyssen — gîndirea răsăriteană poate fi numită „organică”, subliniind caracterul strict al credinței și spiritualității răsăritene, mereu înnoit în deplină legătură cu moștenirea apostolică. În Răsărit, credinciosul de astăzi experiază totalitatea adevărurilor de credință întotdeauna în contextul gîndirii și trăirii patristice și în fiecare adevăr (cum ar fi cel liturgic) le cuprinde pe toate, grație legăturii intime dintre ele.

Lucrarea de față reușește să se impună în mod deosebit prin actualitatea ideilor pe care le subliniază. Scrisă într-o lumină foarte clară, ea invită la meditație profundă asupra posibilităților de dialog existente între cele două Biserici, în perspectiva reunificării lor, sugerînd progresele realizate în această direcție. Meritul autorului constă și în modul de abordare și tratare a problemelor din cuprinsul ei, un teolog apusean făcîndu-se „apologetul” învățăturii ortodoxe care a știut să păstreze mereu neștirbit tezaurul apostolic preluat de la Biserica primară.

Diacon prof. Nicolae Achimescu

Alexander Krischan, *Deutsche periodische Literatur des Banats — Zeitungen, Zeitschriften, Kalender — 1771—1971* (*Literatura periodică germană din Banat — ziare, reviste, calendare — 1771—1971*). München, 1987, 142 pp.

Colecționind un imens material necesar unei viitoare bibliografii germano-bănătene pentru perioada 1514—1964, autorul a strâns un număr de 20 000 titluri de lucrări tipărite, printre care și periodice. O parte a acestei colecții este prezentată într-o carte de sine stătătoare. Au fost cuprinse aici ziarele, revistele și calendarele germane, dar nu și anuarele, șematismele și programele de școală, deși cercetătorul a intenționat inițial să le cuprindă și pe acestea.

Autorul volumului, dr. Alexander Krischan din Viena (născut în 1920 la Jimbolia) s-a făcut cunoscut în special prin valoroasa sa carte intitulată *Die „Temesvarer Zeitung“ als Banater Geschichtsquelle (1852—1949)* (*Ziarul „Temesvarer Zeitung“ 1852—1949, ca izvor de istorie a Banatului*), tipărită în anul 1969 la München, în cadrul seriei „B“ a colecției intitulată „Opera de cultură sud-est germană“. Noul său volum a apărut în aceeași serie „B“ (lucrări științifice), purtând nr. 42.

Pentru a aduna materialul prezentat în această carte, autorul a studiat în biblioteci din Belgrad, București (Biblioteca Academiei R.S.R.), Budapesta, Cluj-Napoca, Ljubljana, Leipzig, Salzburg, Stuttgart, Timișoara (în 1970), Viena și Zagreb. A cuprins periodicele germane editate pe întreg teritoriul al Banatului istoric, deci dintre Mureș-Tisa-Dunăre și Carpați, pe o perioadă de două veacuri, cu începere din anul 1771, ce coincide cu apariția primului periodic bănățean, tipărit chiar la Timișoara, sub numele de „*Temeswarer Nachrichten*“ („Știri timișorene“).

Dezvoltarea economică a Timișoarei a determinat și apariția altor manifestări culturale, cum a fost teatrul în limba germană și revistele teatrale „*Notizen*“ (în anul 1828) și „*Thalia*“ (în 1830) — primele de acest fel apărute în întregul spațiu sud-est european. De o importanță aparte a fost și apariția periodicului „*Landes-Gesetz und Regierungsblatt für die serbische Wojwodenschaft und das temeser Banat*“, între anii 1851—1860, ca organ oficial al „Voivodinei sârbești și al Banatului timișan“, editat tot la Timișoara, în patru limbi. Deoarece între anii 1771—1851, la Timișoara nu au apărut alte perio-

dice decât în limba germană, se poate spune că această „foaie“ oficială, tipărită în patru limbi, a pus bazele publicațiilor naționale în Banat.

Înăurirea epocii dualiste, de tristă amintire, în anul 1867, a schimbat radical și caracteristicile periodicelor de limbă germană din Banat, deoarece ele au fost puse în slujba maghiarizării șvabilor. O primă reacție — destul de tirzie — împotriva maghiarizării șvabilor a apărut în presa de limbă germană abia la sfârșitul secolului XIX, când românii erau deja demult căliți în această luptă (a se vedea la Petru Oailde, *Lupta pentru limba românească în Banat*, Timișoara, 1983). Guvernul de la Budapesta a reacționat cu procese de presă, amenzi, pedepse cu închisoarea și expulzarea din țară. Numărul ziarelor de limbă germană, subvenționate de autorități pentru a răspîndi pe nesimțite ideea maghiarizării, a fost mare. Autorul citează o bogată literatură (pp. 76—102), ce indică o bună cunoaștere a istoricului mai multor ziare de limbă germană.

Primul calendar de limbă germană din Banat a fost cel de la Becicherecul Mare (azi Zrenjanin), intitulat „*Deutscher Hauskalender*“, apărut cu începere din anul 1851. Dar și calendarele, ca aproape toată presa, au stat, pînă în anul 1918, în slujba maghiarizării. Din cele citeva publicații care n-au fost subordonate „idealului maghiarizării“, sînt de amintit ziarul din Lugoj intitulat „*Lugoscher Zeitung*“ (preluat în 1908 de Heinrich Anwender) și revista lunară „*Von der Heide*“, redactată de Viktor Orendi-Hommenau (a se vedea la Walter Engel, *Von der Heide*, Kriterion, București, 1978).

Prăbușirea imperiului dualist în toamna anului 1918 a redat naționalităților o nouă șansă de exprimare. În ziua de 3 noiembrie 1918, s-a constituit la Timișoara, „Consiliul național șvăbesc“, dar care s-a scindat repede în două fracțiuni: una „radicală“, sub conducerea lui Johann Rösler (linia lui Rudolf Brandsch: a se vedea la Eduard Eisenburger, *Rudolf Brandsch*, Cluj-Napoca, 1983) și alta „moderată“, sub conducerea juristului dr. Gaspar Muth (linia lui Jakob Bleyer din Budapesta). Ziarul liniei „radicale“ a fost „*Deutsche Wacht*“, scos la Timișoara de Johann Rösler, din 8 aprilie 1919, iar cel al liniei moderate a fost „*Schwäbische Volkspresse*“ (al cărui prim număr a apărut în 18 februarie 1919). Juristul dr. Josef Gabriel scria în „*Deutsche Wacht*“ din 18 mai 1919: „Bărbații din orientarea

moderată au fost nu numai străini față de mișcarea națională a șvabilor, ci chiar au combătut-o, ca infocați șovinisti maghiari. Trecutul apăsă asupra modului lor de gândire și influențează și acțiunile lor viitoare. Orientarea radicală este liberă de influențe străine. Orientarea moderată duce o viață culturală cu datini maghiare, pe când radicalii se adapă din viața culturală și din etica germană..." (cf. Wiliam Marin, *Unirea din 1918 și poziția șvabilor bănățeni*, Timișoara, 1978, p. 99). Anton Jakob scria în 10 aprilie 1919 în același ziar: „Astăzi sînt mai mulți care ar odri să fie considerați drept conducători ai șvabilor, deși ei s-au manifestat ca apostoli înflăcărați ai maghiarizării..." (cf. W. Marin, o.c. p. 99). „Radicalii" (Viktor Orendi-Hommenau, Johann Fengler, Alwin Kramer ș.a.) s-au pronunțat ferm pentru unirea Banatului cu România, pe cînd „moderații" erau ba pentru rămînerea Banatului în cadrul Ungariei, ba pentru alipirea lui la Iugoslavia (cf. W. Marin, o.c., pp. 69, 75, 79, 99—100). Prelatul romano-catolic Franz Blaskovics — despre care Nicolae Ilieșiu (*Timișoara — monografie istorică*, vol. I, Timișoara, 1943, p. 113) spunea că în ziarul „*Temesvári Hirlap*" (numărul din 9 și 20 noiembrie 1918) a avut „ieșiri incalificabile la adresa României" — s-a declarat pentru o autonomie a Banatului în cadrul Ungariei, calomniindu-i în ziarul său „*Der Freimütige*" pe fruntașii „radicalilor", Orendi-Hommenau și Kramer (W. Marin, o.c., p. 99).

Un alt ziar timișorean de limbă germană și orientare filomaghiară, care l-a atacat pe „radicali", a fost „*Der Morgen*", condus de preotul romano-catolic Geza Rech. Ziarul a apărut între 1918—1920, cînd — neatingîndu-se țelul de a-i maghiariza pe șvabi — a fost sistat.

Lupta dintre „radicali" și „moderați", prin intermediul ziarelor lor, a continuat și după unirea justă a Banatului cu România, deoarece „moderații" numiți și „maghiaromani" (—șvabi renegați) nu renunțaseră, în adîncul sufletului lor, la vechea lor idee. Cînd în anul 1919, „radicalii" introduc — conform legilor în vigoare — folosirea internă a numelui de „*Temeschburg*" în locul celui de „*Temesvár*", ziarul moderaților „*Schwäbische Volkspress*" (care s-a pronunțat de repetate ori împotriva unirii Banatului cu România) scria în 17 decembrie 1920: „Traducătorii numelui „*Temesvár*" în „*Temeschburg*" procedează mai păpăstie decît papa, cînd traduc acest toponim de al cărui ecou străgermanic ar trebui să fie mindri într-o

limbă germană modernă". Trebuie să subliniem aici că teoria șvabilor renegați, în sensul că toponimul „*Temesvár*" ar avea o străveche componentă germană, nu a fost susținută nici chiar de prietenii lor, maghiarii autentici. Totuși, fătarnicii „moderați" au reușit pînă la urmă să reintroducă, în uzul local al limbii germane, numele maghiar de „*Temesvár*" (mai rar „*Temeswar*"). Și tot acești „moderați" sînt cei ce au încercat, în anii 1919—1920, să-i convingă pe părinții șvabi să-și trimită copiii la școlile maghiare și nu la cele cu limbă de predare germană. La fel de ușor s-au găsit niște șvabi „maghiaromani" care au protestat în același ziar „*Schwäbische Volkspress*" de la începutul anului 1919, împotriva introducerii spectacolelor de teatru în limba germană la Timișoara și tot acel ziar s-a pronunțat în ziua de 15 octombrie 1919 și împotriva înființării la Timișoara a unei „Societăți teatrale germane".

* * *

Dr. Alexander Krischan își începe cartea cu o introducere, necesară și interesantă, după care oferă titlurile a 303 ziare, 121 reviste și 69 calendare. În cadrul „Izvoarelor", autorul a integrat „Prescurtările", „Generalitățile" (bibliografia) și „foi răzlete" (literatură privind 81 ziare, 30 reviste și nouă calendare). Cartea se încheie cu un indice de localități în care au apărut perio-dicele, un indice de persoane (autorii cuprinși la „Izvoare"), un sumar al „Publicațiilor cu loc de apariție în afara Banatului" și 22 reproduceri fotografice.

Este ușor sesizabilă munca uriașă depusă de autor pentru a colecționa aceste titluri bibliografice într-un volum, dar care rămîne încă departe de a fi exhaustiv, avînd numeroase omisiuni. Vom numi aici, spre pildă, revista „*Pffarr-Anzeiger*" a parohiei romano-catolice din Timișoara-Elisabetin, ce a apărut timp de cîțiva ani, cu începere din 1929, avînd patru numere anual; apoi revista Școlii Medii nr. 2 din Timișoara, intitulată „*Revista școlii — Mitteilungen für Eltern und Schüler*", publicată în mai multe numere timp de doi ani (noiembrie 1956—ianuarie 1958). Mai amintim și continuarea ziarului „*Sonntagsblatt*", respectiv „*Kirchenblatt*", al parohiei romano-catolice din Timișoara-Josefin, pînă în anul 1948, sub denumirile de „*Immergrün*", „*Tempel*", „*Ysop*", etc., precum și apariția calendarului „*Katholischer Kalender*" al editurii „*Sonntagsblatt*", pînă în anul 1948 (pe care

autorul îl consideră editat numai pînă în 1942). Mai mult, nu ar fi fost rău dacă se amintea că fiecare număr al ziarelor „Sonntagsblatt” și „Kirchenblatt” au avut și cite o anexă pentru copii, intitulate „Für das Herrz”, respectiv „Kinderblatt”.

În mod surprinzător și inexplicabil, din cartte mai lipsesc alte peste 60 titluri din cele 80 publicații timișorene bi și trilingve (româno-germane și româno-germano-maghiare), enumerate de Nicolae Ilieșiu (în monografia citată, pp. 299—304), deși autorul cunoștea lucrarea respectivă. Iată doar cîteva dintre aceste periodice: „Revista Textilă — Textil-Zeitung” (apărută între 1920—1940), „Bursa Horticola” (1922—1923), „Săptămîna — Die Woche” (1922), „Revista Teatrului — Theater Revue — Színházi Revue” (1922), „Közauripai Lloyd — Mitteleuropäischer Lloyd” (1922), „Gazeta Industriașilor — Gewerbe Zeitung — Iparosok lapja” (1925) „Voiajorul — Der Reisende —

Az Utazó” (1926—1931), „Gazeta Brutarilor — Bäcker Zeitung — Sütőiparosok Lapja” (1931—1932), „Fauna” (1928—1948), etc. Autorul a cuprins în bibliografia sa o parte dintre aceste publicații bi și trilingve, dar a omis marea lor majoritate, deși ele au format o atractivă caracteristică a periodiceilor timișorene.

Dincolo de carențele menționate, apariția acestei bibliografii a umplut un mare gol în literatura bănățeano-svăbească, sugerînd deopotrivă cit de mult s-ar fi putut dezvolta cultura șvabilor bănățeni dacă nu ar fi existat „dușmanul din interior” (—șvabii renegați, care au renunțat la ființa lor națională în iolosl maghiarizării), precum și cel de al doilea război mondial care a adus atîtea suferințe tuturor.

Dr. Gerhardt Hochstrasser

POȘTA REDACȚIEI

EMOȚIONANTĂ PLEDOARIE ÎMPOTRIVA AVORTULUI

În multe țări ale lumii, Bisericele, prin reprezentanții lor, iau poziție față de problemele familiei, combătând — printre altele — tendința unor legislatori înclinați să accepte cu ușurință avortul. În sprijinul procreării sînt aduse argumente biblice și teologice din cele mai temeinice. Un cititor al revistei noastre, dl. Titus Părvulescu — *New York*, ale cărui scrisori au mai fost menționate la „poșta redacției”, ne-a împărtășit recent interesante considerații asupra acestei probleme, însoțindu-le de un emoționant „Jurnal neterminat”, retipărit nu de mult în cunoscuta revistă „Reader's digest”. Ni s-a părut mai mult decît util să-l redăm aici în traducerea oferită de corespondentul nostru. Iată acest text:

5 octombrie : Astăzi a început viața mea. Părinții mei încă nu știu. Sînt mai mică decît un simburas de măr, dar de pe acum sînt eu însămi, o ființă umană. Și, deși sînt atît de puțin formată, e sigur că voi fi o fetiță. Voi avea părul blond și ochii albaștri și știu că voi îndrăgi florile.

19 octombrie : Am mai crescut puțin, dar sînt încă prea mică și nu pot face nimic. Mama face aproape totul pentru mine. Ceea ce este curios este faptul că ea încă nu știe că mă poartă în pîntecele ei și că mă hrănește cu sîngele ei.

23 octombrie : A început să mi se formeze gura. Ia gîndiți-vă puțin ! Peste un an am să rid. Mai tîrziu am să vorbesc. Cine poate susține că nu sînt o adevărată persoană ? Sînt cineva ; așa cum firimitura de piine, oricît de mică ar fi, este totuși piine.

27 octombrie : Inima mea a început să bată de la sine. De acum înainte ea va bate mereu în tot cursul vieții mele, fără să se oprească vreodată ca să se odihnească. Și apoi, după mulți ani, va obosi, se va opri și eu voi muri. Dar, pînă atunci, eu sînt la începutul existenței mele, nu la sfîrșitul ei.

2 noiembrie : Cresc cîte puțin în fiecare zi. Brațele și picioarele mele prind să capete formă. Dar va trebui să aștept încă o bucată bună de vreme pînă ce picioarele mele să mă poarte și eu să pot alerga să mă arunc în brațele mamei mele și pînă ce brațele mele să-l poată îmbrățișa pe tatăl meu.

12 noiembrie : Acum au început să se formeze minuscule degete la mîinile mele. E de mirare cît sînt de mici și totuși ele vor fi minunate ! Ele vor ști să mîngie un ciine, să arunce o minge, să culeagă o floare, să atingă o altă mînă ... Degetele mele ... Poate că într-o zi vor cînta la vioară sau vor picta un tablou ?

20 noiembrie : Astăzi, pentru prima oară, doctorul i-a spus mamei că eu sînt acolo, într-adevăr, plină de viață. Ești fericită, mamă ?

25 noiembrie : Tatăl și mama mea nici nu știu că eu sînt o fetiță. Poate că ei așteaptă un băiat. Dar eu o să le fac o surpriză și o să mă cheme Ecaterina ca pe mama.

10 decembrie : Mi s-a format și fața. Sper că o să semăn cu mama.

13 decembrie : Am început chiar să văd, dar e încă întunecat totul în jurul meu. În curând însă ochii mei se vor deschide la lumina soarelui, a florilor, a copilașilor. N-am văzut încă nici marea, nici muntele, nici curcubeul. Oare cum vor fi în realitate ? Și tu, mamă, cum ești în realitate ?

24 decembrie : Mamă, aud cum îți bate inima. Mă întreb dacă și tu auzi inima mea care bate așa de încet : tap-tap, tap-tap. Ai să ai o fetiță sănătoasă și voinică, mamă, ai să vezi. Abia aștept să mă cuibăresc în brațele tale, să-ți mângii fața, să te privesc în ochi. Și tu mă aștepti, cum te aștept și eu, nu-i așa ?

28 decembrie : Mamă, mamă, de ce i-ai lăsat să pună capăt vieții mele ? Am fi fost așa de fericiți împreună ! ..."

Orice comentariu la acest „Jurnal neterminat” este de prisos. Ce totuși am adăuga este un cuvânt de mulțumire corespondentului care ni l-a oferit.

TREPT E ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

Recunoaștere mondială. Caratele competenței. Premii pentru creația tehnico-științifică. Tehnologii de mare productivitate. Succese ale siderurgiștilor. Remarcabile realizări ale energeticienilor. Domeniu de vîrf. Un nou produs în probe tehnologice. Instrumente pentru tehnica de calcul. Modernizare, cu consum de metal redus. Producție agricolă record. Superlative absolute. Expoziție permanentă de istorie. Nedeea pădurenilor. — — — — — 91

CRONICA BISERICESCĂ

Biserica Ortodoxă Română a primit vizita S. Sale Patriarhul ecumenic Dimitrios I al Constantinopolului. Vizita oficială a Prea Fericitului Patriarh Teoctist în Suedia. A treia Conferință internațională a școlilor teologice ortodoxe. O nouă sesiune a Prezidiului C. B. E. Reuniunea „Debrețin V”. Alți oaspeți străini ne-au vizitat țara. Noul președinte al Federației Luterane Mondiale. Conferința studenților creștini europeni. „Sf. Nicolae — semn luminos de reîmpăcare între Orient și Occident”. Solidaritate cu popoarele sărace. Congres al C.I.I.E.C. Criza datoriilor din America Latină. — — — — — 95

NOTE ȘI COMENTARII

Arhid. dr. S. ANUICHI : Obscurantism și credulitate. — — — — — 106

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului

Patru decenii de la restaurarea Mitropoliei Banatului. Bindecuvîntare de biserică parohială. Clerici noi ai eparhiei. Distincții bisericești. Cinstirea patronului duhovnicesc al Mitropoliei Banatului. Popas aniversar la Mercina. Cultivarea permanentă a patriotismului. Disciplină exemplară în întreaga activitate preoțească. Noi podoabe picturale. Deschiderea noului an de învățămînt 1987—1988 la Seminarul teologic din Caransebeș. Rămăși în amintirea noastră. — — — — — 108

Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmgagiului

Slujiri arhieresti. Hramuri mănăstirești. Conferințe preoțești. Conferință administrativă. Problemele misionare în atenția Centrului eparhial. — — — — — 116

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

Vasile Vărădean, *Cîntecul la el acasă...*, Timișoara, 1985 (M. Velea); pr. Antohie Radu, *Cîntări bisericești și populare*, Buzău, 1987 (V. Vărădean); Wilhelm Nyssen, *Katholizismus — Orthodoxie. Entzweiung oder Ergänzung?* Köln, 1986 (N. Achimescu); Alexander Krischan, *Deutsche periodische Literatur des Banats — Zeitungen, Zeitschriften, Kalender — 1771—1971*, München, (G. Hochstrasser). — — — — — 121

POȘTA REDACȚIEI

Emoționantă pledoarie împotriva avortului. — — — — — 130

52419

5,00

Tipografia Arhidiecezană Timișoara